

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

DISERTAČNÍ PRÁCE

2009

Jitka Jirsáková

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra školní a sociální pedagogiky

Stránka 1 z 100
4 70 100 150 200 250 300 350 400 450 500 550 600 650 700 750 800 850 900 950 1000
Stránka 1 z 100
4 70 100 150 200 250 300 350 400 450 500 550 600 650 700 750 800 850 900 950 1000

DISERTAČNÍ PRÁCE

Autor: Mgr. Jitka Jirsáková

Školitel: PaedDr. Eva Marešová, CSc.

Práce 2009

2009

Jitka Jirsáková

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra školní a sociální pedagogiky

**Strategie výchovy k partnerství, manželství
a rodičovství v gymnaziálním vzdělávání**

Autor: Mgr. Jitka Jirsáková

Školitel: PaedDr. Eva Marádová, CSc.

Praha 2009

Abstrakt

Disertační práce se zabývá strategiemi výchovy k partnerství, manželství a rodičovství na střední škole (gymnáziu) v České republice. Hlavním cílem disertační práce je vytvořit strategii (program) výuky témat týkajících se partnerství, manželství a rodičovství na střední škole gymnaziálního typu. Pro dosažení tohoto cíle byly stanoveny dílčí cíle, které tak tvoří obsahovou strukturu práce. Práce je členěna do sedmi kapitol, přičemž první čtyři mají terminologicky podložit výzkumnou a aplikační část práce. Vlastním přínosem práce bylo na základě zjištěných skutečností (výsledků výzkumné sondy) vytvořit návod s praktickými náměty, jak se v této problematice orientovat a jak s těmito tématy se studenty gymnázia pracovat formou různých aktivit (besed, přednášek, projektů či volitelného předmětu) v rámci naplňování očekávaných výstupů vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví na SŠ (podle RVP G), který tato témata zahrnuje.

Klíčová slova:

výchova k manželství a rodičovství

mládež, adolescence, dospívání

výchova ke zdraví

RVP G

strategie výuky

didaktická doporučení

Abstract

Dissertation thesis deals with the strategies of education for partnership, marriage and parenthood in grammar school in the Czech Republic. The main objective of the thesis is to develop a teaching strategies for subjects and topics relating to the partnership, marriage and parenthood in grammar school. To achieve this objective detail targets have been set and constitute the content and structure of the work. The work is divided into seven chapters, the first four terminologically support research and application of the work. Own contribution was on the basis of gained facts (the results of the research) to create a guide with practical ideas how to tackle with these issues. In addition to that, how to work with grammar school students with these issues through different activities (meetings, lectures, projects and elective subject) by implementing the expected outputs of health education subject on grammar schools (under FEP SE), which includes the following topics.

Key words: Marriage and Parenthood Education
 Youth, Adolescence
 Health Education
 FEP SE
 Teaching Strategy
 Didactic Recommendations

V Praze, dne 30. srpna 2020

Poděkování

Dovoluji si poděkovat PaedDr. Evě Marádové, CSc. za cenné rady, odborný dohled a připomínky, které mi poskytla během vzniku disertační práce. Také bych ráda poděkovala svému manželovi Petru Jirsákovi a celé své rodině za trpělivost, pochopení a věcné poznámky k disertační práci.

..... 10

..... 12

..... 13

..... 16

..... 27

..... 36

..... 37

..... 41

..... 44

..... 51

..... 64

..... 66

..... 68

V Praze, dne 30. dubna 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně pod vedením PaedDr. Evy Marádové, CSc. K práci jsem použila literaturu a prameny, které jsou uvedeny v seznamu literatury.

.....

podpis

OBSAH

1 ÚVOD	10
2 METAMORFÓZY KRIZE DOSPÍVÁNÍ	12
2.1 Vymezení kategorie mládež z pohledu sociologie	13
2.2 Charakteristika období dospívání z pohledu biologie a psychologie	16
2.3 Demografické změny ve společnosti s ohledem na chování mládeže	27
3 STYLY PARTNERSKÝCH (DYADICKÝCH) STRATEGIÍ ČESKÉ STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE	35
3.1 Preference hodnotové	37
3.2 Preference volnočasové	41
3.3 Preference partnerské, manželské a rodičovské	44
3.4 Životní partnerské strategie mládeže	51
4 OBSAH, CÍLE A HISTORICKÝ VÝVOJ STRATEGIÍ ŠKOLNÍ VÝCHOVY K MANŽELSTVÍ A RODIČOVSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH	60
4.1 Vymezení základních pojmů	60
4.2 Vývoj a historie cílené sexuální výchovy	66
4.3 Shrnutí	78
5 STRATEGIE VÝUKY TÉMAT MANŽELSTVÍ A RODIČOVSTVÍ NA STŘEDNÍ ŠKOLE U NÁS A VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPY ..	79
5.1 Česká republika	82
5.2 Slovensko	84
5.3 Polsko	85
5.4 Velká Británie	89
5.5 Závěrečné shrnutí	96
6 VÝZKUMNÁ SONDA	98
6.1 Cíl výzkumné sondy	98
6.2 Hypotézy výzkumné sondy	98
6.3 Metody výzkumné sondy	100
6.4 Charakteristika respondentů	100
6.5 Popis průběhu výzkumné sondy	101

6.6	Vyhodnocení výzkumné sondy	102
6.7	Vyhodnocení hypotéz	136
6.8	Shrnutí výsledků výzkumné sondy	138
7	NÁVRH A OVĚŘENÍ VOLITELNÉHO PŘEDMĚTU A BESED O RODIČOVSTVÍ	140
7.1	Volitelný předmět – Od partnerství k rodičovství	140
7.1.1	Návrh volitelného předmětu	140
7.1.2	Učivo volitelného předmětu	141
7.1.3	Ověření návrhu volitelného předmětu	142
7.2	Besedy o rodičovství	143
7.2.1	Vyhodnocení reflexe besed	143
7.3	Závěry a hodnocení	147
8	DIDAKTICKÁ DOPORUČENÍ A NÁVRH VÝUKY PRO PEDAGOGY	148
8.1	Cíle a obsah výchovy k partnerství, manželství, rodičovství.....	148
8.2	Formy a metody práce se studenty	150
8.3	Osobnost pedagoga	151
8.4	Témata výchovy k partnerství, manželství a rodičovství	151
8.5	Mezipředmětové vztahy a ŠVP	153
8.6	Volitelný předmět	154
8.7	Přednášky, besedy a exkurze	156
8.8	Projekty	158
8.9	Příklady aktivit na vybraná témata	163
8.10	Doporučená literatura pro jednotlivá témata	169
8.11	Shrnutí doporučení a návrhů výuky	170
9	ZÁVĚR	171
10	SUMMARY	174
11	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	177
12	SEZNAM LITERATURY	181
13	SEZNAM PŘÍLOH	195

1 ÚVOD

Předkládaná disertační práce se zabývá strategiemi výuky témat partnerství, manželství a rodičovství na střední škole gymnaziálního typu. Sledovanou skupinou je mládež ve věku mezi 15 – 24 lety, její charakteristika, potřeby, chování i postoje vztažené na daná témata.

Mládež je kromě jiného nositelem reprodukce naší společnosti a zvyšování počtu obyvatel, a proto je velice důležité znát úmysly mládeže v této oblasti a mít možnost je více či méně ovlivnit. Se změnami ve společnosti došlo i u nás ke změnám v chování mladé generace, která se chce co nejdéle bavit, užívat si života, cestovat, studovat apod. a která manželství a rodičovství oddaluje do stále vyššího věku jako je tomu v jiných evropských zemích. Příčiny těchto proměn vidí někteří autoři (jako např. Rabušic, 2001) ve změně hodnotových orientací, rozrůžňování životních stylů mladých lidí nebo růstem ekonomické nejistoty a zhoršováním ekonomických podmínek mladých rodin. Proto v mnoha zemích jsou vidět jasné snahy věnovat mladé generaci zvláštní pozornost, posílit výchovné působení školy v této oblasti témat a v neposlední řadě i podpořit často zeslabený vliv rodiny.

Hlavním cílem disertační práce je vytvořit strategii (program) výuky témat týkajících se partnerství, manželství a rodičovství na střední škole gymnaziálního typu. Pro dosažení tohoto cíle jsou stanoveny následující dílčí cíle:

- charakterizovat období dospívání;
- popsat demografické změny v chování mladých lidí a změny v jejich hodnotových, volnočasových i partnerských strategiích;
- popsat dosavadní vývoj strategie výuky témat týkajících se partnerství, manželství a rodičovství;
- zjistit strategii výuky daných témat v jiných zemích Evropy;
- pomocí výzkumné sondy zjistit současnou strategii výuky témat partnerství, manželství a rodičovství na zkoumaných gymnáziích (čtyřletém a vyšším stupni víceletého gymnázia);
- dále zjistit názory gymnazistů na výuku těchto témat na jejich škole (gymnáziu) – zda probírají tato témata, zda by o takovou výuku měli zájem a jakým způsobem by měla být podle nich vedena.

- na základě zjištěných skutečností (výsledků výzkumné sondy) vytvořit návod s praktickými náměty, jak se v této problematice orientovat a jak s těmito tématy se studenty gymnázia pracovat formou různých aktivit (besed, přednášek, projektů či volitelného předmětu).

Přínosem předkládané práce by měl být nejen souhrnný pohled na dospívajícího ze současné perspektivy, ale především sonda do stávající strategie výuky témat partnerství, manželství a rodičovství na střední škole, konkrétně gymnáziu, a návrhy a didaktická doporučení pro pedagogy, jak tato témata studentům zprostředkovat, jak s nimi pracovat a kde hledat relevantní informační zdroje.

Vzhledem ke stanoveným dílčím cílům je v úvodních kapitolách vymezeno vývojové období adolescence, pojem mládeže a demografické změny chování mládeže po roce 1989. Dále jsou popsány preference středoškoláků v oblasti hodnot, trávení volného času a postoje k manželství a rodičovství. Následuje část, která se zabývá proměnami chování mladé generace po roce 1989 se zaměřením na partnerské vztahy. Na ní navazuje historický vývoj strategií školní výchovy k manželství a rodičovství v českých zemích od 2. poloviny 19. století po současnost. Teoretickou část završuje kapitola zabývající se současnými strategiemi výuky témat partnerství, manželství a rodičovství u nás, na Slovensku, v Polsku a ve Velké Británii.

Aplikační část práce zahrnuje výzkumnou sondu týkající se strategie výuky témat partnerství, manželství a rodičovství a názorů studentů (gymnazistů) na tuto výuku. Na základě výsledků sondy byl vytvořen program výuky (návrh volitelného předmětu a besed o rodičovství), který byl ověřen v praxi. Ze závěrů výzkumné sondy i z praktického ověření projektu výuky byla učiněna doporučení pro výuku témat partnerství, manželství a rodičovství na gymnáziu (čtyřletém či vyšším stupni víceletých gymnázií) včetně naplnění očekávaných výstupů oboru Výchova ke zdraví (jehož součástí jsou témata partnerství, manželství a rodičovství) a zároveň jejich začlenění do školního vzdělávacího programu gymnázia.

2 METAMORFÓZY KRIZE DOSPÍVÁNÍ

Dospívající, období dospívání, adolescence, mládí, mládež, mladá generace... toto vše jsou označení pro určité věkové období, kdy mladí lidé již nejsou dětmi, ale také ještě nejsou dospělými. Přičemž první tři zmiňovaná označení jsou typická pro psychologii a zbývající tři pro sociologii. V této kapitole bude na toto významné období v životě člověka pohlíženo z pohledu sociologického, psychologického i biologického. A bude dodržena vždy terminologie typická pro daný obor. Proto se budou lišit i věková rozmezí tohoto období z pohledu obou oborů, kdy se převážně shodují na dolní hranici kolem 15 let, zato v horní hranici panují značné rozdíly (např. Vágnerová 15 – 20 let; Langmeier 15 – 20-22 let; Jandourek 14 – 22 let; Macek střední adolescence 14 – 16 let a pozdní adolescence 17 – 20 let; dokumenty UNESCO do 26 let, materiály OSN 15 – 24 let). Protože disertační práce se zabývá středoškolskou mládeží, bude v popisu změn demografického chování mládeže sledován věk 15 – 24 let i genderové rozdíly mezi dívkami a chlapci (pojem gender znamená tzv. socio-kulturní pohlaví, zahrnuje specifické role, vzorce chování a normy pro ženy a muže. Gender je úzce spojen s kulturou, jeho pojetí se liší v různých kulturách i obdobích vývoje společnosti. (Fajmonová, Osuský, 2004, s. 29)).

To, jaká je současná mládež, souvisí s vývojem postmoderní společnosti a pro její pochopení je dobré znát širší společenské souvislosti. Podle Lipovetskyho (2003, s. 7) prožíváme tzv. „druhou individualistickou revoluci“, která se vyznačuje rozšiřováním soukromého prostoru, rozrušováním sociálních identit, odklonem od ideologií i politiky a stále se zrychlující destabilizací osobnosti. Veškeré jeho úvahy spojuje ústřední myšlenka, že pro pochopení vývoje rozvinutých demokratických společností je nezbytná nová logika, kterou nazývá procesem personalizace, ovšem počítá s tím, že všechny oblasti lidského života nejsou tímto probíhajícím procesem zasaheny vždy ve stejné míře ani stejným způsobem. I mládež na tuto situaci reaguje a musí v ní žít.

„V negativním smyslu vede proces personalizace k zániku socializace založené na disciplíně. V pozitivním smyslu vede ke vzniku pružné společnosti založené na informacích a stimulování potřeb, na sexu a ohledu k „lidským faktorům“, na kultu přirozenosti, srdečnosti a humoru.“⁽¹⁾ Je to tedy nový způsob, jak se společnost může uspořádat a jak může řídit chování jedinců. Je založen na co nejmenším omezování

¹ LIPOVETSKY, 2003, s. 11.

a co největší možnosti soukromé volby, dále na co nejmenším donucování a co možná největším pochopení; do popředí staví osobní realizaci a respektování subjektivních zvláštností – tj. žít svobodně bez veškerého omezování, sám si zvolit vlastní způsob života.

Proces personalizace tak úzce souvisí s rozvojem tzv. postmoderní společnosti, která se vyznačuje masovou lhostejností, osobní nezávislost je samozřejmostí, lidé chtějí žít ihned, tady a teď, chtějí si uchovat mládí apod. Postmoderní společnost rozhodně nepřekonává konzumní život člověka, ale nachází se v tzv. druhé fázi konzumní společnosti, kdy konzum se vyrovnal s kritikou nadbytku, kdy člověk se snaží o kvalitní život, vyzdvihuje osobnost člověka, je citlivý k ekologickým otázkám, kdy se odklání od velkých názorových systémů, podporuje spoluúčast a sebevyjádření a je pro něj charakteristický návrat k místním a regionálním hodnotám a k některým tradičním představám a praktikám. (Lipovetsky, 2003, s. 14)

Každá generace se ráda ztotožňuje s nějakou mytologickou nebo legendární postavou (např. Oidipa, Prométhea či Fausta). Dnešní dobu tak symbolizuje postava „Narcise“, od něhož se odvozuje v dnešní společnosti příznačný kult těla – narcisismus. Péče o tělo je součástí každodenního života člověka, projevuje se úzkostí ze stáří a z vrásek („fyzická sešlost“ je považována za něco hanebného), posedlostí zdravím, „linií“, hygienou, rituálem celkové údržby těla (masáže, sport, diety apod.), kultem opálení i nadměrnou spotřebou léků a lékařské péče. (Lipovetsky, 2003, s. 84) Tendence člověka k narcismu podporuje i sdružování lidí různých skupin s podobnými zájmy. Jedná se o tzv. kolektivní narcismus, kdy člověk projevuje touhu být mezi svými, sdílet tytéž bezprostřední a úzce vymezené starosti, mít stejné cíle. Narcismus je tak projevem i následkem procesu personalizace. Postmoderní člověk je posedlý informacemi a sebevyjádřením, kdy ustupuje do pozadí obsah sdělení, ale důležité je, aby mluvčího bylo slyšet a vidět a měl možnost předat ostatním své sdělení – právě to je narcismus. (Lipovetsky, 2003, s. 20)

Ve výše uvedené společenské situaci vyrůstá současná mládež a je nutné s touto skutečností počítat.

2.1 Vymezení kategorie mládeže z pohledu sociologie

Jedná se o životní etapu mezi dětstvím a dospělostí, která se nazývá mládím nebo obdobím mládeže a jedinci nacházející se v této fázi života jsou pokládáni za členy

sociální skupiny zvané mládež. O existenci mládeže se hovoří zhruba od počátku 20. století. (Kraus, 2006, s. 9)

Mládež tvoří jedinci sociálně nezralí, kteří se zatím na plnění dospělých rolí připravují. Charakteristickými podmínkami proto jsou – příprava na výkon profese, profesionální adaptace a osvojování profese, postavení ve společnosti, v níž postupně přebírá společenské role (jako např. role manžela, rodiče, voliče apod.), interiorizace daného hodnotového systému, společenských norem či osvojování společenských mechanismů. Mládež je tedy vždy odrazem společnosti, ve které žije.

Zajímavé je, že i pedagogický slovník uvádí spíše sociologický pojem mládež, který zahrnuje tuto definici – „sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorců, norem a hodnot. Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společnosti, jiné odmítá a vytváří hodnoty nové.“⁽²⁾

Naopak sociologický slovník opomíjí termín mládež a omezuje se na termín spíše psychologický – adolescence a na popis období mládí, což je „životní fáze navazující na pubescenci (obvykle mezi 14. – 22. rokem života)... Ze sociologického hlediska období přebírání role dospělého, zapojování se do společenského života a jeho institucí, definování vlastní sociální pozice a poznávání nároků společnosti.“⁽³⁾

Sociolog Petr Sak charakterizuje mládež jako velkou „sociální skupinu lidí se specifickou pozicí a úlohou ve společnosti. Do této skupiny bývají zařazováni jedinci ve věku od ukončení základní školní docházky do věku ukončení sociální zralosti, převzetí všech rolí dospělých a získání plnohodnotného občanského statusu. Obvykle je za horní hranici považován věk 26 až 30 let. Význam této skupiny obyvatelstva je málokdy doceňován, přestože je mládež subjektem téměř všech reprodukčních procesů.“⁽⁴⁾

Z hlediska výchovy mládeže a jednání s ní je důležité si uvědomit základní osobnostní rysy, které tuto věkovou kategorii charakterizují. Jde především o zvýšenou míru kritičnosti, touhu po samostatnosti, svobodě myšlení a jednání, nevyrovnané sebevědomí a často rozporuplné sebehodnocení. Mladí lidé obtížně uznávají kompromisy, mají často tendence negovat jednání ostatních. Neradi přijímají kritiku a mají tendence řešit situace radikálně. Je to období touhy po dobrodružství (adrenalinové sporty), rychlé

² PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ, 1998, s. 133.

³ JANDOUREK, 2001, s. 13 – 14.

⁴ SAK, 2000, s. 13.

střídání citů, impulsivnost v jednání i utváření vlastních názorů, tříbení hodnotového žebříčku či hledání smyslu života.

Podle Krause (2006, s. 12) můžeme období mládeže rozdělit do tří etap:

- a) První etapa → chlapci a dívky opouštějí dětské školní perspektivy, rozhodují se o profesní dráze a procházejí počátky profesní přípravy. Jedná se o období školní docházky na střední škole.
- b) Druhá etapa → je charakterizována postupným zaujímáním formálních i neformálních rolí dospělých, pokračováním ve studiu na vysokých školách, často se postupně začleňuje do pracovního procesu.
- c) Třetí etapa → je již většina začleněna do pracovního procesu, navazuje vážnější vztahy, část začíná žít vlastním rodinným životem a začíná se také zapojovat do veřejného života.

Celé období mládí sebou může nést také řadu rizikových faktorů, které mohou, ale nemusí nastat, jako např. nedostatečné uvolňování dětských vazeb dospělými, dochází také často k selhávání při naplňování jednotlivých rolí souvisejících s postupným nabýváním dospělosti, dále i k selhávání dospívajícího ve vytváření uspokojivých vztahů s vrstevníky. Důsledkem pak může být odmítnutí skupinou, což může vést k deviantnímu chování, přijímání norem antisociálních skupin či k sociální izolaci. Typické jsou i někdy dlouhodobé problémy ve vztahu ke druhému pohlaví či neschopnost vytvořit a udržet uspokojivý partnerský vztah. Charakteristický je také nedostatečný vývoj pocitu vlastní identity, vnitřní zmatek, citová dezorientace vedoucí k pocitům méněcennosti a bezmoci. Důsledkem opět může být deviantní chování v podobě zneužívání návykových látek, projevů agresivity apod. (Kraus, 2006, s. 13)

Macek (1999, s. 120 – 121) popisuje z hlediska sociálního vývoje některé důležité body, které determinují sociální role a status českých adolescentů. Za adolescenta považuje mladého člověka od patnácti let do doby dokončení přípravy na povolání (ukončení studia). Promoce tak představuje definitivní konec období adolescence.

Vágnerová (1996, s. 295) obdobně vidí v období adolescence dva zásadní sociální mezníky – prvním je ukončení povinné školní docházky a druhým je dovršení přípravného období na budoucí profesi (tj. konec studií a většinou následný nástup do zaměstnání). Proměna mladého člověka v tomto období, kdy je na počátku role žáka základní školy a na jeho konci role zaměstnaného, ekonomicky nezávislého jedince, představuje jednu

z největších proměn, kterou člověk musí projít za tak krátkou dobu. Je to období, kdy adolescent dosahuje plnoletosti, která není společností chápána jen jako právní charakteristika, ale zároveň jako mezník dospělosti.

Také dokumenty EU se zabývají mládeží. Například Bílá kniha o mládeži, která byla přijata v roce 2001 Evropskou komisí pro mládež jako základní dokument týkající se mládeže v zemích EU. Bílá kniha⁵ uvádí tři základní charakteristiky mládeže na přelomu tisíciletí:

1. Doba mládí se prodlužuje. Demografové pozorují, že vlivem hospodářských faktorů (zaměstnatelnosti, nezaměstnanosti atd.) a faktorů sociokulturních vstupují mladí lidé do jednotlivých životních etap, jako např. ukončení vzdělávání, vstup na trh práce, založení rodiny atd. ve vyšším věku než dříve.
2. Život již neprobíhá přímočaře. V současné době dochází k překrývání jednotlivých životních úseků: člověk může být student a současně se starat o rodinu, pracovat, shánět zaměstnání anebo bydlet s rodiči, přičemž stále častěji mění své postavení. Z toho důvodu probíhá i osobní život méně přímočaře než dříve, protože naše společnosti již nenabízejí stejné jistoty (zajištěné postavení, sociální dávky atd.).
3. Běžné, kolektivní modely ztrácejí význam a jsou nahrazovány životními osudy, které nabývají stále individuálnějších forem. To se projevuje i na opatřeních přijatých veřejnými institucemi.

2.2 Charakteristika období dospívání – adolescence z pohledu biologie a psychologie

Z biologického pohledu lze období dospívání vymezit široce jako životní úsek ohraničený na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání (především objevení prvních sekundárních pohlavních znaků – tj. růst ňader, ochlupení, 1. menstruace) a znatelnou akcelerací růstu, na straně druhé dovršením plné pohlavní zralosti (plné reprodukční schopnosti) a dokončením tělesného růstu. (Machová, 2002, s. 221 – 225)

Současně s biologickým zráním probíhá řada významných psychických změn, které lze stručně shrnout do následujícího výčtu – ohlášení nových pudových tendencí a hledání způsobů jejich uspokojování a kontroly, celkovou emoční labilitou (hledání vlastní identity) a zároveň nástupem vyspělého (formálně abstraktního) způsobu myšlení a dosažení vrcholu jeho rozvoje.

⁵ *Bílá kniha Evropské komise. Nový podnět pro evropskou mládež.*, 2002, s. 8.

Do jisté míry současně s tím dochází k novému sociálnímu zařazení jedince, které se odráží v odlišném očekávání společnosti (chování a výkony), i v měnícím se pojetí vlastní role a nově reflektovaného sebepojetí.

Výše uvedené somatické, psychické i sociální změny v období dospívání probíhají do jisté míry souběžně a navzájem závisle, ale jsou vždy ovlivňovány řadou dalších faktorů, které působí jako proměnné (např. psychické a sociální faktory = změny spojené s pohlavním zráním – hormony působí na nervovou soustavu, ale i mladistvý pozoruje změny na svém těle i změny v přístupu dospělých k němu; sociální, ekonomické a kulturní faktory = výchovný postoj rodičů, učitelů a dalších osob pro jedince důležitých). (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 138)

Čačka souhrnně charakterizuje období dospívání v kontextu celé životní dráhy člověka jako „přechod od nesamostatnosti k samostatnosti, od závislosti na dospělých k nezávislosti, od neodpovědnosti k morální zodpovědnosti, od konzumace společenských produktů a hodnot k jejich tvorbě ... od učení řízeného z vnějšku ke stále výraznější míře samostatnosti studia a sebevzdělávání, od výchovy k převaze sebevýchovy, od poslušnosti a podřizování se požadavkům k nezávislosti a individualizaci.“⁽⁶⁾ A zároveň uvádí, že v tomto komplexu mnoha změn je pochopitelně značně rozdílná úroveň jak mezi lidmi (interindividuálně), tak i v kvalitě dílčích funkcí a širších útvarů v rámci osobnosti jako celku (introindividuálně).

Výstižně popisuje období dospívání Říčan, který uvádí, že dospívání je doba, kdy „je člověk nejkrásnější, tělesně i duševně nejsvěžejší, nejdychtivější a nejbystřejší.“⁽⁷⁾ Myslí tím mladé lidi ve věku mezi patnácti a dvaceti lety. Každý autor uvádí jiné věkové rozmezí, ale ve většině se shodují na věku patnácti let až dobu dokončení přípravy na budoucí povolání, což může být od 19–26 a více let (viz úvod kapitoly).

Langmeier a Krejčířová (1998, s. 139) vymezují období dospívání s dolní hranicí 11 – 12 let a horní hranicí 20 – 22 let. Protože je to velmi široké vymezení, dále ho ještě dělí na:

1. Období pubescence (zhruba od 11 do 15 let)

- a. Fáze prepuberty → začíná prvními známkami pohlavního dospívání (první sekundární pohlavní znaky) a končí nástupem menarche u dívek a polucí u chlapců (tj. od 11 do 13 let u dívek a asi o 1-2 roky déle u chlapců).

⁶ ČAČKA, 2000, s. 222.

⁷ ŘÍČAN, 1990, str. 205.

- b. Fáze vlastní puberty → nastupuje po dokončení prepuberty a trvá do dosažení reprodukční schopnosti (13 – 15 let).
2. Období adolescence (od 15 do 20 – 22 let) → tato věková skupina bývá označována jako mladiství, dorost, teenagers či mládež. Postupně se dosahuje plné reprodukční zralosti a dokončuje se tělesný růst. Mění se postavení jedince ve společnosti – odchod ze základní školy na střední, začínají se navazovat častější a hlubší erotické vztahy, mění se zásadně sebepojetí.

Podle Vágnerové je adolescence přechodné období, které „má za úkol poskytnout jedinci čas a možnost, aby dosáhl předpokladů stát se dospělým ve všech oblastech, v nichž to současná společnost vyžaduje.“⁽⁸⁾ Právě toto vše bývá zdrojem napětí z důvodu časté rozdílnosti biologického, psychického a sociálního vývoje. Dospělost není zatím nijak přesněji definována, jedinou všeobecně uznávanou hranicí je schopnost výdělku, které dosahují nejdříve učni a nejpozději vysokoškoláci. Studenti vysoké školy nejsou považováni dospělými za zcela rovnocenné vzhledem ke své ekonomické závislosti, která je daná prodloužením období přípravy na povolání. Vágnerová uvádí časové období od 15 do 20 let, s přihlédnutím k určité individuální variabilitě.

V posledních letech se také hovoří o fenoménu tzv. postadolescence jako o nově vznikající životní etapě. Asi od poloviny 20. století se objevuje trend směřující k prodloužení školní docházky. Expanze vzdělávání má za následek prodloužení období dospívání a vytvoření nového prostoru pro rozvoj mládeže. Věková hranice postadolescence je tak chápána v rozmezí 20 – 30 let. Tuto životní etapu lze také popsat jako obrannou reakci mladých lidí před světem dospělých (odklad sociálních rolí) a odsunutí zodpovědnosti za ně.

2.2.1 Vztah dospívajícího ke svému tělu

Adolescent se svým tělem často a v hojné míře zaobírá a sleduje sebemenší změny. Velice mu záleží na tom, jak je jeho tělesná schránka hodnocena ostatními lidmi. Významnou roli hraje výsledek srovnání s ostatními vrstevníky a i s aktuálně přijímaným ideálem a pokud splňuje momentální ideál krásy, velice podpoří sebevědomí dospívajícího.

V pubertě došlo ke změně zevnějšku celkem bez přičinění jedince, který se s novou situací musel vyrovnat. Postoj k vlastnímu tělu je součástí tělesné identity. Adolescent,

⁸ VÁGNEROVÁ, 1996, s. 298.

který se v tělesné oblasti nějakým způsobem vymyká očekávané normě, musí svou odlišnost kompenzovat jinak, aby ukázal své jiné přednosti.

Pro adolescenty má jejich tělo velký význam, proto péči o něj věnují značnou pozornost – potřebuje se líbit. To, jak vypadá, je prostředkem k dosažení sociální akceptace a prestiže. V dnešní době je velká tendence k uniformitě, k určitému typu ideálu krásy. Hlavně dívky dokáží vyvinout značnou aktivitu, aby tohoto ideálu dosáhly i za cenu ztráty individuality. Mnozí adolescenti si tuto skutečnost uvědomují a snaží se být více originální. Uniformita je na jednu stranu ochuzením, ale na druhou stranu přináší jistotu kladného sociálního přijetí. Dospívající se snaží také ukázat co nejvíce ze své ženskosti či mužnosti, prodat, co jim příroda nadělila ve vztazích nejen k opačnému pohlaví.

Často jen na začátku období adolescence hledají mladí lidé nějaké vzory, které vlastním zevněškem napodobují (např. modelky, zpěvačky apod.). Postupně se stávají vyrovnanějšími, získávají svoji vlastní identitu a nachází svůj styl, který jim vyhovuje, a už nepotřebují kopírovat někoho jiného. Adolescenti preferují určité barevné odstíny, ze kterých převládá nejvíce černá. Oblečení může být i demonstrativním opovržením normami a stylem konzumní společnosti. Často a záměrně preferují staré šatstvo, pokud možno značně obnošené a vyšlé z módy. Mladí si na sebe obléknou to, co by si dospělý nikdy na sebe nevzal. Tím vzniká mnoho rozporů mezi generací adolescentů a jejich rodičů. Mladí se snaží svým oblečením na sebe upozornit a hlavně se odlišit, což jim umožní vytvářet vlastní identitu.

2.2.2 Kognitivní a sociální vývoj adolescenta

Již pubescent ovládá všechny základní myšlenkové operace, které se však v adolescenci zrychlují, zpřesňují a jsou ovlivněné zkušeností každého jedince, vzniká tzv. abstraktní myšlení v pojmech. Adolescent má pocit, že je středem světa, má dojem, že všichni v jeho okolí stále pozorují jeho zevněšek, všimají si jeho chování a sledují jeho výkony, to vše vychází i z jeho přesvědčení o své výjimečnosti. Je to však naprosto iracionální přesvědčení, které může být příčinou častých nedorozumění s okolím i zklamání samotného adolescenta.

Adolescent preferuje jednoznačná, zásadní a rychlá řešení, která vedou k jistotě. S tím souvisí fakt, že kompromis pro ně není obecně příliš žádoucí. Krajní možnosti řešení bývají přijatelnější pro svou jasnost a přehledné vymezení. Zároveň je v tomto věku jejich úsudek snadno emocionálně ovlivněn. Adolescent se dovede nadchnout pro cokoli a toto

nadšení pak působí i na jeho úvahy. V opačném směru mohou ovlivnit závěr nějakého řešení i negativní emoce (např. aktuální nálada, vztek, smutek apod.).

U adolescenta můžeme nalézt určitý kognitivně obranný mechanismus, což je jakési emoční zkreslení úsudku. Např. při experimentování s drogami, riskování v sexu i v jiných oblastech iracionálně předpokládá, že jemu se nemůže nic stát. Nejedná se o neschopnost logicky uvažovat, ale spíše o jistou inhibici usuzovat tak ve vztahu k sobě, že mu může hrozit nějaké nebezpečí.

Podle Vágnerové (1996, s. 306) se v adolescenci dotvářejí definitivní formy strategií, které se často překrývají a tvoří základ postojů a chování ve všech oblastech: ve výkonu, v mezilidských vztazích, ve vztahu k sobě a samozřejmě i v obranných mechanismech.

V kognitivním vývoji tedy přetrvává „kritický realismus, který se projevuje přezkoumáváním získaných poznatků, ale již na vyšší úrovni, než bylo patrné u puberty. Mizí naivní romantismus, je větší příklon k realitě. Adolescent je ještě typický svým radikalismem a nekompromisností, projevuje jednostrannost v chápání skutečnosti, nepostihne všechny faktory, které danou situaci ovlivňují, a proto je u něho tendence ke zjednodušení a radikálnímu prosazování takto nabyté zkušenosti. Řešení situace mu bývá hned jasné, svůj názor vehementně prosazuje, zvláště ve střetu s dospělými. Nepředvídá zcela důsledky svého chování. Proto mladí lidé více riskují, mají méně zábran, a také mají méně zkušeností s rafinovanými vztahy mezi dospělými. Mnohdy projevují velkou míru odvahy, vrhají se do situací, které jsou nové a neotřelé. Toto jejich riskantní chování je vyvoláno touhou po samostatnosti a nezávislosti.“⁽⁹⁾ Zároveň s rozvojem abstrakce a formálních operací adolescent získává mnoho nových důležitých schopností (např. posuzovat více odpovědí na problém nebo jedno možné vysvětlení situace apod.) – má schopnost kombinace řešení, oddělit pravdu od nepravdy či porovnat předpoklad se skutečností. Projevuje se také nová tendence v kognitivním myšlení – systematizace poznatků (adolescent zjišťuje vztahy a souvislosti mezi nimi, poznává nové obory a je schopen v nich získat širokou pojmovou znalost), čímž si utřídí svůj hodnotový systém a přejímá morální kodexy. Adolescent je v tomto období schopen měnit své názory pod vlivem argumentů, je však citlivý na vnucování názorů. Adolescent se také stává introspektivním, analytickým a sebekritickým (obrací se do svého nitra). Navenek však může tato proměna směru myšlení jevit jako lhostejnost vůči okolí, jakési „odcizení“,

⁹ ŠMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ a kol autorů, 2005, s. 114.

což je nezbytné pro vytvoření konzistentního a integrovaného já. (Šimíčková Čížková a kol autorů, 2005, s. 115)

Co se týče norem a pravidel chování, adolescent je ochoten akceptovat, že normy jsou především k tomu, aby regulovaly chování lidí a usnadňovaly tak chod celé společnosti. Na druhé straně už nechce přijmout pravidla jen proto, že jsou daná, ale uvažuje o nich, zda jsou z jeho hlediska správná či ne. Adolescent dovede obhajovat a prosazovat ty normy a pravidla chování, které považuje za oprávněné a významné.

V adolescenci se objevují také nové komunikační prvky, hlavně ve způsobu oslovení. Pro dospívajícího je významnou změnou, že mu cizí dospělí v různých institucích začínají vykat. Je to pro něho jakýmsi zadostiučiněním, že již není považován za dítě. Vykáni je jistým potvrzením symbolické proměny, která vede k získání statusu dospělého. Sám adolescent však touží po tom, aby mohl dospělým tykat, čímž by dokázal svoji rovnocennou pozici.

Jak již bylo řečeno, v průběhu adolescence se jedinec stále přibližuje dosažení role dospělého. V rodině se tato změna projevuje tím, že se postupně ustupuje od role dítěte, následuje přechodná fáze, kdy není přesně jasné, jak by měla nová role vypadat, až nakonec získává roli dospělého syna či dcery se všemi právy a povinnostmi. V této situaci již nemá smysl se s rodiči dohadovat, pokud nesouhlasí s jejich názory, jednoduše je ignoruje.

Velkou proměnou prochází i role dospívajícího směřující k profesnímu uplatnění. Zaujímá přechodnou roli studenta určité střední školy, jejímž prostřednictvím si uvědomuje i své budoucí sociální zařazení. Na konci adolescence dochází v této oblasti k dalším změnám, které jsou spojeny buď s nástupem do zaměstnání, nebo dalším studiem na vysoké škole.

2.2.3 Vztah dospívajícího k rodině a k vrstevníkům

Období adolescence je fází budování nové identity, jejímž hlavním předpokladem, ale i důsledkem jsou změny v sociálních vztazích. Jedinec se postupně odpoutává od rodinných vazeb a výsledkem této změny by měla být proměna dospívajícího ve smyslu přijetí jeho samostatnosti a pokud možno zachování pozitivních vztahů s rodiči, i když už na jiné úrovni než dříve.

Podle Vágnerové (1996, s. 330) rodiče představují pro adolescenta model určitého způsobu života a dospělosti, který by je mohl čekat v budoucnosti. Dospívající o tom

uvažuje a kritizuje, čímž si vytváří přesnější představu vlastního budoucího stylu života i své identity. Kritika rodičů tak není pouhou negací rodiny jako takové, ale je spíše jedním ze způsobů jeho hledání sama sebe. Macek doslova uvádí: „Přejí si, aby jim rodiče dali víc důvěry, nechali je být, jací jsou, nechali je dělat, co chtějí, a přitom jim věřili, že to zvládnou...Ideální je, když jde důvěra ve své dospívající děti ruku v ruce s láskou k nim.“⁽¹⁰⁾ A zároveň dodává, že dnešní společnost dospělých je celkově více vstřícněji nastavena mládí a adolescentům než kdy dříve.

Odpor adolescentů dnes již nevyvolává přísnost, ale spíše slabost a nerozhodnost dospělých, kteří jim často nedovedou logicky oponovat a hájit své názory, čímž v očích dospívajících pozbývají velké části autority. Adolescenti také často neuvažují o potřebách svých rodičů, především proto, že je to vůbec nenapadne. Je to způsobeno tzv. adolescentním egocentrismem, který se zabývá pouze tím, co se ho týká nebo jej zajímá. Dospívající berou domov jako samozřejmý zdroj služeb a pohodlí, na kterém se zásadně nemusí moc podílet.

Poslední významnou potřebou adolescenta je najít dospělého, který by představoval přirozenou autoritu a bral je vážně, jako sobě rovné partnery. Potřebují pomoci při hledání hranic jejich vlastního chování, které by bylo obecně přijatelné.

Také vztahy s vrstevníky získávají v tomto období subjektivně větší význam, než měly kdykoliv předtím, především proto, že mají umožnit jedinci postupné osamostatnění se od rodiny. Vztahy s vrstevníky se realizují na různé úrovni, jako přátelství, heterosexuální vztah, skupina apod. Jejich prostřednictvím jedinec uspokojuje i některé své základní psychické potřeby (např. potřeba stimulace, která je uspokojována kontaktem s blízkým vrstevníkem nebo formou účasti na různých aktivitách apod.). Dá se říci, že okolo 15 -17 let je u dospívajících zvýšená potřeba vrstevnické prestiže (že mě druzí berou, respektují moji sílu, vliv, názory), která je jednou z nejvýznamnějších hodnot, na kterých se buduje sebevědomí a identita jedince. Rodiče zůstávají důležití jako „zázemi“ (materiální, sociální a ekonomické). (Macek, 2007, s. 36)

Jedinec se od vrstevníků učí potřebné sociální strategie a rozlišuje, co je do budoucna přijatelné a účinné a co není. S tím souvisí i porovnávání sebe sama s kamarády, které vede k lepšímu sebepoznání jedince. Existence partnera s podobnými zkušenostmi, blízkého rolí i potřebami je předpokladem společného sdílení určitých pocitů

¹⁰ MACEK, 2007, s. 36.

a prožitků. Vrstevníci tak postupně nahrazují rodinu v oblasti uspokojování potřeby citové jistoty a bezpečí. Je to způsobeno i odpoutáním dospívajícího od rodiny, při kterém ztrácí do určité míry citové zázemí, které mu dříve poskytovala. Tuto emoční jistotu obyčejně představuje stabilní kamarádství, které vzniká z potřeby s někým sdílet podobné hodnoty a zájmy, radosti i problémy. Někdy takové kamarádství přetrvává od základní školy, ale většinou se jedná o nově navázané vztahy, např. ve škole. Ta jim poskytuje mimo jiné i možnost vzájemného kontaktu s vrstevníky a členství ve skupině – třídě.

Pro adolescenty je přijetí skupinou velmi důležité, proto vzniká řada různých subkultur (např. punk, skinheads, anarchisté), které se vymezují jasnými pravidly a hodnotovými myšlenkami atraktivními právě pro dospívající. Pojem subkultura mládeže označuje „díličí kulturu vázanou na specifické způsoby chování dospívajících, na jejich sklon k určitým hodnotovým preferencím, akceptování či zavrhování některých norem, na životní styl odrážející podmínky života.“⁽¹¹⁾ Mezi nejčastěji uváděné vnější znaky příznivců jednotlivých subkultur patří – styl oblékání a celková úprava zevnějšku, společné zájmy jejích členů, specifická hudba a samozřejmě i určitá gesta a symbolika. Rozvoj subkultur mládeže je v západní Evropě markantní zejména po druhé světové válce. V moderních demokratických společnostech jsou hlavní proudy subkultur mládeže tolerovány a dokonce část populace na nich profituje – především specifický oděvní, sportovní, potravinářský, filmový i hudební průmysl pro teenagery, což subkulturu spíše komercializuje, čímž se může vytrácet její autenticita. U nás se jednotlivé subkultury začaly nejvíce projevovat na konci 80. let 20. století.

Od konce 90. let se začíná formovat tzv. emo styl, který vychází z původního označení pro emotivní hudbu vycházející z kořenů punku a hardcoru. Jedná se o postojově vyprofilovaný styl zahrnující širokou paletu hudebních stylů s emotivní atmosférou (jako např. pop-punk, punk-rock, a další). Hudba má být nejen zábavou, ale i k zamyšlení a cestou k vlastním emocionálním prožitkům. V České republice byl v poslední době zaznamenán výrazný nástup emo kultury, především díky německé skupině Tokio Hotel nebo My chemici romance.

V dnešní době k emo hudbě patří i charakteristická image a názory. Typický vyznavač emo stylu má delší vlasy česané na patku, tmavé džíny, různé množství pásků se stříbrnými cvočky, různé odznaky na oblečení, často nosí vesty, saka, trička s nápisy, nátepníky na zápěstí, typické „číňanky“, připouští se i tetování a piercing. Chlapci i dívky

¹¹ SMOLÍK, 2005, s. 22.

si lakují nehty na černo a malují si výrazné černé oční linky a stíny. Dívky více nosí výraznější a barevnější doplňky, ale jinak má image působit tajemně až temně a u chlapců s výraznými androgynními prvky (spojující mužství i ženství). Pro tzv. „emaře“ je charakteristická citlivost až přecitlivělost vůči sobě i okolí, hluboké prožitky a zamyšlenost. Projevují se uzavřeně, introvertně, trpí vztahovou a životní frustrací, pocitem osamění, ztraceností ve světě, nepochopením ze strany okolí a prožívají intenzivními emocionálními zážitky. Jejich zájmy jsou orientovány na umění, především hudbu a literaturu. (Heider, 2008, s. 40 – 43)

Také potřeba mít partnera/partnerku v tomto období již není jen projevem sociálního tlaku vrstevníků, ale stává se skutečnou potřebou na úrovni psychické, sociální i tělesné. Je však nutné zdůraznit, že většina adolescentních lásek je pouhým experimentováním, a proto obyčejně dlouho nevydrží. Také proto adolescenti nebývají pro trvalejší vztah ještě dostatečně připraveni. Jejich vlastní identita se rozvíjí, dotváří a trvalý vztah by znamenal zodpovědnost a nutnost vzdát se části své identity ve prospěch partnera. V tomto smyslu je třeba odlišit stav zamilovanosti, v němž dospívající uspokojují svoji potřebu citové vazby na určitého jedince, který je v této souvislosti často idealizován. Do tohoto jedince zamilovaný projektuje svoje přání a představy, které nemusí vůbec odpovídat skutečným vlastnostem tohoto jedince. Z valné části se také většina prožitků s milovanou osobou odehrává ve fantazii a mnohem méně v realitě. Často se také s vrstevníky řeší problém, jak milovanou osobu získat.

Pokud k realizaci vztahu dojde, může adolescentovi přinést nejen emocionální uspokojení, ale i sociální prestiž. Důvodem je fakt, že adolescenti obého pohlaví rádi ukazují své partnery před vrstevníky, čímž prokazují své osobní schopnosti, potvrzují svou atraktivitu a tím i sebejistotu.

V této době je také stále důležitější sexualita, která tvoří významnou část vztahu mezi partnery. Koitální aktivité obyčejně předchází experimentování s jinými způsoby uspokojování, např. autoerotika, necking či petting. Velice důležitým mezníkem v životě adolescenta je první pohlavní styk, který jednoznačně symbolizuje jeho přechod do dospělosti, jisté vyrovnání se dospělým na určité úrovni (průměrně ve věku 17 let, viz Weiss, Zvěřina, 2001). První sexuální styk má nejen biologický význam, ale i sociální, významně přispívá k prestiži jedince v adolescentní skupině. Schopnost sexuálního života je tak brán jako znak dospělosti. Pokud se naopak ví, že je někdo ještě nezkušený, stává

se obvykle terčem posměchu. V této době je, vzhledem ke skupinovým normám, jakýkoliv projev dětskosti jedince považován za ponižující.

S počátkem sexuálního života souvisí otázka antikoncepce, pohlavních chorob a i riziko nechtěného těhotenství. Dnešní dospívající jsou poučeni o antikoncepci (minimálně ve škole) a vědí, kdy, jak a kde si ji opatřit. Obava z otěhotnění může někdy vést až ke strachu z gravidity, který může způsobit až odmítání sexuálního života a pocitům viny, jestliže k pohlavnímu styku nakonec dojde. Na druhé straně může být případné těhotenství použito k manipulování jinak nefungujícího vztahu a k uzavření předčasného manželství. Rodičovství je v představách adolescentů často idealizováno a neumějí si přesně představit, jaké povinnosti přináší narození dítěte.

Manželství tedy na jedné straně symbolizuje dospělost a tím i samostatnost, ale na straně druhé přináší nové povinnosti a zodpovědnost, z čehož plynou značná omezení a ztráty mnoha dřívějších výhod. Proto většina adolescentů po manželství ještě reálně netouží. V této době převažují jiné potřeby, jako emancipace od rodiny, vztahy s vrstevníky a seberealizace v profesní a zájmové činnosti.

2.2.4 Důsledky informačně – mediálního vlivu na dospívající

V dnešní době si už nelze představit život moderního člověka bez počítače, internetu, televize a mobilního telefonu. Současná generace již v takovémto prostředí vyrůstala a často daleko lépe umí tato média ovládat, ale neznamená to však, že jsou schopni se v nich orientovat a především objektivně zhodnotit všechny jimi poskytované informace.

Mládež vyrůstající v devadesátých letech sužovalo především pasivní sezení před televizí, kdežto dnešní mladí tráví mnoho času aktivní komunikací na internetu. (Čechová, 2005, s. 22) Tuto změnu nejspíš způsobila přesycenost televizní zábavou, která zažívala největší boom právě v 90. letech. Dnešní mladí hledají více než pasivní přijímání informací, chtějí být jejich součástí a chtějí zažívat něco nového, zajímavého a zakázaného, což jim prostředí internetu rozhodně umožňuje. Pro dospívající je přitažlivý virtuální svět internetu především proto, že mohou experimentovat se svojí identitou, při „chatování“ se mohou vydávat za kohokoli a uspokojovat své potřeby, které by v reálném životě zatím nemohli. Získávají tak zkušenost, která je zatím zásadně nemůže zatížit či poškodit. Velmi oblíbené jsou u dospívajících (převážně chlapců) také počítačové hry, kdy hraní her může sloužit jako určitá kompenzace, výzva a potvrzení vlastních

kompetencí. Nové technologie jsou pro mladé přitažlivé i z toho důvodu, že dospělí jim často nerozumí a mladí tak mají nad nimi alespoň v něčem navrch.

Výzkum Šmahela (2004, s. 32 – 34) (692 českých studentů středních škol, 12 – 20 let) ukázal, že internet používá přes 90 % studentů středních škol, z toho přibližně polovina ho používá do 3 hodin týdně, protože velká část studentů má na internet přístup pouze ve škole při výuce. Také ve využívání internetu jsou patrné rozdíly mezi dívkami a chlapci, kdy chlapci nepoužívají internet v 5 % případů, dívek je to již 12 %. Jakou činností se adolescenti na internetu nejčastěji zabývají? Nejčastěji prohlížejí webové stránky, následuje chat a e-mail. Nejméně často dospívající programují a hrají on-line hry. Chlapci častěji prohlížejí webové stránky, častěji hrají on-line hry a vytváří web, programují a dělají grafiku. Dívky naopak častěji využívají internet pro přípravu na výuku. Internet se tak stává pro dospívající prostředím, kde se učí komunikovat, přičemž si ověřují své normy, hodnoty, postoje i názory. Bezpečné a anonymní prostředí internetu jim umožňuje si dovolit více, než by mohli v reálném světě.

Již delší dobu je v centru zájmu odborníků zkoumání bezprostředních následků násilí v médiích (televizi, filmech, PC hrách). „Rozlišují se dvě roviny účinků na diváka: jednak přímá imitace opakující znaky původního agresivního činu a jednak generalizované efekty promítající se do postojů.“⁽¹²⁾ Do první skupiny spadá např. sebevražedná vlna odstartovaná mediálně zajímavým suicidem (sebevražda idolu, mimořádný způsob zabití apod.). Do druhé skupiny se řadí přímé sledování násilného jednání v médiích a jeho vliv na vlastní jednání diváků. Výsledky psychologických experimentů (např. Mullin a Linz, 1995) naznačují, že opakované sledování filmů se sexuální násilí na ženách vede k celkové desenzibilizaci (snížení citlivosti na násilné scény) a k poklesu sympatií vůči obětem násilí. Ukazuje se tak, že vymizením či přeznačkováním emocí při sledování filmů to začíná a končí to u zlehčování násilí ve skutečném životě a pasivitě vůči obětem. (Čírtková, 2004, s. 22) A to dvojnásob platí pro dospívající, protože mediálně prezentované násilí má silnější účinky na děti než dospělí a více na muže než na ženy.

Jak být „in“ či „cool“ se dospívající dozví z tzv. lifestyleových časopisů pro mladé (např. Cosmogirl, Bravo, apod.), které jsou plné zaručených rad, jak se „správně“ oblékat, kde nakupovat, jak se chovat, kde a jak se seznámit, kam se jít pobavit apod. a samozřejmě tyto časopisy také sledují život celebrit (zpěváků, herců apod.). Proč mladí takové časopisy čtou? Umožňují jim rychlý prožitek a být tak součástí vysněného světa celebrit. Nebezpečí

¹² ČÍRTKOVÁ, 2004, s. 22.

takových časopisů spočívá v nekritickém přijímání informací, které mohou být zdrojem úzkosti pro dospívající, a zároveň že častým publikováním určitých skutečností, se ty stávají součástí našeho života a dostávají nálepku „normální“ (jako např. přelétavost a promiskuita ve vztazích celebrit, vulgární chování, netolerantnost vůči určitým osobám, zlehčování užívání návykových látek apod.). Proto dospívající potřebují diskuzi nad těmito materiály.

Období dospívání je tedy v našem sociálním prostředí v mnohém velmi náročném a někdy i konfliktní a přizpůsobení výchovného přístupu zvláštnostem tohoto období není proto nijak snadné.

2.3 Demografické změny ve společnosti s ohledem na chování mládeže

K pochopení současné demografické situace i chování dnešní mládeže je nutné nejdříve uvést stručnou charakteristiku populačního vývoje a jeho vnějších podmínek v letech před politickým obratem v roce 1989 a zvláště po něm. Souhrnné tabulky základních demografických ukazatelů (sňatečnost, porodnost, potratovost, úmrtnost, rozvodovost) po roce 1989 jsou uvedeny v příloze č. 1.

Zhruba od poloviny 60. let se v České republice vytvořil tzv. východoevropský model demografického chování. Odpovídal životnímu způsobu, k němuž státy „reálného socialismu“ své občany vedly mimo jiné ve snaze zajistit alespoň prostou reprodukci obyvatelstva (to znamená, že se v populaci narodí právě tolik dětí, kolik je třeba, aby byla rodičovská generace početně nahrazena). Tím se měl doložit příznivý společenský vývoj, a zároveň do budoucna udržet růst počtu práceschopného obyvatelstva a také počty budoucích vojáků. V konkrétní úrovni reprodukce se odrážela řada momentů – poměrně nízký počet studujících na středních a vysokých školách, při vyšším podílu chlapců než dívek získávajících odbornou kvalifikaci v učebních oborech (mnozí chlapci svoji přípravu na povolání končili v 17–18 letech). Do pracovního poměru vstupovalo téměř veškeré práceschopné obyvatelstvo, včetně vdaných žen, i matek s malými dětmi. Současně společnost vytvářela, hlavně v době normalizace od počátku 70. let, mladým lidem takové podmínky, které při zaměstnání obou rodičů usnadňovaly založení rodiny a péči o děti. Součástí systému byly výhodné a nízko úročené novomanželské půjčky, prodlužující se mateřská dovolená, rozvinutá síť jeslí a mateřských škol, včetně družin mládeže na základních školách, dotované ceny potravin a dětského zboží, služeb apod. Byla to

politika vytváření sociálních jistot se záměrem odvést mladé lidi od politiky k rodinnému životu. (Fialová a kol., 2000, s. 10 – 11)

V této situaci u nás vstupovalo do manželství téměř 90 % mladých mužů a 96 % mladých žen, a to převážně v nízkém věku (průměrný věk nevěst v 80. letech byl 21,7 roku a ženichů 24,5 roku). Koncem 80. let se až 56 % prvních dětí v manželství rodilo z předmanželských koncepcí, což se spolu s časným sňatkovým věkem odrazilo v nízkém procentu dětí narozených mimo manželství (6 – 8 %). Vysoká intenzita sňatečnosti byla provázena stále rostoucím počtem i podílem rozpadajících se manželství (až do úrovně 37 % z původního počtu uzavřených sňatků). Reprodukce se účastnila převážná většina žen (v úhrnu asi 94 %), v souboru vdaných žen ve středním věku po 10 letech trvání manželství zůstalo bezdětných jen 2 – 3 %. Přesto počty živě narozených dětí od vrcholu demografické vlny v první polovině 70. let postupně klesaly, a to převážně úbytkem dětí narozených ve třetím a vyšším pořadí. Ještě počátkem 80. let se udržovala úhrnná plodnost (průměrný počet živě narozených dětí připadajících na jednu ženu v reprodukčním věku) na úrovni kolem 2,00 dětí, do roku 1989 se snížila jen na 1,87 dítěte. Průměrný věk rodičích matek byl nízký a činil necelých 25 roků, tím pádem ženy končily s rozením dětí zpravidla ještě před dovršením 30. roku svého života. (Fialová a kol., 2000, s. 11 – 12)

Mezitím v některých západoevropských zemích docházelo již od poloviny 60. let ke změnám, které se označují za tzv. „druhý demografický přechod“. Snížilo se procento mladých lidí vstupujících do manželství a právní manželství začalo být částečně nahrazováno nesezdaným soužitím. Dále rostla rozvodovost starších i nově uzavřených manželství. Zvyšoval se průměrný věk svobodných snoubenců při sňatku až na 27 – 29 let u žen a na 29 – 32 let u mužů. Průměrný věk matek dosáhl až 30 roků, podíl dětí mimo manželství postupně vzrostl až na 35 – 40 %. Mladí lidé i lidé středního věku se nechtěným těhotenstvím bránili moderní spolehlivou hormonální antikoncepcí a interrupce představovala jen extrémní způsob řešení nechtěného těhotenství zpravidla nevdaných a velmi mladých žen. Současně s poklesem intenzity sňatečnosti začala v západní Evropě klesat také porodnost vlivem dvou faktorů: rostl podíl žen, které se neúčastnily reprodukce, a klesala manželská plodnost. Úhrnná plodnost se snížila v mnoha zemích až na 1,3–1,5 dítěte. Tím postupně vznikaly velké rozdíly v demografické situaci mezi oběma částmi tehdy ještě rozdělené Evropy. Tyto rozdíly provázely také odlišný vývoj úmrtnosti. (Fialová a kol., 2000, s. 12 – 13) K uvedeným změnám demografického chování západoevropských populací docházelo působením nové

společenské situace, dále rostl individualismus a důsledněji se prosazovala emancipace žen včetně jejich ekonomické nezávislosti, část společnosti vědomě odmítala tradiční hodnoty. Mladí lidé také častěji studovali na středních a vysokých školách, rostlo vybavení domácností a mladí lidé se snažili dosáhnout rychle takové životní úrovně, na jakou byli zvyklí v rodinách svých rodičů. Značnou roli však také hrála zvyšující se nezaměstnanost mladých lidí, která nutila k opatrnějšímu rozhodování o sňatku a narození dítěte.

Tento trend byl prvně popsán na konci 60. let ve Švédsku a Dánsku, odkud se postupně šířil do ostatních zemí. „V první fázi partneri začali oddalovat narození dítěte, ale věk při sňatku zůstával nízký. Postupně bylo manželství v období, kdy spolu pár žije bez dětí, nahrazováno nesezdanými soužitími. V některých společnostech začalo manželství ztrácet na významu i po narození potomků.“⁽¹³⁾ Takto popsaný proces provází i celkový pokles plodnosti a v různých zemích se může lišit tím, že některé fáze vůbec nenastanou. Příčina těchto změn v reprodukčním chování může být díky sociálním a ekonomickým změnám ve společnosti, důrazu na individualizaci jedince a technologickým pokrokem.

U nás k podstatné změně reprodukčního chování mladých lidí došlo po roce 1989, kdy generace, které vyrostly v nových ekonomických podmínkách, odkládají nebo odmítají vstup do manželství i narození potomků. Také vzrostl podíl dětí narozených neprovdaným matkám, stejně jako stále roste úroveň rozvodovosti.

Mezi odborníky neexistuje jednotný pohled na to, čím jsou tyto změny způsobeny, a stejně tak i jak bude vypadat budoucí vývoj demografického chování. První směr vidí hlavní důvod současného vývoje ve změně hodnotových orientací nejmladší generace. Výhledově do budoucnosti by mělo docházet k realizaci odkládaných sňatků a porodů. Hlavním představitelem toho směru je L. Rabušic, který považuje za těžiště proměn zvyšování důrazu na autonomii, svobodu, rovnost příležitostí mužů a žen. Druhá skupina demografů a sociologů se domnívá, že za současnými změnami reprodukčního chování stojí především zhoršení ekonomických podmínek, zejména mladých rodin. V České republice došlo ke změnám během dvou až tří let, kdy výrazně poklesly ukazatele plodnosti i sňatečnosti oproti západním zemím, kde probíhaly jako postupný proces v průběhu deseti let. Podle Rychtařikové se zhoršily i stávající vnější podmínky pro založení rodiny a zodpovědnou výchovu dětí. (Rychtařiková, 1996, s. 77 – 89)

¹³ CHALOUPOKOVÁ, ŠALAMOUNOVÁ, 2004, s. 14.

Na druhé straně jiné studie (např. Kuchařová, Petrová 1999), které se zaměřily na sociální a ekonomické podmínky mladé generace, neukázaly, že by se životní úroveň mladých rodin výrazně snižovala oproti předchozímu období.

Také výsledky šetření, týkající se názorů a postojů mladých respondentů (do 35let) na manželství a rodičovství se ukázalo, že si uvědomují ekonomickou náročnost osamostatnění a založení rodiny. I přesto manželství a založení rodiny zůstává součástí životních plánů většiny mladých lidí, avšak uskutečnění těchto plánů odkládají do vyššího věku, zpravidla po předchozím soužití s partnerem. Také velká část z nich upřednostňuje tradiční dvoudětný model rodiny. (Fialová a kol., 2000, s. 136)

Politický obrat v roce 1989 vedl ve východní Evropě ke změně životních podmínek převážné části obyvatel. Získaná svoboda umožnila rozvoj podnikání, cestování, na středních a vysokých školách začalo studovat více mladých lidí než dříve. V rámci těchto revolučních společenských změn se postupně začalo také měnit demografické chování, nejdříve pomalu, později rychlým tempem. Důsledky politického a ekonomického vývoje demokratické společnosti s tržním hospodářstvím výrazně změnily podmínky pro demografickou reprodukci (především při uzavírání sňatků a rození dětí). Mladí lidé získali větší možnosti studia u nás i v zahraničí, otevření hranic umožnilo cestování, rozvinulo se soukromé podnikání a vidina velkých peněz. Tím vším se vytvořilo velmi silné konkurenční prostředí proti vstupu do manželství a založení rodiny narozením dítěte (dětí). K tomu se přidala také faktická nemožnost získat vlastní byt vzhledem k jeho neúměrně vysoké pořizovací ceně, tedy naprosto nedostupné pro mladé partnery. Druhým závažným aspektem je nepochybně i postupně rostoucí nezaměstnanost, která citelně postihuje právě mladé lidi po absolvování škol, když jdou do pracovního procesu bez potřebné praxe.

Nejdříve ze všeho došlo k prudkému poklesu intenzity sňatečnosti. Začalo to oznámením o rušení novomanželských půjček, které vedlo koncem roku 1990 k menšímu vzestupu počtu sňatků, ale potom následoval hluboký propad, zřetelný zvláště v letech 1992 – 1994. Z původního počtu více než 81 000 každoročně uzavíraných sňatků (1989) došlo k poklesu až na 48 943 sňatků v roce 2003 (zatím nejnižší počet). Od roku 2004 počet uzavřených sňatků pomalu postupně roste – 51 447 sňatků (v roce 2004) a v roce 2007 dosáhl již počtu 57 200. Jestliže v roce 1989 vstupovalo do manželství 89 % svobodných mužů a 95 % svobodných žen, do roku 1997 klesl tento podíl na 73 %. Tento trend pokračuje i v následujících letech, kdy v roce 2005 vstupovalo do manželství 62,8 % svobodných mužů a 69,1 % žen a obdobně v roce 2006 – 62,9 % svobodných mužů

a 69,7 % svobodných žen.⁽¹⁴⁾ V počtech sňatků se téměř vůbec neprojevil nástup početně silných ročníků narozených v období vzestupu porodnosti v 70. letech, takže postupně vzrůstá počet mladých svobodných mužů a žen.

To se projevilo i v průměrném věku snoubenců – u mužů vzrostl z 24,6 roku (1989) až na 27,6 roku (1997) a dále roste až na 31,0 roku (2006). U žen dokonce ještě výrazněji z 21,8 na 25,4 roku (1989 – 1997), a dále z 26,4 roku až na 28,4 let (2000 – 2006).⁽¹⁵⁾ V roce 2007 průměrný věk při prvním sňatku dosahoval 31,2 let pro muže a 28,6 roku pro ženy. U obou pohlaví činí nárůst věku vstupu do manželství zhruba sedm let.⁽¹⁶⁾

Hlavní příčinou poklesu porodnosti po roce 1990 byly změny sňatkového chování – stalo se tak proto, že se u nás rodí stále ještě přes 80 % dětí v manželství. Z tohoto důvodu je pro vývoj porodnosti důležitý počet a podíl žen v reprodukčním věku žijících v manželství, především ve věku do 30 let. Jestliže ten klesá, automaticky se zvyšuje podíl žen, které se v dané době neúčastní reprodukce. Průměrný věk rodičích žen vzrostl v letech 1990–1997 ze 24,8 na 26,4 roků a od roku 2000 do roku 2002 z 27,2 na 27,8 roku. Při narození prvního dítěte věk matek v letech 1990–1997 také vzrostl z 22,5 na 24,0 roků, od roku 2000 do roku 2002 stále roste z 24,9 na 25,6 let.⁽¹⁷⁾ Pokračující odkládání mateřství do vyššího věku dokládá fakt, že průměrný věk matek v roce 2004 do roku 2006 vzrostl z 28,3 na 28,9 let⁽¹⁸⁾ a i v roce 2007 dále stoupl o 0,2 roku na 29,1 let celkem a na 27,1 let při narození prvního dítěte.⁽¹⁹⁾ Průměrný věk otců v roce 2007 činil 32,9 let; rozdíl mezi průměrným věkem otců a matek tedy činil 3,8 roku. Prvorozené děti měly otce v průměru 31,2leté.⁽²⁰⁾

Dalším rysem současného populačního vývoje je postupné snižování počtu interrupcí. Tato skutečnost je nepochybně důsledkem rozšiřování spolehlivé hormonální antikoncepce a také častěji používání kondomů. Jestliže ještě v roce 1991 podstoupily ženy v ČR 106 000 interrupcí, tak roku 1998 klesl jejich počet na 42 959. I v dalších letech

¹⁴ Český statistický úřad. [online] [cit. 25. září 2007; aktualizace 8.8. 2007] Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/p/4007-07>

¹⁵ Český statistický úřad. [online] [cit. 25. září 2007; aktualizace 8.8. 2007] Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/p/4007-07>.

¹⁶ Český statistický úřad. [online] [cit. 25. května 2008; aktualizace 8.5.2008] Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/kalendar/aktual-obv>.

¹⁷ Český statistický úřad. [online] [cit. 15. března 2004; aktualizace 31.12.2002] Dostupné na Internetu: http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/publ/4007-03-v_roce_2002.

¹⁸ Český statistický úřad. [online] [cit. 25. září 2007; aktualizace 8.8. 2007] Dostupné na Internetu: [http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/2100442377/\\$File/40070704.pdf](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/2100442377/$File/40070704.pdf).

¹⁹ Český statistický úřad. [online] [cit. 25. května 2008; aktualizace 8.5.2008] Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/kalendar/aktual-obv>.

²⁰ Český statistický úřad. [online] [cit. 25. května 2008; aktualizace 8.5.2008] Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/kalendar/aktual-obv>.

jejich počet klesal až na 25 352 interrupcí v roce 2006.⁽²¹⁾ Dá se říci, že v mladé generaci se začíná projevovat odpovědnější sexuální chování, doufejme i díky rozšíření sexuální výchovy na školách.

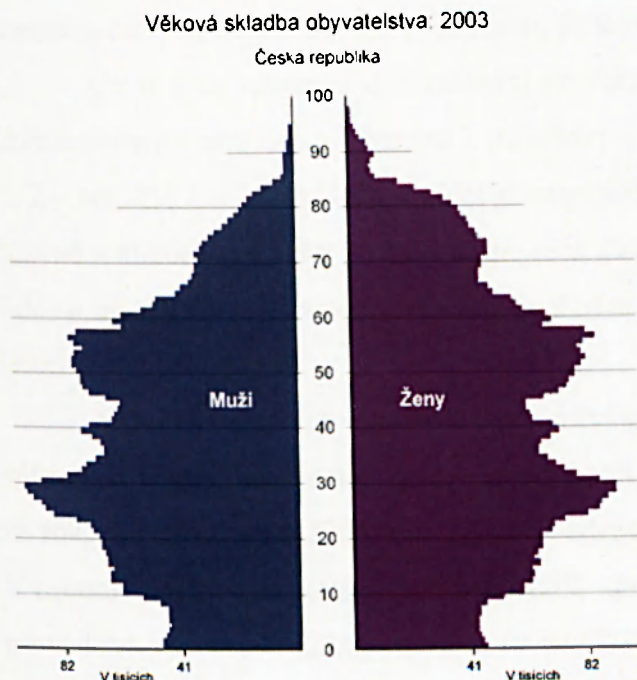
Nepravidelnosti vývoje porodnosti v minulých desetiletích jsou nejlépe zřejmé ze stromu života (viz obr. č. 1), který vyjadřuje početní velikost jednotlivých generací do roku 2003. Ve vrcholu již postupně zaniká hluboký zářez z let první světové války a postupně se i zahlazuje zářez z let hospodářské krize ve třicátých letech, naopak vynikají dvě demografické vlny – jedna z poválečných let kompenzačního vzestupu porodnosti, druhá ze sedmdesátých let. Od roku 1974 se téměř nepřetržitě početní velikost generací rok od roku snižuje, zvláště hluboký pokles je patrný v posledních letech, kdy se rodilo ročně jen kolem 90 000 dětí (v roce 1997 90 930, v roce 2000 již 91 169). Tento zářez se bude projevovat ve věkové struktuře obyvatelstva republiky dalších zhruba 80 let a nemůže být již nikdy zahlazen případným vzestupem porodnosti v příštích letech.⁽²²⁾ Od roku 2002 se počet narozených dětí mírně zvyšuje (93 047 narození dětí), tento trend pokračuje i v následujících letech (97 929 dětí (2004) a 106 130 dětí (2006)). V roce 2007 došlo k nárůstu počtu živě narozených na 114,6 tisíce spolu se stagnací počtu zemřelých na 104,6 tisíce, což vedlo k nejvyšší kladné hodnotě přirozeného přírůstku za posledních 25 let, která v roce 2007 činila 10 000 osob. Nárůst počtu narozených lze interpretovat jako sekundární populační vlnu dětí žen narozených během 70. let 20. století. Polovinu nárůstu přitom tvoří děti druhého pořadí, které se nejčastěji rodí ženám ve věku 29 – 32 let. Nárůst intenzity plodnosti se zrychlil, avšak oživení plodnosti nebude pravděpodobně trvat dlouho; během pěti let, až odrodí silné ročníky žen sedmdesátých let, začne počet narozených opět klesat. Plodnost přitom stále zůstává na nízké úrovni, v dlouhodobém pohledu nezajistí prostou reprodukci populace.⁽²³⁾

²¹ Český statistický úřad. [online] [cit. 4. května 2008; aktualizace 1.3.2008] Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/10n1-07-2007-0400>.

²² Český statistický úřad. [online] [cit. 15. března 2004; aktualizace 31.12.2002] Dostupné na Internetu: http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/publ/4007-03-v_roce_2002.

²³ Český statistický úřad. [online] [cit. 25. května 2008; aktualizace 8.5.2008] Dostupné na Internetu: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/kalendar/aktual-oby>.

Obr. č. 1 Věková skladba obyvatelstva v roce 2003

Zdroj: Český statistický úřad. [online] [cit. 20. října 2007; aktualizace 19.11.2007] Dostupné na Internetu: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/vckova_skladba_obyvatelstva_v_roce_2003.

Pokud se podíváme na změny v demografickém chování pouze u sledované věkové skupiny 15 – 24 let od roku 1996 do roku 2006, zjistíme následující údaje. V tabulkách v příloze č. 2 jsou zpracována data ze statistických ročenek 1995 – 2007 vydaných Českým statistickým úřadem a z elektronických údajů zveřejněných na stránkách Českého statistického úřadu (především demografických ročenek 2001 – 2007).

Z pohledu sňatečnosti mládeže je jasný trend ve snižování počtu uzavřených manželství v této věkové kategorii (v roce 1996 uzavřeno muži 23 865 sňatků a ženami 34 516 sňatků oproti roku 2006 – muži 5017 sňatků a ženy 12 275 sňatků). Přičemž je stále patrný rozdíl mezi muži a ženami, kdy ženy obecně v tomto věku v posledních letech vstupují do manželství 2 – 3x více častěji než stejně staří muži, což potvrzuje výše popsany celospolečenský trend. (viz příloha č. 2 – tab. 2.4.1 a 2.4.2)

Se sňatečností souvisí i rozvodovost (viz příloha č. 2 – tab. 2.4.3 – 2.4.6), kdy logicky při poklesu počtu uzavřených sňatků ve věkové kategorii do 24 let, poklesne i počet rozvodů. Z uvedených tabulek v příloze č. 2 lze vyvodit, že v roce 1996 se ve sledovaném věku rozváděl každý osmý muž a šestá žena, oproti roku 2006, kdy se rozváděl zhruba každý jedenáctý muž a zhruba každá desátá žena. Tento fakt také

naznačuje, že mladí lidé nevstupují do svazku manželského bezhlavě a pokud se stanou manželi, činí tak zodpovědně a s vědomím, že to bude svazek na celý život.

Co se týče narození dětí matkám ve věkové kategorii do 24 let, jsou patrné také určité změny v chování a přístupu k mateřství v posledních několika letech. (viz příloha č. 2 – tab. 2.4.7 a 2.4.8) Opět je vidět postupná klesající tendence v počtu narozených dětí hlavně u mládeže ve věku 20 – 24 let po roce 2000. Z těchto údajů se dá vyvodit, že mladí lidé se snaží své rodičovství plánovat a že k němu přistupují zodpovědněji než v dřívějších letech.

Množství umělých ukončení těhotenství také rok od roku klesá, i když ne ve všech věkových kategoriích (např. do 14 let se počet UPT drží zhruba na 30 – 40 interrupcí za rok, přičemž v roce 2006 jich bylo provedeno 49, což je nejvíce za posledních 10 let). V ostatních věkových kategoriích mají UPT spíše klesající tendenci - v roce 1996 bylo provedeno ve věkové kategorii 15 – 19 let 5059 UPT a ve věkové kategorii 20 – 24 let 11 859 UPT, oproti roku 2006, kdy bylo provedeno ve věkové kategorii 15 – 19 let 2269 UPT a ve věkové kategorii 20 - 24 let 4637 UPT. Což je u obou skupin během deseti let více než poloviční pokles. (viz příloha č. 2 – tab. 2.4.9 a 2.4.10) Jistou zásluhu na nízkém počtu UPT má určitě dostupnost antikoncepce a informovanost mládeže o jejím používání.

Úmrtí mládeže doznalo také určitých změn. V počtu zemřelých, především u žen je vidět zhruba poloviční počet zemřelých v dané věkové kategorii v roce 2006 oproti roku 1996, u mužů je o něco méně výrazný, zhruba třetinový. (viz příloha č. 2 – tab. 2.4.11 – 2.4.14) Tato skutečnost se dá připisovat stále se zkvalitňující lékařské péči.

Souhrnně se dá říci, že mládež se v posledních několika letech stává zodpovědnější vzhledem ke svému budoucímu životu, uvědomuje si hodnotu reprodukčního zdraví (což je vidět na snižování počtu interrupcí) i hodnotu mateřství a zodpovědnosti s ní související, stejně i hodnotu manželství a její právní důsledky.

3 STYLY PARTNERSKÝCH (DYADICKÝCH) STRATEGIÍ ČESKÉ STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE

Po vymezení a charakteristice mládeže a jejích změnách v demografickém chování jsou uvedena výzkumná šetření názorů a postojů české mládeže na jejich preference hodnotové, volnočasové a ty, které se týkají partnerství, manželství a rodičovství. Tato kapitola má vytvořit představu o myšlení současné generace mladých lidí a jejich životních strategiích především vzhledem k partnerství, manželství a rodičovství. V textu jsou uvedena šetření sociologa Saka, Fialové, Kučery, Weisse a Zvěřiny.

Další zdroje informace o názorech mladých lidí se dají zjistit z šetření Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM, oddělení Sociologického ústavu AV ČR), které provádí vždy deset šetření ročně, kdy se jedná o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace nejčastěji od 15 let do 69 let, kterého se vždy účastní minimálně 1000 respondentů. Pro účely práce nejsou tyto výzkumy relevantní právě kvůli velké věkové šíři respondentů.⁽²⁴⁾ Stejně tak i výzkumy organizované Sociologickým ústavem (vycházející ve sborníku Sociologické texty, nověji Sociologické studie) jsou zaměřené na vyšší věkové kategorie respondentů a v námi sledované oblasti témat se sice zabývají manželstvím a rodičovstvím, ale převážně z pohledu snoubenců, mladých manželů, mladých rodin či bezdětných párů. Uvedenými tématy se zabývala např. Hamplová, Rychtaříková, Křížková, Hašková, Šalamounová a jiní.⁽²⁵⁾ I v článcích publikovaných na podobná témata v časopise Demografie (revue pro výzkum populačního vývoje) jsme narazili na stejný problém jako u sociologických studií. Proto tyto zdroje nejsou v textu zohledněny.

Také zajímavé informace především z oblasti názorů na partnerství, manželství a rodičovství v mezinárodním srovnání lze nalézt v šetření ISSP - *Rodina a měnící se role gender II* (1994) a *Rodina a měnící se role gender III* (2002), na jejichž organizaci

²⁴ Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM), oddělení SOÚ AV ČR [online] Dostupný na Internetu: <http://www.cvvm.cas.cz/indcx.php?lang=0&disp=zpravy&r=1>

²⁵ KRÍŽKOVÁ, A. (ed.) *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie. Sociologické studie 06/*, Praha: SOÚ AV ČR, 2005. ISBN 80-7330-077-X.
KRÍŽKOVÁ, A. (ed.) *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita. Sociologické studie 06/*, Praha: SOÚ AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-112-1.
HAMPLOVÁ, D. (ed.) *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory. Sociologické studie 04/06*, Praha: SOÚ AV ČR, 2004. ISBN 80-7330-063-X.
HAMPLOVÁ, D. (ed.) *Mimomanželská plodnost v ČR po roce 1989: sociální a ekonomické souvislosti. Sociologické studie 06/5*, Praha: SOÚ AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-093-1.
Hašková, H. (ed.) *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě. Sociologické studie 06/4*, Praha: SOÚ AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-092-3.

se v České republice podílí Sociologický datový archiv SOÚ AV ČR již od roku 1992. Veškerá mezinárodní data i úplné národní soubory z šetření ISSP jsou dostupné v archivu SDA SOÚ AV ČR. Mezinárodní program sociálních šetření ISSP (International Social Survey Programme) je kontinuálním programem výběrových dotazovacích šetření, který probíhá od roku 1984 v řadě zemí celého světa, kombinuje mezinárodní a časovou perspektivu srovnání. Vzhledem k délce trvání programu a počtu zúčastněných zemí ISSP poskytuje vůbec nejrozsáhlejší mezinárodně srovnatelnou databázi z postojových výzkumů.⁽²⁶⁾

Všechny výše uvedené zdroje byly prostudovány, ale protože přímo neoslovují respondenty ve věku 15 – 24 let, považujeme je pouze za rozšiřující a jejich výzkumná zjištění lehce zkreslující vzhledem k námi sledované skupině respondentů, a proto je v následujícím textu neuvádíme.

Chceme-li charakterizovat současnou mládež, musíme ji vnímat v dimenzích doby a společenských poměrů, v nichž tato generace dozrává. Mládež nemá jiné názory, pohledy na život a na svět než ten, který je obklopuje.

V současném světě mladý člověk jistě získává více svobody, má větší možnosti a širší rozhled v důsledku vzdělávání, cestování, moderní techniky (internet) apod. Může volit v různých oblastech, jako je zaměstnání, trávení volného času či výběr partnera, zároveň naráží na meze společenských podmínek (jako nezaměstnanost, přijetí na VŠ, nejistota udržení zaměstnání apod.), což snižuje možnosti nezávislého rozhodování. Odtud mohou pramenit pocity skepse i bezmoci, kdy každý může být nahraditelný a anonymní. Ani vzdělání není zárukou uplatnění a životních jistot, proto možná i část mladých ve vzdělání vidí jistou ztrátu času.

Stávající život mládeže běží příliš rychle, „chybí žádoucí vzory, ideály pro jednání a tak se celý proces sociálního zrání redukuje na praktické žití. Výsledkem této situace je to, že mladí žijí velmi často ze dne na den, bez dlouhodobějších cílů, bez výraznějších duchovních hodnot, bez hodnotného prožívání volného času. Cílem je žít naplno přítomností, přičemž tento život často postrádá hlubší citové prožitky.“⁽²⁷⁾

Styl života dnešních mladých lidí charakterizuje poměrně vysoká míra svobodné volby, avšak na druhé straně je doprovázena vyšší mírou osobní a sociální nejistoty.

²⁶ Mezinárodní program sociálních šetření ISSP (International Social Survey Programme) [online] Dostupné na Internetu: <http://www.issp.org/data.shtml>

²⁷ KRAUS, B. et al., 2006, s. 14.

Ve srovnání s adolescenty z 1. poloviny 90. let se současní adolescenti setkávají s novými jevy a trendy v Evropě – rozvoj informačních technologií, globalizace, relativizace tradičních jistot, odklad rodičovství apod.

Také Bílá kniha konstatuje, že mládež ztrácí důvěru ve stávající demokratické instituce, s čímž souvisí i ústup mládeže od organizovaných forem činnosti a celková nechuť se nějak v životě angažovat. Bílá kniha přímo uvádí: „Na národní, evropské i mezinárodní úrovni se mezi mladými lidmi a veřejnými institucemi rozšiřuje propast, která by mohla způsobit, že se mladí lidé budou zdráhat převzít své povinnosti občanů.“⁽²⁸⁾

Výzkumy Saka a Sakové (2004) ukazují mladou generaci jako individualisticky orientovanou, zaměřenou na svoji kariéru, příjem a majetek před solidaritou a občanskou angažovaností. Většina mládeže je nábožensky neutrální. Co se týče politické orientace, na střední škole jsou mladí převážně levicově orientovaní. Také se projevuje rychlé prohlubování rozdílů a diferenciací od sociálně slabých po velmi majetné, s čím souvisí i „desolidarizace“ mezi těmito sociálními vrstvami.

Věkové období 15 – 20 let je u naprosté většiny dospívajících vyplněno studiem na některém typu střední školy. Vedle četných problémů spojených se školní výukou, začínají tito mladí lidé řešit své první partnerské vztahy, ze kterých získávají první zkušenosti, které často ovlivní jejich celoživotní postoj k partnerství a následně i manželství a rodičovství. Jedná se především o konstrukci představ o budoucím partnerovi a o získání prvních sexuálních zkušeností.

3.1 Preference hodnotové

Zkoumat hodnotové orientace mládeže znamená současně zkoumat společenskou dynamiku a trendy společenského vývoje. Dítě a později i mladý člověk jsou cílem přenosu hodnot, které si sami nezvolili. S postupující sociální zralostí roste schopnost dítěte a posléze mladého člověka volit a rozhodovat se pro určité hodnoty a morální normy. Hodnoty tedy zaujímají významné místo v motivační struktuře člověka a v jeho chování.

Hlavním subjektem změn hodnotového systému společnosti je mladá generace. Proto poznání hodnotových orientací mládeže vypovídá o aktuálním stavu hodnotového systému společnosti. Podle Saka, abychom toto tvrzení mohli vyslovit, je nutné odlišit hodnotové změny, které vyplývají z různé životní fáze a změny generačního charakteru.

²⁸ *Bílá kniha Evropské komise. Nový podnět pro evropskou mládež.*, 2002, s. 19.

To je možné postihnout díky časovým řadám dat z výzkumů získaných stejnou metodikou a na stejném výběrovém souboru. (Sak, Saková, 2004, s. 9)

V následujícím textu budou uvedeny výsledky výzkumů Saka z roku 1996 a 2002, aby bylo možné ukázat změny v hodnotových žebříčcích české mládeže.

Výzkum Saka z roku 1996 uvádí několik zajímavých údajů, které nám pomohou ještě více pochopit mladou generaci. (Sak, 2000, s. 63 – 101) Hierarchie hodnot mládeže ve věku 15–30 let je následující: (viz tab. 3.1.1, viz příloha č. 3)

Na prvním místě v hierarchii hodnot většina uvedla hodnotu zdraví. Sak uvádí, že tato preference je „výrazem uvědomění, že zdraví je předpokladem všech dalších aktivit a základního životního pocitu spokojenosti.“⁽²⁹⁾ Zajímavé je, že značná většina lidí jedná v rozporu s touto hodnotou (např. kouření, alkohol, drogy).

Na druhém místě se objevila hodnota míru, která úzce souvisí s předcházející hodnotou zdraví hlavně proto, že zdraví je předpokladem života jedince a mír života a rozvoje lidské společnosti.

Třetí místo na žebříčku hodnot obsadila láska. Předpokladem lidské reprodukce je láska mezi pohlavími a rodičovská láska. Ale může vyjadřovat i jiné podoby lásky, např. ke zvířatům, životu, společnosti apod. nabízí se otázka, zda uvedení této hodnoty takto vysoko je důsledkem nedostatku lásky kolem mladých lidí nebo proto, že je neodmyslitelnou součástí jejich života.

Další, čtvrtou hodnotou je životní partner. Tato hodnota je zpřesněním a omezením předchozí hodnoty lásky. Zajímavé je, že hodnotu rodiny a dětí mladí uvádí až na sedmém místě za hodnotou životního prostředí a přátel. Zde se viditelně projevuje trend odkládání vstupu do manželství, plození dětí a spíše preference volného soužití. Je rozhodně zajímavé, že na prvních šesti místech jsou globální hodnoty a hodnoty spojené s mezilidskými vztahy.

Hodnota rodiny a dětí tedy zaujímá sedmé místo, jak již bylo řečeno. V české společnosti je tradiční hodnotou všech sociálních skupin a vrstev. Ve srovnání se západoevropskými zeměmi čeští rodiče své děti podporují až do jejich dospělosti.

Hodnota svobody je na osmém místě hodnotového žebříčku mladých. Absence svobody je dosud občany uváděna jako jeden z hlavních nedostatků předlistopadové doby a jak je vidět, odrazilo se to i v hodnotách mladé generace, která si své svobody váží.

²⁹ SAK, 2000, s. 69.

Dalšími hodnotami v pořadí jsou pravda a poznání, zajímavá práce, demokracie, plat, rozvoj osobnosti a úspěšnost v zaměstnání. Zastavím se u hodnoty na patnáctém místě, u vzdělání. Celkem mě zarazilo, že tato hodnota se vyskytla až na patnáctém místě. V dnešní době, kdy vzdělání je prostředkem k dosažení určité kvalifikace, k vyššímu platu i společenské prestiže, je zajímavé, že mladí lidé si to často neuvědomují.

Na šestnáctém místě se nachází hodnota „být užitečný druhým lidem“, která určuje sociální citění mládeže. Další hodnotou je uspokojení svých zájmů a koníčků, majetek, společenská prestiž, soukromé podnikání, veřejně prospěšné práce a na posledním dvaadvacátém místě politická angažovanost. Nízký význam politické angažovanosti je mezi mládeží všeobecně rozšířený, což je určitým indikátorem stavu dnešní společnosti.

Kdybychom sledovali generační posuny v závislosti na věku, ukáže se, že u mládeže níže preferované hodnoty, jako rodina, být užitečný druhým lidem, politická angažovanost, zdraví a mír, budou s postupujícím věkem stoupat na jejich žebříčku hodnot. Naopak láska, přátelství, zájmy a koníčky, podnikání, svoboda, ale i majetek vysoce postavené v žebříčku hodnot mládeže se s přibývajícím věkem posunou na pozice nižší. Např. hodnota přátelství trvale klesá od patnácti let až do důchodového věku. Význam lásky a životního partnera je nejvyšší pro mladé lidi ve věku 19–23 let a pak stále klesá. Hodnota rodiny stoupá do věku mezi 30–40 lety a pak také klesá. (Sak, 2000, s. 84)

V Sakově výzkumu z roku 2002 je opět „zdraví“ připisována největší hodnota ve všech zkoumaných věkových kategoriích. Samotná hodnota však nekoresponduje s chováním mládeže, kdy experimentují či užívají legální či nelegální návykové látky. Druhé místo u mládeže ve věku 15 – 30 let zaujímá „láska“. Je otázkou, zda vysoká hodnota lásky vypovídá o pozitivním prožívání lásky mládeží nebo zda naopak jí mají nedostatek. Láska je typická hodnota závislá na životní fázi a je uváděna na předních místech u mládeže ve věku 15 – 18 let. Ve výzkumu z roku 2002 je překvapivě láska hodnocena u mládeže ve věku 15 – 18 let níže než v následujících skupinách mládeže, což je nový fenomén. (Sak, Saková, 2004, s. 10)

Na třetím místě je hodnota „mír, život bez válek“. Vývoj této hodnoty přináší projekci globálního rozměru do hodnotového systému mládeže, kdy v době nižšího ohrožení význam hodnoty míru klesá, oproti době např. po 11. 9. 2001 a dalších světových událostech stoupl ohrožení světové bezpečnosti a tím i význam této hodnoty.

Hodnota „životní partner“ obsadila čtvrté místo. Tato hodnota je nejvíce spojena s věkovou skupinou 19 – 23 let a je zařazována do skupiny tzv. reprodukčních hodnot a reprodukční orientace.

Dále navazuje na pátém místě typická hodnota pro věkovou skupinu 24 – 30 let – „rodina a děti“. Význam této hodnoty je spojen s životní fází, kdy ve starších věkových skupinách její význam vzrůstá.

Předposlední místo v žebříčku hodnot zaujímá často opomíjená hodnota „Bůh“ a na posledním místě se objevuje stále „politická angažovanost“. Tato hodnota byla na posledním místě i ve výzkumech mládeže před rokem 1989 a pokles pokračoval i v devadesátých letech, což mohlo souviset s politickým vývojem, ale i s celosvětovými trendy a s rysy postmoderny. V roce 2000 se pokles zastavil a rok 2002 zaznamenal dokonce růst významu této hodnoty. (Sak, Saková, 2004, s. 12)

Na základě analýzy indexů hodnot (viz tab. 3.1.2, viz příloha č. 3) se dá vyvodit význam některých hodnot pro určitou věkovou skupinu. Pro mládež ve věku 15 – 18 let má větší význam „vzdělání“, „demokracie“, „soukromé podnikání“ a „společenská prestiž“. Mládež ve věku 19 – 23 let má nejvyšší indexy u hodnot „životní partner“, „zajímavá práce“ a „Bůh“. A věková skupina 24 – 30 let se odlišuje větší preferencí „rodiny a dětí“, důrazem na „rozvoj vlastní osobnosti“ a „veřejně prospěšnou činnost“. Ale jak je patrné z tabulky 3.1.2 (viz příloha 3), pořadí hodnot se u věkových skupin příliš neliší.

Graf 3.1.1 (viz příloha č. 3) porovnává indexy hodnot mládeže ve věku 15 – 30 let ve čtyřech výzkumech (1993, 1997, 2000, 2002) Saka. Je z něj patrné, že v posledních devíti letech roste význam „vzdělání“, „majetku“, „úspěšnosti v zaměstnání“, „platu“, „uspokojování svých zájmů“ (koníčků), „svobody“, „demokracie“, „Boha“, „zdraví“ a „lásky“. K poklesu naopak došlo u hodnot životní prostředí, zajímavá práce a být užitečný druhým lidem.

Také v závislosti na pohlaví jsou patrné rozdíly v žebříčku hodnot. Muži se odlišují větším důrazem na „majetek“, „plat“, „soukromé podnikání“, „úspěšnost v zaměstnání“, „společenskou prestiž“ a „koníčky“. Ženy naopak preferují všechny reprodukční hodnoty – „láska“, „životní partner“, „rodina a děti“ a sociálně altruistické hodnoty. Tyto hodnoty tradičně k ženě patří. Zajímavé je vyšší postavení hodnoty „Boha“ u žen a zcela novým fenoménem je větší důraz na hodnoty „vzdělání“, „pravda a poznání“ u žen oproti mužům. (viz tab. 3.1.3, viz příloha č. 3)

Sak shrnuje výsledky o mládeži ve věku 15 – 18 let, kdy u nich potvrzuje trendy, které probíhaly u této skupiny v 90. letech. „Obecně lze říci, že pokračuje vyhraňování mládeže ve směru liberalismu, hédonismu, individualismu, egoismu a materialistických hodnot... U této skupiny také dále pokračuje proces sekularizace či despiritualizace.“⁽³⁰⁾ Skupina mládeže ve věku 19 – 23 let se profiluje třemi hodnotami, které souvisí s odlišnou životní fází této skupiny – transcendentní dimenze života, individuální duchovní aktivity a mezilidské vztahy. (viz graf 3.1.2, viz příloha č. 3)

3.2 Preference volnočasové

„Za volný čas je podle sociologických kritérií považován čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost. Jedná se o tu část mimopracovního, mimoškolního času, která zbude po zabezpečení individuálních a rodinných, existenčních a biologických potřeb.“⁽³¹⁾ V žádném jiném životním období není jedinec schopen zajímat se o tak široké spektrum aktivit jako v dětství a mládí. V dalších fázích života jde spíše o redukci zájmového spektra a prohlubování určitého zájmu. Proto sféra volného času dětí a mládeže a její obsahové naplnění má význam pro celoživotní orientaci člověka. Proměny volnočasových aktivit probíhají kontinuálně v návaznosti na postupné biologické, psychické a sociální zrání mládeže. Některé aktivity jsou spojeny se změnou sociální pozice či změnami společenských rolí a přesunem do další životní fáze. Podle Saka tak „životní styl mladého člověka odpovídá jeho životní fázi a je v souladu s jeho sociálním polem. Proto můžeme sledovat vývoj volnočasových aktivit v závislosti na věku a identifikovat specifické volnočasové aktivity pro jednotlivé sociodemografické skupiny mládeže.“⁽³²⁾

Pokud společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, urychlí tím rozvoj jejich schopností a dovedností a potlačí tím rozvoj negativních sociálních rysů mezi mládeží. Ve sféře volného času se rozhoduje o rozvoji talentu mladého člověka a naplnění jeho potřeb a zájmů. Realistický ekonomický pohled na tuto problematiku dokáže, že vložené investice do volného času dětí a mládeže se mnohonásobně vrátí, že ušetří náklady spojené s kriminalitou a narkomanií mládeže.

Volný čas má ve vztahu k jedinci především funkci relaxační, rekreační a rozvojovou. Charakter úrovně trávení volného času obyvatel vypovídá o společnosti

³⁰ SAK, SAKOVÁ, 2004, s. 17.

³¹ SAK, SAKOVÁ, 2004, s. 59.

³² SAK, SAKOVÁ, 2004, s. 62.

jako celku. Mladí lidé musí mít kde načerpat odpovídající hodnoty, vzorce chování a sociální mechanismy vztahující se k naplňování volného času.

Podle Sakova výzkumu z roku 1996 (2000, s. 131 – 164) pouze jedna aktivita má každodenní frekvenci, jedná se o sledování televize. (viz tab. 3.2.1, viz příloha č. 3) Častěji než jednou týdně mladí lidé poslouchají rozhlas, povídají si s přáteli, poslouchají magnetofon, gramofon, CD přehrávač a čtou noviny a časopisy. Mezi týdenní aktivity můžeme zařadit i domácí práce, četbu knih, schůzku s partnerem, odpočinek a tzv. „nicnedělání“. Jak je vidět, základ trávení volného času mládeže tvoří především pasivní příjem informací z hromadných sdělovacích prostředků. To ukazuje značnou moc masmédií a těch, kteří tvoří masovou kulturu, nad mladou generací.

Jako měsíční aktivitu mladí uvádějí milenecké a sexuální aktivity, procházky, návštěvy restaurací a kaváren, studium, práce s počítačem, sledování videa a aktivity a sportování. Další skupinu tvoří ještě méně než měsíčně frekventované činnosti, tj. návštěva diskoték, návštěva kina, večírky, mimoškolní vzdělávání, turistika a chov zvířat. Na první pohled je jasné, že ani spektrum aktivit s měsíční frekvencí neobsahuje příliš aktivní činnosti.

Na posledních dvou místech žebříčku aktivit je veřejně prospěšná a politická činnost a náboženské aktivity. Tyto činnosti jsou provozovány malou skupinou mladých lidí a s nižší frekvencí.

Celkově se ukázalo, že zhruba polovina aktivit má u mládeže frekvenci nižší než jednou měsíčně. V této skupině jsou všechny klasické zájmové činnosti, které jsou provozovány určitými vyhraněnými skupinami, ale většinou mládeže nejsou všeobecně zahrnuty do způsobu života. Mezi činnosti, ve kterých jsou mezi mládeží největší rozdíly, patří studium, chov zvířat, erotické a sexuální aktivity, ruční práce, nicnedělání a aktivní sportování.

Kdybychom se podívali na vývoj aktivit ve volném čase v závislosti na věku, zjistíme, že je ve věkových skupinách odlišná. Činnosti v našem volném čase jsou odrazem dosažené úrovně sociálního a psychického zrání, tak i biologického (hlavně erotické potřeby). Sociální zrání, posuny hodnotové orientace a nové zájmy se u jedince postupně vyrovnávají s reálnými aktivitami.

Do aktivit, které s věkem nabývají na významu, řadíme četbu novin a časopisů, poslech rozhlasu, veřejně prospěšná a politická činnost, vedlejší výdělečná činnost, pomoc

při výstavbě a údržbě domu, bytu, chalupy a ruční práce. Tyto aktivity často nemají zájmový charakter, ale většina z nich se blíží k tzv. činnostem mimopracovním.

Do skupiny, které s věkem klesají, řadíme hudební a dramatickou činnost, výtvarné aktivity, turistiku, studium, chov zvířat, hry, automaty, sběratelství, povídání si s kamarády, přáteli, psaní deníku a dopisů, což jsou především náročnější tvůrčí kulturní aktivity a kupodivu i studium. V době, kdy je rekvalifikace a doplňování vzdělání, dovedností, znalostí, kvalifikace a informací nutností, je tato tendence vyjadřující určitý postoj ke vzdělání neobyčejně varující.

Z výzkumu Saka z roku 2002 (2004, s. 62) se ukázalo, že pouze dvě aktivity mají v celku mládeže (15 – 30 let) každodenní frekvenci – sledování TV a poslech rozhlasu. Ve věku 15 – 18 let dávají přednost sledování TV a poslechu hudby na CD před rozhlasem než starší věkové skupiny. Týdenní frekvenci mají další činnosti spojené s masmédií a masovou kulturou – četba novin a časopisů, poslech magnetofonu, gramofonu a přehrávače CD. Souhrnně se dá říci, že základ aktivit mládeže ve volném čase tvoří především pasivní příjem estetických hodnot a informací z hromadných sdělovacích prostředků.

Z tabulky 3.2.2 (viz příloha č. 3) jasně vyplývá, že s věkem stoupá význam náročnějších aktivit a aktivit, které jsou typické pouze pro určité malé skupiny mládeže (např. veřejná a politická činnost, duchovní aktivity či náboženský činnost), či pro aktivity spojené s určitou životní fází a pozicí ve společnosti. Naopak pokles aktivit je spojen s opouštěním společenské pozice daného věku (např. sportování a návštěva diskoték).

Největší frekvence aktivity ve věkové skupině 15 – 18 let jsou tyto: sledování televize, poslech CD, povídání si s přáteli, nicnedělání, práce s PC, četba knih, aktivní sportování, sledování videa, studium a příprava na školu, chov zvířat, návštěva diskoték, tanečních zábav, hry, výtvarná činnost, hudební a dramatická činnost, psaní dopisů a deníků, návštěva sportovních utkání, návštěva divadla či koncertů populární hudby.

Nejvyšší frekvence aktivity ve věkové skupině 19 – 23 let – schůzky s partnerem, návštěva kaváren, restaurací, večírky, mejdany, vedlejší výdělečná činnost. Sak uvádí, že se v tomto věku naplňují tzv. sociogenní potřeby, které mají do značné míry erotický charakter, a proto zde kulminuje překvapivě málo aktivit. (Sak, Saková, 2004, s. 64)

Z uvedeného výčtu frekvence jednotlivých aktivit je nutné mít na paměti, že se jedná o průměry za celou věkovou skupinu, jejíž každý člen má svůj osobitý profil trávení volného času.

Při pohledu na rozdíly v trávení volného času mužů a žen mezi 15 – 30 lety můžeme najít jisté typické aktivity typičtější pro dané pohlaví. Např. „domácí práce“ jsou spíše doménou žen, ženy jsou spíše introvertnější při trávení volného času, věnují se kulturním aktivitám (jako divadlo, četba knih, výtvarná činnost, ruční práce apod.) a také se více věnují chovu zvířat. Oproti tomu muži častěji sportují a účastní se společenských akcí, chodí více do kaváren a restaurací, na večírky a sportovní utkání. Také více sledují video, hrají počítačové hry nebo pracují na PC, dále se věnují kutilství, sběratelství, opravám a úpravám kola, motocyklů či auta. V objemu času věnovaného vedlejší výdělečné činnosti je rozdíl mezi muži a ženami minimální. (Sak, Saková, 2004, s. 64 - 65)

Co se týče vývoje volnočasových aktivit mládeže, z grafů 3.2.1 a 3.2.2 (viz příloha č. 3) vyplývá, že od konce devadesátých let dochází k vyhraňování trávení volného času a u řady aktivit se zvyšuje jejich frekvence. Podle Saka (2004, s. 69) došlo ve společnosti ke změně od homogenní společnosti k diverzifikované, především majetkově, ale i sociokulturně. Důsledkem je jakési „rozlomení“ mladé generace, kdy mezi jejími částmi vzniká propast, která se odráží i v kvalitě trávení volného času. K pozitivním změnám patří nárůst času věnovaného studiu, častější jsou návštěvy divadla či výstav a galerií. Mládež se také věnuje více uměleckým aktivitám, jako hudebně dramatické a výtvarné činnosti. K největšímu nárůstu došlo v užívání osobního počítače.

3.3 Preference partnerské, manželské a rodičovské

Většina provedených výzkumů u nás i ve světě svědčí o závažných změnách, jež se v posledních desetiletích projevují v sexuální chování lidí v souvislosti se změnami sexuální morálky, ve spojitosti s vyrovnáváním standardů mužské a ženské role i s epidemií HIV/AIDS. Sexuální chování mládeže je odlišné od sexuálního chování předchozích generací v mnoha podstatných charakteristikách.

Na základě poznatků získaných z průzkumů sexuálního chování v posledních desetiletích lze charakterizovat některé hlavní obecné trendy v této oblasti: (Weiss, Zvěřina, 2001, s. 29 – 30)

- a) posouvání zahájení pohlavního života do stále nižších věkových kategorií (snižování věku koitálního debutu);
- b) současné zvyšování věku prvního sňatku;

- c) s tím související nárůst počtu sexuálních partnerů;
- d) nárůst předmanželských sexuálních zkušeností;
- e) snižování věku prvního styku a částečně i počtu sexuálních partnerů u mužů a žen;
- f) zvyšování počtu adolescentů zahajujících pohlavní život před 15 rokem života;
- g) odpovědnější antikoncepční chování a vyšší počet pravidelných uživatelů kondomů u příslušníků mladé generace, a to jak při zahajování pohlavního života, tak i při pravidelných sexuálních stycích.

Ve 20. století došlo pravděpodobně k největším změnám sexuální morálky a sexuálního chování lidí za posledních tisíc let. Od jeho počátku jsme svědky uvolňování spojení mezi manželstvím a sexem. Toto uvolnění v našem kulturním okruhu souvisí pravděpodobně s rostoucím zesvětštěním společnosti, tj. odklonem od striktní sexuální morálky židovské a křesťanské náboženské tradice a současně i s překonáním tradičního modelu rodiny patriarchálního typu. Mění se model soužití mužů a žen – stále přibývá párů vychovávajících své děti mimo manželství, rodin pouze s jedním rodičem či dětí žijících ve dvou rodinách svých rozvedených rodičů.

Většina uvedených změn sexuálního chování se týká především žen. Tyto skutečnosti jsou pravděpodobně odrazem měnící se ženské role v moderní společnosti, odklonu od tradičních hodnot, od společnosti soustředěné na rodinu ke společnosti založené spíše na individuálních hodnotách, souvisí i s vývojem ekonomiky sociálního státu a liberální vlády. (Weiss, Zvěřina, 2001, s. 30)

Vývoj v České republice byl však v posledních desetiletích v této oblasti odlišný. Na jedné straně umožnil ženám vstup do zaměstnání typicky mužských a možnost potratu, na straně druhé ale zavřel zemi před vlivem světových trendů (např. vlivu sexuální revoluce, snahy o zrovnoprávnění sexuálních menšin apod.). Je proto jasné, že v mnoha oblastech týkajících se sexuální morálky, postojů či chování došlo u nás po listopadu 1989 k bouřlivému vývoji a podstatným změnám.

K těm nejviditelnějším patří změny v oblasti komerčního sexu. Projevily se ve zvýšení pouliční prostituce, v nárůstu sexuální turistiky, ve vzniku erotických salonů a klubů, v exportu prostitutek do zemí západní Evropy, vzniku sexshopů nebo erotických telefonních linek a v podstatě volného prodeje pornografie, v sexuální inzerci apod. Kromě zmíněné prostituce a pornografie jsou zmíněné fenomény pro českou populaci nové

a zastihly většinu obyvatelstva i legislativu nepřipravené. Úkolem příštích let je vyrovnání se s těmito úkazy a nalezení únosné rovnováhy mezi nimi a společností.

Došlo také k několika liberálním legislativním úpravám v oblasti trestního práva (např. zrušení trestnosti homosexuálního chování, méně se soudně stíhá exhibicionismus) a naproti tomu došlo ke zpřísnění trestů za znásilnění, incest apod.

Další viditelnou změnou byla skutečnost, že média, především noviny a časopisy, se stala rozhodujícím zdrojem informací obyvatelstva, zvláště mládeže, o sexuálních otázkách. Suplují tím do značné míry zatím stále ještě nedostatečnou úroveň sexuální výchovy ve školách a v rodině, i když v poslední době narůstá počet škol s kvalitní sexuální výchovou.

Výraznou změnou byl porevoluční nárůst počtu dívek, které užívají hormonální antikoncepci. Souvisí to s její snadnou dostupností prostřednictvím gynekologů, lepší informovaností obyvatelstva a změnou životního stylu.

Co se týče výzkumů veřejného mínění, problematika manželství, rodiny a dětí se v ní v 70. a 80. letech neobjevovala. Teprve počátkem 90. let a zvláště v jejich druhé polovině se těmito tématům začala věnovat větší pozornost, ale přesto se v nich změny reprodukčního chování neobjasňovaly. Většinou se zjišťovaly názory na postavení rodiny, na hodnotu rodinného života pro člověka, na velikost rodiny (počtu dětí) a jen výjimečně se spojovaly jejich vztahy s probíhajícími změnami demografického chování, které od poloviny 90. let významně mění skladbu české populace. V těchto výzkumech až na výjimky zůstávaly stranou zájmu výrazné změny přístupu mladé generace k manželství a rodičovství, jejichž důsledky byly a stále jsou zřejmé v poklesu úrovně sňatečnosti a porodnosti. Na tyto otázky nemohly odpovědět průzkumy, které se snažily ukázat spíše celospolečenské pohledy, nikoli specifické přístupy generace mladých lidí, kteří se právě v této době rozhodují o svém budoucím životě nejen profesním, ale i rodinném a o roli, kterou v něm zaujmou děti. Byly tedy dostupné především informace sloužící k vysvětlení širších společenských souvislostí, které vedly ke změně reprodukčního chování. Přesto lze říci, že názory a představy mladých svobodných lidí o předpokládaném sňatkovém (rodinném) a reprodukčním chování jsou takové, že v manželství chce a zřejmě i bude žít převážná většina mladých lidí, i když často budou nejdříve žít v nesezdaném soužití (tzv. „na zkoušku“). Dalším základním zjištěním bylo, že v životních plánech mladých lidí zůstává zachován dvoudětný model rodiny jako

výrazně převažující typ rodinného a reprodukčního chování. (Fialová a kol., 2000, s. 7 – 10)

Výsledky šetření Mladá generace 1997 (Fialová a kol. 2000) neukázaly, že by manželství a rodina ztrácely v očích mladé generace svou hodnotu. Manželství a založení rodiny stále zůstává součástí životních plánů většiny mladých lidí.

Jaké jsou tedy představy o životních plánech mladých lidí, čemu by dali přednost, kdyby si mohli svobodně vybrat? V této volbě hraje významnou roli věk a momentální situace. Jinak se rozhodují mladí lidé do dvaceti let, studenti, jinak čerství absolventi škol a také jsou dané rozdíly pohlavím a stávající „svobodou“ či v partnerském svazku.

Ze stupně důležitosti životních plánů budou vybrány ty, které se vztahují k tématu práce. Tj. „Žít pro rodinu a děti“ bylo prioritou spíše pro ženy (3/4 všech žen), a to zvláště pro ženy se základním vzděláním. Naproti tomu mladé, svobodné, vysokoškolsky vzdělané ženy nepovažovaly rodinu a děti za absolutní životní prioritu, v čemž se téměř shodovaly s postojem mužů, kteří se k tomuto postoji přiklonili ze 2/3 bez ohledu na vzdělání. U mužů i u žen se na poslední místo propadla péče o domácnost. Za důležité mladí muži považovali mít hodně peněz a čas na vlastní zájmy a koníčky, dosáhnout úspěchu a uznání, mladé ženy spíše klidný život bez rizik a napětí. Koníčky a zájmy mohou být do určité míry konkurencí pro vstup do manželství a založení rodiny, protože mohou být velmi náročné na čas i na finance. (Fialová a kol. 2000, s. 46)

Mezi životní plány mladých lidí v několika příštích letech patří i oženit se - vdát se. Do manželství hodlalo vstoupit buď přímo, nebo po nesezdaném soužití „na zkoušku“ téměř 90% dotázaných mladých lidí. „V nejbližších několika letech však hodlala určitě uzavřít sňatek jen necelá pětina a spíše třetina dotazovaných.... Další třetina odpověděla „spíše ne“ a 17 % „určitě ne“, aniž by bylo zřejmé, zda jde o odmítnutí sňatku vůbec, nebo jen o odložení za horizont několika příštích let.“⁽³³⁾ V několika příštích letech počítali se vstupem do manželství nejčastěji podnikatelé a zaměstnaní, vždy častěji ženy než muži, a nejméně často studenti, zvláště muži. „Nesezdané soužití mladí lidé chápou spíš jako přechodný stav „chození“ před manželstvím a celoživotní nesezdané soužití nepředstavuje příliš rozšířený ideál. K čistě individualistické strategii žít bez stálého partnera se hlásil jen nepatrný počet respondentů.“⁽³⁴⁾ Impulzem ke vstupu do manželství je pak často těhotenství ženy nebo alespoň rozhodnutí mít dítě.

³³ FIALOVÁ a kol., 2000, s. 55.

³⁴ FIALOVÁ a kol., 2000, s. 68.

Podle tohoto výzkumu zůstává manželství pro mladé lidi stále nejrozšířenější a nejpreferovanější variantou partnerského života, ovšem podstatnou otázkou zůstává, co od manželství očekávají a jaký obsah mu připisují. Většina respondentů se shodla, že v základě manželství je láska. Hamplová (Fialová a kol. 2000, s. 71) uvádí na základě faktorové analýzy, že mladí lidé přistupují k manželství ze dvou hlavních hledisek – praktického a emocionálního. Praktické hledisko hodnotí manželství jako instituci, která poskytuje finanční jistotu a právní záruky majetkových vztahů, její základní úlohou je zabezpečit děti zajistit jim zdárný vývoj. Emocionální hledisko vidí manželství jako instituci, která naplňuje citové potřeby člověka.

Co se týká narození dětí, ti respondenti, kteří ve svých plánech uvažovali o brzkém narození dítěte (dětí), plánovali více dětí než ti, kteří odpověděli určitě ne.

Názory mladých lidí na nejvhodnější věk pro uzavření manželství se rozprostřely do pásma patnácti let počínaje věkem 20-ti let. U mužů lze hovořit o tzv. dvouvrcholovém rozložení – 25 let a 30 let. U žen lze nalézt jen jeden vrchol – 25 let. Jako nejvhodnější věk pro narození prvního dítěte vyšel průměrný věk prvorodiček na zhruba 24,5 roku a muži ve věku 28 roku. Jako věk přijatelný pro narození posledního dítěte bylo podle respondentů 35 let u ženy a 40, resp. 45 let u mužů. (Fialová a kol. 2000, s. 62 – 64)

Při rozhodování o svém budoucím životě jsou důležité životní cíle, které jsou neodmyslitelně spjaty s věkem a životní fází jedince. Jednotlivé věkové skupiny mají své konkrétní cíle, které vyjadřují funkce a potřeby v dané životní fázi. Dosažení určitého cíle podmiňuje vymezení a pozdější dosažení dalšího cíle. Ve společnosti existují určité ustálené a společensky uznávané životní scénáře – získání vzdělání, kvalifikace, uplatnění v zaměstnání, partner, manželství, založení rodiny ... (Sak, Saková, 2004, s. 159)

Nejčastěji uváděným cílem (61 %) nejmladší věkové skupiny je vzdělání a získání kvalifikace. 9 % uvádí jako svůj životní cíl zaměstnání, zajímavou práci, seberealizaci. U starší věkové skupiny 19 – 23 let je na prvním místě stále vzdělání a kvalifikace (25 %), na druhém místě je zaměstnání (15 %). Třikrát více respondentů (12 %) než u předchozí věkové skupiny vidí svůj životní cíl v partnerství, manželství, rodině a dětech. Ve věkové skupině 24 – 30 let je nejčastěji uváděným cílem partner, rodina a manželství. (Sak, Saková, 2004, s. 159) (viz tab. 3.3.1, viz příloha č. 3)

Při srovnání generačních rozdílů mezi současnou mládeží a předchozími generacemi mládeže, pro dnešní mládež jsou cesty do zahraničí již samozřejmostí,

a to nejen do blízkých zemí. To, co bývalo u minulých generací exotikou, je pro současnou mládež naprosto normální. Přičemž preferují cesty za duchovním poznáním (především východní filosofie). Naprosto běžné jsou cesty za prací a studijní pobyty.

Zhruba polovina mladé generace má zkušenost s drogou a ve stále mladším věku mládež a děti konzumují alkohol a kouří cigarety. Drogy determinují část mladé generace a vede ji ke kriminálnímu chování, k poškozování zdraví, silně ztěžují normální ekonomickou aktivitu a začlenění do společnosti, ohrožují založení rodiny a biologickou reprodukci.

Ve srovnání se situací před 10 – 15 lety se mládež osamostatňuje a začíná bydlet mimo rodinu v mladším věku. Zato oproti předchozí generaci mládež odsouvá zkušenost s rodičovstvím, které se přesouvá až za věk 23 let, v souladu s věkem, kdy mladí lidé začínají bydlet samostatně. (Sak, Saková, 2004, s. 166)

Jiný pohled na danou problematiku přináší Janiš (in Kraus, 2006, s. 75), který provedl několik šetření (N = 1049, N = 703, N = 437) mezi středoškolskou mládeží ve východočeském regionu ve věku 16 – 19 let. Podle něj naprostá většina vztahů prochází od prvních kontaktů, přes přátelství, kamarádství až k intimním kontaktům. Snahou je, aby takový partnerský vztah přešel v určitém časovém horizontu do manželství (v souladu s biologickým, psychickým i sociálním zráním). Budoucí soužití v manželství prochází určitými fázemi, z nichž je pro mládež nejaktuálnější první fáze tzv. předmanželského párování, které je ohraničeno zasnoubením a sňatkem. Za předpokladu, že sexuální předmanželské vztahy mají následně celoživotní dopady, je možné na problematiku předmanželského pohlavního života pohlížet ze tří úhlů pohledu: (Janiš in Kraus, 2006, s. 75 – 76)

- a) Předmanželský pohlavní styk přispívá k lepšímu vzájemnému poznání. V průběhu takového soužití je dána dostatečná záruka, že tento vztah v blízké budoucnosti přeroste v manželství a následně v rodičovství (přičemž často uvedená posloupnost není zachována).
- b) Ze strany společnosti existuje značné tolerování předmanželského sexuálního života. Stejně i rodiče takové vztahy nejen tolerují, ale i v mnoha ohledech vytvářejí pro jejich existenci optimální podmínky. Motivací rodičů pro takové chování je i snaha o snížení promiskuity a o nepřímé zabránění dalšího šíření pohlavně přenosných chorob (především HIV/AIDS).
- c) Dostupnost antikoncepčních prostředků snižuje obavu z nežádoucího otěhotnění.

Otázka počátku pohlavního života zajímala také Weisse a Zvěřinu (2001, s. 38) v jejich výzkumech z roku 1993 i 1998. (viz tab. 3.3.2, viz příloha č. 3) Z výsledků vyplynulo, že nejčastějším věkem při prvním pohlavním styku zůstává 17. a 18. rok života, bez výrazného rozdílu mezi muži a ženami. Pro objektivitu je nutné uvést, že soubor respondentů zahrnoval i věkové kategorie mimo 15 – 18 let. V každém případě z jejich výzkumu se dá odvodit, že první pohlavní styk spadá do období studia na střední škole.

Co se týče partnerských vztahů, Janiš (in Kraus, 2006, s. 79) uvádí, že partnerský vztah v sobě nese určitou potencionální možnost „legalizace“ v podobě uzavření manželství, i když v časově delším horizontu. Rozhodně vidí vzájemnou souvislost mezi délkou známosti a rozhodnutím uzavřít sňatek. Ukazuje se, že důvody pro neuzavírání sňatků jsou zejména ekonomické příčiny (např. nákladnost nákupu vlastního bytu), ale také perspektiva kariérního růstu. Partnerské soužití tedy tvoří logický předstupeň k uzavření manželství a následné založení rodiny. Je třeba však odlišit soužití partnerů od tzv. „soužití na zkoušku“, které je v dnešní době nejčastěji preferován mladými lidmi před uzavřením sňatku. Z dotazníkového šetření Janíše vyplývá, že více jak 2/3 dotázaných ve věku 16 – 19 let preferuje manželské soužití před dlouhodobým partnerským soužitím. (viz tab. 3.3.3, viz příloha č. 3) Se vzrůstajícím věkem je vidět vzrůstající preference partnerského soužití před manželstvím. Určitě zajímavým zjištěním je, že manželství preferují více muži než ženy, a to u všech sledovaných věkových kategorií mimo šestnáctiletých. Dá se tedy předpokládat, že počet společně žijících dvojic bude u nás stoupat, i vzhledem k jejich toleranci rodiči i širšího společenského prostředí.

Na otázku, kdy by chtěli respondenti uzavřít sňatek, nejvíce jich uvedlo 25 a více let, přičemž ženy mají tendenci o něco dříve než muži. (viz tab. 3.3.4, viz příloha č. 3) Trend odsouvání uzavření manželství do vyššího věku se tak potvrdil. Zajímavým zjištěním je určitě 7,7 % respondentů, kteří by vůbec nikdy uzavřít sňatek nechtěli (více muži než ženy) a 27,2 % respondentů, kteří zatím ještě neví. Janiš se domnívá, že se může jednat o „reakci na určitou vnitřní krizi ve stávajícím vztahu, rozchodu s partnerem, ale také o celkový celospolečenský negativní postoj k instituci manželství. V každém případě musíme mít na zřeteli, že se jedná o pouhou vizi, která v budoucí realitě nemusí dojít naplnění.“⁽³⁵⁾

³⁵ JANIŠ in KRAUS et al., 2006, s. 86.

Co se týče představ o rodičovství, především vize početnosti budoucí rodiny, Janiš (Kraus, 2006, s. 87) uvádí výsledky dotazníkového šetření (N = 703), kdy jedna z položek dotazníku se týkala předpokládaného počtu vlastních dětí. (viz tab. 3.3.5, viz příloha č. 3) Z tabulky vyplývá, že nejpreferovanějším modelem je rodina se dvěma dětmi (2/3 dotázaných), což potvrzuje trend z období po druhé světové válce, který se stal jakousi normou, která stále přetrvává. Rozdíly mezi pohlavími není významný.

Zda se tato vize o počtu dětí mění s věkem respondentů, ukazuje tab. 3.3.6 (viz příloha č. 3). S věkem respondentů klesá počet chtěných dětí – např. v 19 letech stoupá počet těch, kteří nechtějí děti (8,6 %), stejně stoupá počet těch, kteří by chtěli pouze jedno dítě (15,4 %) a současně klesá počet těch, kteří by chtěli tři děti (na 12,6 %). Ve stejném šetření (N = 703) na otázku, zda by v případě prokázané neplodnosti jednoho nebo obou partnerů zvolili v budoucnosti případnou adopci dítěte, odpovědělo 34,1 % respondentů, že ano. Přičemž více kladných přístupů k případné adopci měly ženy (40,0 %) než muži (28,1 %). Zajímavé je, že s věkem klesá zájem o případnou adopci dítěte, a to výrazněji u žen než u mužů. (Janiš, in Kraus et al., 2006, s. 89 – 90)

Je jasné, že na uvedených proměnných se podílejí nejen stávající okolnosti, zkušenosti a přítomnost (či nepřítomnost) partnerského vztahu u respondentů, ale i efektivně vedená sexuální výchova, dostupnost antikoncepce, výchova k partnerství, manželství a rodičovství na základních a středních školách, stejně jako představy o budoucím povolání a kariéře.

V dotazníkovém šetření (N = 437), které zahrnovalo otázku, zda je pro respondenty důležitá národnost partnera, odpověděly téměř $\frac{3}{4}$ (74,4 %) všech dotázaných, že ano. Přitom nebyly výraznější rozdíly mezi muži a ženami. Z následných řízených rozhovorů se ukázalo, že tento postoj vycházel převážně z neznalosti tradic a kultury a často tyto názory ovlivnily i poslední události ve světě. (Kraus, 2006, s. 89)

Weiss a Zvěřina (2001, s. 125 – 129) ve své studii zahrnuli i otázku týkající se získávání informací o sexualitě. Z výsledků výzkumů z roku 1993 a 1998 vyplynulo, že u obou pohlaví jako zdroj informací stále ještě převládají kamarádi a známí, přičemž rodina i škola se v tomto ohledu angažuje velmi nedostatečně. (viz tab. 3.3.7, příloha č. 3)

3.4 Životní partnerské strategie mládeže

Co se týče partnerského a natalitního chování mladé generace, Kuchařová vymezuje dva základní typy – tradiční a alternativní (viz stručná charakteristika tab. 3.4.1).

(Kuchařová, Nedomová, Zamykalová, 1999, s. 17) U mužů a žen se tyto plány liší především s rostoucím věkem, kdy převážně u žen s věkem tíhnou k „tradičním“ postojům.

Tab. 3.4.1 Typy partnerského a natalitního chování mladé generace

Tradiční typ	Alternativní typ
<ul style="list-style-type: none"> - Manželství je chápáno jako výhodné a nutné pro narození dítěte. - Chtějí uzavřít sňatek i bez předchozího nesezdaného soužití. - Ve svých plánech nejsou tolik ambiciózní, posloupnost jejich plánů je = dostudovat – nastoupit do zaměstnání – dosáhnout postavení v zaměstnání (častější pro muže) – uzavřít sňatek – mít děti. - Jsou více orientováni na rodinu, i když práce je pro ně taky důležitá. - Tento typ je častější pro ty, kteří mají partnera nebo kteří již s ním žijí a nesezdané soužití považují jako předstupeň ke sňatku. 	<ul style="list-style-type: none"> - Manželství chápou spíše jako nevýhodné a omezující a preferují nesezdané soužití (až do doby narození dítěte, kdy o sňatku začínají uvažovat). - V jejich plánech se manželství ani děti často ještě neobjevují. - Častěji se objevují „seberealizační“ plány: studium – cesta do zahraničí – podnikání – dosáhnout postavení v zaměstnání – věnovat se svým zájmům. - V současné době jsou o něco více orientováni na studium a budování profesní dráhy, ale rodina je pro ně také velmi důležitá. - Tento typ je o něco častější pro ty, kteří jsou bez partnera, i v rovině postojů se objevuje častější preference nesezdaného soužití jako alternativy k manželství.

3.4.1 Láska a přátelství

Podle Hučína je přátelství „jako vztah daleko svobodnější a neformálnější než jiné vztahy, protože není nijak formálně vázané a kdokoli ze zúčastněných je může kdykoli ukončit. Navíc poskytuje člověku vysokou míru intimity a podpory, což je zejména v anonymních společnostech velkoměst velmi cenné.“⁽³⁶⁾ Je jasné, že každé přátelství je jiné, i v závislosti na tom, zda se jedná o přátelství mužů, žen či o často diskutované přátelství mezi mužem a ženou. Nikdo jistě neočekává, že by člověk měl pouze jednoho přítele či přítelkyni, ale je jasné, že někteří jsou nám blíže než jiní a některé máme na celý život a některé jen na jeho část.

Mezi přáteli by měla panovat naprostá rovnost, i když mezi nimi můžeme nalézt sociální, povahové, věkové či kulturní rozdíly, vždy jde o vztah symetrický. Proto s přáteli

³⁶ HUČÍN, 2004, s. 9.

hovoříme vždy daleko více otevřeně a uvolněně než se svými partnery, manželi či rodiči. Přátelství tak poskytuje dostatečný prostor jak pro intimitu, tak pro individualitu. Pokud z nějakého důvodu přátelství skončí (např. se dva přátelé nepohodnou), nikdo nenesé žádné právní, ekonomické či jiné důsledky a oba lidé se svobodně rozejdou.

Co se týče diskutované otázky možnosti přátelství mezi mužem a ženou, je třeba počítat s odlišností v pojetí přátelského vztahu u mužů a u žen, který vychází především z jejich odlišných komunikačních modelů. Ženy se zaměřují více na intimitu a muži na nezávislost. Muži spíše usilují o nadřazené postavení a bojí se přílišné intimity (závislosti), kdežto ženy usilují o intimitu na základě sdílení informací, zkušeností, prožitků apod., což se projevuje již v dospívání. Např. psaní deníčků dívkami, oproti chlapcům, kteří tuto aktivitu nevyhledávají, spíše posilují svá přátelství společnou činností, jako např. sport, účast na sportovních akcích s přáteli apod. Zjednodušeně se dá říci, že přátelství mezi muži se spíše posiluje společnou činností, kdežto u žen společnou konverzací. (Hučín, 2004, s. 10 – 11) U vzniku mužských přátelství stojí tedy spíše vnější faktory (jako společná činnost, sport, profesní vztahy, školní přátelství apod.) a málokdy se u nich setkáme se žárlivostí a potřebou mít přítele jen pro sebe. Také přes případné konflikty a nedorozumění se přenáší snáze než ženská přátelství, která stojí spíše na vnitřních faktorech, jako je potřeba sdílení, souznění a důvěra, což mnohem častěji může vést k nedorozumění a konci přátelství mezi ženami.

Dnešní styl života mužů a žen dává daleko více příležitostí k navazování neformálních přátelských vztahů mezi pohlavími (např. společné koníčky mužů a žen, společná dlouhá pracovní doba, služební cesty apod.). V současné době ve společnosti převládá názor, že takové přátelství se dříve či později stejně změní v milenecký či partnerský vztah, což podporuje i takto mediálně pojímaný obraz vztahu mezi mužem a ženou. Pro muže je sexuální napětí v přátelství se ženou určující, kdežto pro ženu spíše limitující. Díky takovému přátelství mají muži i ženy možnost si vyzkoušet komunikační modely druhého pohlaví, které pak využijí ve svém partnerském vztahu.

Přátelství je tedy „velmi komplikovaný vztah, do něhož vstupují další a další proměnné, jako je věkový rozdíl mezi přáteli, ať už stejného či opačného pohlaví, etnická a kulturní příslušnost či sexuální orientace. Každý z těchto faktorů ovlivňuje tento důležitý

druh vztahu jinak. ...Přátelství v plné míře poskytuje to, co je v každém vztahu tak důležité – svobodu a dobrovolnost.“⁽³⁷⁾

Součástí přátelství, ale častěji při navazování nové známosti muži i ženy používají určitá gesta, pohledy, mimiku atd., tzv. flirtují. Flirt je jakási hra, kdy vyjadřujeme sexuální touhu či náklonnost k druhé osobě. Podle Akademického slovníku cizích slov je flirt „lehký, nezávazný, přelétavý projev milostného zájmu“.⁽³⁸⁾

Při flirtování se vytváří dojem důvěrnějšího vztahu nebo delší známosti, patří k němu lehce žertovná až koketérii konverzace, nesmí však zajít za určité hranice, kdy je považován za nevhodný. Pokud oba aktéři hry zvané flirt jsou s touto skutečností obeznámeni, může flirt působit pozitivně na náladu, zvyšovat sebevědomí aktérů, odstranit pocity osamocení, zmírnit únavu či zvýšit duševní a fyzickou aktivitu. Flirt může také přispět k posílení zájmu stávajícího partnera a snížit tak riziko rozpadu partnerského vztahu. Flirt není vhodný pro osoby, u nichž se vyskytuje rychlý rozvoj emoční závislosti na druhé osobě či při sníženém sebevědomí, protože u nich může spíše uškodit než povzbudit aktéra flirtu. (Šmolka, 2004, s. 25)

Flirt podporuje vznik zamilovanosti, což u nezadaných osob není žádný problém, ale u zadaných může způsobit i dočasnou ztrátu zájmu o rodinu i práci, poruchy pozornosti či spánku a vyvolat výčitky vůči stávajícímu partnerovi (partnerce). V současné době flirtování nahrávají také elektronická média jako chat, email a mobilní telefon.

Každé lásce musí předcházet seznámení potencionálních partnerů, které je omezené prostorem, ve kterém se jedinec pohybuje. Pro každého člověka jistě existuje více potencionálních vhodných partnerů, ale vždy záleží na různých okolnostech, zda k jejich setkání vůbec dojde. Handicapem při seznamování může být přílišná introvertnost, somatický handicap, workoholismus (i v rámci studia), neochota omezení své osobní svobody, vysoké požadavky na partnera/ku nebo naopak nevyhraněné požadavky na partnera/ku a nakonec i přílišný vliv rodičů partnera/ky. (Novák, 2001, s. 18 – 19)

Kdy, jak a kde se nejčastěji partneři seznamují? Západní prameny uvádějí „pravidlo 5 x 20“. Dvacet procent lidí se podle nich se svým partnerem seznámí ve škole při studiu, 20 % v zaměstnání, dalších 20 % při zájmových aktivitách, 20 % připadá na seznámení ve společenském a rodinném životě, případně při cestování, zbývajících 20 % pak tvoří

³⁷ HUČÍN, 2004, s. 13.

³⁸ KRAUS a kol. autorů, 2006, s. 248.

seznámení zprostředkovaná inzercí, seznamovacími agenturami a akcemi. (Šmolka, 2004, s. 14)

Šmolka⁽³⁹⁾ uvádí výhody a nevýhody jednotlivých možných forem seznámení a prostředí:

- *Známost z dětství, ze sousedství, z kontaktů obou rodin* → výhodou je usnadnění prvních kontaktů, není třeba překonávat bariéry ostychu, počáteční konverzaci ulehčují i společné vzpomínky. Oba partneři pocházejí z podobného prostředí, často i z podobné společenské vrstvy s navzájem slučitelnými hodnotami, normami a postoji. Pokud se v dospívání jejich cesty načas rozdělily a oba měli možnost poznat i jiná prostředí a jiné partnery, pak může jít o vztahy celkem perspektivní. Ale pokud od dětských her se přešlo k intimním, půjde naopak o vztahy podstatně rizikovější. Nikdy nelze vyloučit riziko, že alespoň jeden z nich nebude mít později pocit, že si toho v životě nestačil dost prožít (tzv. syndrom „nevybouřeného mládí“).
- *Známost ze školy* → pokud jde o školu základní či střední, pak platí všechny výše uvedené výhody a rizika. Vysoké školy bývají pro vznik trvalejších vztahů příhodnější. Setkává se zde několik příznivých faktorů – věk, prostředí, způsob života, podobné studijní zaměření, tedy společný zájem (později může být nevýhodou a vést ke vzniku profesního soupeření mezi partnery).
- *Taneční, diskotéky, plesy* → jejich informačně-poznávací hodnota pro seznámení je téměř nulová. Snad jen tradovaná (výzkumy nijak podložená) představa o spojitosti shody při tanci a při sexu.
- *Společné záliby* → jedno z těch vhodnějších prostředí pro seznámení, navíc jde-li o zájem, který lze sdílet i v pozdějším věku.
- *Zaměstnání* → první kontakty zde bývají snadnější, jsou i společná témata, máme možnost druhého předem lépe poznat. Případné problémy lze očekávat spíše při delším soužití, kdy ne každý vztah dlouhodobě unese propojení osobního a pracovního života (hrozba tzv. „ponorkové nemoci“).
- *Na první pohled* → na první pohled se lze seznámit i zamilovat téměř kdekoli, ale raději bychom měli zkoumat i všechny další stránky druhého partnera.
- *Inzerát, seznamovací agentury a organizované aktivity* → patří k tzv. umělým formám seznamování, které mohou být plnohodnotnou formou navázání prvního kontaktu.

³⁹ŠMOLKA, 2004, s. 14 – 17.

Čím více informací o sobě a o svých očekáváních jsme ochotni poskytnout, tím méně dáváme prostor pro budoucí zklamání. Úspěšné seznámení touto formou nelze vyloučit zvláště tam, kde z nějakých důvodů (časových, teritoriálních, věkových a dalších) je omezena možnost setkat se v běžném prostředí. I touto formou může vzniknout spousta velice kvalitních vztahů.

- *Internet* → není náhodou, že seznamovací stránky a diskuse na chatu patří mezi nejnavštěvovanější. Umělá realita je lákavá, ale i nebezpečná. Chceme-li nalézt partnera přes internet, je nutné počít s tím, že tzv. „internetový“ muž bývá často buď nadměrně nesmělý, případně osamělý lovec, nebo nějak handicapovaný, nelze vyloučit ani sňatkové podvodníky a sexuální devianty. Tzv. „internetová“ žena bývá nezřídka osamělá, citově vyprahlá, někdy naivní romantička se silným sklonem k dennímu snění, žena zvědavá, případně hráčka s ohněm, vychytralá podvodnice apod.

Podle sociologa Alana (1989, s. 180) je láska složitý komplex jevů, považuje ho za pomyslný uzel mezilidských vztahů, jehož jádrem je střet či prolnutí dvou stránek intimity – tělesné a psychosociální. Pro jednu část populace je pak sexuální styk důsledkem, druhou „fází“ zamilovanosti, podle ostatních jde o dvě relativně samostatné roviny chování. Zároveň uvádí, že láska je specifickým druhem sociálního vztahu, sociální interakce – mimoracionální svými zdroji, smyslová svou orientací (na libost) a citová svým postavením v psychice osobnosti.

Vnímání lásky jako pozitivního sociálního vztahu je problematické např. u tzv. patologické oddanosti, ale souhlasit lze s tím, že láska je cit aktivní. V tom se liší mládí od dětství, které se vyznačuje přijímáním lásky. Naproti tomu v mládí se láska stává zdrojem sociálního sebeuvědomování, hledání osobního postavení ve světě, prověrkou osobních kontaktů s lidmi, jedinec opouští stav soustředění na sebe. Jedná se tedy v jistém smyslu o osamostatnění od osob, kterými byl jedinec dosud milován a zároveň má zdroj v osobním nedostatku partnerství. Proto je láska jako partnerský cit u mladých lidí vázána na vrstevníky a je složitě propojena na rozporné tendence: odevzdání a zmocnění, aktivitu a pasivitu. Láska má také význam při utváření hodnotového systému, který ovlivňuje sociální chování mladého člověka.

Z pohledu sociologie existuje několik pokusů o typologii lásky, které sledují spíše její projevy (intenzita citu, stupeň intimity, formy verbálních a neverbálních projevů, povaha fyzických kontaktů apod.). Např. J. A. Lee založil svou typologii na intenzitě citu.

Vymezuje tři základní typy: hledání krásy a dokonalosti (eros), slabý a postupně sílící cit (storge) a zájem či „sportovní“ hru (ludus). Swenson se zase pokusil vytvořit šest dílčích škál projevů lásky, v jejichž středu stojí vždy jeden určující typ: 1. Míra afekce, 2. Míra odevzdání, 3. Míra tolerance méně příjemných či žádoucích aspektů lásky, 4. Míra morální podpory a povzbuzení, 5. Míra vnějších manifestací citu a 6. Míra materiální podpory. (Alan, 1989, s. 188)

Alan (1989, s. 183) vymezuje tzv. „romantickou či vášnivou“ lásku, která se vyznačuje čtyřmi charakteristikami → idealizace milého, výlučnost osobního vztahu = on a nikdo jiný, láskou „na první pohled“ a vírou, že láska zvítězí nad vším. Pro vstupní fáze romantické lásky jsou typické především sociálně kontrolované a ve svých projevech jemné formy tělesného kontaktu: pohledy, doteky či polibky. Je to období, kdy k dosažení plného uspokojení stačí pouhý vizuální kontakt. Teprve v další fázi následuje tzv. verbální interakce, která je vystřídána fází sexuálního sblížení. Tím se láska dostala do nové perspektivy – sexuální uspokojení se stává vrcholem emocionálního vztahu. Liberalizace sexuálního chování podpořila úlohu tělesných forem milostného vztahu a tím na druhé straně oslabila trvání prvních fází lásky.

Plzák (1989, s. 100 – 118) také vymezuje 3 typy lásky – lásku kanibalskou, lásku sentimentálně milostnou a lásku manželskou. Lásku kanibalskou se dá výstižně popsat jako tzv. „itálie“, kdy oba nebo jeden z partnerů si projevují vzájemnou lásku hysterickými scénami s následným udobřováním. Zato láska milostná je typická pro období dospívání (i když nevyhýbá se i vyšším věkovým kategoriím), kdy oba partneři touží být stále spolu, druhý partner je objektem jejich touhy a veškeré myšlenky směřují k partnerovi. Tato láska má 3 fáze – 1. Objekt se nám líbí, vyhledáváme jeho přítomnost, jistá forma přetvářky a vytahování se před druhým v nejlepších barvách. 2. Nastává dotyková radost, kdy je vztah obohacen o líbání a různé něžnosti a projevy náklonnosti k druhé osobě. 3. Dochází k pohlavnímu styku.

Bohužel v dnešní době mladí lidé tyto fáze různě zaměňují či přeskakují a ochuzují se o neopakovatelné chvíle a pocity spřízněnosti s druhou osobou.

3.4.2 Partnerství

Pojem „partner“ je termín pocházející „z 18. století a má kořeny v latinském *partitio*, *participes* – účastník, společník. Původně tento termín znamenal mít podíl na kořisti, vlastnictví, majetku. Partner je společník, který pomáhá při dosahování cíle.

Kromě spoluúčasti a pomoci ho charakterizuje podpora, vstřícnost, příspěvní vlastní aktivitou, společné zájmy a společně sdílený život.⁴⁰⁾

Na počátku 80. let 20. století se odborníci výrazně zabývali souvislostí mezi sourozeneckým pořadím a spokojeností v partnerském vztahu. Přišli s tvrzeními, že např. mladší bratr sestry bude spíše ochoten se podřídit své ženě a bude očekávat pochopení a péči. Naopak starší bratr sester bude ochrannitelsky dominantní. Starší sestry budou chtít držet otěže, mladší spíše vyhoví a podřídí se autoritě. Starší bratr bratrů bude dominantní, ale bude mu chybět empatie a vhléd do ženského světa. Přijala by ho nejspíše mladší sestra bratrů. Nadějná jsou partnerství mezi osobami doplňujících se sourozeneckých pozic. Co se týče jedináčků obojího pohlaví, bývá patrná ctižádost a sklon rozhodovat.

Současný pohled na vliv sourozeneckých konstelací na partnerský život je odlišnější. Pořadí narození je důležité, ale jako závažnější se bere pohlaví sourozenců. Rozporuplnost rolí se může ve vztahu znásobit, ale naopak i zklidnit a usnadnit vzájemné pochopení a vstřícnost. (Novák, 2007, s. 30 – 31)

3.4.3 Nové formy partnerských soužití – tzv. volné soužití

Někteří autoři uvádějí, že během posledního století nedošlo jen k přechodu k různým formám partnerského soužití, ale i samotné manželství prošlo obrovským vývojem. V zásadě lze rozlišit dva hlavní typy alternativních partnerských svazků. První z nich jsou tzv. předmanželská soužití, která se týkají převážně mladých lidí a někteří autoři ho chápou jako jen určitou obměnu fáze namlouvání a chození. Sňatek nastává obvykle tehdy, když se partneři rozhodnou počít dítě. Se svatbou také obvykle čekají až do chvíle, kdy je žena těhotná. Tento typ soužití se stává od sedmdesátých let obecně stále více oblíbený a rozšířený. (Chaloupková, Šalamounová, 2004, s. 13) Druhý typ partnerského soužití je již skutečnou alternativou k manželství.

V dnešní společnosti se zvyšuje tolerance vůči nesezdanému soužití dvou svobodných mladých lidí. Proč mladí lidé tuto variantu soužití volí? Vágnerová (2000, s. 343) si myslí, že na jedné straně jde o výraz potřeby trvalejšího vztahu, naplnění partnerství a neochoty odkládat její uspokojení až na pozdější dobu. Na druhé straně se tímto způsobem projevuje i protichůdná potřeba jedince odložit definitivní rozhodnutí

⁴⁰ CHAMRAZOVÁ, 2004, s. 20.

až na pozdější dobu. Alternativou, která tento konflikt řeší, je volné soužití. Pro některé je volné soužití celoživotní záležitostí a pro jiné je jen předstupněm manželství.

Tento volný svazek partnerů lze tedy považovat, jak již bylo řečeno, za určitou formu přechodu, respektive přípravy na budoucí manželské soužití. Volné soužití umožňuje postupnou, nenásilnou a méně stresující adaptaci na společný život partnerů, především proto, že je zde zachována možnost volby a jisté svobody „bez následků“ odejít, když svazek nebude fungovat. Tato vazba je volnější, nezahrnuje tolik sdílených oblastí jako manželství, má i méně společných znaků jak na reálné, tak na symbolické úrovni.

Dá se říci, že volné soužití může v dostatečné míře uspokojovat emocionální i sexuální potřeby partnerů, ale na druhé straně může vést k nespokojenosti z nejisté situace vyplývající z takového typu soužití. Možným impulzem k vstupu do manželství může být právě tato volnost a možnost odchodu. Manželství tuto nejistotu odstraní.

I když mnozí mladí lidé preferují volné soužití hlavně kvůli představě větší trvalosti a volnosti v partnerském svazku, je tato představa neoprávněná. Takovýto svazek se rozpadá snadněji než manželství i proto, že není vázán žádným rituálem, úředním stvrzením a není ho tedy nutné úředně rozvázat.

Ti, kteří volí volné soužití, si musí uvědomit, že se v něm objevují podobné problémy jako v manželství (např. přesycení partnerem, pocit ztráty soukromí a nadměrné závislosti na partnerovi apod.).

Z takovýchto volných svazků se rodí méně dětí, což naznačuje, že při volbě nesezdaného soužití se předem s dětmi příliš nepočítá. Tato skutečnost může být důsledkem nejistoty svazku, které není bráno jako dostatečné funkční zázemí pro narození dítěte. Bezdětnost může být také chápána jako signál toho, že svazek partnerů je jen přechodný.

4 OBSAH, CÍLE A HISTORICKÝ VÝVOJ STRATEGIE ŠKOLNÍ VÝCHOVY K MANŽELSTVÍ A RODIČOVSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

Cílem následující kapitoly je zmapovat situaci v oblasti školní výchovy k manželství a rodičovství⁽⁴¹⁾ v českých zemích a nastínit její proměny a vývoj od 2. poloviny 19. století až do současné podoby Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (RVP G).⁽⁴²⁾ Základem jsou rešerše školních osnov a dalších dostupných pramenů týkajících se této problematiky.

4.1 Vymezení základních pojmů

Vymezení pojmu „výchova k manželství a rodičovství“ je dosti problematické, protože samotný pojem nenajdeme ani ve školních osnovách, standardech a ani v dnešní podobě rámcových vzdělávacích programů. Sledovanou problematiku vždy zahrnovaly jiné širší pojmy jako pohlavní výchova, sexuální výchova, rodinná výchova a v současné době výchova ke zdraví. Z mého pohledu ani tyto pojmy zcela nepostihují celkovou šíři dané problematiky nebo naopak zahrnují témata, která s danou problematikou přímo nesouvisí. Pohlavní výchova poskytovala především biologické (fyziologické) poučení o lidské sexualitě a hygieně. Sexuální výchova již zahrnuje bio-psycho-sociální pohled na lidskou sexualitu včetně jejích patologií a sexuálně přenosných nemocí. Rodinná výchova a ještě více výchova ke zdraví obsahuje i obecnější témata, jako zdraví, nemoc, závislosti, osobní bezpečí, ochrana za mimořádných událostí a další.

Podle mého názoru by výchova k manželství a rodičovství měla zahrnovat nejen základní poučení o antikoncepci, sexuálně přenosných chorobách, lásce, přátelství, partnerství, volné soužití, manželství, rodičovství z pohledu psychologie, sociologie, biologie, práva, ale i kulturních a náboženských rozdílů a zároveň i jejich patologické jevy. Dále vstup do samostatného života (otázka financí, rozdělení rolí v partnerství, manželství i rodičovství, spadá sem i kultura bydlení, příprava na rodičovství apod.), péči o dítě, vývoj dítěte a jeho potřeby v daných obdobích života a samozřejmě i práva dětí. V neposlední řadě bych do této oblasti zahrнула i statistické údaje týkající se partnerství, manželství

⁴¹ *Poznámka:* Pojem „školní výchova k manželství a rodičovství“ je v našem pojetí vnímána jako vývoj realizace výuky těchto témat ve školních dokumentech v rámci školních osnov; nezohledňujeme materiály zdravotní osvěty (např. v rámci SZÚ), ani další aktivity jiných institucí státních i soukromých (např. manželské poradny).

⁴² *Poznámka:* V dalším textu bude uváděna již pouze zkratka RVP G.

a rodičovství a vůbec širší demografický rámec této problematiky. A cílem by mělo být nejen poučení, ale především utřídění a usměrnění dosavadních poznatků a informací zprostředkovaných médii, to vše pojato v bio-psycho-sociálně-etické dimenzi, formou aktivizačních metod práce se studenty a především s důrazem na formování a ovlivňování názorů, postojů a chování studentů.

Dříve šlo především o poučení mládeže z pohledu biologického fungování těla muže i ženy, za to dnes je nutné vše vidět z širšího pohledu bio-psycho-sociálně-etického, protože současná mládež má mnoho možností získat „základní informace“ z této oblasti z různých médií i vlastních zkušeností a při výuce s tím musí pedagog počítat, tj. musí využívat nových aktivizujících metod a forem práce a neustále se vzdělávat a sledovat nové informace z dané oblasti. Pedagog v současné době již nepoučuje mládež, ale spíše zprostředkovává, třídí a usměrňuje názory, postoje a částečně i chování mladých lidí. Navíc středoškolský pedagog má oproti pedagogovi ze základní školy tu nevýhodu, že přeci jenom středoškoláci mají menší zájem probírat tato témata „veřejně“ při výuce a zároveň pedagog musí pracovat s různou úrovní znalostí v dané problematice (z důvodu různé úrovně výuky rodinné výchovy, dnes již výchovy ke zdraví na základní škole).

Nejvíce se podle mého názoru svým obsahem i cíli blíží mému pojetí výchovy k manželství a rodičovství výše zmíněná sexuální výchova, proto v textu této kapitoly budu sledovat vývoj názorů a pohledů na výuku těchto témat především v oblasti sexuální výchovy.

4.1.1 Obsah a cíle sexuální výchovy

Nejširší vymezení pojmu sexuální výchova a její cíle uvádí výstižná charakteristika Světové zdravotnické organizace (WHO): „Podstatu a cíle sexuální výchovy tvoří vše, co přispívá k výchově celistvé osobnosti, schopné poznávat a chápat sociální, mravní, psychologické a fyziologické zvláštnosti jedinců podle pohlaví a díky tomu zformovat optimální mezilidské vztahy s lidmi svého i opačného pohlaví.“⁽⁴³⁾

Obdobné stanovisko k sexuální výchově zaujala v roce 1988 Mezinárodní federace plánovaného rodičovství (IPPF): "Hlavním cílem školní výchovy je připravit mladé lidi pro život v dospělosti a pro jejich role ve společnosti. Jestliže sexualita, manželství a rodinný život jsou důležitým prvkem v životě většiny obyvatelstva, potom zcela jistě je logickou a nutnou povinností školy připravit mladé lidi i pro tuto oblast. Sexuální

⁴³ UZEL, 1996, s. 62.

výchova musí být pokládána za jednu část celkové školní výchovy, která zprostředkovává dětem a mladým lidem informace nutné, aby byli schopné vytvořit si správný názor, úsudek i postoje."⁽⁴⁴⁾

Zajímavé je, že v Pedagogickém slovníku je sexuální výchova definována jako: "Výchova směřující k získání návyků, dovedností, znalostí, hodnot, norem a postojů v oblasti vztahů mezi mužem a ženou. V ČR je součástí občanské výchovy, rodinné výchovy aj."⁽⁴⁵⁾ V citovaném Pedagogickém slovníku je pojem sexuální výchova částečně ztotožněn s pojmem pohlavní výchova, který je považován za „dřívější“ označení.

Brzek a Melan (1994, s. 4) chápou sexuální výchovu v co nejširším smyslu slova jako komplexní výchovu směřující k vytvoření předpokladů pro správné chování ve všech oblastech sexuálně motivovaného chování. Takto pojímaná sexuální výchova zahrnuje nejen poučení o anatomii a fyziologii pohlavních orgánů, ale usiluje o vytvoření předpokladů pro úspěšné vyhledání celoživotního partnera, o stabilitu manželství, o plánování rodičovství a o zvládnutí rodičovské role. Má zároveň působit proti nežádoucím trendům v sexuálním chování, jako jsou předčasné zahajování koitálního pohlavního života, promiskuita, rozvodovost, potratovost, šíření pohlavně přenosných chorob (s důrazem na HIV/AIDS). V tomto komplexním pojetí zasahuje sexuální pedagogika nejen oblast biologie, ale i psychologie, sociologie, sexuální filosofie, antropologie, rodinného a trestního práva, sexuální politiky a především oblast etiky a také vlastní pedagogiky, která „by především měla určit formy a načasování poskytovaných informací a potřebných dovedností a spojit je s citlivým vedením k přijetí žádoucích etických hodnot.“⁽⁴⁶⁾ Základním předpokladem optimálně prováděné sexuální výchovy podle jejich pohledu je v ustavení samostatného multidisciplinárního oboru na fakultách, kterým by sexuální pedagogika byla schopna jednotlivé disciplíny integrovat a integrované poznatky dále rozvíjet.

Obdobnou definici sexuální výchovy nabízí také Janiš a Täubner⁽⁴⁷⁾: "Sexuální výchova - záměrná, plánovitá a dlouhodobá činnost vychovatele (učitel, rodič, vychovatel) vůči vychovávanému a v součinnosti s ním, ve které vychovávaný získává subjektivně i společensky žádoucí vědomosti, postoje a chování z nejširší oblasti sexuálního chování. Sexuální výchova současně pedagogicky kultivuje i dispoziční sexuální chování." Sexuální

⁴⁴ JANIŠ, 2006. [online] [cit. 14. října 2008] Dostupné na Internetu: <http://www.planovanirodiniv.cz/view.php?cislocianku=2006082901>.

⁴⁵ PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ, 1998, s. 211.

⁴⁶ BRZEK, MELLAN, 1994, s. 4.

⁴⁷ TÄUBNER, In STŘELEČEK, 1998, s. 140.

výchovu Täubner (1999, s. 3) tedy pojímá v nejširším slova smyslu jako předmět sexuální pedagogiky, jejímž smyslem je příprava dětí a mládeže na partnerský, manželský a rodičovský život.

Täubner uvádí i cíl sexuální výchovy, který „je odrazem stavu rozvoje a potřeb společnosti a subjektů žijících v této společnosti. Cíl sexuální výchovy je současně i historickým a filozoficko-světónázorovým fenoménem.“⁽⁴⁸⁾ Jako obecný ideální cíl sexuální výchovy vidí v kvalitním a zdravém životě v partnerství, manželství a rodičovství, v němž je obsažena harmonie sociální, etická, psychická a biologická. Täubner také vymezuje tři základní roviny, ve kterých sexuální výchova probíhá: (Täubner, 1999, s. 9)

1. Rovina kognitivní a formativní → množství a kvalita informací a poznání, které má žák v sexuální výchově získat.
2. Rovina postojová a emocionální → kvalita a množství emocionálních a identifikovaných postojů a názorů k jednotlivým vědomostem, dovednostem, návykům a k chování z oblasti sexuální výchovy, které si má žák vytvořit.
3. Rovina dovedností, návyků a chování → množství a kvalita získaných dovedností, návyků a chování, které má žák v sexuální výchově získat.

Täubner a Janiš (1996, s. 12 – 14) se v 90. letech minulého století zabývali problematikou didaktiky sexuální výchovy, kdy uvádí, že v sexuální výchově je třeba respektovat tradiční pedagogické principy didaktické jako (např. princip názornosti, postupnosti a podobně) a principy výchovy mravní (např. identifikace - uvědomělost, úcta k osobnosti žáka a jiné), ale zároveň specifická sexuální výchovy vyžaduje tvorbu i specifických principů (např. osobnosti sexuálního pedagoga, princip etičnosti, důvěry, vědeckosti či princip koedukovanosti apod.). Principy sexuální výchovy zformulovala již dříve Pondělíčková (1990) a při jejich formulaci vychází jednoznačně z didaktických zásad. Jedná se o principy: spontánnosti, přiměřenosti, aktivní imunizace, důvěry, pravdivosti, návaznosti, otevřenosti.

Při komplexním pohledu na sexuální výchovu je zapotřebí zformulovat ještě další principy, které uvádí např. Janiš (1997, s. 17 – 22): princip historičnosti, alternativnosti, princip primární úlohy rodiny a interdisciplinárního přístupu.

Existují i obecněji pojímané principy, jako např. Šulová (1995), která uvádí: dlouhodobost výuky od 1. třídy, speciálně připravené odborníky, volitelnost předmětu,

⁴⁸ JANIŠ, TÄUBNER, 1999, s. 9.

seznámení učitelského sboru a rodičů s obsahem, připravenost dílčích materiálů, interdisciplinárnost a zařazení partnerských a rodinných vztahů do obsahu výchovy.

4.1.2 Motivy vedoucí k zavedení sexuální výchovy do škol

Podle Janiše „základní škola představuje jediný subjekt v celém systému výchovy dětské populace, který je schopen v plné míře realizovat sexuální výchovu. Nikomu jinému, ani nikdy jindy se už taková příležitost, ovlivnit výchovu celé dětské populace, nevyskytne. Navíc, právě na základní škole, zejména v posledních ročnících, můžeme pracovat se žáky již velice vnímavými ve vztahu k sexualitě, k sexuální výchově. Žáci jsou zde vnímaví a citliví nejen pro novost problematiky, ale i proto, že dospívají do věku, kdy začíná sexuální zralost a že začínají být i schopni propojovat otázky partnerství dvou pohlaví i z hlediska mravního. Nezastupitelnost sexuální výchovy v procesu kultivace lidské osobnosti, zvyrazňuje úlohu školy při naplnění cílů, které jsou před sexuální výchovu postaveny.“⁽⁴⁹⁾ Dalším argumentem pro zavádění sexuální výchovy do škol, který Janiš uvádí, je skutečnost, že základní škola představuje jedinou instituci, která může v daném okamžiku oslovit všechny členy dětské populace. Nikdy jindy a nikdo jiný už podobnou možnost nemá. Zároveň jedine škola je schopná zajistit dlouhodobou, systematickou výchovnou práci, prováděnou profesionálními pracovníky a současně je schopná zhodnocovat i vlivy jiných činitelů.

Škola je rozhodně místem, kde by se děti s touto problematikou měly setkat, ale nesouhlasím s Janišem, že pouze základní škola je ta jediná. Se sexuální výchovou by se děti měly prvně setkat především v rodině, kdy by rodiče měli přiměřeně věku dítěte umět vysvětlit základní anatomické a fyziologické rozdíly mezi mužem a ženou a vztahy mezi nimi i základní hygienu pohlavního ústrojí, a až následně navazovat v mateřské školce na již známé poznatky, opět přiměřeně věku. Dále pokračovat jak na I. stupni, tak II. stupni ZŠ a celkové poznání shrnout na střední škole. Takovýto model výuky již v minulosti prosazovala např. Marádová či Šulová a jiní. V 90. letech minulého století se vedly diskuze o zařazení sexuální výchovy do nějakého stávajícího předmětu či o zavedení samostatného předmětu sexuální výchova. Nakonec došlo k zavedení předmětu rodinná výchova, který sexuální výchovu zahrnoval.

⁴⁹ JANIŠ, 2006. [online] [cit. 14. října 2008] Dostupné na Internetu: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocianku=2006082901..>

Výše uvedený postupně navazující spirálovitý způsob výuky považují za neúčinnější a nejlépe vstřebatelný, kdy pedagog (vzdělaný a stále se vzdělávající v dané problematice) k již známým skutečnostem přidá nové poznatky, vždy přiměřené věku, možnostem a schopnostem jejich žáků a studentů.

4.1.3 Společné a rozdílné znaky sexuální výchovy ve světě a u nás

Janiš na základě analýzy a informací o fungování jednotlivých systémů sexuální výchovy v různých zemích světa odvozuje některé společné znaky: (Janiš, 2005, s. 57)

- 1) Realizace sexuální výchovy je motivována výrazně bojem proti pandemii HIV/AIDS. Současné jsou prosazovány především informace o antikoncepci. Mnohem výraznější je snaha o prosazování kognitivní stránky sexuální výchovy.
- 2) Významné místo v sexuální výchově zaujímá škola. Realizují se snahy o legislativní „zakotvení“ sexuální výchovy do učebních plánů a osnov škol. Navíc realizátor sexuální výchovy musí být na plnění své úlohy zodpovědně připraven. Z hlediska expozice obsahu převládá orientace na nižší věkové kategorie. Sexuální výchova musí být integrována do výuky všech vyučovacích předmětů, především do občanské, společenské a rodinné výchovy. Samotný program musí být koncipován v závislosti na zájmech a potřebách mladé generace.
- 3) Ve vyspělých zemích se na sexuální výchově aktivně podílí řada mimoškolních subjektů a dalších společenských subjektů, které vstupují nebo pouze participují do systému celkové kultivace člověka.
- 4) Sexuální výchova vychází ze širokého pojetí sexuality, která se neomezuje pouze na problematiku reprodukce. Sexualita je vnímána jako prostředek k procesu osobního rozvoje, zvědavosti a poznávání.

Ne všechny výše uvedené znaky jsou aplikovatelné v našich podmínkách. K hlavním důvodům patří: (Janiš, 2005, s. 57)

- a) Model sexuální výchovy v jednotlivých zemích vychází z odlišných etických a zejména náboženských východisek (v našich podmínkách – křesťanství – např. restriktivní postoj k antikoncepci a potratům; ostatní náboženství nemají tak vyhraněný přístup v dané oblasti).
- b) Odlišné tradice a zkušenosti z realizace sexuální výchovy.
- c) Zájem o realizaci sexuální výchovy v určitém regionu je částečně úměrný aktuálnosti

nebezpečí rozšíření HIV/AIDS.

- d) Rozdílná mentalita žáků v jednotlivých školských systémech determinuje značnou odlišnost v koncipování samotných učebnic. Proto nelze v plné míře do podmínek české školy aplikovat učebnice vydané v zahraničí, učební pomůcky a další materiály. S tím souvisí i otázka připravenosti pedagogických pracovníků na realizaci dané složky výchovy.

Na druhé straně Janiš uvádí některé zobecnělé poznatky a zkušenosti, které lze v našich podmínkách použít: (Janiš, 2005, s. 58)

- ideu dominantního postavení školy v oblasti sexuální výchovy
- ustavení funkce školního psychologa a pedagoga na všech typech škol s profilací na oblast sexuální výchovy
- formy a metody spolupráce školy a rodiny na poli sexuální výchovy
- hledání nových forem a metod spolupráce mimoškolních institucí se školou a s rodinou
- orientace na počátky sexuální výchovy v počátcích školní docházky.

K uvedeným poznatkům bych ještě přidala – orientace na další vzdělávání pedagogů zabývajících se sexuální výchovou a příprava nových výukových materiálů pro pedagogy.

4.2 Vývoj a historie cílené sexuální výchovy

Dnešní pojetí sexuální výchovy představuje určitou výslednici mnohaletého historického vývoje, který se projevoval v rozličných přístupech k jejímu obsahu (od pohlavní výchovy – 2. polovině 19. století po 1. světovou válku; sexuální výchova – 1. republika po 2. světovou válku; výchova k zodpovědnému rodičovství a partnerství – po 2. světové válce, 60. a 70. léta; rodinná výchova – od 80. let; výchova ke zdraví – RVP). Historický pohled na výuku sexuální výchovy začíná v druhé polovině 19. století z toho důvodu, že je doložena první její ucelená koncepce a tento historický vhlad končí až současnou koncepcí RVP G, jako završení předešlých přístupů a pohledů na danou problematiku.

4.2.1 Sexuální výchova v druhé polovině 19. století po 1. světovou válku (Janiš, 2005, s. 41 - 44)

První prezentaci jakési ucelené koncepce sexuální výchovy můžeme nalézt na konci 18. století, kdy dochází k postupnému odtabuizování lidské sexuality. Prvopočátky

pohlavní výchovy se dají nalézt u filantropistů (pedagogický výchovný směr v Německu počátkem 19. století spatřující základní cíl ve výchově k lidumilnosti). Za motivační základ posloužily některé zmínky z Rousseauova Emila. V Čechách se otázkou pohlavní výchovy zabýval Bolzano (1781 – 1848) a v českém školství se tento problém prvně objevuje v pedagogickém díle Pařízka (1748 – 1821), jehož zásluhou byl v roce 1790 vydán překlad Wilbaumovy „Praktické knihy ruční“, která obsahuje doporučení realizovat pohlavní poučování mládeže. Skutečným průlomem v pohledu na existenci lidské sexuality byla kniha Kraft – Edinga „Psychopathia sexualis“ (Sexuální psychopatie). Také Lindner do své struktury pedagogických disciplín začleňuje i pedagogiku sexuální, která svým obsahem vychází ze zvláštností výchovy odlišného pohlaví.

Po roce 1824 byl vydán Nedělou překlad knihy Jaise „Věc nejdůležitější pro rodiče, školní učitele a dohlídače mládeže i také a zvláště pro duchovní pastýře“. V roce 1853 vychází spis S. Kodyma „Zdravověda“, kde prosazuje revoluční myšlenku, že onanii lze předcházet fyzickou vyčerpaností mládeže, tzn. rozvíjením a podporou tělesné výchovy. Do konce století ustává zájem o pohlavní otázky, až na přelomu století opět vzrůstá pozornost o danou oblast – především ze sociálních příčin (nárůst prostituce, nevěstinců, pohlavně přenosných nemocí, nežádoucích otěhotnění atd.), ale i vlivem šíření myšlenek naturalistického hnutí. Také se objevuje pojem sexuální pedagogika (poučení o pohlavních otázkách). Na přelomu 19. a 20. století tedy panovala shoda, že pohlavní výchova má být prvořadě úkolem rodiny, ale je tlak na školu, aby hlavním garantem za tuto výchovu měla být škola. Neoptimálnějším předmětem se jevil přírodopis, kde by se dospívající měl dozvědět základní poznatky o biologické funkci rozmnožování a o hygienických návycích. A zároveň tato představa byla rozšířena o mravní dimenzi, která kladla důraz na zodpovědný výběr partnera, pohlavní věrnost a odsouzení všech společensky nežádoucích jevů se sexuálním pozadím.

Snahy o prosazení pohlavní výchovy do škol narážely zpočátku na odpor jak laické, tak odborné veřejnosti, ale nakonec v souvislosti se změnami v osnovách středních škol (1919) se plně prosazuje do školní výuky. I v pedagogice začal používat termín sexuální didaktika. S rozvojem průmyslové výroby docházelo i k migraci obyvatel a i jeho velkou koncentrací v průmyslových aglomeracích. Tím pádem docházelo vzhledem k sociálnímu složení obyvatel, vzdělání atd., se začaly objevovat i negativní jevy jako promiskuita, prostituce, šíření pohlavních chorob aj. Nejvíce postiženou věkovou kategorií se stala mládež. Škola tak musela na danou situaci reagovat a zabývat se jí. A jedním z prostředků

prevence se tak stala široce pojímaná sexuální osvěta zacílená na mládež.

4.2.2 Sexuální výchova za 1. republiky až po 2. světovou válku

K výrazným změnám v přístupu k sexualitě došlo po první světové válce. Válečný konflikt vytváří předpoklady pro tvorbu nových sexuálních norem, názorů a postojů a zároveň upozorňuje na potřebu nových přístupů k sexuální výchově mládeže (díky kumulaci armád dochází k promiskuitnímu chování, prostituci či šíření pornografických materiálů a znásilněním).

„V roce 1921 bylo v Praze založeno první univerzitní sexuologické pracoviště na světě – Ústav pro studium pohlavnosti – který ve své výzkumné, osvětové i intervenční činnosti pokračuje dosud (nyní pod názvem Sexuologický ústav), až na nucenou přestávku v době 2. světové války. Již ve 20. letech 20. století prosazoval profesor Záhoř „Vychování pro manželství“, které mělo být zahrnuto do učební látky v biologii, anatomii, zoologii a zdravotní osvětě.“⁽⁵⁰⁾

Ve 20. a 30. letech také došlo k zvýšení nárůstu vydávání populárně naučných spisů, týkající se i pohlavní výchovy a celá osvěta získala určitý vnitřní řád. V letech 1900 – 1911 došlo k vydání 34 publikací orientovaných na problematiku pohlavní výchovy, v letech 1911 – 1920 pak bylo vydáno již 41 publikací a tento trend ve 20. letech ještě narůstal. Došlo také ke zrušení reglementace (tzn. registrování prostitutek) a přijal se zákon na potírání pohlavních nemocí atd. Do popředí zájmu se tak opět dostává rozpracování obsahové stránky pohlavní výchovy, čímž se zabývali tehdejší přední pedagogové jako Štech, Kubálek, Chlup či Uher, kteří jako hlavní cíle pohlavní výchovy viděli v oddálení uvědomování si vlastní sexuality, v potlačení sebeuspokojování, pohlavní abstinence před sňatkem, vznik manželství a založení rodiny. Také celosvětový trend vedl k vytvoření mezinárodního seskupení – tzv. „Liga pro sexuální reformu“ (1920) a následně „Světová liga pro sexuální reformu“ (1928), jejímž členem se stalo i Československo. V roce 1928 bylo na kongresu v Kodani přijato deset bodů, z nichž je nejdůležitější – „Plánovitá a cílevědomá sexuální výchova a osvěta.“, v jehož duchu byla sexuální výchova mezi oběma světovými válkami chápána i realizována, a to odděleně pro dívky i chlapce i díky působení tehdejšího prezidenta T. G. Masaryka, který pohlavní výchovu směřoval především do mravní roviny. (Janiš, 2005, s. 45 – 46)

⁵⁰ ŠULOVÁ, 2001 [online] [cit. 5. ledna 2007, aktualizace 1999 – 2007] Dostupné na Internetu: <http://www.kvsbk.sav.sk/upgrade-scx-vychova/sulova1.htm>

V roce 1934 vyšla v Praze kniha Skořepy nazvaná „Pohlavní výchova naší mládeže“, kdy pohlavní výchovou rozumí především výchovu ke zdravému, normálnímu pohlavnímu životu. Jeho základní myšlenkou je, že v době dospívání je třeba usměrňovat probouzející se pohlavní pud, aby nepůsobil negativně na další vývoj jedince. Z jeho pohledu by měla pohlavní výchova plnit následující 3 úkoly – 1. usměrňovat pohlavní pud (pohlavní čistota až do dosažení úplné pohlavní zralosti); 2. předat poučení o pohlavních věcech (vysvětlit původ člověka, jevy pohlavního dospívání, vysvětlit původ pohlavních chorob, poučit o možných zdravotních i morálních následcích, které by mohly plynout ze zneužívání či nadužívání pudu); 3. napravovat pohlavní poklesky (zejména onanii a záliby v necudnostech). Celé poučení mělo mít spíše mravní než biologickou podstatu. Poučovat měla především rodina, škola byla až na druhém místě. Svou pozitivní a nezanedbatelnou roli měli hrát též lékaři. Ve své době měla kniha jistě svůj účel a byla pokroková, dnes již může působit lehce archaickým dojmem.

V roce 1935 stanul v čele Ústavu pro studium pohlavnosti profesor Hynie, který založil českou sexuologickou školu, formoval mnohé odborné osobnosti a výrazně ovlivnil společnost v této oblasti. Je autorem mnoha odborných publikací, z nichž práce „Dospíváte v muže“, která vyšla v roce 1954, byla přeložena do několika světových jazyků. Mezi jeho další publikace patří např. „Mladé mužství“, „Dospívající dívka“, „Sexuální život a jeho nedostatky“ (1946), „Sexuální život“ (1969). (Šulová, 2001)

Během 2. světové války se převážně veškeré pokrokové snahy v oblasti sexuální výchovy, osvěty či výzkumu zcela zastavily. Svůj negativní vliv jistě mělo i poválečné období, kdy s kolektivizací společnosti se očekávalo i postupné nahrazování rodiny různými formami kolektivních zařízení.

4.2.3 Sexuální výchova v období po 2. světové válce až počátek 90. let

Po skončení 2. světové války se školství pokoušelo co nejrychleji navázat na předválečné období). Informace týkající se lidské sexuality byly žákům poskytovány prostřednictvím předmětu – přírodopis, kdy šlo o propojení s učivem o pohlavním ústrojí člověka (poučení o rozdílech mezi mužem a ženou, anatomie a fyziologie pohlavního ústrojí a hygiena – vše ve spolupráci se zdravotníky). Se změnou politické moci dochází i k nepřímým změnám v přístupu k této problematice, která i tak zůstává v popředí zájmu. Na počátku 50. let došlo k zavedení nového předmětu - Společenské nauky – na vysokých školách. Na úrovni základní školy došlo k zavedení předmětu – Nauka o domácnosti

(pouze pro dívky), který byl se změnou školní politiky v roce 1953 společně s výukou náboženství z výuky vypuštěn. (Janiš, 2005, s. 47 – 48)

Sexuální výchova se postupně díky politickému působení mění ve výchovu k rodičovství, jejímž posláním bylo dosáhnout takového postoje, kdy rodičovství je chápáno jako celoživotní funkce a jako společensky zásadní životní poslání člověka. Rodičovství mělo být chápáno ne jako soukromá záležitost, ale jako základní společenská povinnost. Rodičovství se dotýká všech oblastí života člověka, proto také byla výchova k rodičovství předmětem zájmu a péče řady resortů a institucí. Podílí se na ní jak oblast školství, kultury, práva a spravedlnosti, zdravotnictví, státní podpory a společenských organizací. Hlavním iniciátorem a koordinátorem soustavné a promyšlené výchovy k rodičovství byl resort práce a sociálních věcí. Při vládě ČSSR vznikla Vládní populační komise, která se jako poradní orgán vlády zabývala obsahovou náplní výchovy k manželství a odpovědnému rodičovství. (Bělinová, 1989, s. 76 – 77)

Zhruba do 60. let závisely aktivity týkající se sexuální výchovy spíše na iniciativě jednotlivců. Šulová uvádí, že přibližně od počátku 60. let začaly vycházet publikace týkající se partnerství, manželství, rodičovství i sexuality, jejichž autoři (Raboch, Barták, Pondělíčkoví, Nedoma, Mellan, Šípová) byli většinou pracovníci Sexuologického ústavu, spolupracovníci či žáci prof. Hynieho, kteří si uvědomovali, že sexuální výchova by se měla zabývat jak biologickým a technickým poučením o sexualitě, tak i morálními a citovými aspekty sexuality a problematikou partnerských vztahů. Kromě publikační činnosti se věnovali i jiné osvětové činnosti (listárny časopisů, rozhlasové besedy). Realizovali také přednášky a besedy, zejména ve školách. (Šulová, 2001) Na počátku 70. let se této problematice začal věnovat též psychiatr Plzák, jehož knihy a vystupování výrazně zpopularizovaly sexuální výchovu a vnesly do této oblasti kromě poučení i potřebnou dávku humoru.

V oblasti školství se výchova k manželství a rodičovství začala systematicky rozvíjet od roku 1960, kdy tehdejší ministerstvo školství a kultury uveřejnilo ve věstníku MŠK č. 15 jednotné zásady tohoto působení – Na pomoc k výchově mládeže k rodičovství. (Bělinová, 1989, s. 77) Zpočátku probíhalo dlouhé koncepční vyjasňování úlohy školství ve výchově k manželství a rodičovství, zejména o překonání představy, že má mít podobu pouze nebo převážně jen biologicko-lékařského poučení mládeže. Do popředí zájmu se dostává učitel, který musí být na jiný přístup připraven po všech stránkách. Proto ve školním roce 1963 – 64 na všech pedagogických institutech byl zaveden vyučovací

předmět „Biologie dítěte a školní hygiena“, který se věnoval citové a sociální složce pohlavního života, pohlavnímu vývoji sexuálního citění během dětství a dospívání a metodice sexuální výchovy a výchovy k rodičovství. V následujícím školním roce 1964 – 65 byl do 4. doplňkového ročníku pedagogických institutů zařazen další vyučovací předmět „Hygiena výchovně vzdělávacího procesu“, jehož posláním bylo seznámit budoucí učitele s některými metodickými postupy při výkladu sexuální tematiky žákům na ZDŠ. V 70. letech se stala základní metodickou publikací pro učitele „Sexuální výchova“ autorů Grosse a Klímové-Fügnerové. Do popředí zájmu se dostávají prostředky zpětné vazby, které svědčí o úrovni a účinnosti sexuální výchovy v praxi. (Janiš, 2005, s. 49)

V druhé polovině 60. let minulého století došlo v resortu školství k rozpracování ucelenější koncepce výchovy k rodičovství, která byla zaměřena jak na mládež, tak i na dospělé. V roce 1970 byl vyhlášen ministerstvem školství ČSR dokument Výchova k rodičovství na základních devítiletých školách. V roce 1972 přijala vláda ČSR usnesení č. 137, které ministerstvu školství uložilo věnovat větší pozornost ve školách výchově k rodičovství a začlenit ji do učebních osnov a učebnic. Ministerstvo školství v roce 1972 připravilo metodické směrnice k výchově k rodičovství – „Metodický návod k výchově k rodičovství na základních devítiletých školách“ (č.j. 11 096/72-200). Do tohoto materiálu nebyla ještě včleněna předškolní zařízení. V tomtéž roce byly zveřejněny „Zásady o výchově k rodičovství“ na školách II. cyklu ČSR, jejichž hlavním autorem byl prof. MUDr. Jiří Fišer, CSc. K řešení souboru otázek souvisejících s výchovou k rodičovství se nemělo přistupovat formálně a šablonovitě, ale v závislosti na věku mladistvých, stupni vývoje tělesných, duševních a sociálních charakteristik adolescenta, nutná byla znalost konkrétní situace ve škole, v kolektivu třídy, v rodině, v místě, kde dospívající žije. Na základě výše uvedených skutečností, bylo navrženo 17 tematických celků, které měly být probírány v určité návaznosti od 1. do 4. ročníku gymnázia.

V červnu 1972 schválila Vládní populační komise materiál – „Hlavní směry a metody výchovy k rodičovství“, do kterého již byla koncepčně zahrnuta i předškolní zařízení. Příprava na manželství a rodinu a výchova k odpovědnému rodičovství se stala jedním z hlavních cílů sociální politiky především v 70. letech, kdy byla zakotvena do zákona o sociálním zabezpečení (1975). Tímto zákonem byly zřízeny národními výbory manželské a předmanželské poradny, které měly poskytovat odborné rady manželům,

snoubencům i jiným občanům ve věcech partnerských a rodinných vztahů, plánovaného rodičovství a působit na výchovu k odpovědnému rodičovství. (Bělinová, 1989, s. 80)

V roce 1979 byl zaveden na středních odborných učilištích povinný kurz výchovy k rodičovství. Od roku 1980 byla povinně do jednotlivých předmětů začleněna výchova k manželství a rodičovství také na pedagogických fakultách. Také nepovinný předmět „Vedení domácnosti“ byl zařazen nově do experimentálního učebního plánu gymnázií, který se začal ověřovat ve školním roce 1979/1980. Předmět zahrnoval 70 hodin ročně ve dvouletém kurzu – 2 hodiny týdně. Obsahoval tyto tematické celky: rodina, šití, péče o dítě a základy nauky o výživě. (Brtníková, 1986, s. 24 – 26) Po ukončení ověřování kurzu výchovy k manželství a rodičovství na SOU se přistoupilo k určité modifikaci kurzu pro žáky gymnázií a SOŠ. Byla zpracována učební osnova pro šetnáctihodinový kurz výchovy k rodičovství a od školního roku 1984/1985 bylo gymnáziím a SOŠ doporučeno tento kurz organizovat ve 2. pololetí 2. ročníku studia. (viz příloha č. 9, 10) V praxi se obsah výchovy k manželství a rodičovství rozložil do více předmětů. V biologii v 1. - 3. ročníku gymnázia získávají základní poznatky z genetiky, fyziologie člověka, péče o zdraví, toxikománii, funkci pohlavních orgánů apod. V občanské nauce získávají poznatky o rodině, morálce, postavení a úloze mladého člověka v socialistické společnosti. Dějepis dává částečný přehled o historickém vývoji rodiny a její úloze. V tělesné výchově se zvyšuje tělesná zdatnost, rozvíjí se zdravotnická výchova apod. mateřský jazyk a literatura, ruský jazyk a další předměty ovlivňují formování vztahu k práci, estetickému cítění. (Kolektiv autorů, 1986, s. 36 – 37)

V roce 1984 byly vydány ministerstvem školství ČSR „Zásady a obsahové zaměření výchovy k rodičovství pro střední školy“. Aby byl zabezpečen jednotný postup jednotlivých ministerstev, byly vypracovány ministerstvem práce a sociálních věcí „Hlavní směry a opatření dalšího rozvoje výchovy k manželství a rodičovství“ na léta 1981 – 1985. (Bělinová, 1989, s. 82 – 83)

Na základě výsledků výzkumů v oblasti výchovy k manželství a rodičovství, ale i praktických zkušeností se ukázalo, že příprava mladých lidí na manželské soužití, na život v rodině, k odpovědnému rodičovství a na výchovu vlastních dětí není dostatečná. Brtníková uvádí, že „konečným efektem výchovy k manželství a odpovědnému rodičovství by měla být změna v postojích, v chování mladé generace, zejména v mezilidských vztazích. Tato změna není záležitostí krátkodobou, ale je dlouhodobým procesem,

k jehož efektivnímu posouzení je potřebná obměna aspoň jedné generace.“⁽⁵¹⁾ Také se stupňováním společenských požadavků na rodinu, na její výchovné působení, rostl i význam výchovy pro manželský a rodinný život. Proto došlo k přehodnocení dosavadních Zásad výchovy k rodičovství na školách II. cyklu z roku 1972 a v listopadu 1985 byly schváleny usnesením vlády ČSR „Hlavní směry a zaměření výchovy k manželství a odpovědnému rodičovství“ na pětileté období 1986 – 1990. Zapojení jednotlivých resortů a celkový systém výchovy k rodičovství v ČSR byl zveřejněn v materiálu MPSV ČSR v roce 1986. Podle tohoto nařízení má škola ve své obsahu poskytovat ve výchově k rodičovství základní, všeobecné a nejpotřebnější poznatky, které by se měly postupně promítat v jednání žáků, vše se zřetelem na dosažený tělesný, psychický a sociální stupeň žáků.

Výchovně vzdělávací obsah výchovy k rodičovství je členěn do následujících tematických celků (Brtníková, 1986, s. 22 – 24): 1. Osobnost, společnost, rodina (úvod); 2. Rodičovství jako životní poslání člověka; 3. Vzájemný vztah rodiny, manželství a společnosti; 4. Kolektivismus a socialistický způsob života rodiny; 5. Přátelství jako základ skutečné lásky a rodinného života; 6. Kultivované dospívání jako období přípravy na manželství a rodičovství; 7. Láska mezi mužem a ženou – základ manželského života; 8. Problémy manželského života; 9. Základní hodnoty a výchova v rodině.

Až se změnou politického systému počátkem 90. let se opět projevila značná snaha řešit situaci v oblasti sexuální výchovy systémově. Určitě tyto snahy podpořila i celospolečenská situace přinášející řadu politických změn, důslednější prosazování lidských práv, ale též aktuální hrozba AIDS a dalších patologických projevů v chování dospívající populace (příliv užívání návykových látek, šikana, nárůst agresivity...). „Zvýšená aktivita se projevila jednak snahou vytvořit koncepce sexuální výchovy pro školy a dále odbornými diskusemi na stránkách časopisů, či při cílených konferencích a seminářích (Pardubice, Uherské Hradiště, Sedmihorky atp.).“⁽⁵²⁾ Se změnou společenského klimatu se také projevil zájem sdělovacích prostředků o některá do té doby tabuizovaná témata (např. pornografie, prostituce, pedofilie apod.), začaly vycházet časopisy se sexuální tematikou, vzrostla tím i větší možnost kontaktu dětí s prostředky komerčního sexu, což vedlo k nutnosti co nejkompaktněji tuto situaci řešit na poli sexuální výchovy ve škole i doma v kruhu rodiny.

⁵¹ BRTNÍOVÁ, 1986, s. 9-10.

⁵² ŠULOVÁ, 2001 [online] [cit. 5. ledna 2007, aktualizace 1999 – 2007] Dostupné na Internetu: <http://www.kvsbk.sav.sk/upgrade-sex-vvchova/sulova1.htm>

Šulová (2001) vzniklé koncepce dělí na tři skupiny - 1. zdůrazňující medicínský přístup; 2. zdůrazňující pedagogický přístup; 3. zdůrazňující psychologický přístup. Jednalo se převážně o koncepce na úrovni základní školy, od kterých se následně vycházelo pro koncepce střední školy.

„Mezi tzv. **medicínské koncepce** lze zařadit koncepci Rabocha (1988), který člení sexuální výchovu do 3 věkových kategorií (7-10 let, 11-13 let, 14-16 let). Oproti koncepci předkládané dosud na ZŠ je zde patrný posun k nižším věkovým kategoriím při sdělování určitých témat, témata jsou sdělována obsažněji, pravdivě, autor neřeší, kdo bude určitá specifická témata (samovolný potrat kontra interrupce) žákům sdělovat, či v rámci jakých předmětů.“⁽⁵³⁾ Dalšími autory, které lze zařadit do této skupiny jsou Pondělíčková-Mašlová (1976) či autoři Mellan a Brzek (1994, 1995), kteří se s problematikou vyrovnávají obdobně. Mellan a Brzek předkládají podrobněji 36 témat. V roce 1994 se nechávají inspirovat „Guidelines for Comprehensive Sexuality Education“ (známými jako minnesotské teze), které přizpůsobují našim odlišným sociokulturním podmínkám a zpracovávají 6 tématických okruhů: 1. Člověk, 2. Vztahy mezi lidmi, 3. Osobní dovednosti, 4. Sexuální chování, 5. Sex a zdraví, 6. Sex a kultura. „Tato koncepce klade důraz též na psychosociální aspekty sexuality, na otázky formování osobnosti, názorovou orientaci, na motivaci k zodpovědnému sexuálnímu chování.“⁽⁵⁴⁾

Za tzv. **pedagogickou koncepci** lze pokládat koncepci Kopřivky, která vychází z principů holistického, celostního přístupu ke zdraví. Znamená to ve své podstatě vědomí souvislostí mezi zdravím tělesným, duševním, duchovním a sociálním. Projekt si klade za cíl vytvářet pro výchovu a vzdělávání takový rámec, v němž by se organicky spojovalo vše, co dnes víme o zdraví i o učení. Důraz klade na aktivitu nejen učitelů, ale i žáků. Autor nabízí přehled témat, která člení do 5 oblastí. 1. Já a moje zdraví, 2. Zdravé mezilidské vztahy, 3. Ochrana přírody, 4. Pěstování aktivních občanských postojů, 5. Zájem o závažné otázky současného světa. (Šulová, 2001) Zaměření práce se blíží pouze oblast 1. a 2.. Tato koncepce předpokládá specifickou přípravu vyučujících, nespočívající pouze ve znalostní rovině, ale i dovednostní, a na to zatím reálný vývoj pedagogických fakult nebyl připraven.

Za tzv. **psychologickou koncepci** je považován přístup Šulové (1995), která se

⁵³ ŠULOVÁ, 2001 [online] [cit. 5. ledna 2007, aktualizace 1999 – 2007] Dostupné na Internetu: <http://www.kvsbk.sav.sk/upgrade-sex-vvchova/sulova1.htm>

⁵⁴ ŠULOVÁ, 2001 [online] [cit. 5. ledna 2007, aktualizace 1999 – 2007] Dostupné na Internetu: <http://www.kvsbk.sav.sk/upgrade-sex-vvchova/sulova1.htm>

zabývala ucelenou metodiku výuky této problematiky na ZŠ. Obsahová náplň koncepce vychází z toho, že žákům bude umožněno každoročně v rámci jejich povinné výuky 4 dvouhodinové bloky. V rámci této výuky žáci získají základní znalosti z oblasti rodiny, partnerských vztahů, rodičovství a sociální patologie, dále též témata anatomicko-fyziologická, ani tzv. medicínské okruhy (porod, interrupce, sexuální deviace, početí a prenatální vývoj atp.). Koncepce se též výrazně věnuje otázce jak žákům potřebné znalosti předávat, aby byla oslovena osobnostní složka postojová a ne pouze znalostní. Šulová volí formu sebezkušenostní, interakční, zážitkovou, která se zdá být pro tato témata vhodnější, než klasická forma přednášková.

Učitelé se sexuální výchovou zabývají v rodinné výchově, která byla do osnov základní školy zavedena v roce 1991 v rámci pracovního vyučování a samostatně jako předmět pak v roce 1996 (podle Vzdělávacího programu základní škola). Od roku 1997 mají učitelé k dispozici ucelenou řadu učebnic Rodinná výchova (nakladatelství Fortuna, pro 6. – 9. ročník ZŠ) a Rodinná výchova – Zdravý životní styl 1 a 2 (E. Marádová). Později vyšla také řada učebnic nakladatelství Fraus, která propojuje rodinnou výchovu s občanskou výchovou (pro ZŠ a víceletá gymnázia). Pro potřeby střední školy žádné ucelené řady učebnic zatím neexistují.

4.2.4 Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu

12. února 1996 byl schválen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR dokument Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu. (1996, s. 5) Dokument má dvě části: vzdělávací cíle gymnázia a kmenové učivo. Toto učivo je rozčleněno do vzdělávacích oblastí a oborů, které uvádí stručné charakteristiky jejich specifických vzdělávacích možností. Vzdělávací oblasti se dále dělí na obory, které jsou uvedeny stručnou charakteristikou specifických cílů a okruhy kmenového učiva. Okruhy kmenového učiva stanovují vlastní obsahovou náplň vzdělávání – učivo, s nímž se seznamují všichni žáci.

Výchovou k manželství a rodičovství se v gymnaziálním vzdělávání zabývá vzdělávací oblast Zdravý životní styl a realizuje se v předmětech základy společenských věd, biologii, zeměpise, tělesné výchově a i v každodenním režimu školy, případně v jiných formách vzdělávání (např. přednášky, besedy s odborníky apod.). Toto vše má vést k orientaci v otázkách zdraví, k ověřování a uplatňování zdravých aktivit a postupů,

kteře příznivě ovlivňují tělesný a psychický vývoj žáka a upevňují jeho pozitivní vztah k péči o vlastní zdraví a zdraví druhých. Protože se jedná o oblast, která má vedle poznatkové části výrazně dovednostní a aplikační charakter a přesahuje do celého režimu školy i do mimoškolního života, je na místě, aby při realizaci této oblasti vzdělávání bylo používáno konkrétních a aktuálních problémů a příkladů ze života žáků i společnosti. Okruhy kmenového učiva ve výchově ke zdraví jsou: rozvoj osobnosti, život v rodině; základy duševní a tělesné hygieny; prevence zneužívání návykových látek; sexuální výchova; osobní bezpečí; pohybová aktivita a zdraví.

Bohužel běžnou praxí bylo, že výše uvedená témata se ve výuce na gymnáziu často neobjevovala, což mohu potvrdit i z vlastní zkušenosti.

4.2.5 Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání (RVP GV)⁽⁵⁵⁾

V červnu 2004 byla na základě připomínek k první verzi RVP vydána tzv. pilotní verze Rámcového vzdělávacího programu pro gymnaziální vzdělávání⁽⁵⁶⁾, která byla určena pro dvouletý projekt pilotního ověřování tvorby školních vzdělávacích programů (ŠVP)⁽⁵⁷⁾ na vybraných pilotních gymnáziích z celé ČR, jehož první část se realizovala od září 2004 do června 2006. Pilotní školy se během tvorby ŠVP podílely také na konečném dopracování RVP GV, se kterým se veřejnost měla možnost seznámit na začátku školního roku 2006/07.

RVP GV stanovuje pouze obecný rámec gymnaziálního vzdělávání a umožňuje školám v jejich školních vzdělávacích programech tento rámec obohacovat podle jejich vlastních vzdělávacích záměrů, podle potřeb a zájmů žáků i podle regionálních podmínek. V souladu s jejich profilací si školy dotváří vlastní profil absolventa gymnázia. „Gymnaziální vzdělávání má žáky vybavit klíčovými kompetencemi a všeobecným rozhledem na úrovni středoškolsky vzdělaného člověka, a tím je připravit především na vysokoškolské vzdělávání a další typy terciárního vzdělávání, profesní specializaci i pro občanský život. ... V pojetí gymnaziálního vzdělávání přestávají hrát roli pouze vědomosti, ale získávají na důležitosti dovednosti, jak vědomosti uplatnit a využívat, jak rozvíjet poznávací schopnosti a schopnost celoživotního učení.“⁽⁵⁸⁾ Dále má rozvíjet

⁵⁵ Poznámka: Dále v textu bude používána již pouze zkratka RVP GV.

⁵⁶ Metodický portál RVP [online] [cit. 5. ledna 2007, aktualizace 2005 – 2007]. Dostupné na Internetu: <http://www.rvp.cz/clanek/81/717>

⁵⁷ Poznámka: Dále v textu bude používána již pouze zkratka ŠVP.

⁵⁸ RVP GV – Výzkumný ústav pedagogický [online] [cit. 8. července 2006, aktualizace 2004-2006]. Dostupné na Internetu: <http://www.vuppraha.cz/index.php?op=sections&sid=200> (str. 8)

a prohlubovat klíčové kompetence a navazovat na očekávané výstupy vzdělávacích oborů základního vzdělávání v RVP ZV a usilovat o kvalitativně vyšší stupeň rozvoje osobnosti. Vzdělávací obsah je v RVP GV rozčleněn do osmi vzdělávacích oblastí, které se dále člení na obsahově blízké vzdělávací obory. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou vymezeny jejich charakteristikou, cílovým zaměřením a obecně popsán vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů (tj. očekávané výstupy vzhledem k žákovi a učivo).

Vzdělávací oblast Člověk a zdraví se dělí na vzdělávací obory Výchova ke zdraví a Tělesná výchova a navazuje ve svých výstupech i obsahu na stejnojmennou vzdělávací oblast v základním vzdělávání. Výchovu k manželství a rodičovství nacházíme ve vzdělávacím oboru Výchova ke zdraví⁽⁵⁹⁾ má v gymnaziálním vzdělávání především praktický a aplikační charakter. Navazuje na přírodovědné a společenskovední vzdělávání, směřuje k hlubšímu poznávání rizikového a nerizikového chování (v partnerských vztazích, rodičovských rolích apod.) a k osvojování praktických postupů vhodných pro všestrannou aktivní podporu osobního, ale i komunitního a globálního zdraví (v běžném životě i při mimořádných událostech). Vzdělávací obsah Výchovy ke zdraví je rozdělen na čtyři části – Péče o zdraví, zdravá výživa; Partnerství, rodičovství a výchova k odpovědnému sexuálnímu chování; Návykové látky, osobní bezpečí a Ochrana člověka za mimořádných okolností.

V říjnu 2006 byly k připomínkovému řízení předloženy RVP G a RVG GSP. Oba dokumenty vznikly úpravami původního RVP GV na základě zkušeností pilotních gymnázií. Připomínkové řízení bylo ukončeno 30. 11. 2006. S výsledky připomínkového řízení a konečnými verzemi obou dokumentů byla veřejnost seznámena prostřednictvím metodického portálu, webových stránek VÚP a odborného tisku.⁽⁶⁰⁾

Poslední verze Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia⁽⁶¹⁾ rozděluje vzdělávací obsah Výchovy ke zdraví na čtyři části – Zdravý způsob života a péče o zdraví; Vztahy mezi lidmi a formy soužití; Změny v životě člověka a jejich reflexe; Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence a Ochrana člověka za mimořádných událostí.

Z mého pohledu byla zdařilejší původní podoba RVP GV, kdy byla více zohledněna témata týkající se partnerství, manželství a rodičovství. V poslední verzi

⁵⁹ RVP GV – Výzkumný ústav pedagogický [online] [cit. 8. července 2006, aktualizace 2004-2006]. Dostupné na Internetu: <http://www.vuppraha.cz/index.php?op=sections&sid=200>, s.50-51.

⁶⁰ Metodický portál RVP [online] [cit. 5. ledna 2007, aktualizace 2005 – 2007]. Dostupné na Internetu: <http://www.rvp.cz/clanek/81/943>.

⁶¹ RVP G – Metodický portál RVP [online] [cit. 5. ledna 2007, aktualizace 2005 – 2007]. Dostupné na Internetu: http://www.rvp.cz/soubor/rvpg_9_10_2006.pdf, s. 56-58.

RVP G se prosadily obecnější rámce jednotlivých témat a ponechalo se více prostoru pro tvořivost pedagogů. Otázkou však zůstává, zda zvolený přístup při případné integraci výchovy ke zdraví do jiných předmětů nezpůsobí rozmělnění či opomenutí témat týkajících se partnerství, manželství a rodičovství.

4.3 Shrnutí

Cílem výše uvedeného historického vývoje pojetí školní výchovy k manželství a rodičovství (sexuální výchovy) bylo ukázat jednotlivé cesty a směry, kam se tato výchova v průběhu let vyvíjela a kam směřovala. Je škoda, že v období komunismu byla výchova k manželství a rodičovství zneužita pro propagační účely komunistické vlády a získala tak neprávem punc něčeho nepřijatelného či zavrženého. Naštěstí celospolečenská nutnost ukázala, že tato témata jsou aktuální, ba žádoucí při výchově dospívajících a adolescentů je zařazovat v rámci běžné výuky.

Z mých dosavadních výzkumných šetření (Petříčková, 2006) jasně vychází, že zhruba necelá polovina studentů středních škol by o výuku výchovy k partnerství, manželství a rodičovství měla zájem a ráda by se z této oblasti něco více dozvěděla. Ukazuje se mi, že nejlepším řešením pro střední školy je zavedení systematické práce se studenty na tato témata již od začátku studia na střední škole. Studenti mají dostatek informací, ale potřebují se naučit v této informační záplavě orientovat, diskutovat o těchto tématech a umět si na ně vytvořit vlastní názor.

Určité systémové změny se v ČR snaží již několik let prosazovat řada společností i jednotlivců – Společnost pro rodinu a sexuální výchovu (jež je členem mezinárodní sítě International Planned Parenthood Federation), Uzel, Dytrych, Dunovský, Zvěřina, Weiss, Mitlöhner a další, Asociace manželských poradců (Šmolka, Kopřiva, Riegel, Ryšánek a další), univerzitní pracoviště (většinou katedry psychologie nebo pedagogiky) - především Ped F UK v Praze (Marádová), FF UK v Praze (Šulová), PedF Hradec Králové (Täubner, Janiš).

V nové koncepci vzdělávání podle RVP je mnoho prostoru pro rozvoj výchovy k manželství a rodičovství, záleží však pouze na jednotlivých školách, jak moc široce se budou této problematice věnovat a především záleží pak na pedagogovi, který se bude touto problematikou zabývat. Můžeme jen doufat, že výchova k manželství a rodičovství nebude jen formalitou RVP a že jí bude věnována patřičná pozornost.

5 STRATEGIE VÝUKY TÉMAT MANŽELSTVÍ A RODIČOVSTVÍ NA STŘEDNÍ ŠKOLE U NÁS A VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPY

V následujícím textu bude srovnána strategie výuky témat týkajících se partnerství, manželství a rodičovství na střední škole (tzv. vyšším sekundárním vzděláváním) u nás a ve vybraných zemích Evropy (Slovenska, Polska a Velké Británie). Takové srovnání však naráží na značnou variabilitu školských institucí zabezpečujících toto vzdělávání v jednotlivých zemích. Proto bude nejprve vymezen samotný pojem „vyšší sekundární vzdělávání“ a až následně strategie výuky sledovaných témat v jednotlivých zemích.

Pro přehlednost jsou v příloze č. 4 uvedeny diagramy vzdělávacích systémů námi vybraných zemí Evropy. Informace byly převzaty z Národních přehledů o vzdělávacích systémech v Evropě a probíhajících reformách (National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms). Uvedené informace v těchto přehledech jsou pravidelně aktualizované, vzájemně srovnatelné a dostupné v elektronické podobě na webu Eurydice (The information network on education in Europe).⁽⁶²⁾

Slovensko a Polsko bylo vybráno proto, že nám jsou kulturně, jazykově i stylem uvažování nejbližší, a tudíž se předpokládá, že tomu tak bude i v této oblasti výchovy. U Velké Británie byl sledován rozdíl ve stylu uvažování ve výuce sledovaných témat na pevnině a v tomto ostrovním státě.

Podle Mezinárodní normy pro klasifikaci vzdělávání (ISCED – International Standard Classification of Education)⁽⁶³⁾, která byla vypracována experty UNESCO v roce 1976 a v poslední nové verzi přijata na 29. zasedání Generální konference UNESCO v roce 1997, je vyšší sekundární vzdělávání takové vzdělávání, které následuje po ukončení nižšího sekundárního vzdělávání. Délka vyššího středního vzdělávání se v jednotlivých zemích pohybuje od 2 do 5 let, zahájené obvykle ve věku 14 - 16 let. Z hlediska obsahu se vyšší sekundární vzdělávání dělí na dva základní typy – všeobecné vzdělávání (general upper secondary education) a odborné/profesní vzdělávání (vocational/technical education), včetně přípravy učňů.

⁶²EURYDICE (The Information network on education in Europe), [online] Dostupné na Internetu: <http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice>

⁶³International Standard Classification of Education, [online] [cit. 20. dubna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm

V České republice do vyššího sekundárního vzdělávání patří tyto instituce: ⁽⁶⁴⁾

Středoškolské vzdělání s maturitou nebo výučním listem

- *Gymnázium* – ať už čtyřleté, šestileté či osmileté, které navštěvují žáci ve věkovém rozmezí 10/11 – 19/20 let; zakončené maturitní zkouškou.
- *Střední odborná škola* – 2 – 4-leté; 15/16 – 20 let; zakončené maturitní zkouškou
- *Střední odborné učiliště* – 2 – 4-leté; 15/16 – 20 let; s možností zakončení maturitní zkouškou nebo výučním listem.

Na Slovensku do vyššího sekundárního vzdělávání patří tyto instituce: ⁽⁶⁵⁾

Středoškolské vzdělání s maturitou

- *Gymnázium* (obecné středoškolské vzdělání s maturitou) 16-18/19 let
- *Stredná odborná škola* (odborné středoškolské vzdělání s maturitou) 16-18/19/20 let
- *Strední odborné učiliště* (odborného středoškolské vzdělání) 16-18/19/20 let
- *Združená Stredná škola* (odborné středoškolské vzdělání s maturitou) 16-18/19/20 let
- *Učiliště* (odborného vzdělávání) 16-17/18 let

V Polsku do vyššího sekundárního vzdělávání patří tyto instituce: ⁽⁶⁶⁾

Středoškolské vzdělání s maturitou (*matura*) nebo *świadectwo dojrzałości* (certifikát o složení závěrečné zkoušky)

- *Liceum Ogólnokształcące* (všeobecné střední školy) 16-19 let
- *Liceum PROFILOWANE* (specializované střední školy) 16-19 let
- *Technikum* (technické střední školy) 16-20 let
- *Zasadnicza szkoła zawodowa* (základní odborné školy) 16-18/19 let

Od září 2004 byly zavedeny dva typy škol doplňující všeobecné sekundární školy a doplňující technické střední školy.

⁶⁴ *Czech education systeme, The Education, Audiovisual and Culture Agency Executive Agency (EACEA), EURYDICE* [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/047DN/047_CZ_EN.pdf

⁶⁵ *Slovaque education systeme, The Education, Audiovisual and Culture Agency Executive Agency (EACEA), EURYDICE* [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/047DN/047_SK_EN.pdf

⁶⁶ *Poland education systeme, Institute for Higher Education Policy* [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu <http://www.ihep.org/assets/files/gcftp-files/POLANDEURYDICE.pdf>

- *Uzupełniająca liceum Ogólnokształcące* (doplňující všeobecná sekundární škola) 18/19-20/21 let
- *Technikum uzupełniająca* (doplňující technické střední školy) 18/19-21/22 let
- *Szkoła policealna* (post-sekundární škola) 19-21 let (velmi zřídka 20)

Ve Velké Británii do vyššího sekundárního vzdělávání patří tyto instituce: ⁽⁶⁷⁾

- Secondary school (16 – 18+)
 - Further education (16 – 18+)
 - Sixth form college*
 - Further education college
 - Tertiary college*
- (*England and Wales only)

Secondary school a Sixth form colleges nabízejí obecné vzdělání, spolu s některými kurzy z oblasti odborného / praktických předmětů. Further education colleges kladou větší důraz na odborné kurzy, i když rovněž nabízejí kurzy obecné. Tertiary colleges nabízejí jak obecné, tak odborné vzdělávání.

Na této úrovni ve Velké Británii neexistují žádné povinné předměty. Studenti si vybírají studijní předměty v rozsahu nabízených školou nebo další školy v závislosti na kvalifikaci, kterou hledají.

Jak je vidět z výše uvedených přehledů vzdělávacích institucí námi sledované věkové kategorie dospívajících (českých středoškoláků, gymnazistů), na Slovensku a v Polsku se setkáváme s podobným vzdělávacím systémem jako u nás. Tj. na Slovensku mají stejně jako u nás gymnázia jako všeobecně vzdělávací instituce. V Polsku pod názvem *Gimnazjum* najdeme tříletou nižší střední školu pro žáky ve věku 13-16 let a teprve *Liceum Ogólnokształcące* je institucí, která poskytuje všeobecné střední vzdělání pro žáky 16-19-ti leté. Oproti tomu ve Velké Británii najdeme trochu jiný vzdělávací systém, kde našemu gymnáziu zhruba odpovídají tzv. secondary school a college (pro 16 – 18+ leté žáky).

⁶⁷ EURYDICE, *Overview of Education Systems in England, Wales and Northern Ireland*. [online] [cit. 12. ledna 2009, červen 2008]. Dostupné na Internetu: <http://www.nfer.ac.uk/eurydice/briefingsuk/verview-of-education-system-in-england-wales-and-northern-ireland.cfm>

5.1 Česká republika

V české republice se od školního roku 2007/2008 řídíme rámcovými vzdělávacími programy pro základní i gymnaziální vzdělávání, které stanovují očekávané výstupy a učivo jednotlivých vzdělávacích oborů. V následujícím textu budou z RVP G zohledněna jen námi sledovaná témata (vzhledem k zaměření práce).

5.1.1 Aplikace témat partnerství, manželství a rodičovství ve vzdělávacích dokumentech – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia ⁽⁶⁸⁾

Vzdělávací oblast Člověk a zdraví obsahuje vzdělávací obor Výchova ke zdraví, který zohledňuje témata partnerství, manželství a rodičovství. Obsah oboru je rozdělen na čtyři části – Zdravý způsob života a péče o zdraví; Vztahy mezi lidmi a formy soužití; Změny v životě člověka a jejich reflexe; Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence a Ochrana člověka za mimořádných událostí. Následující text uvádí z jednotlivých částí očekávané výstupy a učivo vztahující se k výchově k partnerství, manželství a rodičovství. Dále rozpracovává možnosti mezipředmětových vztahů těchto témat.

Vzdělávací obsah oboru Výchova ke zdraví musí být v průběhu vzdělávání ve čtyřletém vzdělávacím programu a na vyšším stupni víceletého gymnázia do ŠVP zařazen. ŠVP stanovuje v jakém ročníku (ročnících) a jakým způsobem se vzdělávací obsah realizuje. Časová dotace pro další vzdělávací aktivity je určena pro vytváření nabídky volitelných předmětů, které rozvíjejí klíčové kompetence a prohlubují a funkčně rozvíjejí vzdělávací obsah předmětů v ŠVP.

Je možné také využít disponibilní časové dotace, která je určena pro realizaci průřezových témat, pro zavedení dalších vyučovacích předmětů, pro vytváření profilace škol a také pro posílení časové dotace jednotlivých vzdělávacích oblastí (oborů).⁽⁶⁹⁾

V dalším textu jsou uvedeny očekávané výstupy vzhledem k žákovi a učivo oboru Výchova ke zdraví, který témata partnerství, manželství a rodičovství zahrnuje.

Zajímavé zapracování témat partnerství, manželství a rodičovství prezentuje osmileté Biskupské gymnázium v Ostravě – Zábřehu, které probíhá formou několika seminářů v průběhu roku pro každý ročník. (viz příloha č. 5)

⁶⁸ RVP G – Metodický portál RVP [online] [cit. 12. ledna 2009, aktualizace 2005 – 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf

⁶⁹ RVP G – Metodický portál RVP [cit. 12. ledna 2009, aktualizace 2005 – 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf, s. 85.

Také etická výchova se zabývá tématy partnerství, manželství a rodičovství, jedno z aplikačních témat je vztahy v rodině a sexuální etika. Existují dvě možnosti, jak začlenit etickou výchovu do školního plánu:

- jako samostatný vzdělávací obor.
- využití obsahu etické výchovy v oblastech, které nejvíce korespondují se vzdělávacími obsahy Člověk a jeho svět, Člověk a společnost (výchova ke zdraví), osobnostní a prosociální výchova (průřezové téma).

Etická výchova byla přidána k RVP G jako doplňující vzdělávací obor spolu s deskriptivní geometrií, dramatickým oborem a latinským jazykem. Jako doplňující vzdělávací obor Etická výchova na gymnáziu navazuje na obsah učiva průřezového tématu Osobnostní a sociální výchova, v jednotlivých tématech navazuje na Environmentální výchovu, Mediální výchovu, Výchovu demokratického občana, Výchovu k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchovu nebo samostatný předmět Etická výchova vyučovaný na I. a II. stupni ZŠ.

Etická výchova vychází z projektu R. Roche – Olivara a L. Lencze. (viz níže učební osnovy předmětu etická výchova na Slovensku) Vede k osvojení a upevnění základních postojů, formou prožitků žáků, k ujasnění hodnotové orientace, k rozlišení dobra a zla a jasným mravním normám a zásadám. Senzibilizace je přípravou na dané téma, vede k zapojení nejen kognitivní, ale i emotivní složky osobnosti žáka, následná hodnotová reflexe vede k ujasnění a prohloubení tématu. Forma prožitku je zaměřena na osvojení žádoucích postojů a dovedností. Nácvik v prostředí skupiny, za přítomnosti pedagoga aplikujícího účinné složky výchovného stylu umožňuje prožitek přijetí žáka učitelem i skupinou, pozitivní motivaci, prožitek úspěchu. Cílem etické výchovy je prosociální, pozitivně sociální chování vedoucí ke spolupráci, kladnému přístupu k životu, k upevnění vnitřního vztažného systému, který je zárukou pevné osobnosti schopné realizovat to, co považuje za správné i v náročných situacích života bez podpory okolí. Transfer do života, následující v závěru tématu, usnadňuje jeho praktické uchopení a realizaci v individuálních podmínkách a rolích žáka. Etická výchova zkvalitňuje osobní předpoklady pro úspěšnou spolupráci s druhými jak ve sféře osobní (případně založení rodiny), tak ve sféře profesní, manažerské, řídicí. Vede k osvojení dovedností nezbytných pro vedoucí pozice. Vybavuje žáky jednotlivými psychosociálními dovednostmi, které zaměřuje nejen do oblasti posílení osobního vlivu a úspěchu,

ale i do oblasti spolupráce a pomoci druhým. Zahrnuje prvky efektivního a účinného programu prevence rizikového chování mládeže.⁽⁷⁰⁾

Etické fórum ČR zpracovalo začlenění těchto témat do vzdělávacího obsahu pro střední školy. (viz www.etickeforumcr.cz nebo též na www.vuppraha.cz)

5.2 **Slovensko**

Námi sledovaná témata partnerství, manželství a rodičovství obsahuje povinný předmět etická výchova a předmět výchova k manželství a rodičovství (jako součást povinných předmětů) na slovenském gymnáziu (nesledovali jsme jiné typy středních škol na Slovensku).

5.2.1 **Aplikace témat partnerství, manželství a rodičovství ve vzdělávacích dokumentech**

Učební plán pro osmileté a čtyřleté gymnázium uvádí, že podle zájmu žáků, resp. jejich zákonných zástupců, se vyučuje buď etická výchova, nebo náboženská výchova. Předměty doporučuje vyučovat 1x týdně v 1 – 6. ročníku v osmiletém a v 1. - 2. ročníku čtyřletého gymnázia. Předměty se neklasifikují, na vysvědčení se uvádí pouze „absolvoval/a“. Na vyučování těchto předmětů je možné tvořit skupiny studentů z různých tříd stejného ročníku, doporučuje se nejvýše do počtu 20 studentů na jednu skupinu.

Konkrétní obsah povinného předmětu etická výchova stanovují učební osnovy⁽⁷¹⁾ tohoto předmětu. Pro výuku etické výchovy na Slovensku byla vydána řada metodických materiálů dostupných i na internetu⁽⁷²⁾

⁷⁰ *Výzkumný ústav pedagogický – doplňující vzdělávací obory* [online] [cit. 20. ledna 2009, aktualizace 2005 - 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.vuppraha.cz/clanek/280>

⁷¹ *Učební osnovy předmětu Etická výchova na 8-ročním Gymnáziu* [online] [cit. 20. ledna 2009, aktualizace leden 2009]. Dostupné na Internetu:

http://www.statpedu.sk/buxus/generate_page.php_page_id=632.html

Učební osnovy předmětu Etická výchova na 4-ročním Gymnáziu [online] [cit. 20. ledna 2009, aktualizace leden 2009]. Dostupné na Internetu:

http://www.statpedu.sk/buxus/generate_page.php_page_id=631.html

⁷² *Materiály k etické výchově* [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.infovck.sk/predmety/etika/>

Metodické centrum v Prešově (Ladislav Lencz a Olga Krížová) [online] [cit. 20. ledna 2009, aktualizace 2004 - 2008] Dostupné na Internetu:

<http://www.mcpo.sk/downloads/Publikacie/Vychova/VPETV200601.pdf>

Podle učebních osnov předmětu etická výchova pro čtyřletá a osmiletá gymnázia na Slovensku je cílem předmětu především vychovávat zralou osobnost s vlastní identitou, hodnotovou orientací, úctou k člověku a k přírodě, osobnost schopnou spolupracovat a akceptovat národní hodnoty. Při plnění tohoto cíle nestačí pouhé předávání informací o morálních zásadách, ale účinně podporuje i pochopení a interiorizaci mravních norem a napomáhá osvojení chování, které je s nimi v souladě. Připravuje mladé lidi na život, aby jako dospělí přispěli k vytváření harmonických a stabilních vztahů v rodině, na pracovišti, mezi společenskými skupinami, v národě a mezi národy. Účinná etická výchova vyžaduje systematické a dlouhodobé působení podle psychologicky zdůvodněného programu a dostatek času na jeho realizaci. Etická výchova navozuje aktivity, které napomáhají procítit a pochopit etické hodnoty, ulehčit porozumění souvisejícím normám, umožnit nácvik odpovědného chování a přenos zkušeností osvojených ve škole do každodenního života, čímž podporuje mravní dozrávání osobnosti.

Předmět etická výchova zahrnuje tyto tematické celky:

1. Základní předpoklady eticky pozitivního chování (komunikace, pozitivní hodnocení sebe i druhých, tvořivé řešení mezilidských vztahů, vyjádření citů, empatie, asertivita, odbourání agresivity).
2. Prosociálnost a spolupráce jako střed etické hodnoty.
3. Aplikace etických principů na konkrétní problémy (vztahy v rodině, sexuální chování, rodinné hodnoty a normy, zdroje etického poznání, život a zdraví jako etické hodnoty, etika v ekologii, ekonomické hodnoty, etika a práce v povolání).

5.3 Polsko

Polský model vzdělávání v této oblasti je chápán jako komplexní příprava dětí a mládeže na manželství a rodinný život, sleduje člověka z hlediska biologického, psychologického, sociálního a etického. Existující vzdělávací programy mají za cíl vytvářet v dospívajících pocit odpovědnosti za jejich rozhodnutí a chování (včetně sexuálního), mají snahu o dosažení zralosti mládeže a pomoci jim vybudovat důstojný život s optimálním hodnotovým systémem. Díky poznání a pochopení sebe prostřednictvím diskuse, rozhovorů, nezávislých rozhodnutí (bez sociálních tlaků), přičemž se klade důraz na trvanlivost vztahu a kladné stránky sexuality. Hlavním účelem výuky s dětmi a mladými lidmi je, aby se mohli připravit na manželskou a rodičovskou roli po všech stránkách. Sexuální vzdělávání je jedním z prvků vzdělávání

na život v rodině, je jeho důležitou a nedílnou součástí. Celý proces vzdělávání se zaměřuje především na utváření postojů.

M. Komorowska si myslí, že „současná koncepce vzdělávání pro život v rodině si zaslouží zvláštní posílení v rámci vzdělávacího systému, také vzhledem k ochablosti a narušení rodinných vazeb i vzájemné lhostejnosti rodinných příslušníků vůči sobě navzájem.“⁽⁷³⁾

5.3.1 Aplikace témat partnerství, manželství a rodičovství ve vzdělávacích dokumentech

Pravidelné kurzy sexuální výchovy v polských školách začaly probíhat po přijetí zákona o plánování rodiny, ochraně lidského plodu a podmínkách přípustnosti potratů (7. 1. 1993, vyhláška č. 26 ministra školství). Následně 18. srpna 1993 ministerstvo nařídilo ředitelům vzdělávacích institucí zavést tyto kurzy v zákoně označované jako "poznatky o sexuálním životě člověka, o zásadách vědomé a odpovědné rodičovství, v hodnotě rodinného života a metody a prostředky početí." Situace se změnila, když 30. srpna 1996 polský parlament schválil novelu zákona o plánování rodiny, přístup k výuce předmětu ve školách pod názvem "poznatky o sexuálním životě člověka." V prosinci 1998 se opět změnila některá ustanovení v zákoně o plánování rodiny, ochraně lidského plodu a podmínkách přípustnosti potratu. V důsledku toho došlo ke změně názvu a částečně i obsahu ze "Znalosti o sexuálním životě člověka" na "vzdělání pro život v rodině." Důraz byl kladen na integrovaný přístup k lidské sexualitě, výkon rodičovské role a hodnoty rodinného života pro plození a výchově mladé generace. Další nařízení ministra o národním vzdělávacím programu na základě všeobecného vzdělávání ze dne 15. února 1999 ukládalo brát v úvahu obsah předmětu, způsob výuky podle typu školy a počet hodin na různých stupních vzdělávání regulovaných nařízením ze dne 12. srpna 1999. K revizi tohoto předpisu došlo v souvislosti s novou funkcí školy (ze dne 19. 7. 2002). Změna vládnoucí politické reprezentace po volbách v roce 2001 vedla k určitému napětí ve vzdělávání a výchově mladých lidí v oblasti lidské sexuality. Ministr národního školství a sportu rozhodl přepracovat obsah stávajícího programu. Revizí nedošlo k podstatným změnám, ale spíše se zaměřilo na biologicko-lékařský a pragmatický charakter zprostředkovaných znalostí.

⁷³ KOMOROWSKA, [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.wychowawca.pl/miesiecznik_nowy/2008/03-2008/01.htm

Primárním cílem programu "Vzdělávání pro život v rodině" je stimulovat rozvoj zdravé a integrované osobnosti, která bude zodpovědná za dosažení určitého životního stylu. Díky předání znalostí, dovedností a poskytování podpory rozvíjí osobnost mladé generace. Plnění těchto úkolů není snadné, jejich ověření, pokud jde o kvalitu a zlepšení fungování rodiny, bude trvat ještě několik let. Vzdelávání pro život v rodině je založeno na hodnotách, které musí být jasně a zřetelně akcentované. V první řadě jde o takové hodnoty jako, lidský život, pravda, láska, odpovědnost, náboženská víra, úcta k lidským právům (lidské bytosti), úctu k lidské práci, věrnost, solidarita, integrita, zdraví a další.⁽⁷⁴⁾

V souladu s nařízením ministerstva školství ze dne 26. února 2002 o programu vzdělávání, realizace předmětu „vzdělávání pro život v rodině“ vytváří možnosti prevence ve škole týkající se následujících hrozeb společnosti: nikotin, alkohol, drogy, předčasné zahájení sexuálního života, HIV/AIDS a dalších pohlavně přenosných chorob, agrese u mladých lidí, sekty (psychomanipulace), pornografii.

Strzalkowska uvádí, že „mládež hodlá založit rodinu v dlouhodobém horizontu, nejdříve chtějí získat vzdělání, dobrou práci, dělat kariéru a získat materiální stabilitu. Z tohoto důvodu, formování postojů týkajících se rodiny, je pro učitele předmětu „vzdělání pro život v rodině“ důležitým úkolem školy.“⁽⁷⁵⁾

Cíle, úkoly a obsah vzdělávání kurzu s názvem "Vzdělání pro život v rodině" na lyceu jsou obsaženy v zákoně vydaném Ministerstvem národního školství a sportu ze dne 26. února 2002 o programu vzdělávání a předškolní výchovu v různých typech škol (Sbírka zákonů z roku 2002 č. 51, bod 458, ve znění pozdějších předpisů).

Vzdělávací cíle:⁽⁷⁶⁾

1. Přijetí integrované vize o osobě, výběr a realizace hodnot pro osobnostní rozvoj.
2. Řešení problémů a překonávání obtíží v období dospívání.

Úkoly školy:

1. Stimulace procesu vlastního rozvoje.

⁷⁴ KRÓL, [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu:

http://www.wychowawca.pl/miesiecznik_nowy/2008/03-2008/01.htm

⁷⁵ STRZALKOWSKA, [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu:

http://www.wychowawca.pl/miesiecznik_nowy/2008/03-2008/01.htm

⁷⁶ LODZIŃSKI, [online] [cit. 20. ledna 2009, aktualizace 1995 - 2007]. Dostupné na Internetu:

<http://www.abc.com.pl/problem/620/6>

2. Spolupráce s rodiči, pokud jde o normální vztahy mezi nimi a dítětem.
3. Pomoc s orientací v chování a v prožívání v období dospívání.
4. Posílení procesu identifikace s vlastním pohlavím.
5. Podpora rozvoje a formování hierarchie morálních hodnot.
6. Podpora integrované vize lidské sexuality, zobrazující jednotu mezi láskou a sexuální aktivitou a odpovědností.
7. Vytvoření klimatu kamarádství, přátelství a respektu k lidské bytosti.
8. Pomoc s hledáním odpovědi na základní existenciální otázky.
9. Informovanost o možnosti podpory – systém poradenství pro děti a mládež.

Obsah:

1. Vývoj člověka: fáze těhotenství, porodu, novorozenec, kojeneček, předškolní a školní dítě, dospívání, mládí, střední věk, pozdní věk. Život jako základní hodnota.
2. Budování zdravého vztahu s rodiči. Konflikt generací, příčiny a způsoby řešení konfliktů. Odpovědnost za atmosféru panující v rodině. Neúplná rodina.
3. Úloha orgánů v životě člověka.
4. Mezilidské vztahy a jejich význam. Přátelství, poblouznění, láska, první fascinace, platonické lásky, lásky mladistvých, zralá láska.
5. Aserktivní chování.
6. Základní informace o lidském sexuálním vývoji: genderové identity - mužskost a ženskost.
7. Zrání. Pochopení a přijetí kritérií vospělosti biologické, psychologické a sociální.
8. Problémy a těžkosti dospívání (sexuální napětí, masturbace), způsoby jejich řešení, které pomáhají rozeznat situace, které vyžadují lékaře nebo jiné specialisty.
9. Psychosexuální rozdíly ve vývoji chlapců a dívek, postoje a očekávání navzájem.
10. Rizika dospívání: sexuální tlak, závislosti, pornografie, prostituce nezletilých.
11. Hlavní rysy sexuality: vyjádření lásky, budování vztahů a rodičovství.
12. Sexuální iniciace, vztah mezi sexuální aktivitou a láskou a odpovědností; nevýhody spojené s léčbou lidí v oblasti sexuálního násilí. Rizika spojená s včasným zahájením sexuálního života.
13. Formování a přijetí sexuální identity. Cílem je pomoci překonat obtíže spojené s pohlavní identitou.
14. Plodnost – rozdíly mezi mužem a ženou.

15. Plánování rodiny. Metody plánování rodiny. Antikoncepce. Aspekty zdravotní, psychologické a etické.
16. Pohlavně přenosné choroby. AIDS: přenos infekce, preventivní lékařství, sociální aspekt.
17. Hodnoty vztahující se k lidské sexualitě: mužskost, ženskost, láska, manželství, rodičovství. Důležitost odpovědnosti za svou vlastní sexualitu a životní budování trvalého a šťastného partnerského vztahu.
18. Vliv volnočasových aktivit (včetně využití médií) na člověka.

Dosavadní úspěchy v této oblasti ve znalostech a dovednostech žáků:

1. Znalosti o lidském těle a změnách, které v něm probíhají, včetně přijetí vlastní sexuality.
2. Zkoumání, analyzování a vyjadřování pocitů.
3. Zaměření na osobnostní rozvoj v souladu s uznávanými normami a hodnotami.
4. Přijetí nedílné vize lidské sexuality.
5. Schopnost sebeobrany a fyzické a sexuální intimity, včetně respektu k intimitě jiné osoby.
6. Použití médií selektivním způsobem, který umožňuje obranu proti jejich destruktivnímu účinku.
7. Vytvoření pozitivního přínosu do života jeho rodiny.
8. Vyjádření respektu ostatním lidem a ocenění jejich úsilí a práce, přijetí postoje respektu vůči sobě navzájem.
9. Schopnost používat poradenský systém pro děti a mládež.

5.4 Velká Británie

Ve Velké Británii se od konce 90. let snaží o efektivní výuku sexuální výchovy (tzv. Sex and relationships education - SRE), která v převážné míře zahrnuje námi sledovaná témata. V současné době je zařazena jako součást předmětu Osobnostní, sociální a zdravotní výchova (Personal, social and health education – PSHE) a je vyučována v různých obměnách v Anglii, Walesu, Skotsku a v Severním Irsku. Proto i v následujícím textu budou tyto rozdíly zohledněny.

Školy si vytváří své vlastní programy na základě daného rámce. Učitelé při výuce SRE se někdy dozvědí citlivé informace od studentů, které musí posoudit a v případě, že se domnívají, že mladý člověk je v nebezpečí fyzického nebo sexuálního

zneužívání, měli by dodržovat postupy a zvláštní pokyny vydané školskými úřady pro takové situace.⁽⁷⁷⁾

Učitelé nemají zákonnou ohlašovací povinnost v případě, když zjistí nebo mají podezření na sexuální aktivitu žáků mladších 16 let v Anglii, Walesu a Skotsku, 17 let v Severním Irsku, pokud neexistuje žádný důkaz o zneužití nebo vykořisťování. Nicméně všechny školy by měly znát a řídit se zákonem mlčenlivosti a ochrany dětí týkající se zveřejňování informací. Pokud učitel zjistí, že žák mladší 16 let je sexuálně aktivní, měl by ho motivovat k rozhovoru s rodičem nebo opatrovníkem, dále zajistit aktivní řešení problému a poskytnout dostatek informací o sexuálním zdraví, poradenství a léčbě. Tyto informace by měly být volně dostupné pro všechny žáky. Lokální politika se může lišit, a to zejména v otázkách ochrany mladých lidí do 13 let.

Recenze mezinárodního výzkumu ukazují, že škola podporující SRE, zvláště když spolupracuje s antikoncepční zdravotní službou, nezvyšuje sexuální aktivity mladých lidí, ale může mít na ně pozitivní vliv, na jejich znalosti a postoje, i případné odložení sexuální aktivity nebo snížení počtu nechtěných těhotenství používáním antikoncepce a dodržování zásad bezpečného sexu.^(78,79)

5.4.1 Strategie výuky témat partnerství, manželství a rodičovství

Sexuální výchovu (Sex and relationships education - SRE) lze definovat jako učení o sexu, sexuální orientaci, emocích, vztazích, sexuálním zdraví, které by měly být nedílnou součástí procesu celoživotního vzdělávání.⁽⁸⁰⁾

Definice klíčových etap vzdělávání podle věku žáků (stupně vzdělávání):

Klíčové etapy jsou následující:

- KS 1: 5-7 let
- KS 2: 7-11 let
- KS 3: 11-14 let
- KS 4: 14-16 let

⁷⁷ Welsh Office, *Protecting Children from Abuse: the Role of the Education Service*, Circular 52/95 Cardiff: Welsh Office, 1995. [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://new.wales.gov.uk/dcells/publications/publications/circularsindex/1995/protectingchildrenfromabus/e/nafv5295.pdf?lang=en>

⁷⁸ SWANN, [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.nicc.org.uk/niccMedia/documents/teenpreg_evidence_briefing.pdf

⁷⁹ KIRBY, [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.thenationalcampaign.org/EA2007/EA2007_full.pdf

⁸⁰ Sex Education Forum, *Sex and Relationships Education Framework* (London: Sex Education Forum, 2005. [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.ncb.org.uk/dotpdf/open%20access%20-%20phase%201%20only/ff30_sef_2004.pdf

Anglie

Legislativa a politika vlády

Právní rámec pro SRE stanovuje školský zákon z roku 1996 ve znění předchozích právních předpisů. Klíčové body vztahující se k SRE jsou:

- prvky sexuální výchovy prvky jsou stanoveny National Curriculum Science Order jako povinné pro všechny žáky základních a středních škol. Zahrnují anatomii pohlavních orgánů, projevy puberty, biologické aspekty pohlavního rozmnožování a působení hormonů pro řízení a podporu plodnosti.
- Střední školy jsou povinné poskytovat SRE program, který zahrnuje (minimálně) informace o sexuálně přenosných infekcích (STI) a HIV / AIDS .
- Ostatní prvky osobnostní, sociální a zdravotní výchovy (PSHE), zahrnující SRE, nejsou statutárně dané.
- Všechny školy musí poskytnout a dát k dispozici inspekci i místním správě popis obsahu a organizace SRE mimo národní vzdělávací rámec.

Learning and Skills Act 2000 stanovuje, že:

- mladí lidé se mají dozvědět o povaze manželství a její význam pro rodinný život a výchovu dětí.
- mladí lidé jsou chráněni od výuky a materiálů, které jsou nevhodné, s ohledem na věk, náboženské a kulturní zázemí žáků.
- Rodiče mají právo nedovolit svému dítěti účast na výuce SRE, která je poskytována mimo národní vzdělávací rámec.

Po přezkumu⁽⁸¹⁾ vláda oznámila v října 2008, že komplexní SRE budou povinnou součástí osnov jako součást stávající PSHE.⁽⁸²⁾

Vládní průvodce osobnostní, sociální a zdravotní výchovou (PSHE)

Aspekty SRE, které nejsou zahrnuty do osnov, jsou zprostředkovány skrze osobnostní, sociální a zdravotní výchovu (PSHE). Vláda se zavázala ke zlepšení SRE jako součásti PSHE a výchovy k občanství, kterou rovněž podporuje Národní program

⁸¹ *Review of Sex and Relationships Education (SRE) in Schools. A Report by the External Steering Group* (2008). [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.teachernet.gov.uk/docbank/index.cfm?id=13030>

⁸² Department for Children, Schools and Families, *Government Response to the Report by the Sex and Relationships Education (SRE) Review Steering Group* (London: DCSF, 2008). [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.teachernet.gov.uk/docbank/index.cfm?id=13030>

Zdravých škol (the National Healthy Schools Programme – NHSP). PSHE a výchova k občanství nejsou povinné v klíčových fázích 1 a 2. V klíčových fázích 3 a 4 se označuje jako povinná výchova k občanství, ačkoli PSHE zůstává nepovinná.

Qualifications and Curriculum Authority (QCA) vydává pokyny pro celý vzdělávací program. V nových národních učebních osnovách, které byly zveřejněny v roce 2000, je uvedeno v nepovinné podobě pro PSHE a výchovu k občanství ve všech čtyřech hlavních etapách, které obsahuje poučení o sexu a vztazích. Na toto bylo navázáno v roce 2005 v upravených pokynech, co se očekává, že se žáci naučí v každé klíčové etapě.⁽⁸³⁾

Nové osnovy pro střední školy byly zavedeny od září 2008, rozšiřují PSHE o ekonomické vzdělání. Původně měla být zavedena pouze pro studenty v KS7, ale nakonec nahradí stávající programy studia.⁽⁸⁴⁾

Vládní průvodce pro SRE⁽⁸⁵⁾

V roce 2000 Ministerstvo školství a zaměstnanosti (The Department for Education and Employment, nyní oddělení pro děti, školy a rodiny – The Department for Children, Schools and Families) zveřejnila pokyny k realizaci SRE prostřednictvím PSHE. Tento návod si klade za cíl pomáhat školám při realizaci SRE v praxi, zahrnuje návod na strategie výuky, práci s rodiči a jak nakládat s důvěrnými informacemi.

- Důraz by měl být kladen na rozvíjení znalostí, dovedností a postojů, a vhodné vyučovací metody.
- Základní školy by měly zajistit, že chlapci a dívky společně získali informace o pubertě ještě před jejím zahájením.
- Učitelé by měli rozvíjet aktivity, které budou zahrnovat chlapce a mladé muže, stejně jako dívky a mladé ženy.

⁸³ Qualifications and Curriculum Authority, *PSHE at Key Stages 1–4: Guidance on Assessment, Recording and Reporting* (London: Qualifications and Curriculum Authority, 2005). [online] [cit. 12. ledna 2009].

Dostupné na Internetu: http://www.qca.org.uk/qca_7187.aspx

⁸⁴ Qualifications and Curriculum Authority, *Personal, Social, Health and Economic Education*. [online] [cit. 12. ledna 2009] Dostupné na Internetu: <http://curriculum.qca.org.uk/key-stages-3-and-4/subjects/pshe/index.aspx>

⁸⁵ Department for Education and Employment, *Sex and Relationship Education Guidance*, Circular 0116/2000 (London: Department for Education and Employment, 2000). [online] [cit. 12. ledna 2009] Dostupné na Internetu:

<http://publications.dcsf.gov.uk/default.aspx?PageFunction=productdetails&PageMode=publications&ProductId=DfES%25200116%25202000>

- Zaměření SRE by mělo být vypracováno po konzultaci s rodiči, mladými lidmi, učiteli a guvernéry.
- Všechny školy mají povinnost zajistit adekvátní vzdělání i pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami a poruchami učení.
- Měla by být probírána témata: puberta, menstruace, antikoncepce, potraty, bezpečný sex, HIV / AIDS a STI.
- Potřeby všech žáků by měly být splněny, a to bez ohledu na sexuální orientaci či etnickému původu.
- SRE by měla být plánována a vyučována jako součást PSHE a výchovy k občanství.

Wales

Právní rámec SRE

Podle školského zákona 2002, SRE se stala povinnou součástí základního kurikula na všech středních školách. Po základních školách se rovněž požaduje, aby se zabývaly SRE, nastínily detaily jejich SRE programu nebo vysvětlily své rozhodnutí neposkytovat SRE. The Welsh Assembly Government doporučuje, aby primární školy odstupňovaly program SRE vzhledem k věku a emocionální vyspělosti žáků. Osobnostní a sociální výchova (PSE) se stala povinnou součástí základního kurikula na základních i středních školách od září 2003.⁽⁸⁶⁾ Od školy se očekává, že bude poskytovat SRE a PSE podle pokynů průvodce vydaného Welsh Assembly Government.

Pokyny Welsh Assembly Government

Od podzimu 2008 všechny školy, colleges a ostatní poskytovatelé vzdělávání ve Walesu mají vytvořit jejich PSE pro žáky ve věku 7-19 let podle nových rámcových pokynů vydaných Welsh Assembly Government.⁽⁸⁷⁾ Obsahuje těchto pět témat:

- aktivní občanství
- zdravotní a psychická pohoda (wellbeing) (který zahrnuje SRE)

⁸⁶ National Assembly for Wales, *Personal and Social Education (PSE) and Work-Related Education (WRE) in the Basic Curriculum*, Circular 13/03 (Cardiff: National Assembly for Wales, 2003). [online] [cit. 12. ledna 2009] Dostupné na Internetu: http://new.wales.gov.uk/topics/educationandskills/publications/circulars/PSE_and_WRE_in_the_Basic_Curriculum?lang=en

⁸⁷ Welsh Assembly Government. Department for Children, Education, Lifelong Learning and Skills, *Personal and Social Education Framework for 7 to 19 Year Olds in Wales* (Cardiff: Welsh Assembly, 2008). [online] [cit. 12. ledna 2009] Dostupné na Internetu: <http://ncw.wales.gov.uk/pscsub/home/framework/?lang=en>

- morální a duchovní rozvoj
- příprava na celoživotní učení
- udržitelný rozvoj a globalizace.

Studijní výstupy jsou stanoveny pro každé téma v každé klíčové etapě vzdělávání.

Průvodce SRE

Národní shromáždění pro Wales (National Assembly for Wales) zveřejnilo v roce 2002 pokyny⁽⁸⁸⁾ o tom, jak by měly školy rozvíjet SRE politiku, učit SRE, zpracovávat citlivé otázky a pracovat s rodiči a širší komunitou. Průvodce vyzdvihuje klíčové body, které školy potřebují řešit prostřednictvím jejich SRE:

- Chlapci a dívky by měly být společně připravováni na projevy puberty.
- Dívky by měly být připraveny pro období menstruace před jejím začátkem.
- Mladí lidé potřebují přístup a úplné informace o antikoncepci, poradenství a službách.
- Mladí lidé si musí být vědomi morálních a osobních dilemat, které mohou být spojeny s potratem a jak získat přístup ke všem relevantním institucím v případě potřeby.
- Mladí lidé si musí být vědomi rizik STI, včetně HIV / AIDS a vědět o prevenci, diagnostice a léčbě.
- Mladí lidé potřebují vědět, co je bezpečný sex a proč je tak důležité budovat důvěru mezi partnery a dovednosti podporující bezpečnější sex.

Skotsko (Scotland)

Ve Skotsku neexistuje žádný zákonný požadavek pro výuku sexuální výchovy. V roce 2001 skotská vláda vydala oběžník o sexuální výchově ve skotských školách, který vyzývá všechny školy, aby poskytovaly sexuální výchovu v rámci komplexního programu pro osobní, sociální a zdravotní výchovu a náboženskou a mravní výchovu.⁽⁸⁹⁾ Příslušné národní pokyny pro sexuální výchovu na všech stupních vzdělávání byly shrnuty skotskou vládou v roce 2001.⁽⁹⁰⁾ Stanovují, aby sexuální výchova předkládala objektivní fakta,

⁸⁸ National Assembly for Wales, *Sex and Relationships Education in Schools*, Circular 11/02 (Cardiff: National Assembly for Wales, 2002). [online] [cit. 12. ledna 2009] Dostupné na Internetu: <http://new.wales.gov.uk/publications/circular/circulars2002/NAFWC112002?lang=en>

⁸⁹ Scottish Executive, *Standards in Scotland's Schools etc Act 2000: Conduct of Sex Education in Scottish Schools*, Circular 2/2001 (Edinburgh: Scottish Executive, 2001). [online] [cit. 12. ledna 2009] Dostupné na Internetu: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/158329/0042882.pdf>

⁹⁰ *Sex Education in Scottish Schools: Summary of National Guidance* (Edinburgh: Scottish Executive, 2001). [online] [cit. 12. ledna 2009] Dostupné na Internetu: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2003/11/18503/28874>

vyváženě a citlivým způsobem v rámci sociálních hodnot, ale programy budou školami předkládány k nahlédnutí místním úřadům.

Od školy se očekává, že:

- se ujistí, že sexuální výchova zohledňuje potřeby každého dítěte daného věku, jeho chápání a stupni rozvoje
- bude spolupracovat s rodiči
- bude mít jednoduchý postup, jak zapojit rodiče do výuky
- bude hledat způsoby konzultací s žáky
- bude respektovat různé kulturní, etnické a náboženské prostředí žáků
- bude respektovat různé domácí prostředí a potřeby všech mladých lidí.

Rodiče mohou své děti ze všech nebo jen části plánovaného programu sexuální výchovy omluvit. Učitelé jsou připraveni s rodiči projednat a poskytnout informace o zamýšlené výuce. Jsou zpracovány pokyny pro školy, jak účinně jednat s rodiči a pečovateli.⁽⁹¹⁾

Severní Irsko (Northern Ireland)

Právní rámec předmětu Vztahy a sexuální výchova (Relationships and sexuality education - RSE)

RSE je zařazena povinně v rámci školních osnov prostřednictvím vědního studijního programu a oblasti vzdělávání vztahující se na osobnostní rozvoj. Od září 2007 jsou revidovány školní osnovy, byl zařazen do osnov Osobnostní rozvoj a vzájemné porozumění (PDMU) na základních školách, které rozvíjí Učení pro další život a práci (Learning for life and work – LLW) v post-primárních školách.⁽⁹²⁾

V klíčové etapě 3, žáci by měli mít možnost:⁽⁹³⁾

- prozkoumat vlastnosti vztahů včetně přátelství
- prozkoumat podoby lásky, respektující přátelství

⁹¹ *Sex Education in Scottish Schools: Effective Consultation with Parents and Carers (Guidance)* (Edinburgh: Scottish Executive, 2001). [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/158293/0042864.pdf>

⁹² *Education (Northern Ireland) Order 2006*. [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.opsi.gov.uk/si/si2006/20061915.htm>

⁹³ *Education (Curriculum Minimum Content) Order (Northern Ireland) 2007*. [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.opsi.gov.uk/sr/sr2007/nisr_20070046_en_1

- rozvíjet strategie pro řešení náročných vztah situací
- vytvářet strategie pro předcházení a řešení konfliktů
- prozkoumat důsledky sexuálního zrání
- prozkoumat emocionální, sociální a morální důsledky předčasného zahájení sexuálního života.

V klíčové etapě 4 by měli žáci rozvíjet tyto tři dovednosti:⁽⁹⁴⁾

- uznávat, hodnotit a řídit rizika spojená s celou řadou reálných životních situací
- rozvíjet pochopení vztahů a sexuality a odpovědnosti za zdravé vztahy
- pochopení úlohy a zodpovědnosti rodiče.

Každá škola má vypracovaný svůj vlastní program RSE podle daných osnov.

5.5 Závěrečné shrnutí

Jak je vidět z předchozího textu, přístupy k výuce témat partnerství, manželství a rodičovství jsou do jisté míry odlišné, ale mají i společné ukazatele.

Při porovnání českého a slovenského pojetí, se ukazuje, že my vlastně téměř kopírujeme slovenský model v podobě předmětu etická výchova, avšak v našem pojetí je zařazen jako doplňující předmět RVP G, který je většinou organizován jako volitelný předmět (ať už povinně volitelný či nepovinný). Záleží na zaměření školy, zda tento předmět do svého ŠVP zařadí. Na Slovensku mají žáci a jejich rodiče možnost volby mezi etickou nebo náboženskou výchovou. Etická výchova je organizována jako povinný předmět, ale není hodnocena známkou, ale pouze se uvádí absolvoval/la. Protože se etickou výchovou zabývají již od počátku 90. let (po vzniku samostatné Slovenské republiky), mají větší šíři metodických materiálů a příruček. Kdežto u nás se musíme spokojit s menším množstvím materiálů zprostředkovaných Etickým fórem ČR, které vychází ze slovenských originálů.

Oproti tomu polský model působí velmi propracovaně, s jasným zaměřením na výchovu k manželství a rodičovství, což potvrzuje i její legislativní zakotvení. Avšak otázkou zůstává, jaká je realita výuky těchto témat na konkrétní škole. Podle prostudovaných materiálů se zdá, že polští studenti ve škole získávají ucelený pohled

⁹⁴ *Education (Curriculum Minimum Content) Order (Northern Ireland) 2007*. [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.opsi.gov.uk/sr/sr2007/nisr_20070046_en_1

na tuto problematiku, ale není z nich zřejmý vliv katolické církve, který je v této zemi jistě významný.

Britský model výuky se jeví jako nejsložitější z důvodu odlišného přístupu jednotlivých zemí Velké Británie (Anglie, Walesu, Skotska a Severního Irska). Při výuce těchto témat ve všech zemích se zohledňují a respektují multikulturní rozdíly obyvatelstva. Výuka postihuje spíše poučení v oblasti sexuality a vztahů člověka. Těmito tématy se žáci zabývají převážně na nižších stupních, na vyšších stupních jsou probírána převážně formou nepovinných aktivit. Zajímavým zjištěním také bylo, že se touto problematikou na legislativní úrovni více zabývají v posledních několika letech, kdy začal být kladen důraz na výuku těchto témat.

Aplikační část práce obsahuje čtyři na sebe navazující celky – popis a výsledky výzkumné sondy, ověření volitelného předmětu, ohlasy besed o rodičovství a nakonec doporučení a návrhy výuky pro pedagogy. Na základě výsledků výzkumné sondy byl vytvořen program volitelného předmětu, který byl ověřen v praxi jedno pololetí na soukromém víceletém gymnáziu v Praze 4, a také byly zorganizovány dvě besedy o rodičovství na čtyřletém gymnáziu v Praze 1. V závěru jsou předloženy doporučení a návrhy výuky témat o manželství a rodičovství pro učitele a praktické ukázky aktivit se studenty.

6 VÝZKUMNÁ SONDA

V následujícím textu budou popsány cíle, hypotézy a metody výzkumné sondy, dále stručná charakteristika respondentů, popis průběhu výzkumné sondy a její vyhodnocení.

6.1 Cíl výzkumné sondy

Cílem výzkumné sondy bylo zjistit, zda a do jaké míry se učitelé na pražských gymnáziích (čtyřletém a vyšším stupni víceletého gymnázia) věnují tématům partnerství, manželství a rodičovství. Dílčími cíli bylo zjistit názory gymnazistů na tato témata v rámci výuky, zda na jejich škole (gymnáziu) je jim věnována dostatečná pozornost a zda by o tato témata měli ve výuce zájem. Také nás zajímaly jejich názory, jakým způsobem by měla být tato témata podle nich ve výuce zařazena a samozřejmě i která témata by je z této oblasti nejvíce zajímala.

6.2 Hypotézy výzkumné sondy

- H1 Ve výuce bude více žen než mužů postrádat témata z oblasti partnerství, manželství a rodičovství.
- H2 Většina respondentů se přikloní k názoru, že je důležité znát co nejvíce z oblasti partnerství, manželství a rodičovství.
- H3 Informací o partnerství, manželství a rodičovství ženy i muži získají častěji od svých rodičů než od kamarádů.
- H4 Na volitelný předmět zabývající se partnerstvím, manželstvím a rodičovstvím by se přihlásilo více žen než mužů.
- H5 Z témat bude muže i ženy nejvíce zajímat oblast partnerství a nejméně rodičovství.

- H6 Respondenti z úplných rodin budou v méně než 30 % postrádat ve výuce témata týkající se partnerství, manželství a rodičovství.
- H7 Respondenti z úplných rodin budou nejvíce informací z této problematiky získávat od svých rodičů, přičemž více žen než mužů.
- H8 Respondenti se v dosavadním studiu na gymnáziu sledovanými tématy zabývali jen okrajově v rámci předmětů – biologie a společenských věd.

6.2.1 Postup tvorby hypotéz a dotazníku

Hypotézy byly stanoveny na základě výsledků dotazníkového šetření mé diplomové práce (Petříčková, 2004, s. 95 - 98). Vycházeli jsme ze závěrečné části dotazníku, který zjišťoval, zda gymnázia pořádají přednášky či besedy s odborníky na témata týkající se partnerství, manželství a rodičovství. Dále zda v některém předmětu tato témata probírají a zda se chtějí studenti těmito tématy zabývat a z jakého důvodu. Hypotézy byly zároveň dále rozpracovány tak, aby z jejich závěrů bylo možné sestavit program výuky sledovaných témat pro gymnaziální studenty.

- H1 je založena na rozdílu mezi muži a ženami ve vnímání důležitosti určitých témat. Tuto hypotézu ověřují otázky 3, 6.
- H2 vyzdvihuje důležitost těchto témat a snaží se ověřit, zda si tuto věc respondenti uvědomují. Zda tomu tak je, ukáže vyhodnocení otázky 8.
- H3 potvrdí či vyvrátí skutečnost, zda rodiče dnešních středoškoláků jsou v otázkách partnerství, manželství a rodičovství otevřenější a zda si jejich děti nemusí informace opatřovat z jiných často nedůvěryhodných zdrojů nebo zda jsou kamarádi stále zdrojem číslo jedna. Hypotézu ověří vyhodnocení otázky 9.
- H4 je zaměřena na odlišnosti preferencí žen a mužů, zda dají přednost těmto tématům před maturitními volitelnými předměty. Hypotézu ověřuje otázka 10.
- H5 je zaměřena na preferenci témat, které se respondentů bezprostředně týkají než na ty, které jsou ještě v daleké budoucnosti. Zda tomu tak je, ukáže vyhodnocení otázky 2, 7, 12.
- H6 ověřuje skutečnost, zda úplná rodina je proměnou, která může ovlivnit názor respondenta v otázce, zda postrádá či nepostrádá ve výuce témata o partnerství, manželství a rodičovství, což ukáže vyhodnocení otázky 3 a 6.

H7 je zaměřena na otevřenost či uzavřenost dnešních rodičů v problematice partnerství, manželství a rodičovství, s přihlédnutím k možnému rozdílu v přístupu k synům a dcerám. U této hypotézy se opíráme o šetření Weisse a Zvěřiny (2001), které uvádí, že nejvíce informací o sexualitě respondenti této věkové kategorie získávají od svých kamarádů. Hypotézu ověřuje otázka 9.

H8 je založena na skutečnosti, zda se respondenti ve výuce tématy partnerství, manželství a rodičovství vůbec zabývají. Hypotézu ověřují otázky 1, 4 a 5.

Na základě hypotéz byl sestaven dotazník. Odlišnosti v odpovědích mužů a žen jsou sledovány především z důvodu zjištění rozdílnosti názorů dané věkové skupiny podle pohlaví a také z důvodu následných doporučení do výuky (z důvodu koedukace výuky).

6.3 Metody výzkumné sondy

Výzkumná sonda probíhala formou anonymního dotazníkového šetření. Dotazník obsahoval 12 otázek (otevřených, uzavřených, výběrových). U každé otázky byla dána možnost volné odpovědi a byl dán prostor pro zdůvodnění jejich volby či možnost dopsání zpřesňujících informací, které by doplnily odpověď na danou otázku v dotazníku. (plné znění dotazníku viz příloha č. 7).

6.4 Charakteristika respondentů

Výzkumné sondy se zúčastnilo celkem 334 respondentů, z toho 187 žen a 147 mužů. Tabulka č. uvádí jejich věk a typ rodiny, ve kterém žijí. Tyto údaje mají významný vliv na názory studentů. Necelým 78 % je 18 let a zhruba 76 % respondentů žije v úplné rodině. (viz tab. 6.4.1, 6.4.2) Většina respondentů z neúplných rodin žije s matkou. V jiném typu rodiny ženy uvedly – 1x žije s kamarády v podnájmu, 1x s přítelem a 1x se rodiče rozvádí. Muži ve třech případech uvedli, že žijí sami a jeden s dědečkem.

Tab. 6.4.1 Věk respondentů

Věk respondentů	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
17	25	13,37 %	11	7,48 %	36	10,78 %
18	143	76,47 %	115	78,23 %	258	77,25 %
19	17	9,09 %	21	14,29 %	38	11,38 %
20	1	0,53 %	0	0,00 %	1	0,30 %
21	1	0,53 %	0	0,00 %	1	0,30 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

Tab. 6.4.2 Typ rodiny, ve kterém žijí

Rodina	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
Úplná	142	75,94 %	111	75,51 %	253	75,75 %
Neúplná	36	19,25 %	23	15,65 %	59	17,66 %
Rekonstruovaná	6	3,21 %	7	4,76 %	13	3,89 %
Jiný typ	3	1,60 %	4	2,72 %	7	2,10 %
Nezatrhl/a	0	0,00 %	2	1,36 %	2	0,60 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

6.5 Popis průběhu výzkumné sondy

Dotazník jsem osobně zadala studentům 3., 5. a 7. ročníků na devíti pražských gymnáziích (4 – 8letých; státních i soukromých; Praha 1, 2, 4, 6, 10) od dubna do června roku 2006. Na jeho vyplnění měli respondenti celou vyučovací hodinu, tj. 45 minut. Nejdříve se seznámili s obsahem dotazníku, způsobem jeho vyplnění a i s použitím informací, které do dotazníku uvedou. Během vyplňování měli možnost se ještě zeptat, pokud něčemu nerozuměli nebo si nebyli jisti. Dotazník byl zadán anonymně a studenti ho vypracovali samostatně.

Respondenti dotazník vyplnili v převážné většině celý, pouze v ojedinělém případě se stalo, že nevyplnili poslední dvanáctou otázku, zřejmě z důvodu, že si jí nevšimli a při zadání nevěnovali dostatečnou pozornost a nebo je žádné téma nezaujalo. Z důvodu

anonymity, jsem vyplněné dotazníky nechala vybrat vždy jedním studentem v dané třídě a do jejich obsahu jsem nahlížela až mimo budovu školy. Uvědomuji si, že zkoumaný vzorek není 100% reprezentativní, ale vzhledem k celkovému počtu gymnazistů podle Statistické ročenky školství v daném období studovalo na tomto typu škol ve sledovaných ročnících celkem 24 802 (z toho 15 174 dívek) (viz tab. 6.5.1), není sledovaný vzorek respondentů až tak zanedbatelný.⁹⁵⁾

Tab. 6.5.1 Gymnázia – počty žáků podle pohlaví, formy a délky vzdělávání

Pohlaví Forma Délka vzdělání	Žáci								
	celkem	v tom v ročníku							
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	Žáci - celkem								
Gymnázia (denní forma)	143 501	27 329	26 389	26 014	24 793	10 657	10 327	8 738	9 254
se 4letým vzděláváním	57 567	15 189	14 564	14 389	13 425	x	x	x	x
se 6letým vzděláváním	11 577	2 256	2 105	2 069	1 841	1 675	1 631	x	x
se 8letým vzděláváním	74 357	9 884	9 720	9 556	9 527	8982	8 696	8 738	9 254
	Dívky								
Gymnázia (denní forma)	85 201	16 550	15 969	15 714	15 126	5 886	5 846	4 842	5 269
se 4letým vzděláváním	37 110	9 716	9 330	9 303	8 761	x	x	x	x
se 6letým vzděláváním	7 110	1 407	1 285	1 246	1 121	1 029	1 022	x	x
se 8letým vzděláváním	40 981	5 427	5 354	5 165	5 244	4 856	4 824	4 842	5 269

Zdroj: Data převzata z *Statistická ročenka školství 2005/2006 – výkonové ukazatele*, 1. vydání, Praha: ÚIV, 2006. ISBN 80-211-0509-7, s. D-42.

6.6 Vyhodnocení výzkumné sondy

U otázek 1, 2, 7, 9 a 12 mohli respondenti zatrhnout více možností, při zpracování údajů do tabulek jsou použity dva způsoby výkladu zjištěných údajů – 1. Každá odpověď rovná se 100 % (zjišťují, kolik mužů nebo žen tuto variantu zvolilo – označení např. tab. 6.6.1.1 (a)). 2. Veškeré odpovědi respondentů se rovnají 100 % (zjišťují četnost volby jednotlivých variant u mužů a žen – označení např. tab. 6.6.1.2 (b)). Přičemž v textu vyhodnocení jsou použita data z prvního typu uvedeného zpracování údajů.

⁹⁵⁾Statistická ročenka školství 2005/2006 – výkonové ukazatele, s. D-42.

Volnou odpověď měli respondenti pouze u otázek 5 a 11. Zde je vyhodnocení jejich odpovědi formou tabulky od nejčtetnějších po nejméně čtené. U otázek 4, 6, 8, 10 mohli respondenti volit z odpovědí ANO – NE. Přičemž se při vyhodnocení ukázala potřeba doplnit o volbu NEVÍM. Proto při vyhodnocení v tabulkách je uvedena i tato možnost.

Pro zjištění rozdílů mezi pohlavími je vyhodnocení vždy uváděno zvlášť pro ženy, muže i celkově. Sledování odpovědí mužů a žen je důležité pro potvrzení bio-psycho-sociálních odlišností mužů a žen dané věkové skupiny (viz úvodní teoretické části), ale především kvůli následným doporučením do výuky, kdy je nutné počítat s odlišnostmi zájmu o různá témata v oblasti partnerství, manželství a rodičovství i v pohledu na ně (koedukace výuky).

U otázek 3, 6, 8, 9 a 10 je sledován rozdíl v odpovědích respondentů podle typu rodiny, ve kterém žijí. Především z důvodu, zda rodinné zázemí ovlivní názor respondentů na danou otázku, a i kvůli následným doporučením do výuky pro pedagogy.

Všechny tabulky a grafy k tabulkám jsou uvedeny v příloze č. 8 a 9, v následujícím textu jsou pro přehlednost uvedeny pouze některé.

Ve většině případů lze interpretovat data přímo, bez použití sofistikovaných statistických metod. Jak také píše Řehák (1986), prezentace dat v kontingenční tabulce a jejich přímá interpretace je častokrát lepší než bezhlavé, neodůvodněné a nepoučené používání složitých metod. Konec konců cílem sondy také nebylo získat reprezentativní vzorek, na kterém by bylo možné provádět statistické testování hypotéz v silném významu toho pojmu. Přesto jsem se pokusila využít statistiku do té míry, jak je to při charakteru dat možné, aby byly moje interpretace a závěry průkaznější.

Jde zde v podstatě o testování nezávislosti dvou proměnných v kontingenční tabulce, tedy tabulce, kde je prezentován vztah proměnných. Pro tento test byl použit chí-kvadrát test dobré shody při neznámých parametrech. Chí-kvadrát test je užitečným nástrojem pro to, abychom zjistili, zda je možné interpretovat empiricky zjištěné rozdíly (v našem případě například rozdíly mezi muži a ženami v názorech na potřebnost výchovy manželství a rodičovství) jako významné. Pokud dané rozdíly podle chí-kvadrátu statisticky významné nejsou, pak nemá příliš smysl interpretaci rozdílů provádět, protože je příliš velká pravděpodobnost, že byly zapříčiněny náhodně.

Při tomto testování se pokoušíme odmítnout nulovou hypotézu, která říká, že mezi proměnnými není žádný vztah. Výsledkem testu pak je " H_0 zamítnuto" nebo " H_0 nezamítnuto". " H_0 zamítnuto" neznamena automaticky "platí H_1 " (alternativní) – znamená

to jen, že máme dostatečnou evidenci proti platnosti H_0 . " H_0 nezamítnuto" neznámá automaticky "platí H_0 " - říkáme jen to, že nemáme dostatečnou evidenci proti platnosti H_0 .

S tímto statistickým testováním jsou spojeny chyby:

	H_0 doopravdy platí	H_0 doopravdy neplatí
H_0 nezamítnuta	správně	Chyba typu II (β)
H_0 zamítnuta	Chyba typu I (α) obvykle chceme $\alpha < 5\%$ (1%, 0.5%) hladina významnosti	správně

Toto je důležité si uvědomit, protože se statistikou jsou často spojovány nesplnitelná očekávání nebo naopak neodůvodněná skepse.

V následující části jsou u jednotlivých tabulek s daty uvedeny i údaje o hodnotách testových kritérií, počtu stupňů volnosti a statistické významnosti. Na základě výše napsaného lze shrnout, že testové kritérium je číslo, které dostaneme po dosazení pozorovaných hodnot z kontingenční tabulky do uvedeného vzorce. Počet stupňů volnosti počet současně pozorovaných náhodných veličin, na nichž je testové kritérium založeno, snížený o počet jiných odhadovaných charakteristik, v našem případě odhadujeme vždy pouze jednu charakteristiku, tedy počet proměnných snížení o jedničku. V souladu s převažujícími zvyklostmi jsme zvolili hodnotu $p = 0,05$ za hranici statistické významnosti a tedy hodnoty $p < 0,05$ jsou pro nás hodnotami indikujícími statisticky významný vztah.

6.6.1 Vyhodnocení otázky číslo 1

První otázka se snažila zjistit, která témata se v jejich dosavadním studiu na střední škole z oblasti partnerství, manželství a rodičovství probírala. Na to, že odpovídali respondenti na konci svého předposledního roku studia na střední škole, si myslím, že výsledek je smutný. Muži i ženy se shodli v četnosti jednotlivých témat (viz tab. 6.6.1.1 (a) a graf č. 6.6.1.1 (a)), což potvrzuje i chí-kvadrát test. Kromě celkového testového kritéria jsem testovala i jednotlivá témata, kdy pokud někdo dané téma zvolil, kódovala jsem tuto eventualitu jako odpověď „ano“ a pokud téma nevybral pak jako „ne“. Šlo pak vlastně o testování závislosti v kontingenční tabulce o rozměrech 2x2. (viz tab. 6.6.1.2) Statistická významnost je uvedena v krajním sloupci následující tabulky, vždy v příslušné

řádce. Jak vidíme, významný rozdíl mezi muži a ženami je pouze u možnosti a, tedy u zájmu o rodinné právo, kdy muži volili toto téma významně častěji.

Tab. 6.6.1.1 (a) Která témata z oblasti partnerství, manželství a rodičovství jste dosud na střední škole probírali?

	Ženy		Muži		Celkem		Chí-kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
a	133	71,12%	121	82,31%	254	76,05%	0,017
b	162	86,63%	123	83,67%	285	85,33%	0,448
c	64	34,22%	52	35,37%	116	34,73%	0,827
d	127	67,91%	107	72,79%	234	70,06%	0,334
e	115	61,50%	101	68,71%	216	64,67%	0,171
f	3	1,60%	0	0,00%	3	0,90%	0,123
g	14	7,49%	10	6,80%	24	7,19%	0,81
Nezahrhl/a	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

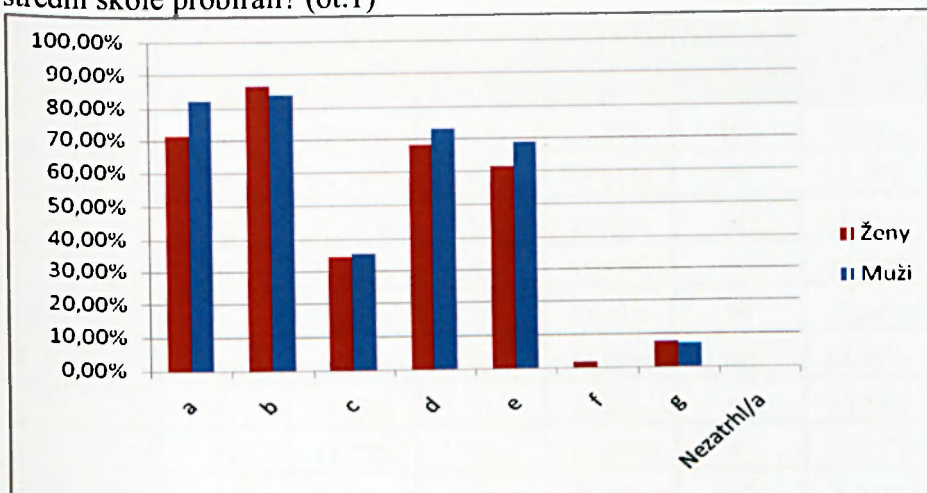
(a) rodinné právo, (b) vývoj dítěte z pohledu psychologie, (c) partnerské vztahy, (d) rodina z pohledu sociologie, (e) vznik a vývoj dítěte z pohledu biologie, (f) žádná, (g) další témata

Tab. 6.6.1.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova χ^2 pro všechny možnosti (a až g).

Hodnota testového kritéria χ^2	3,91
DF	6
p	0,6893

Jak je patrné z tabulky 6.6.1.1(a) a grafu 6.6.1.1(a), nejčastěji respondenti uvedli téma vývoj dítěte z pohledu psychologie (85,33 %), dále rodinné právo (76,05 %), rodina z pohledu sociologie (70,06 %), vznik a vývoj dítěte z pohledu biologie (64,67 %) a partnerské vztahy (pouze 34,73 %). Jen tři ženy uvedly, že neprobíraly žádná témata. Jako další probíraná témata ženy uvedly registrované partnerství, rodina z pohledu náboženství, sociálně právní otázky rodiny, násilí v rodině, sexuální výchova, vliv rodiny na vývoj dítěte. Muži byli v odpovědích stručnější, buď si už nevzpomínají, nebo uvedli – rodina z pohledu politologie, přednášky o sexu a nemocech, sexuální výchova a instituce manželství.

Graf č. 6.6.1.1 (a) Která témata z oblasti partnerství, manželství a rodičovství jste dosud na střední škole probírali? (ot.1)

Legenda:

- (a) rodinné právo, (b) vývoj dítěte z pohledu psychologie, (c) partnerské vztahy, (d) rodina z pohledu sociologie, (e) vznik a vývoj dítěte z pohledu biologie, (f) žádná, (g) další témata

6.6.2 Vyhodnocení otázky číslo 2

Druhá otázka měla zjistit konkrétní témata, která by respondenty zajímala z dané problematiky, aniž by měli velký výběr voleb. Cílem bylo doplnit otázku číslo dvanáct a nechat respondentům prostor napsat vlastní témata, která by je zajímala.

Ženy i muže by jednoznačně nejvíce zajímalo téma „výchova dítěte“ (ženy - 62,03 %; muži – 44,9 %). Dále se jejich preference dost lišily. Znovu jsme použili pro ověření významnosti těchto rozdílů chí-kvadrát test. Celkový test mluví o nezávislosti. Hodnoty statistické významnosti pro jednotlivé možnosti jsou v krajním pravém sloupci. Statisticky významné jsou možnosti b (antikoncepce), d (finance v rodině) a e (komunikace mezi manžely, kdy všechny tyto možnosti významně častěji vybíraly ženy. (viz tab. 6.6.2.1 (a), tab. 6.6.2.2).

Tab. 6.6.2.1 (a) Která témata v problematice partnerství, manželství a rodičovství by Vás nejvíce zajímala?

	Ženy		Muži		Celkem		Chí-kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
a	60	32,09%	40	27,21%	100	29,94%	0,397
b	50	26,74%	25	17,01%	75	22,46%	0,043
c	60	32,09%	57	38,78%	117	35,03%	0,157
d	100	53,48%	52	35,37%	152	45,51%	0,002
e	65	34,76%	34	23,13%	99	29,64%	0,028
f	116	62,03%	66	44,90%	182	54,49%	0,283
g	57	30,48%	31	21,09%	88	26,35%	0,079
h	21	11,23%	22	14,97%	43	12,87%	0,278
i	15	8,02%	12	8,16%	27	8,08%	0,918
Nezatrhl/a	0	0,00%	3	2,04%	3	0,90%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

(a) láska, (b) antikoncepce, (c) finance v rodině, (d) komunikace mezi manžely, (e) rodinné právo, (f) výchova dítěte, (g) pohlavní choroby, (h) žádné, (i) jiné

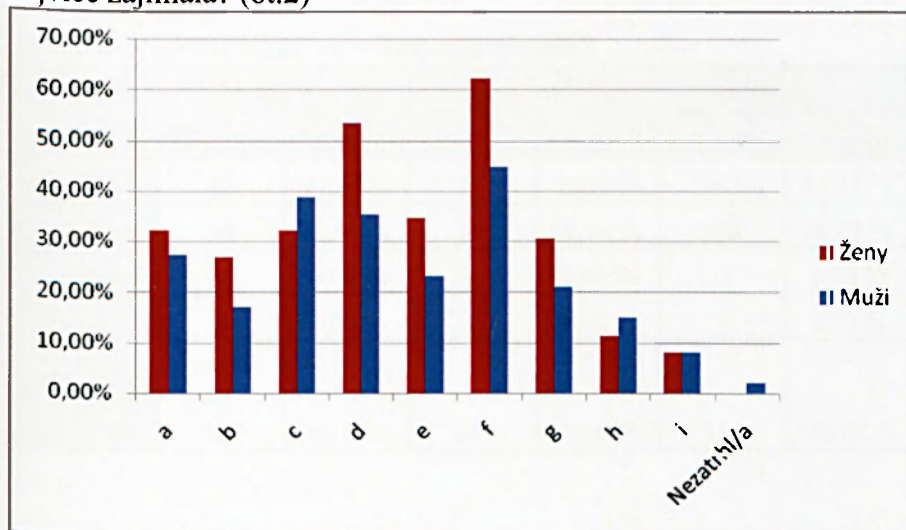
Tab. 6.6.2.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2 pro všechny možnosti (a až i).

Hodnota testového kritéria X^2	12,11
DF	8
p	0,1464

Pro ženy jako druhé nejzajímavější téma byla „komunikace mezi partnery (53,48 %) (viz tab. 6.6.2.1 a graf č. 6.6.2.1), další rodinné právo (34,76 %), na stejné úrovni „láska“ a „finance v rodině“. Téma „antikoncepce“ a „pohlavní choroby“ je, doufejme, méně zajímavé i proto, že o nich mají respondentky dostatek relevantních informací. Svoje odpovědi ženy zdůvodnily takto: „Komunikace mezi manžely je pro mě záhadou (zvláště po delším soužití); výchovy dítěte se bojím, když slyším, v čem všem ho můžu špatně ovlivnit; pohlavní choroby a antikoncepce by se měly víc probírat kvůli osvětě.“; „Ráda bych se o tom něco dozvěděla, protože mi to přijde zajímavé třeba z pohledu psychologie.“ (a,c,d); „Všechna témata k problematice partnerství jsou důležitá a bohužel se jim nevěnuje dostatečný prostor.“ Za úvahu stojí 11,23 % žen, které by žádná témata nezajímala. Uvedu alespoň dvě zdůvodnění za všechny: „Témata mě samozřejmě zajímají, ale ne výklad ve stylu školní docházky, raději se o těchto tématech bavím v nějakém bližším prostředí.“; „Nemyslím si, že si o takových věcech potřebuju mluvit

s profesory. Mám na věci vlastní pohled, a když mě něco zajímá, tak o tom mluvím s kamarádkou nebo s mámou.“ apod. Jako další témata, která by ženy zajímala, jich 15 uvedlo: vztahy v rodině; vztahy matka-otec-dítě; rozdíl mezi mužem a ženou z psychologického pohledu; role v domácnosti; psychologie dítěte; mezilidské vztahy; sexuální deviace; tolerance a jak se jí naučit; matka x domácnost x výchova dětí; domácí násilí; sex a problémy okolo ...

Graf č. 6.6.2.1 (a) Která témata v problematice partnerství, manželství a rodičovství by Vás nejvíce zajímala? (ot.2)

Legenda:

(a) láska, (b) antikoncepce, (c) finance v rodině, (d) komunikace mezi manžely, (e) rodinné právo, (f) výchova dítěte, (g) pohlavní choroby, (h) žádné, (i) jiné

Muži jako druhé nejčastěji zatržené téma uvedli „finance v rodině“ (38,78 %) (viz tab. 6.6.2.1 a graf č. 6.6.2.1), na třetím „komunikace mezi manžely“ (35,37 %) a na čtvrtém téma „láska“ (27,21 %). Svoji odpověď (komunikace mezi manžely) takto zdůvodnil jeden muž: „*Moji rodiče spolu příliš nekomunikovali, a když se tak stalo, tak většinou došlo k hádce, tak bych potřeboval nějaké rady, jak se vyhnout hádkám a nezanedbávat výchovu jako můj otec.*“ Pouze kolem 20 % mužů by zajímala témata „rodinné právo“, „pohlavní choroby“ a „antikoncepce“. Takto muži zdůvodnili svoje odpovědi: „*Spousta lidí by se měla učit lepší komunikaci, zvláště když jsou manželé...dítě? Hodí se vědět něco o výchově a peníze se hodí vždy!*“ (c, d, f); „*D,F jsou důležité pro zachování klidu v rodině a tím i pro mě.*“; „*Zajímá mě univerzální návod na dobře fungující rodinu.*“ (a,d,f) apod. Muži jako další témata, která by je zajímala, uvedli: vliv zájmových organizací na charakter dítěte; vývoj vztahu mezi partnery; sexuální život; sexuální problémy; registrované partnerství; rozvodová řízení; psychologie rodiny...

6.6.3 Vyhodnocení otázky číslo 3

Na otázku, zda studenti postrádají ve výuce témata zabývající se partnerstvím, manželstvím a rodičovstvím celkově 56,29 % uvedlo, že nepostrádají. (viz tab. 6.6.3.1) Jako důvody muži uváděli, že „je výuka v tomto ohledu dostačující“, že „se to musí naučit každý sám“, „vše vím z vlastní zkušenosti“, „do školy to nepatří“ apod. Ženy uváděly, že si myslí, že jsou dost informované, že tato témata raději proberou v rodině či s přáteli a že to není nutné probírat ve škole, že stačí vlastní zkušenosti. Jak je vidět, názory obou pohlaví se výrazně nelišily.

Tab. 6.6.3.1 Postrádáte ve výuce tato témata?

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
ANO	88	47,06 %	57	38,78 %	145	43,41 %
NE	99	52,94 %	89	60,54 %	188	56,29 %
NEVÍM	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Nezatrhl/a	0	0,00 %	1	0,68 %	1	0,30 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

Aplikovali jsme chí-kvadrát test a ten přinesl stejný výsledek – odpovědi mužů a žen se statisticky významně neliší. (viz tab. 6.6.3.2)

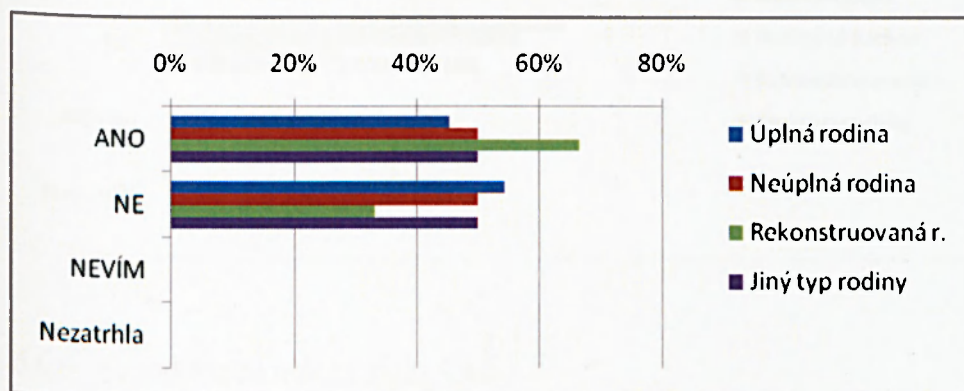
Tab. 6.6.3.2 : Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2

Hodnota testového kritéria X^2	2,14
DF	1
p	0,1431

Stejně tak tomu bylo i u kladných odpovědí 43,41 % respondentů, kteří postrádají ve výuce tato témata. (viz tab. 6.6.3.1) Uvedu dva za všechny: žena – „Výuka ve škole je příliš suchá se zaměřením na právní a ne sociální složku. Nedává mladým lidem přípravu pro normální život. Je pravda, že jsou to osobní záležitosti, ale podle mě by bylo lépe si o nich chvíli povídat ve škole, než to pak řešit u psychologa...“; muž – “Velice důležité pro život v moderní společnosti, více než stupidní křivky a grafy. Spíš něco praktického.“

Co se týče rozdílů v odpovědích v závislosti na typu rodiny, ve kterém respondenti žijí, ukázalo se, že ženy z úplných rodin tuto problematiku z 54,55 % nepostrádají. (viz tab. 6.6.3.3 – viz příloha 8 a graf č. 6.6.3.2) U ostatních typů rodiny jsou výsledky zhruba 50 : 50 (postrádají : nepostrádají), což není až takový rozdíl. Je nutné samozřejmě přihlídnout k daleko menšímu počtu respondentů z neúplných, rekonstruovaných a jiných typů rodiny.

Graf č. 6.6.3.2 Ženy podle typu rodiny, ve které žijí – Postrádáte ve výuce tato témata?

Ze statistického hlediska testování rozdílů mezi úplnými a neúplnými rodinami rozdíl není a to ani u mužů ani u žen („rekonstruovaný“ a „jiný“ typ jsme do testování nezařadili, neboť chí-kvadrát test je na malé četnosti v tabulkách příliš citlivý a výsledky testů by tím byly deformovány). (viz tab. 6.6.3.4 a tab. 6.6.3.6)

Tab. 6.6.3.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2 (ženy)

Hodnota testového kritéria X^2	0,24
DF	1
p	0,6250

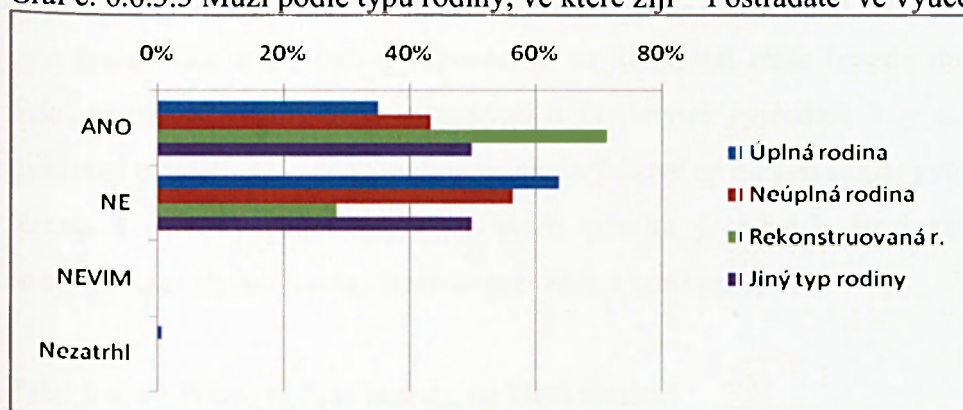
Tab. 6.6.3.6 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2 (muži)

Hodnota testového kritéria X^2	0,53
DF	1
p	0,4682

U mužů z úplných rodin je patrný daleko větší počet těch, kteří témata o partnerství, manželství a rodičovství nepostrádají (63,96 %). (viz tab. 6.6.5. – viz příloha 8 a graf č. 6.6.3.3) U ostatních typů rodin již takový rozdíl patrný není. Z vyhodnocení lze usuzovat, že spíše muži z úplných rodin než ženy z úplných rodin nemají potřebu

se zabývat ve škole touto tematikou, když mají dostatek informací z vlastní rodiny. U žen se více projevila vrozená zvědavost a ochota se těmito tématům věnovat. U ostatních typů rodin by bylo spíše spekulací uvádět, že je tato problematika více zajímavá kvůli situaci v rodině, vzhledem k malému počtu respondentů z ostatních typů rodin.

Graf č. 6.6.3.3 Muži podle typu rodiny, ve které žijí – Postrádáte ve výuce tato témata?

6.6.4 Vyhodnocení otázky číslo 4 a 5

Čtvrtá otázka se zabývala tím, zda střední škola, kterou respondenti navštěvují, pořádá nějaké besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství. Na tuto otázku přímo navazuje otázka číslo pět, kde měli respondenti uvést, jakou besedu jejich škola pořádala. Z tohoto důvodu je vyhodnocení obou otázek spojeno.

70,96 % respondentů uvedlo, že jejich škola nepořádá besedy s touto tematikou (viz tab. 6.6.4.1), což je rozhodně zajímavé a ukazuje na fakt, že pokud není na škole pedagog, který by se o tato témata zajímal a se studenty probíral, škola jim nevěnuje přílišnou pozornost. Ženy častěji než muži uváděly, že jejich škola pořádá besedy s touto tematikou a tento rozdíl mezi muži a ženami je statisticky významný. (viz tab. 6.6.4.2)

Tab. 6.6.4.1 Pořádá Vaše škola besedy týkající se partnerství, manželství či rodičovství?

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
ANO	57	30,48 %	26	17,69 %	83	24,85 %
NE	125	66,84 %	112	76,19 %	237	70,96 %
NEVÍM	5	2,67 %	9	6,12 %	14	4,19 %
Nezatrhl/a	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

Tab. 6.6.4.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2

Hodnota testového kritéria X^2	6,36
DF	1
p	0,0117

Ti, co ztrhli, že škola pořádá besedy, často uváděli, že nějaká beseda byla, ale už dávno, v nižších ročnících a nanejvýše jedna a často si jen matně vzpomínali, o čem byla (především muži byli v odpovědích na konkrétní téma besedy dost zapomnětliví). Také se ukázal rozdíl mezi víceletými a čtyřletými gymnázii, kdy studenti víceletých gymnázií uváděli, že „něco“ měli v rodinné výchově na nižším stupni gymnázia. Jednotlivá témata a celkový počet odpovědí uvádí tabulka č. 6.6.4.3. Rozhodně nejvíce besed se týkalo sexuálního života, drogové prevence a antikoncepce.

Tab. 6.6.4.3 Pokud pořádá besedy, na která témata?

Pořadí četnosti odpovědí	Témata besed	Celkový počet odpovědí respondentů
1	otázky týkající se sexuálního života	25
2	drogová prevence	12
3	antikoncepce	9
4	program „S tebou o tobě“	6
5	partnerské vztahy	6
6	projekt „Miminko nanečisto“	6
7	HIV/AIDS	5
8	pohlavní choroby	5
9	beseda s gynekologem	4
10	dospívání	3
11	rodičovství a výchova dítěte	3
12	registrované partnerství	3
13	prevence patologických jevů	2
14	neví či neuvedli	7

Dotaz, zda škola pořádá nějaké besedy s touto tematikou, jsem vždy položila stávajícím vyučujícím společenských věd na škole, protože především ti se touto problematikou alespoň částečně zabývají. Jejich odpovědi se ve většině případů shodovaly s odpověďmi respondentů. Ukázalo se také, že na daných školách vždy záleží na iniciativě pedagoga, zda se pro zařazení besedy do výuky rozhodne a zda ji vedení schválí. Převážně

však problematika partnerství, manželství a rodičovství byla pedagogy spíše opomíjena a proto i zařazování besed s touto tematikou bylo spíše méně časté.

6.6.5 Vyhodnocení otázky číslo 6

Šestá otázka měla zjistit, zda respondentům chybí, když škola besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství nepořádá. Ukázalo se, že pouze 33,53 % respondentů takové besedy ve výuce chybí. Při porovnání odpovědí mezi pohlavími, chybí více ženám než mužům – 42,25 % žen, oproti 22,45 % mužů. (viz tab. 6.6.5.1) Tento rozdíl je i z hlediska statistického velmi významný. (viz tab. 6.6.5.2) I tak si myslím, že by takovýto zájem měl být uspokojen, alespoň možností volby se besedy s touto problematikou zúčastnit.

Tab. 6.6.5.1 Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství?

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
ANO	79	42,25 %	33	22,45 %	112	33,53 %
NE	105	56,15 %	113	76,87 %	218	65,27 %
NEVÍM	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Nezatrhl/a	3	1,60 %	1	0,68 %	4	1,20 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

Tab. 6.6.5.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X²

Hodnota testového kritéria X ²	15,01
DF	1
p	0,0001

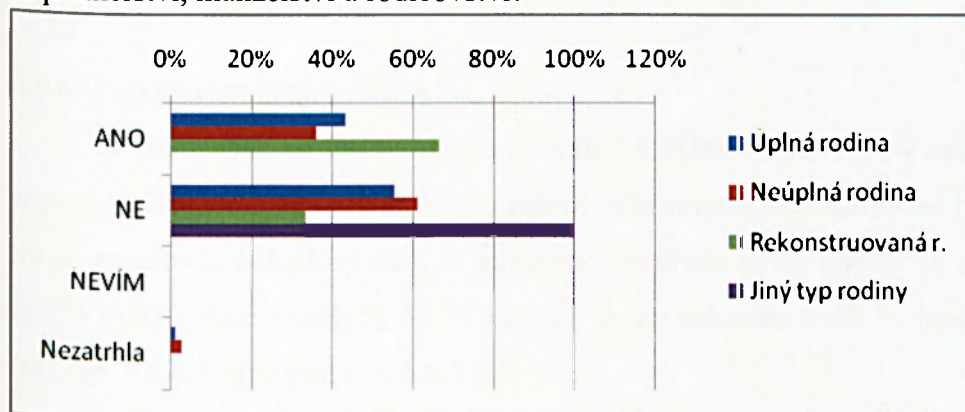
Ženy odpověď ANO zdůvodnily následovně: „Myslím, že by se mělo toto téma více probírat.“; „Myslím, že besedy jsou důležité a rozhodně by měly být každý rok, a v našem věku je toto téma pro nás důležité a zajímá nás.“; „Myslím, že to může v mnoha ohledech pomoci. Zjistit něco víc nebo si ujasnit některé názory.“ Muži uvedli – „Témata důležitá pronásledující život.“; „Bylo by to zpestření jinak stereotypního výkladu.“; „Protože by to byla jedna z mála věcí na této škole, která by se mi hodila i v praktickém životě.“

Těm, kterým besedy ve výuce nechybí, uváděli tato zdůvodnění: ženy – „Určitě to jsou dobré věci, jak získat informace. Myslím, že plno věcí jsme se už dozvěděli sami, bez pomoci školy. Teď už to není třeba.“ „Možná je lepší si o tom něco přečíst.“ „Myslím,

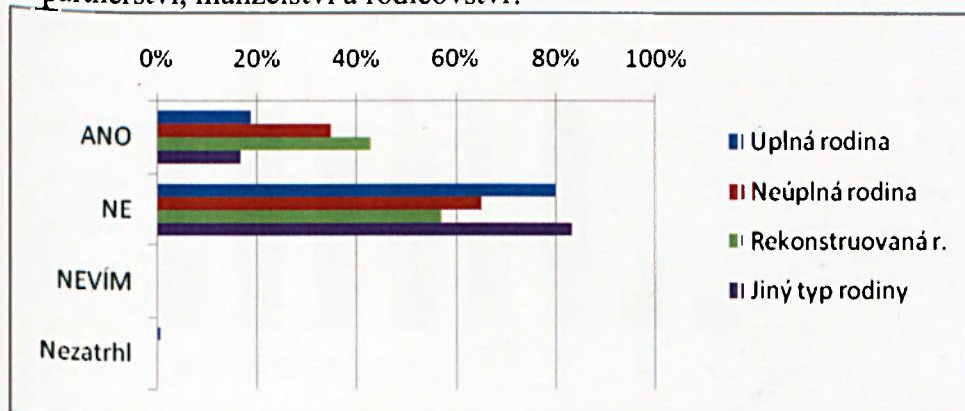
že by neměly velký efekt.“; muži – „Není to věc, co by se měla probírat veřejně.“ „Vím toho dost.“ „Jsou to témata, která raději probírám se svým okolím.“ „Prostřednictvím internetu se dá zjistit vše.“

Při sledování rozdílů v odpovědích respondentů podle typu rodiny, ve které žijí, se ukázalo, že 55,24 % žen z úplných rodin a 61,11 % z neúplných rodin besedy ve výuce nepostrádá. (viz tab. 6.6.5.3 – viz příloha 8 a graf č. 6.6.5.2) Stejně i převaha mužů z úplných rodin (80,18 %) a neúplných rodin (65,22 %) besedy s touto tematikou ve výuce nechybí. (viz tab. 6.6.5.5 – viz příloha 8 a graf č. 6.6.5.3)

Graf č. 6.6.5.2 Ženy podle typu rodiny, ve kterém žijí – Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství?

Graf č. 6.6.5.3 Muži podle typu rodiny, ve kterém žijí – Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství?

Statisticky ovšem tento rozdíl ani u mužů ani u žen není. (viz tab. 6.6.5.4 a tab. 6.6.5.6)

Tab. 6.6.5.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (ženy)

Hodnota testového kritéria X2	0,53
DF	1
p	0,4646

Tab. 6.6.5.6 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (muži)

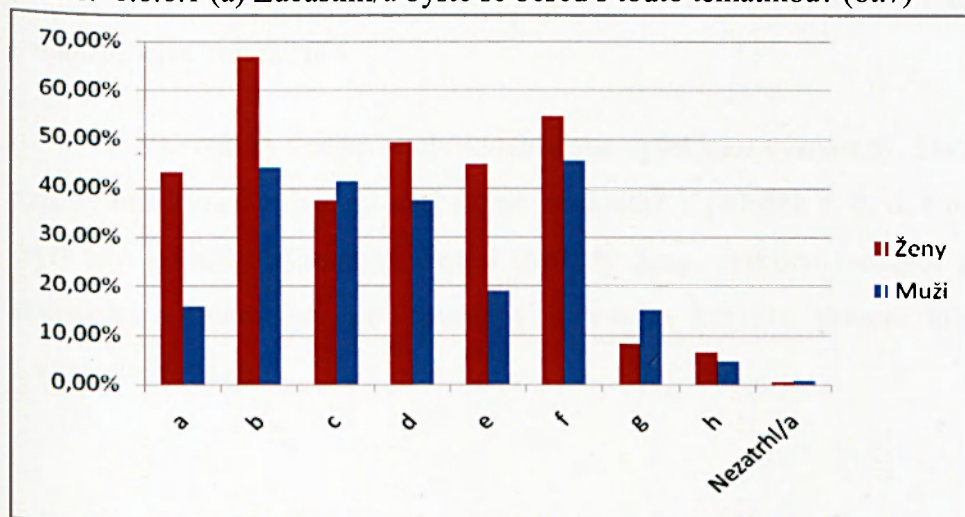
Hodnota testového kritéria X2	2,75
DF	1
p	0,0974

Z porovnání odpovědí mužů a žen podle typu rodiny lze usuzovat, proč převaha mužů z úplných rodin nevidí přínos besed s touto tematikou. Může to být dobrým zázemím ve vlastní rodině, obecně menší zájem mužů o tuto problematiku či možná špatná zkušenost respondentů s takovými besedami. U žen tak výrazný rozdíl není. U jiných typů rodiny tak výrazný rozdíl není patrný i z důvodu menšího počtu respondentů s daným typem rodiny.

6.6.6 Vyhodnocení otázky číslo 7

V návaznosti na šestou otázku je výsledek vyhodnocení sedmé otázky vcelku velmi zajímavý, alespoň u žen určitě. V této otázce měli respondenti zatrhnout ty besedy, kterých by se zúčastnili, pokud by měli tu možnost. Necelých 67 % žen by se zúčastnilo besedy o HIV/AIDS, dále necelých 55 % besedy se sexuologem a 49 % besedy s právníkem. (viz tab. 6.6.6.1 (a) a graf č. 6.6.6.1 (a))

Graf č. 6.6.6.1 (a) Zúčastnil/a byste se besed s touto tematikou? (ot.7)

Legenda:

(a) beseda s matkou o těhotenství a porodu, (b) beseda o HIV/AIDS, (c) beseda s ekonomem (rodina a ekonomika), (d) beseda s právníkem (rodinné právo), (e) beseda s gynekologem (o těhotenství a porodu), (f) beseda se sexuologem, (g) žádné, (h) jiné

Téměř 45 % žen by se zúčastnilo besedy s gynekologem, přes 43 % besedy s matkou o těhotenství a porodu a kolem 37 % besedy s ekonomem na téma rodina a ekonomika. Uvedu alespoň některá doplnění odpovědí, která ženy uvedly: „*Chtěla bych*

se dozvědět o těchto tématech více do detailů.“; Ani o jednom z těchto témat nevím tolik, abych se nemohla dozvědět více.“(a-f); „Je třeba zajímavé, že většina z nás nemá o porodu a těhotenství ani tušení, žádné informace, a tak se šíří zajímavé mýty o této oblasti.“ Pouze 8 % žen by se žádné besedy nezúčastnilo. Své stanovisko povětšinou nezdůvodňovaly. Jako další témata besed ženy uváděly: besedu se sociologem o výchově dítěte; o výchovných zařízeních; sex jako povolání; besedu s deviantem; s rozvodovým poradcem; s člověkem z manželské poradny; beseda s pozůstalými či beseda o rodině s postiženými dětmi.

Nejvíce mužů by se zúčastnilo besedy se sexuologem (necelých 46 %), dále besedy o HIV/AIDS (44,2 %), 41,5 % by se zúčastnilo besedy s ekonomem, pak besedy s právníkem (37,4 %), gynekologem (19 %) a besedy s matkou o těhotenství a porodu (necelých 16 %). (viz tab. 6.6.6.1 (a) a graf č. 6.6.6.1 (a)) Muži uváděli následující doplnění svých odpovědí: „Rád se učím nové věci, pokud by tyto besedy byly k něčemu, klidně bych se zúčastnil.“; „Zajímalo by mě, jak se na sex dívá odborník. Také by mě zajímalo, jak potřebný je sex pro lidi kolem mě.“; „Je dobré vědět, jak by rodina mohla hospodařit a jaká má práva.“ Jen necelých 5 % mužů by se žádné besedy nezúčastnilo. Ke své odpovědi se však nijak nevyjádřili. Další témata besed, která by muže zajímala, byla: beseda s psychologem o manželském soužití, o vztazích obecně i v rodině a o výchově; s manželským poradcem.

U této otázky i celkový chí-kvadrát test vyšel jako významný. Statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami nacházíme konkrétně u položek a, b, d, e a g s tím, že první čtyři tyto položky významně častěji vybíraly ženy, zatímco možnost g muži. Hodnoty statistické významnosti jsou uvedeny v pravém krajním sloupci tabulky 6.6.6.1 (a) a v tabulce 6.6.6.2.

Tab. 6.6.6.1 (a) Zúčastnil/a byste se besed s touto tématikou?

	Ženy		Muži		Celkem		Chí- kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
a	81	43,32%	23	15,65%	104	31,14%	0
b	125	66,84%	65	44,22%	190	56,89%	0
c	70	37,43%	61	41,50%	131	39,22%	0,443
d	92	49,20%	55	37,41%	147	44,01%	0,032
e	84	44,92%	28	19,05%	112	33,53%	0
f	102	54,55%	67	45,58%	169	50,60%	0,106
g	15	8,02%	22	14,97%	37	11,08%	0,044
h	12	6,42%	7	4,76%	19	5,69%	0,519
Nezatrhl/a	1	0,53%	1	0,68%	2	0,60%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

(a) beseda s matkou o těhotenství a porodu, (b) beseda o HIV/AIDS, (c) beseda s ekonomem (rodina a ekonomika), (d) beseda s právníkem (rodinné právo), (e) beseda s gynekologem (o těhotenství a porodu), (f) beseda se sexuologem, (g) žádné, (h) jiné

Tab. 6.6.6.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X² - celkový test pro položky a až h

Hodnota testového kritéria X ²	31,11
DF	7
p	<0.0001

6.6.7 Vyhodnocení otázky číslo 8

Následující otázka se snažila zjistit, zda respondenti považují za důležité informovat se o problematice partnerství, manželství a rodičovství a zda si myslí, že jim to pomůže v jejich budoucím partnerském či rodinném životě. Ukázalo se, že zhruba 71 % respondentů to považuje za velmi důležité, což je určitě pozitivní zjištění. (viz tab. 6.6.7.1) Uvedu názor jedné ženy: „Vytvořit harmonicky fungující manželství může být někdy obtížné. V životě je to velmi podstatná věc. Proto je potřeba o tom vědět co nejvíce.“, a jednoho muže: „Myslím, že je dobré něco o tom vědět, abychom pak někde neudělali chybu.“ Rozdíl mezi muži a ženami zde není statisticky významný. (viz tab. 6.6.7.2)

Tab. 6.6.7.1 Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život?

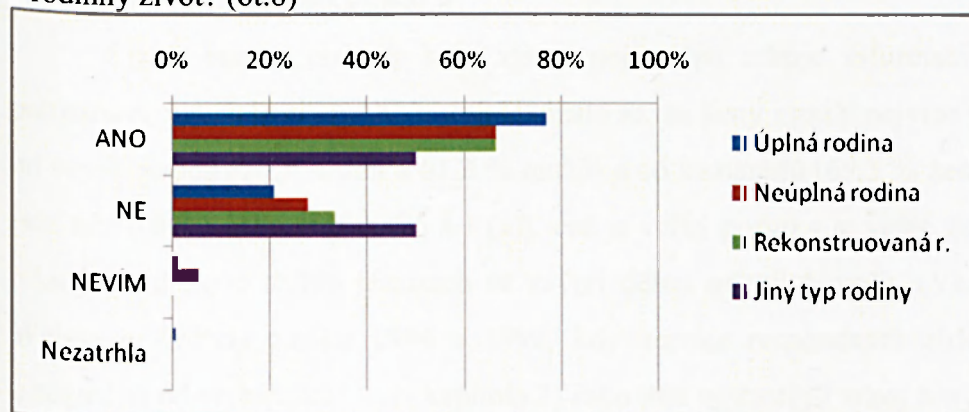
	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
ANO	139	74,33 %	98	66,67 %	237	70,96 %
NE	43	22,99 %	41	27,89 %	84	25,15 %
NEVÍM	4	2,14 %	6	4,08 %	10	2,99 %
Nezatrhl/a	1	0,53 %	2	1,36 %	3	0,90 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

Tab. 6.6.7.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2

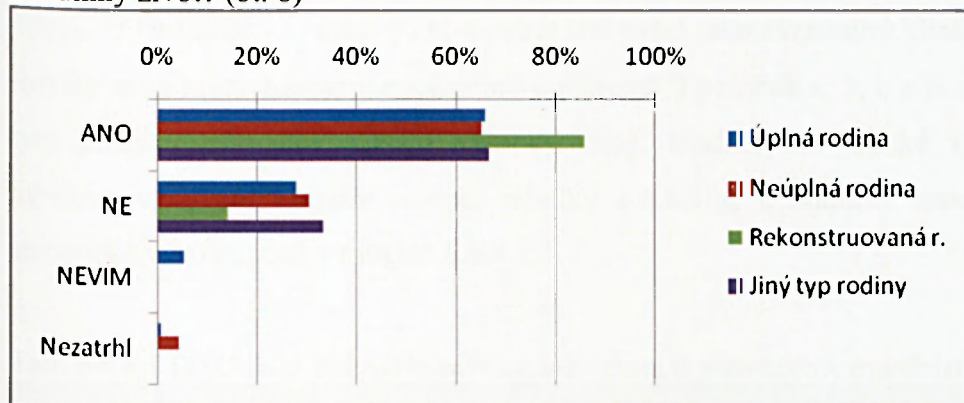
Hodnota testového kritéria X2	1,41
DF	1
p	0,2358

Skutečnost, že vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství je pro budoucí partnerský a rodinný život důležité, uvedla převaha žen z úplných rodin (76,92 %) (viz tab. 6.6.7.3 – viz příloha 8 a graf č. 6.6.7.2) a stejně tak i něco přes polovinu mužů z úplných rodin (65,77 %). (viz tab. 6.6.7.5 – viz příloha 8 a graf č. 6.6.7.3) Je vidět, že důležitost těchto témat si respondenti uvědomují, i když žijí v různých typech rodiny.

Graf č. 6.6.7.2 Ženy, podle typu rodiny, ve kterém žijí – Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život? (ot.8)

Graf č. 6.6.7.3 Muži, podle typu rodiny, ve kterém žijí – Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život? (ot. 8)

Když ve statistickém testování postavíme proti sobě odpovědi respondentů z úplných a neúplných rodin (zbylé kategorie jsem pro nízkou četnost vyloučila), pak zjistíme, že rozdíly nejsou statisticky významné. (viz tab. 6.6.7.4 a tab. 6.6.7.6)

Tab. 6.6.7.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (ženy)

Hodnota testového kritéria X2	0,98
DF	1
p	0,3210

Tab. 6.6.7.6 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (muži)

Hodnota testového kritéria X2	0,03
DF	1
p	0,8519

6.6.8 Vyhodnocení otázky číslo 9

Cílem otázky číslo 9 bylo zjistit nejčastější zdroje informací o problematice partnerství, manželství a rodičovství. Ukázalo se, že ženy i muži nejvíce informací čerpají od svých rodičů (76,5 % žen a 61,2 % mužů) a od kamarádů (69,5 % žen a 44,9 % mužů) (viz tab. 6.6.8.1 (a) a graf č. 6.6.8.1 (a)), což je velký posun a je vidět, že rodiče dnešních mladých lidí se o těchto tématech se svými dětmi nebojí hovořit. (Ve srovnání šetření Weisse a Zvěřiny z roku 1994 a 1998, kdy nejvíce respondentů získávalo informace o sexualitě od vrstevníků. – viz kapitola 3) Jako třetí nejčastější zdroj ženy uvedly časopisy (32 %), muži jiné zdroje (37,4 %) – internet (19x), ze života (14x), zkušenosti (9x) a 1- 3x z televize, od přítelkyně, z novin, pozorováním rodiny a z beletrie. Ženy jako jiné

zdroje uváděly: internet (16x), ze života a ze zkušeností (12x), z televize (7x) a 2 – 4x od přítele, z přednášek a z kostela.

U této otázky i celkový chí-kvadrát test vyšel jako významný. Statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami nacházíme konkrétně u položek a, b, c a d, s tím, že všechny tyto položky významně častěji vybíraly ženy. Hodnoty statistické významnosti jsou uvedeny v pravém krajním sloupci tabulky 6.6.8.1(a) a hodnoty testových statistik a statistické významnosti v tabulce 6.6.8.2.

Tab. 6.6.8.1 (a) Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství?

	Ženy		Muži		Celkem		Chí-kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
a	130	69,52%	66	44,90%	196	58,68%	0
b	143	76,47%	90	61,22%	233	69,76%	0,002
c	60	32,09%	29	19,73%	89	26,65%	0,01
d	46	24,60%	20	13,61%	66	19,76%	0,011
e	49	26,20%	45	30,61%	94	28,14%	0,39
f	56	29,95%	55	37,41%	111	33,23%	0,16
Nezatrhl/a	1	0,53%	0	0,00%	1	0,30%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

(a) od kamarádů, (b) od rodičů, (c) z časopisů, (d) odborné literatury, (e) ve škole, (f) odjinud

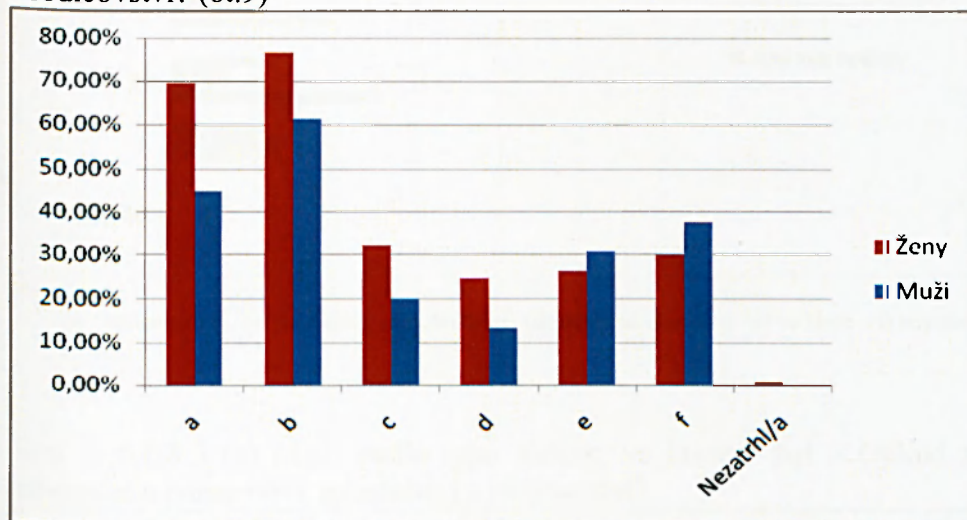
Tab. 6.6.8.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X²

Hodnota testového kritéria X ²	14,30
DF	5
p	0,0138

Ženy své odpovědi zdůvodňovaly následovně: „S kamarády se občas bavíme a říkáme si třeba zajímavosti z oblasti partnerství, od rodičů vím také mnoho věcí a v časopisech píší většinou otřesné příklady, které se v manželství, partnerství lidem staly.“; „S rodiči žije člověk celé dětství a vidí, jak rodina funguje. Tím získává určitě nějaké poznatky. A s kamarády je partnerství věčné téma k rozebírání.“; „Nejvíce se člověk dozví ze života, z toho, co se děje v prostředí, kde žijeme.“ Zdůvodnění žen jasně ukazují, že úplná rodina má na utváření základního povědomí o fungování partnerství, manželství i rodičovství velký vliv.

Muži uváděli tato zdůvodnění: „Ve škole jsme se učili základy psychologie a další užitečné věci o rodině. Od rodičů mohu odpozorovat chování a jednání. Z odborné literatury získávám fundované informace.“; „Rodiče jsou reálný model partnerství, který dokáže hodně naučit. Noviny poskytují věcný a málo zkreslený zdroj informací.“; „Nemám problém s rodiči o tom mluvit, jsou zkušenější a rádi mi poradí.“

Graf č. 6.6.8.1 (a) Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství? (ot.9)

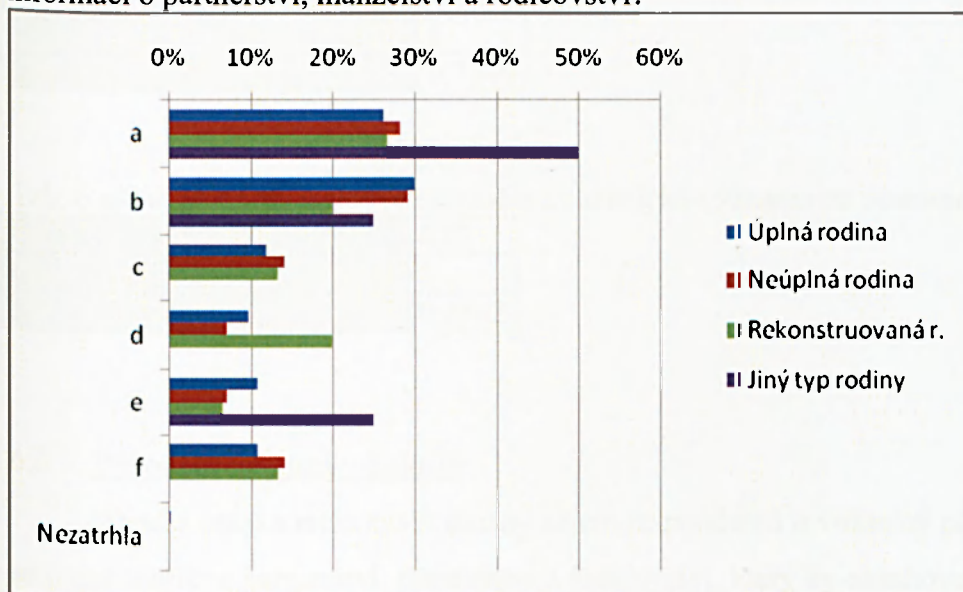

Legenda:

(a) od kamarádů, (b) od rodičů, (c) z časopisů, (d) odborné literatury, (e) ve škole, (f) odjinud

Při vyhodnocení této otázky podle typu rodiny, ve které respondenti žijí, se ukazuje, že rodiče jsou nejdůležitějším zdrojem informací o této problematice především u respondentů z úplných rodin. (viz graf 6.6.8.3 (a) a graf 6.6.8.5 (a)) Při srovnání odpovědí mužů a žen překvapivě vyšlo, že více muži komunikují na tato témata s rodiči než ženy. Otázkou však je, do jaké hloubky a která konkrétní témata spolu probírají či konzultují. U jiných typů rodiny u obou pohlaví již tak podstatné rozdíly ve zdrojích informací nejsou, i když stále převládají rodiče a kamarádi.

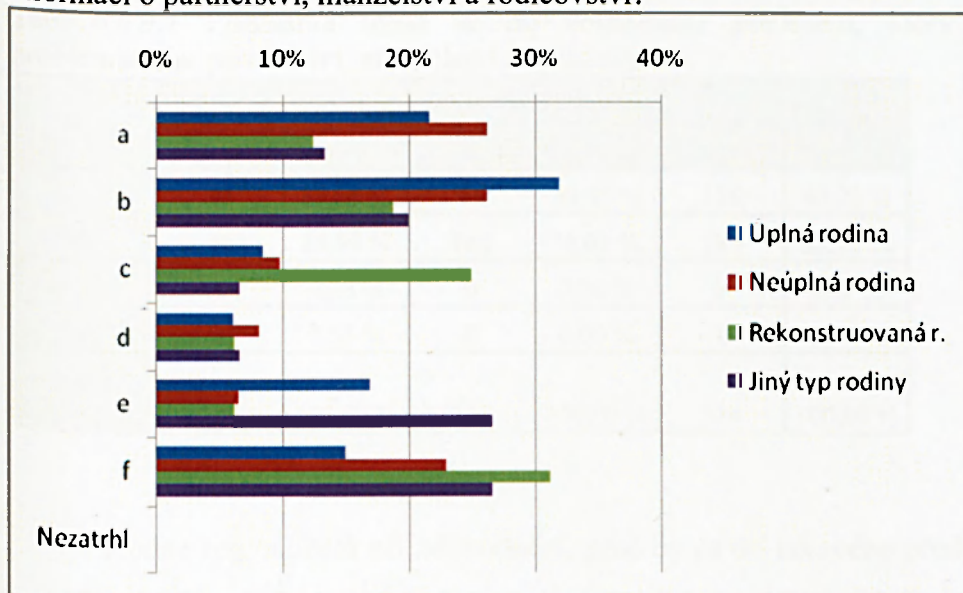
Graf č. 6.6.8.3 (a) Ženy podle typu rodiny, ve kterém žijí – Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství?

Legenda:

(a) od kamarádů, (b) od rodičů, (c) z časopisů, (d) odborné literatury, (e) ve škole, (f) odjinud

Graf č. 6.6.8.5 (a) Muži podle typu rodiny, ve kterém žijí – Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství?

Legenda:

(a) od kamarádů, (b) od rodičů, (c) z časopisů, (d) odborné literatury, (e) ve škole, (f) odjinud

Když vezmeme vliv typu rodiny, odkud respondenti pocházejí, na vybírané možnosti (odděleně pro ženy a muže), pak zjistíme, že tyto rozdíly nejsou statisticky významné. (viz tab. 6.6.8.4 a tab. 6.6.8.6)

Tab. 6.6.8.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (ženy)

Hodnota testového kritéria X2	2,90
DF	5
p	0,7149

Tab. 6.6.8.6 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (muži)

Hodnota testového kritéria X2	6,62
DF	5
p	0,2503

6.6.9 Vyhodnocení otázky číslo 10

Desátá otázka měla zjistit možný zájem respondentů o volitelný předmět zabývající se problematikou partnerství, manželství a rodičovství, který by obsahoval témata uvedená v dotazníku (viz příloha 7, poslední strana dotazníku). I když celkově pouze 40,72 % respondentů uvedlo, že by se do takového volitelného předmětu zapsalo, považují to za úspěch a za úvahu nad vytvořením takového předmětu. (viz tab. 6.6.9.1)

Tab. 6.6.9.1 Přihlásil/a byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství?

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
ANO	92	49,20 %	44	29,93 %	136	40,72 %
NE	86	45,99 %	103	70,07 %	189	56,59 %
NEVÍM	8	4,28 %	0	0,00 %	8	2,40 %
Nezatrhl/a	1	0,53 %	0	0,00 %	1	0,30 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

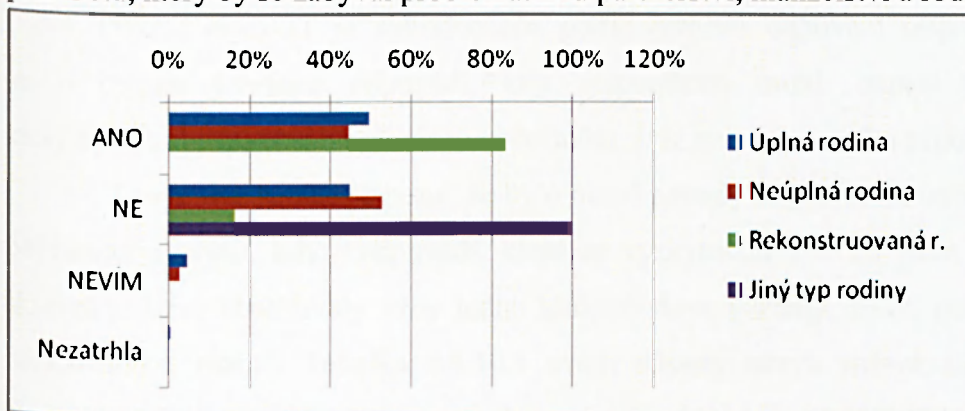
Hodně respondentů při zdůvodnění, proč by se do takového předmětu nepřihlásili, uváděli také důvod, že si nedovedou představit, jak by probíhala výuka takového předmětu a kdo by ji vedl. Jde tedy o to studenty zaujmout pro tuto problematiku, dát jim větší prostor k diskusi a vytvořit vhodnou atmosféru v hodině při probírání takto osobních témat. A samozřejmě by pak záleželo, jakou formu semináře by vedení školy zvolilo, zda povinně volitelnou či nepovinnou (podle ŠVP školy), což by se jistě odrazilo na počtu zapsaných. Rozdíly mezi muži a ženami zde vyšly jako vysoce statisticky signifikantní. (viz tab. 6.6.9.2)

Tab. 6.6.9.2 : Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2

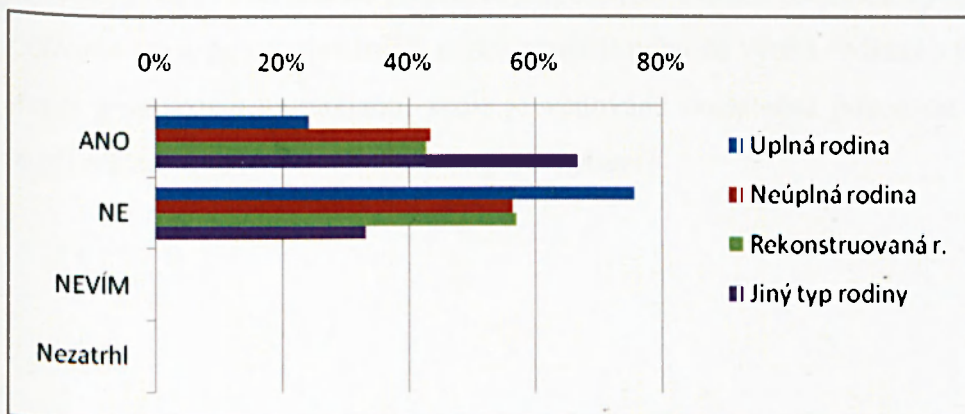
Hodnota testového kritéria X^2	15,66
DF	1
p	<0.0001

Při vyhodnocení odpovědí respondentů podle typu rodiny, ve které žijí, se ukázalo, že zhruba 50 % žen z úplných rodin a 44,5 % žen z neúplných rodin by takový předmět zajímal. (viz tab. 6.6.9.3 – viz příloha 8 a graf č. 6.6.9.2) Muže takový předmět příliš neoslovil, přičemž více mužů z úplných rodin (75,68 %) než z neúplných (56,52 %). (viz tab. 6.6.9.5 – viz příloha 8 a graf č. 6.6.9.3) Souvisí to možná s již zmiňovanou danou neochotou mužů se touto problematikou zabývat veřejně nebo možná, že necítí potřebu zabývat se těmito tématy, když mají příklad ve své rodině.

Graf č. 6.6.9.2 Ženy podle typu rodiny, ve které žijí - Přihlásila byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství? (ot. 10)

Graf č. 6.6.9.3 Muži podle typu rodiny, ve které žijí - Přihlásil byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství? (ot. 10)

Typ rodiny, ve které respondenti žijí, nemá na jejich odpověď statisticky významný vliv a to ani pro muže ani pro ženy. (viz tab. 6.6.9.4 a tab. 6.6.9.6)

Tab. 6.6.9.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (ženy)

Hodnota testového kritéria X2	0,53
DF	1
p	0,4682

Tab. 6.6.9.6 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (muži)

Hodnota testového kritéria X2	3,50
DF	1
p	0,0615

6.6.10 Vyhodnocení otázky číslo 11

Otázka číslo 11 je vyhodnocena podle četnosti odpovědí respondentů. Jednalo se o otázku s volnou odpovědí, kdy respondenti mohli napsat jakýkoli název, který by vystihoval obsah volitelného předmětu. (viz znění dotazníku příloha č. 7).

Z výše uvedeného je jasné, že bylo nutné nápady respondentů utřídit. Použila jsem pojmovou analýzu, kdy z odpovědí, které se vyskytovali 1 – 3x jsem vytvořila uměle skupinky, které obsahovaly vždy jedno klíčové slovo (vztahy, život, partnerství, rodina, rodičovství a různé). Tabulka 6.6.10.1 uvádí nápady názvu volitelného předmětu žen a tabulka 6.6.10.2 mužů. Celkem vysoký počet žen (43) i mužů (45) žádný název neuvedl, můžeme se jen domnívat, proč tak učinili. Buď je žádný název nenapadl, nebo se nad otázkou nechtěli zamýšlet. Za povšimnutí jistě stojí fakt, že jako prakticky nejčastější název volitelného předmětu respondenti uváděli rodinnou výchovu. Stalo se tak z důvodu toho, že na výstižnější název nepřišli nebo že výuka rodinné výchovy na nižším stupni gymnázií a na základní škole je věnována dostatečná pozornost a respondentům se při zmínce uvedených témat tato výuka vybaví?

Tab. 6.6.10.1 Jak byste volitelný předmět nazvala? (ženy)

Pořadí četnosti odpovědí	Název volitelného předmětu	Celkový počet odpovědí respondentů	
1	Neuvedla	43	
2	Rodinná výchova	34	
3	Problematika partnerství, manželství a rodičovství	13	
4	Mezilidské vztahy	8	
5	Neví	7	
6	Vztahy Sociální vztahy Seminář partnerských vztahů Partnerství, manželství, rodičovství a jiné vztahy Rodinné vztahy Problematika vztahů Seminář sociálních vztahů	Partnerství a vztahy Partnerské vztahy Mezilidské vztahy a partnerství Partnerské a rodinné vztahy Simulace vztahů Vztahy mezi partnery Vztahy mezi lidmi	1 – 3
7	Život Rodinný život Osobní život Partnerský život a jeho problémy Soukromý život	Společenský život Jak žít s mužem Opravdový život Do života připraven Život ve dvou Nástrahy života	1 – 3
8	Partnerství Partnerství a jiné běsy Problematika partnerství	Psychologie partnerství Partnerská výchova Láska a partnerství	1 – 3
9	Rodina Radosti a strasti v rodině Rodinné právo	Rodina a my Rodinná problematika Soužití v rodině	1 – 3
10	Rodičovství Od lásky po rodičovství Rodičovství pro každého Seminář o partnerství a rodičovství		1 – 3
11	Různé Společnost a my Poradna Společenské vědy Mateřská výchova Partnerství, manželství, rodičovství – teď nebo počkáš? Co mě čeká? Co jste kdy chtěli vědět a báli jste se zeptat Vše, co chcete vědět, ale bojíte se zeptat Láska, manželství – co asi nevíte Sociologický seminář Lekce do budoucnosti Partnerství, manželství a rodičovství a jeho problémy Partnerství, manželství a rodičovství		1 – 3

Tab. 6.6.10.2 Jak byste volitelný předmět nazval? (muži)

Pořadí četnosti odpovědí	Název volitelného předmětu	Celkový počet odpovědí respondentů
1	Neuvedl	45
2	Rodinná výchova	21
3	Problematika partnerství, manželství a rodičovství	14
4	Neví	10
5	Partnerství, manželství a rodičovství (PAMARO)	9
6	Partnerské vztahy	6
7	Vztahy Mezilidské vztahy Životní vztahy, aneb co nás čeká a nemine Debaty o partnerských vztazích Problematika manželského vztahu Vztahy ve společnosti Vztahová problematika intimní úrovně Partnerství a vztahy	1 – 3
8	Život Příprava na život Seminář z rodinného života Teoretická příprava do života Teorie života v manželství Jak správně žít s milovanými osobami Průprava pro budoucí život	1 – 3
9	Partnerství Seminář partnerské problematiky Základní znalosti partnerství Partnerství, aneb o co jste přišli	1 – 3
10	Rodina Partnerství a rodina Základy správné rodiny Rodina a její problémy Psychologie rodiny	1 – 3
11	Rodičovství Manželství a rodičovství Partnerství a rodičovství Rodičovská problematika Jak být rodičem	1 – 3
12	Různé Sociální výchova člověka Jak se chovat a co dělat Základy společenských věd Co se takhle schumelí mezi dvěma manželi Láska, rovnost, manželství Potřebná výchova Sexuální seminář Familiologie Sociální společnost	1 – 3

6.6.11 Vyhodnocení otázky číslo 12

V této otázce měli respondenti zatrhnout ta témata, která se jim v dané oblasti (láska a partnerství; manželství; rodina; rodičovství) zdála nejzajímavější a o kterých by se rádi něco více dozvěděli. Mohli zatrhnout, kolik témat chtěli.

Každá oblast témat je vyhodnocena ve třech tabulkách, kdy první ukazuje skutečný počet odpovědí respondentů, ze které je patrný rozdíl v preferencích mezi muži a ženami, což doplňuje druhá tabulka s pořadím nejčastějších odpovědí respondentů (zvláště mužů a žen). Třetí tabulka uvádí celkový počet odpovědí respondentů, který je důležitý pro potvrzení či vyvrácení páté hypotézy.

Vyhodnocení této otázky ukázalo, že témata v oblasti láska a partnerství jsou pro respondenty aktuálnější, a proto se výrazně lišilo pořadí zajímavosti témat mezi muži a ženami, kdežto v dalších třech oblastech (manželství, rodina a rodičovství) již tak velké rozdíly nebyly, dokonce se často muži a ženy shodovali. Ukázalo se, že zajímavost témat závisí na aktuální situaci, kterou respondenti prožívají. Čím se téma zabývalo jejich vzdálenější budoucností, tím klesala jeho aktuálnost a zároveň i zajímavost. Celkem nezatrhl žádné téma 3,6 % respondentů (6 žen a 6 mužů). Můžeme se jen domnívat, proč se tak stalo. Zda je opravdu žádné téma nezaujalo, zda se jim nechtělo číst tolik témat nebo zda si poslední otázky nevšimli.

- *Láska a partnerství*

U témat *Láska a partnerství* celkový chí-kvadrát test vyšel jako nevýznamný. Statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami nacházíme u položek 4 (partnerství s cizincem) a 6 (antikoncepce v minulosti a dnes) s tím, že obě tyto položky významně častěji vybíraly ženy. Hodnoty statistické významnosti jsou uvedeny v pravém krajním sloupci tabulky 6.6.11.1 (a) a v tabulce 6.6.11.2.

Tab. 6.6.11.1 (a) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – láska a partnerství

	Ženy		Muži		Celkem		Chi- kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
1	72	38,50%	68	46,26%	140	41,92%	0,129
2	71	37,97%	54	36,73%	125	37,43%	0,865
3	100	53,48%	69	46,94%	169	50,60%	0,26
4	97	51,87%	49	33,33%	146	43,71%	0,001
5	39	20,86%	37	25,17%	76	22,75%	0,325
6	93	49,73%	55	37,41%	148	44,31%	0,027
7	88	47,06%	62	42,18%	150	44,91%	0,407
8	68	36,36%	48	32,65%	116	34,73%	0,513
9	79	42,25%	50	34,01%	129	38,62%	0,137
10	98	52,41%	60	40,82%	158	47,31%	0,114
Nezahrhl/a	6	3,21%	6	4,08%	12	3,59%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

- (1) zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě
- (2) důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti
- (3) komunikace mezi partnery
- (4) partnerství s cizincem (odlišnost kultur)
- (5) reprodukční zdraví
- (6) antikoncepce v minulosti a dnes
- (7) sexualita a zákon v minulosti a dnes
- (8) promiskuita
- (9) pohlavní choroby
- (10) sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita

Tab. 6.6.11.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X²

Hodnota testového kritéria X ²	10,51
DF	9
p	0,3106

Pro přehlednost jsou v následující tabulce č. 6.6.11.3 uvedeny témata podle preferencí respondentů od nejzajímavějších po nejméně zajímavá témata. (viz tab. 6.6.11.1 (a) výše) Za pozornost stojí fakt, že respondenty by nejvíce zajímalo téma „komunikace mezi partnery“ (53,5 % žen, 46,9 % mužů). Toto téma je pro ně aktuální, a proto i přitažlivé. Při srovnání preferencí mužů a žen stojí za zmínku rozdílnost v pořadí preference témat – partnerství s cizincem; zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě; sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita; reprodukční zdraví. Ženy zřejmě láká partnerství s mužem z jiné země daleko více než muže (ženy – 3.místo; muži – 8.místo). Zato téma „zamilovanosti a lásky“ je

naopak pro ženy daleko méně zajímavé než pro muže (ženy – 7.místo; muži – 2.místo). Lze si to možná vysvětlit rozdílností v prožívání mezi ženami a muži, kdy ženy o lásce a věcech s ní souvisejících často hovoří, muži si toto téma povětšinou nechávají pro sebe, a proto je pro ně přitažlivější a rádi by se o této oblasti něco více dozvěděli. Nejvíce mě překvapilo vysoké postavení tématu „sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita“ (ženy – 2.místo; muži – 4.místo). Přisuzuji to částečně dnešní době, kdy ve zprávách často slyšíme o sexuálně motivovaných trestných činech a zároveň jisté tajemno a zvědavost, kterou může v mladých lidech vyvolávat. Jako nejméně zajímavé téma zvolili ženy i muži téma „reprodukční zdraví“. Je vidět, že otázka kolem reprodukce je v tomto věku nezajímavá a neaktuální a že hodnotu reprodukčního zdraví si uvědomí až ve chvíli, kdy se pro ně stane realitou a ne jen mlhavou představou v budoucnosti.

Tab. 6.6.11.3 Pořadí zájmu respondentů o daná témata (nejvíce po nejméně zajímavé) – láska a partnerství

Pořadí četnosti odpovědí	Ženy	Muži
1	komunikace mezi partnery	komunikace mezi partnery
2	sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita	zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě
3	partnerství s cizincem (odlišnost kultur)	sexualita a zákon v minulosti a dnes
4	antikoncepce v minulosti a dnes	sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita
5	sexualita a zákon v minulosti a dnes	antikoncepce v minulosti a dnes
6	pohlavní choroby	důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti
7	zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě	pohlavní choroby
8	důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti	partnerství s cizincem (odlišnost kultur)
9	promiskuita	promiskuita
10	reprodukční zdraví	reprodukční zdraví

- *Manželství*

U oblasti témat *Manželství* celkový chí-kvadrát test vyšel jako nevýznamný. Statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami nacházíme u položek 2 (sňatek), 3 (role muže a ženy v manželství), 5 (poruchy manželského soužití), 6 (manželské poradny), s tím, že všechny tyto položky významně častěji vybíraly ženy. Hodnoty statistické významnosti jsou uvedeny v pravém krajním sloupci tabulky 6.6.11.5 (a) a v tabulce 6.6.11.6.

Tab. 6.6.11.5 (a) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – manželství

	Ženy		Muži		Celkem		Chí-kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
1	68	36,36%	49	33,33%	117	35,03%	0,602
2	53	28,34%	27	18,37%	80	23,95%	0,037
3	68	36,36%	38	25,85%	106	31,74%	0,044
4	57	30,48%	37	25,17%	94	28,14%	0,304
5	98	52,41%	46	31,29%	144	43,11%	0
6	33	17,65%	10	6,80%	43	12,87%	0,004
Nezatrhl/a	6	3,21%	6	4,08%	12	3,59%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

- (1) vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti
- (2) sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam ...
- (3) role muže a ženy v manželství
- (4) manželství a právo
- (5) poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie)
- (6) manželské poradny

Tab. 6.6.11.6 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X²

Hodnota testového kritéria X ²	6,42
DF	5
p	0,2675

Opět pro přehlednost jsou v následující tabulce č. 6.6.11.7 uvedeny témata podle preferencí respondentů od nejzajímavějších po nejméně zajímavá témata. (podle tab. 6.6.11.5 (a), viz výše) Jak již bylo v úvodu vyhodnocení této otázky uvedeno, muže i ženy by v této oblasti témat nejvíce zajímala skoro stejná témata. Jsou to opět pro ně aktuální témata – „vstup do samostatného života“ (36,4 % žen, 33,3 % mužů) a „poruchy manželského soužití“ (52,4 % žen, 31,3 % mužů), které někteří asi zažívají na vlastní kůži doma se svými rodiči. Nejméně zajímavé téma pro respondenty bylo téma „manželských

poraden“ (17,6 % žen, 6,8 % mužů), kdy si myslím, že spíše respondenti nevěděli, co by se mohli dozvědět a co vše toto téma může zahrnovat.

Tab. 6.6.11.7 Pořadí zájmu respondentů o daná témata (nejvíce po nejméně zajímavé) – manželství

Pořadí četnosti odpovědí	Ženy	Muži
1	poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie)	vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti
2	vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti ; role muže a ženy v manželství	poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie)
3	XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX	role muže a ženy v manželství
4	manželství a právo	manželství a právo
5	sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam ...	sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam ...
6	manželské poradny	manželské poradny

- *Rodina*

U této oblasti témat celkový chí-kvadrát test vyšel jako nevýznamný. Statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami nacházíme pouze u položky 3 (rodina a religionistika) s tím, že tuto položku významně častěji vybíraly ženy. Hodnoty statistické významnosti jsou uvedeny v pravém krajním sloupci tabulky 6.6.11.9 (a) a v tabulce 6.6.11.10.

Tab. 6.6.11.9 (a) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – rodina

	Ženy		Muži		Celkem		Chi- kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
1	60	32,09%	39	26,53%	99	29,64%	0,29
2	82	43,85%	53	36,05%	135	40,42%	0,164
3	49	26,20%	24	16,33%	73	21,86%	0,033
4	47	25,13%	32	21,77%	79	23,65%	0,498
5	51	27,27%	33	22,45%	84	25,15%	0,333
6	86	45,99%	56	38,10%	142	42,51%	0,162
Nezatrhl/a	6	3,21%	6	4,08%	12	3,59%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

- (1) význam a funkce rodiny v minulosti a dnes
- (2) vývojové fáze rodiny, krize rodiny (co dělat)
- (3) rodina a religionistika (odlišnost kultur)
- (4) tradice v české rodině
- (5) rodina a právo
- (6) sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy)

Tab. 6.6.11.10 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X²

Hodnota testového kritéria X ²	1,23
DF	5
p	0,9416

V oblasti témat o rodině se znovu muži i ženy v pořadí zajímavosti témat téměř shodli. Stalo se tak možná proto, že jsou to pro respondenty témata ještě vzdálená vzhledem k jejich budoucnosti a vybrali ty nejzajímavější témata, která vidí všude kolem sebe. Opět první místa obsadila témata týkající se stinnějších stránek rodinného soužití (sociálně patologické jevy z pohledu rodiny; vývojové fáze rodiny a krize rodiny). (viz tab. 6.6.11.11) Za pozornost stojí nízká preference témat týkajících „tradice v české rodině“ a „rodina religionistika“ (téměř o polovinu méně respondentů by tato témata zajímala než ta na prvních dvou místech). Tradice a náboženství nejsou pro mladé lidi tak přitažlivá.

Tab. 6.6.11.11 Pořadí zájmu respondentů o daná témata (nejvíce po nejméně zajímavé) – rodina

Pořadí četnosti odpovědí	Ženy	Muži
1	sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy)	sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy)
2	vývojové fáze rodiny, krize rodiny (co dělat)	vývojové fáze rodiny, krize rodiny (co dělat)
3	význam a funkce rodiny v minulosti a dnes	význam a funkce rodiny v minulosti a dnes
4	rodina a právo	rodina a právo
5	rodina a religionistika (odlišnost kultur)	tradice v české rodině
6	tradice v české rodině	rodina a religionistika (odlišnost kultur)

• *Rodičovství*

U oblasti témat *Rodičovství* celkový chí-kvadrát test vyšel jako nevýznamný. Statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami nacházíme u položek 2, 5, 6, a 7 s tím, že všechny tyto položky významně častěji vybíraly ženy. Hodnoty statistické významnosti jsou uvedeny v pravém krajním sloupci tabulky 6.6.11.13 (a) a v tabulce 6.6.11.14.

Tab. 6.6.11.13 (a) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – rodičovství

	Ženy		Muži		Celkem		Chí-kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
1	49	26,20%	39	26,53%	88	26,35%	0,907
2	78	41,71%	42	28,57%	120	35,93%	0,014
3	70	37,43%	46	31,29%	116	34,73%	0,262
4	83	44,39%	54	36,73%	137	41,02%	0,174
5	66	35,29%	33	22,45%	99	29,64%	0,012
6	49	26,20%	25	17,01%	74	22,16%	0,048
7	87	46,52%	39	26,53%	126	37,72%	0
8	47	25,13%	38	25,85%	85	25,45%	0,844
Nezatrhl/a	6	3,21%	6	4,08%	12	3,59%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

- (1) plánované rodičovství, (2) těhotenství, porod, (3) význam výběru jména, (4) péče o dítě (specifika vývojových období), (5) práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte, (6) rodiče, děti a právo, (7) syndrom CAN (týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte), (8) statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty...

Tab. 6.6.11.14 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2

Hodnota testového kritéria X2	7,87
DF	7
p	0,3440

Z poslední oblasti rodičovství vybírali respondenti témata důležitá pro ně vzhledem k jejich budoucímu mateřství a otcovství, aby byli do budoucna v této oblasti připraveni. V této oblasti témat již taková shoda mezi muži a ženami nepanuje. Rozhodně zajímavá je nejčastější preference žen – téma „syndromu CAN“ (46,5 %). (viz tab. 6.6.11.13 (a)) Přisuzuji to neznalosti obsahu tohoto tématu a touze žen se něco z této oblasti dozvědět. U mužů mě zase překvapilo druhé nejčastěji zatržené téma – „význam výběru jména“ (31,3 %). Témata týkající se práv a statistiky jsou pro muže i ženy méně přitažlivá.

Tab. 6.6.11.15 Pořadí zájmu respondentů o daná témata (nejvíce po nejméně zajímavé) – rodičovství

Pořadí četnosti odpovědí	Ženy	Muži
1	syndrom CAN	péče o dítě (specifika vývojových období)
2	péče o dítě (specifika vývojových období)	význam výběru jména
3	těhotenství, porod	těhotenství, porod
4	význam výběru jména	plánované rodičovství; syndrom CAN
5	práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte	statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty...
6	plánované rodičovství; rodiče, děti a právo	práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte
7	statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty...	rodiče, děti a právo

6.7 Vyhodnocení hypotéz

První hypotéza byla založena na rozdílu názorů mužů a žen na otázku, zda ve výuce postrádají témata týkající se partnerství, manželství a rodičovství. Tato hypotéza se nepotvrdila, protože ve výuce témata o partnerství, manželství a rodičovství postrádá 47,06 % žen a zhruba stejně žen (42,25 %) postrádá ve výuce besedy na tato témata. Z čehož vyplývá, že převaha těch žen, které uvedly, že postrádají tato témata ve výuce, povětšinou postrádala i besedy s touto tematikou (stejně tak tomu bylo i u mužů).

Druhá hypotéza se zaměřila na důležitost témat o partnerství, manželství a rodičovství a ověřovala, zda si tuto věc respondenti uvědomují. Hypotéza se potvrdila, protože většina respondentů (70,96 %) souhlasila, že je dobré o této problematice vědět co nejvíce. Ale na druhou stranu přes 56 % respondentů ve výuce tato témata nepostrádá a obdobně přes 65 % respondentů nepostrádá besedy s touto tematikou. Čímž se nabízí otázka, proč si myslí, že je důležité vědět co nejvíce, ale přitom nemají potřebu se dozvídat více informací z této problematiky.

Hypotéza číslo tři předpokládá, že rodiče dnešních středoškoláků jsou v otázkách partnerství, manželství a rodičovství otevřenější a že si jejich děti nemusí informace opatřovat z jiných, často nedůvěryhodných zdrojů, nebo zda jsou kamarádi stále zdrojem informací číslo jedna. 76,5 % žen a 61,2 % mužů získává informace od rodičů a 69,5 % žen a 44,9 % mužů informace získává od kamarádů. (každá volba = 100 %) Hypotéza se potvrdila. Je to rozhodně pozitivní zjištění, že rodiče se o těchto tématech nebojí hovořit a respondenti si jejich rad váží a rádi je vyslechnou.

Čtvrtá hypotéza byla zaměřena na volbu studentů, zda dají přednost tématům o partnerství, manželství a rodičovství před maturitními volitelnými předměty. Na takovýto předmět by se přihlásilo více žen (49,2 %) než mužů (necelých 30 %). Hypotéza se potvrdila, i když jsem předpokládala, že v rámci žen jich bude více. Výsledek je na jednu stranu jasně pochopitelný, muži obecně neradi projevují své pocity a emoci oproti ženám, které rády tuto problematiku řeší a probírají ze všech stran a úhlů pohledu. I tak si myslím, že takový předmět by měl být pro oboje pohlaví dohromady, aby měli možnost dozvědět se, jaký názor na daný problém má druhá strana a proč.

Pátá hypotéza se zabývala preferencí témat, které se respondentů bezprostředně týkají než těch, které jsou ještě v daleké budoucnosti. Hypotéza se potvrdila, protože celkem 1369x respondenti zatrhli témata v oblasti *láska a partnerství* v otázce číslo 12. Dále celkem 857x zatrhli témata v oblasti *rodičovství*, 624x v oblasti *rodina* a pouze 396x témata v oblasti *manželství*. Stejně i v otázce číslo 7, kdy nejvíce žen i mužů by se zúčastnilo besedy o HIV/AIDS (66,8 % žen, 44,2 % mužů) a besedy se sexuologem (54,5 % žen, 45,6 % mužů). Naproti tomu z vyhodnocení otázky číslo 2 vyplynulo, že by respondenty nejvíce zajímalo téma „výchova dítěte“ (62,03 % žen a 44,90 % mužů), což zřejmě uvedli z důvodu, aby získali více návodů na výchovu dětí, než pouze ten, který znají z vlastní zkušenosti (ze své rodiny).

Šestá hypotéza předpokládala skutečnost, zda úplná rodina je proměnou, která může ovlivnit názor respondenta v otázce, zda postrádá či nepostrádá ve výuce témata o partnerství, manželství a rodičovství. Hypotéza se nepotvrdila, protože při součtu kladných a záporných odpovědí mužů a žen z úplných rodin v otázce číslo 3 vyšlo, že zhruba 41 % těchto respondentů postrádá tato témata ve výuce a necelých 59 % je nepostrádá. Obdobně vyšlo i vyhodnocení otázky číslo 6, kdy zhruba 33 % respondentů z úplných rodin postrádá besedy s touto tematikou a necelých 67 % besedy nepostrádá. Z uvedených skutečností lze usuzovat na fakt, že respondenti z úplných rodin nepociťují potřebu ve škole probírat témata týkající se partnerství, manželství a rodičovství, protože jim zřejmě stačí informace z vlastní rodiny.

Sedmá hypotéza byla zaměřena na otevřenost či uzavřenost komunikace dnešních rodičů se svými dětmi na téma partnerství, manželství a rodičovství. Ukázalo se, že rodiče jsou nejdůležitějším zdrojem informací o této problematice především u respondentů z úplných rodin. Při srovnání odpovědí mužů a žen překvapivě vyšlo, že více muži komunikují na tato témata s rodiči než ženy. Otázkou však je, do jaké hloubky a která konkrétní témata spolu probírají či konzultují nebo zda mužům stačí jen pozorování vlastní rodiny. Hypotéza se potvrdila jen částečně.

Osmá hypotéza se zabývala skutečností, zda se respondenti ve výuce zabývají tématy partnerství, manželství a rodičovství. Hypotéza se potvrdila, protože necelých 71 % respondentů uvedlo, že jejich škola nepořádá žádné besedy s touto problematikou. Pokud

nějaké besedy proběhly, týkaly se především sexuality a drogové prevence. Z vyhodnocení otázky číslo 1 vyplynulo, že některá témata z oblasti partnerství, manželství a rodičovství byla probírána v rámci předmětu biologie (vznik a vývoj dítěte z pohledu biologie) a společenských věd (vývoj dítěte z pohledu psychologie, rodina z pohledu sociologie či rodinné právo).

6.8 Shrnutí výsledků výzkumné sondy

Zajímavým zjištěním je fakt, že respondenti si uvědomují, že je důležité, aby byli informováni v problematice partnerství, manželství a rodičovství. Zároveň se ukázalo, že mají o tuto problematiku zájem, že mezi sebou tato témata řeší a považují je za užitečná pro jejich budoucí život. Ale na druhou stranu výzkumná sonda zjistila, že něco přes 56 % respondentů nepostrádá výuku v této oblasti, čímž si částečně protirečí (viz vyhodnocení druhé hypotézy).

Nás by však mělo zajímat 43,4 % respondentů, kteří tuto potřebu mají a kterým by mělo být v rámci všeobecné přípravy na gymnázium umožněno prohloubit si své znalosti v této oblasti. Z vyhodnocení otázky číslo 1 a z již zmíněných rozhovorů s učiteli společenských věd na školách (viz vyhodnocení otázky číslo 4 a 5) je pravda, že některá témata okrajově studenti probírají v základech společenských věd a v biologii, ale myslím, že tato problematika si zaslouží více pozornosti a času. 43,4 % studentů není málo a jsem přesvědčená, že by jich bylo více, pokud by byla na školách dána možnost a prostor studentům na tato témata hovořit. Určitě by záleželo na osobě pedagoga a stylu vedení výuky, kde by měla převažovat diskuse, didaktické hry, dramatizace, brainstorming, skupinová i samostatná práce, besedy s odborníky apod. Jako nejlepší řešení bych viděla v zavedení volitelného předmětu, který by se zabýval touto tematikou a který by zaručoval vytvoření příjemné atmosféry pro studenty při probírání tak osobních témat jako je partnerství, manželství a rodičovství. Jedna z možností je výuka takového předmětu externím pedagogem, který zaručí vše výše uvedené. Formu volitelného předmětu bych nechala na vedení školy a podle profilu školy, zda by byla dána přednost povinně volitelné či nepovinné formě předmětu. Je však jasné, že vzhledem k dosavadní profilaci gymnázií, jako přípravy na vysokou školu, by v případě nepovinnosti, jistě tento předmět volilo méně studentů, protože většina by si zapsala především ty předměty, které by byly prohlubující vzhledem k jejich preferované vysoké škole. Samozřejmě i využití možnosti mezipředmětových vztahů v rámci projektových dnů ve škole či zařazení témat

o partnerství, manželství a rodičovství do výuky vybraných předmětů je žádoucí a některé možnosti budou uvedeny v další části práce.

V současné střední škole se zaváděním Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia je na úvahu o zařazení takového předmětu vhodný čas. Navíc pokud jsou témata partnerství, manželství a rodičovství uvedena ve vzdělávací oblasti Člověk a zdraví (vzdělávací obor Výchova ke zdraví) bude se muset každá škola těmito tématy zabývat a prokázat příslušné kompetence u studentů.

7 NÁVRH A OVĚŘENÍ VOLITELNÉHO PŘEDMĚTU A BESED O RODIČOVSTVÍ

V této části práce jsou uvedeny návrhy výuky a jejich ověření v praxi. Jsem si vědomá i dalších možností zařazení témat do výuky, ale pro ověření jsem zvolila nepovinný volitelný předmět a besedy o rodičovství. Další možnosti zařazení do výuky – implementace témat do různých předmětů, samostatný povinně volitelný předmět či dílčí aktivity s touto tematikou jako besedy, přednášky, stáže či projekty budou uvedeny v následující části – Didaktická doporučení do výuky pro pedagogy.

7.1 Volitelný předmět – Od partnerství k rodičovství

Návrh volitelného předmětu jsem vytvořila na základě vyhodnocení výzkumné sondy (viz výše) a následně ověřila na soukromém šestiletém gymnáziu v Praze 4.

7.1.1 Návrh volitelného předmětu

Název volitelného předmětu

„Od partnerství k rodičovství“ aneb co jste kdy chtěli vědět a báli jste se zeptat.

Anotace volitelného předmětu

Volitelný předmět je zaměřen na vhled do partnerských, manželských a rodičovských vztahů z pohledu psychologie, práva, ekonomie a zároveň na praktické dovednosti a znalosti budoucích manželů a rodičů. Seminář se zabývá aktuálními tématy mladého člověka – láska, partnerství, výběr partnera, vývojové fáze rodiny, krize, sociálně-patologické jevy z pohledu rodiny, těhotenství, péče o dítě apod.

Je určen těm studentům⁽⁹⁶⁾, kteří se chtějí dozvědět více z oblasti partnerských vztahů, komunikace mezi partnery a celkově o soužití dvou lidí s dětmi i bez nich. Měli by si odnést vlastní prožitky, praktické rady, návod, jak se v určitých situacích zachovat a proč a získat širší pohled na tuto problematiku.

Očekávané výstupy z volitelného předmětu

- Studenti se seznámí se základní charakteristikou pojmů partnerství, manželství,

⁹⁶ *Poznámka:* V následujícím textu je užíván termín „student“, jako obvyklé označení pro adolescenty na střední škole. V kurikulárních dokumentech však nalezneme pro takového adolescenta označení „žák“. Proto v případě, kdy je odkazováno na tyto dokumenty, je dodržena terminologie užívaná v dokumentu.

rodičovství.

- Studenti si vytvoří jasnější představu o vztazích (partnerství, manželství a rodičovství) a jejich fungování.
- Studenti se budou umět na základě získaných vědomostí a dovedností rozhodovat v otázkách reprodukčního zdraví a plánovaného rodičovství.
- Studenti si vzájemně vytvoří přehled užitečných kontaktů na instituce a přehled základní i doporučené literatury k tématu volitelného předmětu.

Organizace volitelného předmětu a studijní požadavky

- volitelný kurz pro: 3., 4. a 5. ročník
- maximální počet studentů: 15
- forma kurzu: seminář
- počet hodin týdně: 2

Metody výuky

- e) didaktické a situační hry
- f) skupinová diskuse s využitím posteru
- g) brainstorming
- h) práce s textem, dokumenty
- i) diskuse
- j) situační i simulační metody
- k) dramatizace

7.1.2 Učivo volitelného předmětu

1) láska a partnerství

- zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě
- důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti
- komunikace mezi partnery
- partnerství s cizincem (odlišnost kultur)
- reprodukční zdraví
- antikoncepce v minulosti a dnes
- sexualita a zákon v minulosti a dnes
- promiskuita
- pohlavní choroby
- sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita

2) manželství

- vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti
- sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam ...
- role muže a ženy v manželství
- manželství a právo
- poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie)
- manželské poradny

3) rodina

- význam a funkce rodiny v minulosti a dnes
- vývojové fáze rodiny, krize rodiny (co dělat)
- rodina a religionistika (odlišnost kultur)
- tradice v české rodině
- rodina a právo
- sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy)

4) rodičovství

- plánované rodičovství
- těhotenství, porod
- význam výběru jména
- péče o dítě (specifika vývojových období)
- práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte
- rodiče, děti a právo
- syndrom CAN (týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte)
- statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty...

7.1.3 Ověření návrhu volitelného předmětu

Výše uvedený návrh volitelného předmětu „Od partnerství k rodičovství“ jsem ověřovala na soukromém šestiletém gymnáziu v Praze 4 v období od září 2006 do ledna 2007. Seminář byl vypsan jako nepovinně volitelný předmět a probíhal každý čtvrtek od 15:30 do 17:00. Na předmět se přihlásilo 10 studentů (šest studentek a 4 studenti), ale průměrně bylo přítomno 6-8 studentů.

Během uvedeného období jsme probrali pouze první oblast témat „láska a partnerství“. Původně jsem koncipovala výše uvedené 4 okruhy učiva na jeden školní rok, ale jak ověření ukázalo, toto rozvržení nebylo možné dodržet. Studenti byli velmi komunikativní a každé téma jsme probírali podrobně z různých úhlů pohledu. Nechávala jsem jim dost prostoru pro jejich názory a dotazy.

S postupujícím školním rokem se účast studentů na semináři stávala nepravidelnější (pouze 2 studenti a 2 studentky chodili pravidelně) a každou hodinu jsem musela vždy začínat opakováním minulé hodiny, abychom mohli dále tematicky navázat. Tím pádem

seminář ztrácel kontinuitu a v pololetí bylo ověřování volitelného předmětu ukončeno právě kvůli nízké účasti studentů.

Jedním z důvodů tohoto neúspěchu mohl být fakt, že seminář byl čistě dobrovolný, nebyl nijak hodnocený. Proto také s postupujícím školním rokem dávali studenti přednost předmětům, které byly známkovány nebo měli pro ně význam vzhledem k jejich zaměření a uvažovanému studiu na vysoké škole.

Ukázalo se také, že pouhé „povídání“ o lásce a vztazích nestačí. Studenti žádají v této oblasti více praktických ukázek, výzkumných šetření či reálných příběhů lidí, která teoretická tvrzení podpoří. Nejvíce by si přáli besedy s odborníky (např. z psychologických a manželských poraden, kriminalistou na sex. Motivovanou trestnou činnost apod.), exkurze (např. protialkoholní zařízení, zařízení pro drogově závislé, manželské poradny apod.). Forma a vedení semináře studentům vyhovovala – prostor pro diskuzi, prezentaci vlastních názorů, témata přizpůsobená zájmu a potřebám studentů, příjemná atmosféra.

Výše uvedené závěry jsem zjišťovala vždy na konci jednotlivých hodin semináře, kdy proběhla závěrečná reflexe a kdy studenti měli možnost zhodnotit každou hodinu semináře zvlášť.

7.2 Besedy o rodičovství

Besedy o rodičovství proběhly 10. a 13.3.2008 na čtyřletém gymnáziu v Praze 1 ve 2. ročníku v rámci výuky základů společenských věd. Zúčastnilo se jich celkem 66 studentů ze 2.A, 2.B a 2.C.

První beseda obsahovala témata – plánované rodičovství, rozvaha před početím, „babské“ i reálné rady před početím, základní pojmy (jako ovulace, menstruace, aj.), co ohrožuje reprodukční zdraví člověka a jaké jsou možnosti s léčbou poruch reprodukce u mužů a žen.

Druhá beseda se zabývala početím, průběhem těhotenství, vývojem embrya a plodu, možnými komplikacemi během těhotenství, muž a těhotná žena, přípravné kurzy k porodu, průběh porodu, otec u porodu.

7.2.1 Vyhodnocení reflexe besed

Po besedách v následující hodině základů společenských věd byla studentům zadána písemně reflexe besed, kterou vyplnilo celkem 66 studentů, z toho 38 žen

a 28 mužů. Písemná forma reflexe obsahovala celkem šest otázek (4 otevřené a 2 uzavřené otázky). (viz příloha č. 10)

Na otázku „Co Vám osobně přišlo na besedě zajímavé a přínosné?“ ženy uváděly – „Pro mě to znamenalo příjemné zpestření hodin ZSV a hlavně jsem dostala podnět k tomu zamyslet se nad rodičovstvím.“; „Bylo zajímavé, jaká fakta nám přednášející říkala. Zajímala se o naše názory a to je nejdůležitější.“; „Mně se líbilo, že přednášející dávala příklady ze svého osobního života, své zkušenosti.“; „Mohli jsme se dozvědět mnoho důležitých informací o těhotenství nebo porodu, které v „kritickém“ okamžiku mohou být využity.“; „Že ne všechno jsem věděla a více věci jsem si uvědomila.“; „Zajímavé bylo vcelku všechno, přínosné nebo nové pro mě nebylo skoro nic, neboť jsem většinu věcí věděla už před tím.“ Muži byli ve svých odpovědích o poznání stručnější – „Myslím, že je dobré vědět alespoň okrajově, co nás v budoucím životě čeká – seznámení s těhotenstvím a vůbec celé rodičovství.“; „Líbilo se mi, že to bylo také na základě osobních zkušeností – není to jen teoretizování.“; „To, že nám vysvětlila, co my muži máme v takovéhle situaci dělat.“; „Její přístup k věci.“; „Zajímavé zpracování a zapojení třídy do přednášky aktivně.“ Jasně se tedy ukázalo, že studenti nestojí o „suchý“ výklad nějakých faktů, ale že především od besed očekávají příklady z praktického života.

Tabulka č. 7.2.1.1 a 7.2.1.2 obsahuje témata, která by studenti ještě rádi hlouběji probrali. Studenti mohli uvést libovolný počet témat. Zhruba 1/3 studentů by žádná témata již probírat nemusela. U ostatních převládala témata týkající se těhotenství, porodu a výchovy dětí. Zde se jasně ukázal rozdíl mezi muži a ženami, kdy přece jenom ženy více zajímá, co je v budoucnosti bude čekat ohledně porodu a těhotenství. Zato muže v tomto věku spíše zajímají témata kolem sexuality než rodičovství.

Tab. 7.2.1.1 Témata, která by ženy ještě rády hlouběji probraly

Pořadí četnosti odpovědí	Témata	Celkový počet odpovědí respondentů
1	žádná	9
2	průběh porodu	7
3	průběh těhotenství	5
4	péče o ženu v těhotenství	4
5	vývoj dítěte neví	3
6	pohlavní styk péče a starost o dítě pohlavní nemoci	2
7	antikoncepce vývoj dítěte příprava na porod komplikace v těhotenství partnerství doba po porodu výchova dětí	1

Tab. 7.2.1.2 Témata, která by muži ještě rádi hlouběji probrali

Pořadí četnosti odpovědí	Témata	Celkový počet odpovědí respondentů
1	žádná	7
2	sex	5
3	neví	4
4	porod	3
5	průběh těhotenství antikoncepce	2
6	první fáze rodičovství muž u porodu popis ženských orgánů principy výchovy vývoj plodu spermie jak funguje mužské tělo cykly v lidském těle	1

Na otázku, zda byli studenti spokojeni s formou besedy, pouze jeden muž uvedl, že nebyl, ale svoji odpověď nijak nezdůvodnil. Jinak ostatních 65 studentů uvedlo, že s vedením besedy byli spokojeni a nic by neměnili. Což mohu považovat jistě za úspěch.

Z celkového počtu 66 studentů by se na volitelný předmět zabývající se tematikou partnerství, manželství a rodičovství přihlásilo 21 (17 žen a 4 muži) (viz tab. 7.2.1.3), což je zhruba třetina oslovených studentů a pro otevření volitelného předmětu by tento počet byl dostačující. Dá se říci, že se potvrdil výsledek z výzkumné sondy (viz otázka 10 – přihlásili byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství?; viz kapitola 6 – výzkumná sonda), kdy by se na takový předmět přihlásilo 40,72 % respondentů. A obdobně by se přihlásilo více žen než mužů.

Tab. 7.2.1.3 Přihlásil/a byste se na volitelný předmět zabývající se tematikou partnerství, manželství a rodičovství?

	Ženy	Muži	Celkem
ANO	17	4	21
NE	20	23	43
NEVÍM	1	1	2
Nezatrhl/a	0	0	0
Počet respondentů	38	28	66

Příčemž rozdíl mezi muži a ženami je statisticky významný. (viz tab. 7.2.1.4)

Tab. 7.2.1.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X²

Hodnota testového kritéria X ²	6,86
DF	1
p	0,0088

Ženy, které by se přihlásily, uvedly tato zdůvodnění – „Přijde mi to zajímavé téma a jakási průprava do života.“; „Šla bych se podívat pro zajímavost.“; „Zajímá mě to, ale teorie je o ničem, důležitá je osobní zkušenost.“; „Toto téma je zajímavé a člověk ho využije v životě.“; „Možnost dozvědět se víc věcí.“ Ty, které by se nepřihlásily, své rozhodnutí zdůvodnily následovně – „Ne, protože mám raději praxi než teorii.“; „Ne, protože to není téma, které by mě tolik zajímalo.“; „Raději si vyberu předmět, který bude ve zkouškách na VŠ.“; „Myslím, že vím, vše potřebné.“; „Myslím, že existují i důležitější věci, ale určitě sem tam čas od času je dobré si zajít na takovou přednášku.“

Muži, kteří by se na volitelný předmět přihlásili, uváděli tato zdůvodnění – „Zajímá mě to.“; „Abych byl vzdělanější.“; „Je to zajímavé téma, které je do života důležité.“ Ti, kteří by se nepřihlásili, uvedli – „Nechce se mi o tom bavit.“; „Vzhledem k tomu,

že je omezené množství volitelných předmětů, bych si vybral ten pro mě zajímavější.“; „Ne, protože základní věci, které jsou potřebné, vím a hlouběji se tomu věnovat v tomto věku mi přijde zbytečné.“; „Nebudu to v blízké budoucnosti potřebovat.“; „Až tak mě to nezajímá.“

7.3 Závěry a hodnocení

Ověření výše popsaných aktivit se žáky bylo přínosné v tom, že ukázalo, co studenty z této problematiky zajímá. Že dávají přednost praxi před teorií a že je tato oblast zajímavá, ale často nechtějí o těchto tématech veřejně hovořit (především muži). Také že by dali přednost volitelným předmětům, které mají pro ně význam pro další studium, i když část studentů (převaha žen) by se na volitelný předmět přihlásila, aby se dozvěděla něco důležitého pro jejich budoucí život.

Jednotlivé ověřené aktivity i další návrhy na zlepšení semináře, stejně jako návrhy na besedy a další přednášky jsou uvedeny v následující kapitole.

8 DIDAKTICKÁ DOPORUČENÍ A NÁVRH VÝUKY PRO PEDAGOGY

V následujícím textu jsou uvedena doporučení do výuky pro pedagogy s ohledem na výsledky výzkumné sondy, výuky volitelného předmětu a besed pro studenty.

8.1 Cíle a obsah výchovy k partnerství, manželství a rodičovství

Níže popsané cíle i obsah vychází z očekávaných výstupů a učiva RVP G.⁽⁹⁷⁾

Cíle:

- Studenti se seznámí se základní charakteristikou pojmů partnerství, manželství, rodičovství.
- Studenti si vytvoří jasnější představu o vztazích (partnerství, manželství a rodičovství) a jejich fungování.
- Studenti se budou umět na základě získaných vědomostí a dovedností rozhodovat v otázkách reprodukčního zdraví a plánovaného rodičovství.
- Studenti budou usilovat o pozitivní změny ve svém životě, související především s vytvářením „zdravých“ partnerských, manželských a rodičovských vztahů.
- Studenti zváží a posoudí hodnoty, které jsou pro ně důležité v mezilidských i partnerských vztazích a budou usilovat o jejich uplatnění ve svém životě.
- Studenti se budou snažit řešit problémy a konflikty v partnerských i mezilidských vztazích korektně a citlivě.
- Studenti budou přistupovat odpovědně k sexualitě a budou si vědomi možných důsledků svého jednání.
- Studenti budou znát práva každého jedince v oblasti sexuality a reprodukce.
- Studenti budou projevovat etické a morální postoje k ochraně matky a dítěte.
- Studenti budou zaujímat odmítavé postoje vůči všem formám rizikového chování, včetně sexuálního i sebepoškozujícího.
- Studenti se budou orientovat ve svých emocích, postojích a potřebách.
- Studenti si vzájemně vytvoří přehled užitečných kontaktů na instituce a přehled základní i doporučené literatury k daným tématům.

⁹⁷ RVP G – Metodický portál RVP [online] [12. 1. 2009, aktualizace 2005 - 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf

Obsah:

Obsahově je výchova k partnerství, manželství a rodičovství velice rozsáhlá a záleží na každém pedagogovi, do jaké hloubky bude mít odvahu se pustit. Může jít pouze po povrchu jednotlivých témat nebo může hledat další souvislosti a tím se mu okruh problematiky značně rozšíří. Například může se na partnerství dívat z pohledu psychologie, sociologie, práva, ekonomie, filosofie, biologie, sexuologie či z pohledu běžného člověka – partnera/partnerky. Stejně lze přistupovat k manželství a rodičovství. Konkrétní témata budou uvedena dále v textu.

Základní obsahové vymezení lze najít v RVP G, které počítá s učivem, které slouží k naplnění očekávaných výstupů. Jedná se o toto učivo:

- vliv životních a pracovních podmínek a životního stylu na zdraví v rodině, škole, obci;
- hygiena pohlavního styku, hygiena v těhotenství;
- psychohygiena – předcházení stresům v mezilidských vztazích, zvládání stresových situací, efektivní komunikace, hledání pomoci.
- vztahy v rodině, mezigenerační soužití, pomoc nemocným a handicapovaným lidem;
- partnerské vztahy, manželství, rodičovství, neúplná rodina; náhradní rodinná péče a její formy, ústavní péče;
- rizika spojená s volbou životního partnera, krizové situace v rodině;
- rozvoj sociálních dovedností pro život s druhými lidmi- otevřenost vůči druhým, vyjednávání, obhajování a prosazování vlastních názorů, odmítání nehumánních postojů;
- modely sociálního chování v intimních vztazích – otevřenost, tolerance, respektování druhého, empatie, trpělivost, odpovědnost; sebepoznání, sebeúcta.
- změny v období adolescence – tělesné, duševní a společenské; hledání osobní identity, orientace na budoucnost, hledání partnera, prožívání emočních stavů a hlubších citových vztahů;
- způsoby sebereflexe a kontroly emocí;
- péče o reprodukční zdraví – faktory ovlivňující plodnost; preventivní prohlídky; osvěta spojená s abúzem nikotinu, alkoholu, drog a sexuálně přenosnými chorobami;
- metody asistované reprodukce, její biologické, etické, psychosociální a právní aspekty;
- modely vzájemného chování související s etickými a psychosociálními aspekty partnerského a sexuálního života – odpovědnost, sebeúcta, respekt, rozhodování.

- civilizační choroby, poruchy příjmu potravy, choroby přenosné pohlavním stykem, HIV/AIDS, hepatitidy;
- rizika v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví – promiskuita, předčasné ukončení těhotenství;
- sexuálně motivovaná kriminalita – pornografie, pedofilie, dětská prostituce, obchod se ženami;
- skryté formy a stupně individuálního násilí a zneužívání – šikana, brutalita, zanedbávané a týrané děti (CAN);
- sociální dovednosti potřebné při řešení problémů v nečekaných, složitých a krizových situacích – duševní hygiena v dlouhodobých zátěžových a stresových situacích, rozhodování se v eticky problematických situacích.

8.2 Formy a metody práce se studenty

Formy a metody práce se studenty byly vybrány na základě ověření v praxi. (viz kapitola 7) Při výčtu bylo využito klasifikace vyučovacích metod a forem podle Skalkové (1999, s. 165 – 231).

Využitelné vyučovací formy:

- Frontální vyučování
- Skupinové a kooperativní vyučování
- Individualizované vyučování
- Projektové vyučování
- Exkurze

Využitelné vyučovací metody:

- Metody slovní – vyprávění, vysvětlování, přednáška, diskuze, brainstorming, brainwriting, práce s textem, referáty, úvahy atd.
- Metody simulační, situační i inscenační – využití hry a dramatizace.
- Metody názorné a demonstrační – pozorování, projekce, multimédia atd.
- vlastní „osvědčené“ metody

8.3 Osobnost pedagoga

Na otázku, jaký by měl učitel být či jaké osobnostní kvality by měl splňovat, je velmi těžká odpověď. I tak jsem se je pokusila ze svých zkušeností z výuky gymnaziálních studentů zformulovat do těchto bodů:

Pedagog by měl...

- ✓ být otevřený novým informacím a být aktivní při jejich vyhledávání.
- ✓ sledovat tisk, televizi, rozhlas, internet atd. a hledat a schraňovat informace a materiály pro výuku.
- ✓ být kreativní.
- ✓ dát prostor pro názory studentů – diskuzi.
- ✓ nechat studenty, aby se podíleli na výuce – vlastní vstupy např. formou referátů či projektů.
- ✓ umět studenty motivovat pro danou problematiku (vtáhnout je do tématu).
- ✓ věnovat každému tématu dostatečnou pozornost a podle potřeb a zájmu studentů umět výuku přizpůsobit.
- ✓ nebát se i „ožehavých“ témat.
- ✓ prokládat výuku praktickými výstupy – besedy nejen s odborníky, návštěvy různých zařízení či institucí apod.
- ✓ vyhledávat nové způsoby, metody a formy práce se studenty, které dosud nepoužil.
- ✓ využívat co možná největší šíři didaktických prostředků
 - skutečné předměty – např. antikoncepční prostředky
 - různé modely a zobrazení – zpětný projektor, obrazy či symbolická zobrazení, filmy apod.
 - zvukové, dotykové i literární pomůcky – např. hudební nahrávky, různé texty a příručky atd.

8.4 Témata výchovy k partnerství, manželství a rodičovství

Témata vychází z RVP G a zároveň byl zohledněn i zájem studentů o určitá témata. U každé oblasti témata je uveden komentář, jak daná témata studenti přijímají a co je zajímavá a doporučení, jak s nimi ve výuce pracovat. Oblast témat „láska a partnerství“ byla ověřena v praxi. (viz kapitola 7)

1) láska a partnerství

- zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě
- důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti
- komunikace mezi partnery
- partnerství s cizincem (odlišnost kultur)
- reprodukční zdraví
- antikoncepce v minulosti a dnes
- sexualita a zákon v minulosti a dnes
- promiskuita
- pohlavní choroby
- sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita

→ Témata se mi v této podobě osvědčila a studenty zajímala. Pouze téma antikoncepce a pohlavní choroby bych doporučila probrat formou besedy či přednášky nebo formou referátů studentů, protože o nich již slyšeli většinou na základní škole v rodinné výchově. Ale určitě bych tato dvě témata nevynechala, jde jen o formu, jakou je studentům podáme.

2) manželství

- vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti
- sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam ...
- role muže a ženy v manželství
- manželství a právo
- poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie)
- manželské poradny

→ Tato témata byla ve výzkumné sondě pro studenty nejméně zajímavá. Proto bych je doporučila probrat formou projektu (viz 8.8 Projekty), besedy (viz 8.7 Besedy a přednášky) a ve výuce převážně diskuzí a využít publikací a kazuistik z praxe (viz příloha č. 12).

3) rodina

- význam a funkce rodiny v minulosti a dnes
- vývojové fáze rodiny, krize rodiny (co dělat)
- rodina a religionistika (odlišnost kultur)
- tradice v české rodině
- rodina a právo
- sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy)

→ Pro tato témata platí to samé jako pro předchozí oblast témat.

4) rodičovství

- plánované rodičovství
- těhotenství, porod
- význam výběru jména
- péče o dítě (specifika vývojových období)
- práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte
- rodiče, děti a právo
- syndrom CAN (týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte)
- statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty...

→ Tento okruh témat je zajímavější spíše pro dívky, chlapci mají v převážné většině pocit, že tato témata v jejich věku nepotřebují, protože zatím rodinu založit nechtějí. Proto bych doporučila je do výuky zařadit formou projektu (viz 8.8 Projekty) či besedy (viz 8.7 Besedy a přednášky).

8.5 Mezipředmětové vztahy a ŠVP

Výchova k partnerství, manželství a rodičovství si jistě zaslouží větší pozornost při tvorbě ŠVP školy než tomu bylo dosud. Je jasné, že při sestavování ŠVP jde o celkovou profilaci školy a že gymnázium je instituce, která je stále považována jako předstupeň studia na vysoké škole, a že zde bude více preferovaná nauka než výchova. Ale i tak si myslím, že je zde prostor pro kvalitní zapracování výchovy k partnerství, manželství a rodičovství do výuky.

Nabízí se následující možnosti:

- (1) *integrace do jiných předmětů* (Občanský a společenskovední základ, biologie, tělesná výchova)
- (2) *součást Výchovy ke zdraví*
- (3) *povinně volitelný předmět*
- (4) *nepovinný volitelný předmět*

Jako nejméně žádoucí je podle mého názoru integrace výchovy k partnerství, manželství a rodičovství do jiných předmětů, a to z toho důvodu, že integrací často dochází k vytěsnění takových témat, věnuje se jim menší pozornost či jsou probírána pouze okrajově. (viz Metodický portál RVP, ukázky ŠVP vybraných středních škol)

Témata partnerství, manželství a rodičovství jsou součástí oboru výchovy ke zdraví a zde je zaručeno, že jim bude věnována pozornost a že nebudou přehlížena. Bohužel

jak ukázala praxe na školách, výchova ke zdraví je často integrována do občanského a společenskovedního základu, biologie či tělesné výchovy, a tím ztrácí na svém významu a její koncepce a přínos je tak dosti znehodnocena.

Proto jako nejlepší variantu bych viděla ve vytvoření volitelného předmětu (spíše povinně volitelného než nepovinného), kdy je možné využít disponibilní časové dotace, která je určena pro realizaci průřezových témat, pro zavedení dalších vyučovacích předmětů, pro vytváření profilace škol a také pro posílení časové dotace jednotlivých vzdělávacích oblastí (oborů). Povinně volitelný než nepovinný volitelný předmět se zdá být lepší variantou z toho důvodu, že se tak zaručí účast všech studentů a že dojde k naplnění očekávaných výstupů RVP G vzhledem k těmto tématům. Záleží pak již na konkrétní škole a pedagogovi, který bude tento předmět vyučovat, do kterých ročníků a v jakém rozsahu tento volitelný předmět zařadí. Například zda ho zařadí jako jednoletý volitelný předmět v 1., 2., 3. nebo 4. ročníku čtyřletého gymnázia či jako dvouletý volitelný předmět v 1. a 2. ročníku, 2. a 3. ročníku nebo 3. a 4. ročníku čtyřletého gymnázia.

8.6 Volitelný předmět

Jak již bylo výše řečeno, jako nejvhodnější variantou zapracování výchovy k partnerství, manželství a rodičovství do ŠVP školy bych viděla ve vytvoření volitelného předmětu zabývajícího se touto problematikou. Proto byl vytvořen návrh takového volitelného předmětu. Byla zvolena forma povinně volitelná z toho důvodu, že při ověřování se ukázalo, že při jeho nepovinnosti gymnaziální, studenti dávají přednost volitelným předmětům maturitním či těm, které se jim hodí pro přijímací řízení na vysokou školu. Povinně volitelný předmět byl zařazen do 2. a 3. ročníku čtyřletého gymnázia s časovou dotací 1 hodina týdně (opět po zkušenosti z ověřování takového předmětu, kdy studenti těchto ročníků se nejvíce o danou problematiku zajímali – viz kapitola 7).

8.6.1 Námět na vytvoření povinně volitelného předmětu v ŠVP čtyřletého gymnázia

Charakteristika a obsah povinně volitelného předmětu Od partnerství k rodičovství

Volitelný předmět „Od partnerství k rodičovství“ zahrnuje některá témata vzdělávacího oboru *Výchovy ke zdraví* a průřezového tématu *Osobnostní a sociální výchova* se zaměřením na výchovu k partnerství, manželství a rodičovství.

Mezi hlavní cíle volitelného předmětu patří seznámit žáky s problematikou mezilidských vztahů, především partnerstvím, manželstvím a rodičovstvím, a pomoci jim vytvořit si komplexní pohled na tuto problematiku z různých úhlů pohledu a zamyslet se nad hodnotami reprodukčního zdraví, manželství, rodiny a rodičovství. Předmět je úzce provázán s každodenním životem každého žáka, proto je kladen hlavní důraz na praktičnost a využitelnost získaných znalostí a dovedností.

Časové vymezení předmětu

Volitelný předmět je zařazen jako povinně volitelný, jednu hodinu týdně ve 2. a 3. ročníku. Na jeho zavedení bylo využito disponibilních hodin.

Organizace výuky

Vzhledem k naplnění cílů předmětu jsou využívány nejen tradiční formy a metody výuky, ale i takové, které napomáhají formování názorů a postojů žáků (jako diskuze, psychosociální hry, výukové filmy, samostatná i skupinová práce, besedy, exkurze apod.). Výuka je organizována převážně ve třídě. Předmět je určen pro všechny žáky dohromady, maximální kapacita předmětu je 20 žáků.

Výchovné a vzdělávací strategie

Na úrovni předmětu jsou pro utváření a rozvoj klíčových kompetencí žáků využívány následující výchovné a vzdělávací strategie:

Kompetence k učení

- učitel žákům zadává nebo nabízí výběr témat s danou problematikou, žáci tyto témata zpracovávají individuálně nebo ve skupinách na základě studia populárně naučné i odborné literatury a dalších informačních zdrojů (tisk, média, internet) formou referátů, seminárních prací či projektů. Výsledky své práce prezentují a obhajují před spolužáky.
- Učitel vede žáky k objektivnímu hodnocení práce spolužáků (vyjádření vlastního názoru, vyslovení, ale i přijetí pochvaly i kritiky).
- Učitel motivuje žáky ke sběru informací na zadaná témata v literatuře, tisku a dalších informačních zdrojích, učí je správně citovat i parafrázovat, nutí je se kriticky zamýšlet nad zjištěnými informacemi, vzájemně je konfrontovat a posuzovat jejich případnou zkreslenost či manipulativnost.

Kompetence k řešení problémů

- Učitel navozuje situace (pomocí psychosociálních her), díky nimž se žáci ocitají v různých situacích, které musí řešit, analyzovat a své postupy zargumentovat.
- Učitel motivuje žáky k úvahám o partnerství, manželství a rodičovství, nutí je se zamýšlet nad svými postoji, názory a chováním.
- Učitel využívá projektových úkolů, při kterých žáci hledají, analyzují a hledají optimální postupy řešení.

Kompetence komunikativní

- Učitel pomáhá žákům volit vhodný způsob vyhodnocení a zpracování získaných informací, vede žáky ke grafickému, obrazovému či textovému zpracování informací pomocí informačních technologií.
- Učitel vytváří žákům dostatek prostoru pro nácvik vhodných způsobů chování a ověřování komunikačních dovedností v modelových situacích. Zároveň vede žáky ke kladení jasných a srozumitelných dotazů, k obhajobě vlastních názorů a k hledání argumentů i protiargumentů.

Kompetence sociální a personální, kompetence občanská

- Učitel realizuje výuku ve skupinách, při které musí žáci spolupracovat, pomáhat si, vzájemně si naslouchat a tolerovat se.
- Učitel vede žáky k odpovědnosti za svou práci, nechává jim dostatek času na zpracování zadaných témat a v případě potřeby poskytuje žákům konzultace.
- Učitel vytváří různorodé pracovní skupiny žáků, vede žáky k tomu, aby byli schopni pracovat v jakémkoli týmu spolupracovníků.

Vzdělávací obsah předmětu pro dané ročníky je uveden v příloze č. 11.

8.7 Přednášky, besedy a exkurze

Studenti velmi vítají zpestření výuky besedami či přednáškami, musejí mít však určitou úroveň a studenti se musí dozvědět pro ně nové informace, které pak využijí v praxi. Tyto aktivity bych směřovala do všech ročníků čtyřletého gymnázia, u víceletých gymnázií bych je realizovala v posledních čtyřech ročnících. Je samozřejmě možné vše zorganizovat i během jednoho školního roku, ale myslím, že by pak mohly tyto aktivity působit kontraproduktivně, protože studenti by je již nemuseli vnímat jako nadstandard (rozšíření jejich obzorů), ale spíše jako rutinu a povinnost.

V následujícím návrhu besed, přednášek a exkurzí jsou zohledněny nejen ověřené aktivity (viz uvedené kontakty na instituce), ale i návrhy studentů, co by je v dané oblasti nejvíce zajímalo.

8.7.1 Návrhy besed a přednášek v jednotlivých ročnících čtyřletého gymnázia

1. ročník

Beseda s gynekologem o antikoncepci (doporučila bych oslovit gynekologa, kterého Vám doporučí „důvěryhodný“ zdroj)

Beseda se sexuologem o vztazích a pohlavních chorobách

Beseda s o HIV/AIDS + návštěva Domu světla (prevence a besedy= martin.hornych@aids-pomoc.cz)

- zapojení do sbírky Červená stužka pořádané Společností pro plánování rodiny a sexuální výchovu (www.planovanirodiny.cz)

2.ročník

Beseda s nevidomým (beseda i další aktivity včetně zapůjčení pomůcek pro nevidomé se dá získat přes Sjednocenou organizaci nevidomých a slabozrakých ČR (SONS ČR), Krakovská 21, 110 00 PRAHA 1, tel.: 221 462 462, fax: 221 462 461, e-mail: sons@sons.cz, info@sons.cz)

- zapojení do veřejné sbírky Bílá pastelka u příležitosti Mezinárodního dne bílé hole 15. 10. pořádané SONS ČR

Beseda s vozíčkářem + návštěvy zařízení Paraple (informace www.paraple.cz, Ovčářská 471, 108 00 Praha 108 – Malešice; tel.: 274 771 478, 274 777 973; fax: 274 001 313; e-mail: paraple@paraple.cz)

Beseda s matkou o těhotenství (je dobré najít pro tuto besedu maminku, která se nebojí hovořit otevřeně o daném tématu)

3.ročník

Návštěva kojeneckého ústavu

Návštěva dětského domova

Beseda se sociálním pracovníkem pracujícím ve výchovném ústavu pro mládež

Beseda s kriminalistou o trestné činnosti páchané na dětech i dětmi

4.ročník

Beseda s rozvodovým právníkem

Beseda s psychologem z manželské poradny

Beseda s rodiči s těžce nemocným dítětem (např. postiženým dítětem)

8.8 Projekty

Pro realizaci projektů na gymnáziu je především nutné studenty motivovat a umět přesvědčit vedení i kolegy z pedagogického sboru o kladech takové činnosti. Vždy je přínosné, když se zapojí do projektu i další učitelé, projekt je možné pojmout mezipředmětově (samozřejmě záleží na zvoleném tématu).

Při tvorbě projektu na jakékoli téma, je třeba si rozmyslet následující skutečnosti:

Rozvaha o projektu:

- stanovit si výukové cíle (co se mají studenti naučit)
- stanovit si místo, dobu a délku trvání projektu
- výběr tématu (jaké dovednosti a vědomosti si mají žáci odnést; využití mezipředmětových vztahů; praktické využití pro studenty)
- metody a formy práce
- pravidla pro práci na projektu

Fáze projektu:

- časový harmonogram projektu
- přípravná fáze (příprava materiálů pro studenty i učitele; tematické rozvržení; vybrat vhodnou dobu a místo a spolupracovníky z řad učitelů pro projekt)
- vlastní realizace projektu
- hodnocení projektu (ověřit přínos projektu pro studenty; reflexe projektu)

8.8.1 Návrhy projektů

(1) Jak se chránit před nechtěným těhotenstvím a pohlavními chorobami!

→ u témat antikoncepce a pohlavních chorob je nutné počítat s tím, že studenti budou mít již v této oblasti nějaké znalosti. Proto bych doporučila tato témata spíše zopakovat a upevnit již získané znalosti formou soutěže pro studenty.

→ cíl projektu:

Studenti si upevní znalosti z oblasti antikoncepce a nebezpečí pohlavních chorob.

Studenti budou vědět, jak se účinně bránit proti nechtěnému těhotenství a proti pohlavním chorobám.

Studenti budou umět vyhledat a zpracovat relevantní informace z dostupných literárních zdrojů.

→ příprava:

- shromáždit relevantní informační zdroje na daná témata
- motivovat studenty na připravovanou aktivitu např. besedou s gynekologem či sexuologem, případně návštěvou sexuologického ústavu či instituce pomáhající HIV pozitivním osobám.
- domluvit s vedením školy dostatek času pro zorganizování takového projektu

→ podle typu třídy zvolit vhodnou metodu rozdělení studentů do skupin max. po 3 - 4 (zda losem, nějakou rozřazovací aktivitou apod.)

→ jednu až dvě vyučovací hodiny je nutné věnovat motivaci, rozdělení studentů do skupin a zadání úkolů skupinám.

→ skupiny mají za úkol shromáždit na zadané téma tolik informací, aby byly schopny ostatním skupinám vysvětlit základní pojmy, historie, klady a zápory tématu a i případné jeho morální a etické problémy. Učitel by měl pomoci s hledáním základní literatury.

→ *témata z oblasti antikoncepce* – historie antikoncepčních metod, metody přirozené, metody umělé - metody bariérové, metody chemické (spermicidy), metody hormonální a metody chirurgické. Potrat jako metoda antikoncepce?(rizika)

→ *témata z oblasti pohlavních chorob* – kapavka a příjice (syfilis), ostatní nejčastější sexuálně přenosné nemoci (chlamydie, trichomoniázy, kandidózy, kondylomata, herpes proenitalis), HIV/AIDS

→ každá skupina si připraví na 15 minut výstup (musí hovořit každý člen skupiny), kdy mají získané informace předat ostatním skupinám a udělat jim stručný výťah toho nejpodstatnějšího. Zároveň mají za úkol vymyslet 4 soutěžní otázky (jednoduše vyhodnotitelné, včetně správných odpovědí).

→ na přípravu materiálů a obsahu výstupu mají studenti týdenní přípravu + jednu konzultaci s učitelem mimo výuku (jedná se o témata, která by studenti měli znát).

→ když všechny skupiny odprezentují své výstupy (bylo by dobré mít dostatek času i na zhodnocení práce skupin – 2 – 3 vyučovací hodiny), další hodinu by byl projekt zakončen soutěží skupin o co nejvíce správných odpovědí na skupinami vypracované otázky (evaluace projektu, co si studenti zapamatovali). Konečné zhodnocení projektu a ocenění práce skupin.

→ možná obměna tohoto projektu (potažmo soutěže) by mohla být v tom, že samotní studenti by si vytvořili soutěžní aktivity pro studenty nižšího ročníku. To znamená, že by se muselo jednat o studenty 2. ročníku 4-letého gymnázia a tvořili by soutěžní úkoly pro studenty 1. ročníku.

(2) Svatba, aneb co a jak je třeba zařídit!

→ u tohoto projektu je nutné na začátku studenty motivovat, protože hlavně chlapci mohou mít pocit, že je to zbytečné téma, které v blízké budoucnosti nevyužijí. Jako motivace využijeme členy jednotlivých rodin každého studenta, kteří by se měli projektu zúčastnit skrze své vzpomínky na své svatební dny (viz níže zadání úkolů). A zároveň věnovat alespoň 2 vyučovací hodiny na historický vhled do svatebních tradic s možným přihlédnutím k rozdílům v různých zemích.

→ cíl projektu:

Studenti budou umět vyjmenovat důsledky tohoto společenského i právního aktu.

Studenti zjistí, proč je tato rodinná událost považována za velmi stresující.

Studenti od svých blízkých získají informace o tom, jak členové jejich rodin prožívali své svatební dny.

Studenti se aktivně zapojí do přípravy fiktivního sňatku (civilního i církevního).

→ studenti tentokrát utvoří dvojice, nejlépe rozdílného pohlaví. Jejich úkolem bude v příslušných obchodech či institucích zjistit, jaké možnosti mají snoubenci v dané oblasti, z čeho si mohou vybírat a samozřejmě také v jakých cenových relacích se tyto služby pohybují. Učitel stanoví maximální sumu, za kterou studenti celou svatbu musí připravit. Zároveň úkolem každého studenta je vyzpovídat členy své rodiny, jak prožívali přípravu své svatby, případně proč se naopak nevdali/neoženili.

→ tentokrát pracují skupiny jen částečně samostatně, ale v závěru musí všechny společně probrat svá zjištění a dát dohromady finanční rozvahu na celou svatbu.

→ *témata pro skupiny* – předmanželská příprava, rozdíly ve formalitách u civilního a církevního sňatku, místo a datum konání svatby, svatební oznámení, loučení se svobodou, snubní prsteny, svatební šaty, svatební kytice, svatební účes, odvoz na svatbu, počet svatebčanů, svatební cukroví (včetně dortu), svatební hostina (včetně zasedacího pořádku na hostině), muzika (či nějaká zábava), svatební fotografie či video, zajištění případného ubytování svatebčanů, svatební noc.

→ každá skupina svá zjištění zpracuje na velký papír (plakát či poster), kde budou jednotlivé možnosti jasné a zřetelné.

→ Tento projekt je vysloveně praktický, vyžaduje plné nasazení studentů. Musí osobně navštívit určité obchody či instituce a zjišťovat dané informace. Proto je nutné počítat s větší časovou dotací a dlouhodobějším charakterem projektu, pokud budou muset studenti projekt řešit převážně po skončení výuky. Určitě je zajímavé zapojení rodinných příslušníků do projektu, kteří mohou projekt velmi obohatit.

→ velice důležité je následné zhodnocení a shrnutí projektu a vyvěšení výsledků práce jednotlivých skupin (plakátů).

(3) Příprava na rodičovství

→ platí to samé jako u předchozího projektu, je nutné studenty vhodně motivovat (např. kdy, kolik a s kým byste chtěli mít děti a proč? – diskuze; zcitlivění a navození atmosféry formou skutečného příběhu apod.)

→ cíle projektu:

Studenti se budou umět na základě získaných informací zodpovědně rozhodovat v otázce rodičovství.

Studenti budou mít dostatečné znalosti z oblasti ochrany reprodukčního zdraví.

Studenti získají informace o současné přípravě na rodičovství.

→ *témata pro skupiny* – reprodukční zdraví x neplodnost, možnosti asistované reprodukce, interrupce (dva odlišné přístupy – pro life x pro choice), plánované rodičovství, předporodní kurzy, těhotenské cvičení, výživa v těhotenství, význam otce v těhotenství a při porodu, výbavička pro dítě, průběh těhotenství – vývoj embrya a plodu, prohlídky u gynekologa, porod, péče o novorozence a kojence, příprava domácnosti na příchod dítěte (potřeby dítěte vzhledem k věku).

→ studenti vytvoří dvojice či trojice (opět záleží na učiteli, jakým způsobem studenty rozdělí do skupin). Skupinky mají za úkol o zadaném tématu zjistit co nejvíce informací, pokud to téma umožňuje, musí navštívit i zařízení, která se danou činností zabývají (např. předporodní kurzy či cvičení pro těhotné, obchody s. dětským sortimentem apod.). Studenti mají také sledovat cenové relace jednotlivých služeb a produktů a zvážit funkčnost a potřebnost jednotlivých věcí. Učitel tentokrát nestanoví žádný cenový strop, ale po studentech požaduje kritické zamyšlení nad cenovými rozdíly stejných produktů a služeb různých firem vzhledem k jejich kvalitě. Studenti zohlední i současný trend bio výrobků pro děti, těhotné a kojící matky.

→ studenti mají 14 dní na přípravu podkladů a návštěvu sledovaných zařízení či obchodů. Během této doby skupiny absolvují 2 povinné konzultace s učitelem, kdy mu ukáží své dosavadní výsledky práce. Skupiny svá zjištění zpracují do powerpointové prezentace, kterou všichni společně odprezentují na konci projektu a za kterou budou jako skupina ohodnoceni ostatními skupinami (je nutné počítat s celým dopolednem na prezentace a jejich hodnocení a případnou diskuzi). Prezentace budou vyvěšeny na webu školy.

→ v rámci tohoto projektu jsou možné doplňující aktivity – exkurze do zařízení asistované reprodukce, navštívit mateřské centrum, předporodní kurz i porodní sál v některé z porodnic, kojenecký ústav nebo zorganizovat besedu s gynekologem či porodníkem).

Další možné projekty:

- Manželství, rodina a právo – právně zaměřený projekt zaměřený spíše na poruchy manželského a rodinného soužití, které je nutné řešit právní cestou a zároveň mít i povědomí o svých právech v těchto vztazích; zajímavé by bylo propojení s besedou s rozvodovým právníkem, kriminalistou a sociálním pracovníkem.
- Centra pomoci pro partnery, manžele, rodiče i děti – projekt zaměřený na zmapování center pomoci lidem v nouzi, nemoci či těžké životní situaci; vytvoření databáze zařízení a poskytovaných služeb.
- Multikulturní rozdíly v partnerství – projekt zaměřený na rozdíly partnerského chování v různých zemích světa s přihlédnutím ke zvláštnostem národnostně smíšených partnerství. Zajímavá by jistě byla beseda s párem, kde je každý z partnerů jiné národnosti i z jiného kulturního prostředí.

- Začínáme spolu, sami a ve svém! – projekt se zabývá skutečnostmi, které jsou podmínkou pro začátek samostatného soužití dvou lidí (partnerů) bez rodičů a jaká úskalí mohou narážet v počátcích vzájemného soužití.

8.9 Příklady aktivit na vybraná témata

Zvolila jsem úvodní aktivity do problematiky partnerství. Snažila jsem se aktivitu vždy popsat tak, aby ji kdokoli mohl převzít, případně modifikovat a použít. Uváděné časové dotace jsou pouze orientační, závisí vždy na aktuální náladě studentů, jejich ochotě spolupracovat a samozřejmě na jejich počtu. Následující aktivity jsem se studenty (16 – 18letými, 3. a 4. ročníku) soukromého šestiletého pražského gymnázia ověřila.

Aktivita číslo 1

Název: Představení souseda

Cíl: Studenti se učí jasně formulovat otázky a aktivně naslouchat a snaží se co nejvíce dozvědět o svém sousedovi.

Pomůcky: lepenky (štítky), fixy

Čas: 30-40 minut

Popis aktivity: U této aktivity se předpokládá, že se studenti navzájem moc neznají. Před začátkem aktivity je dobré, aby studenti seděli vedle sebe v kruhu. Studenti se rozdělí do dvojic (vždy souseď po pravici nebo je možné použít k rozdělení studentů do dvojic i nějakého klíče). Mají každý 10 minut na pokládání otázek souseďovi, druhý má stejný čas. Dohromady mají 20 minut na to, aby se vzájemně o sobě co nejvíce dozvěděli. Dvojice si mohou spolu sednout kdekoli po třídě. Po uplynutí 10 minut učitel upozorní na výměnu dotazovaných. Po 20 minutách si všichni sednou zpět do kroužku a jeden po druhém představí ostatním svého souseďa. Ostatní se mohou vždy ještě doptat na podrobnosti, pokud mají zájem a dotazovaný student chce odpovědět.

Hodnocení: Pokud se studenti předtím moc neznají, je to velmi dobrá tzv. seznamovací aktivita a studenti se jí rádi účastní a mají zajímavé dotazy mezi sebou.

Zdroj: v rámci studia rodinné výchovy na PedF UK v Praze

Aktivita číslo 2

Název: Co prozradí moje jméno

Cíl: Studenti se zamyslí nad svými vlastnostmi, charakterem, koníčky apod. – nad tím, jací jsou.

Pomůcky: papír A4, fixy

Čas: 15-20 minut

Popis aktivity: Studenti na papír napíší své křestní jméno a ke každému písmenu mají napsat svoji vlastnost, charakter, zálibu, prostě to, co je charakterizuje. Jejich charakteristika může písmenkem z jejich jména začínat, ale může být písmeno i uprostřed nebo na konci. Na vypracování mají zhruba 5 minut. Učitel může podle potřeby čas buď zkrátit či prodloužit, rozhodně není kam spěchat. Poté studenti ukáží svá jména a popíší, proč co kam napsali. Ostatní mají opět možnost se případně doptat více a tázaný opět může odpovědět, pokud chce.

Hodnocení: Je to další seznamovací aktivita, která studenty představí opět v jiném duchu, navozuje pocit důvěry ve skupině a vytváří prostředí pro další aktivity. Studenti dodržují předem domluvená pravidla.

Zdroj: předmanželská příprava Pastoračního centra v Praze

Aktivita číslo 3

Název: Co se mi honí hlavou

Cíl: Studenti si pomocí diagramu uvědomí, nad čím v současné době nejvíce přemýšlí, a jak jsou na tom v porovnání s ostatními.

Pomůcky: fixy, papír A4

Čas: 15-20 minut

Popis aktivity: Studenti si na papír nakreslí kruh, do kterého jako do koláčového diagramu vytyčí, na co v současné době nejvíce myslí, co se jim honí hlavou. Na vyplnění mají zhruba 5 minut, opět je možné čas upravit podle potřeb studentů. Poté studenti jednotlivě (je možné na přeskáčku) popisují svůj diagram. Ostatní se opět mohou zeptat, pokud něčemu nerozumí a opět záleží na dotazovaném, zda odpoví.

Hodnocení: Osvědčilo se mi, když se studenti sami chopí slova a hovoří. Ostatní spontánně na mluvícího reagují a dodržují předem domluvená pravidla hry.

Zdroj: předmanželská příprava Pastoračního centra v Praze

Aktivita číslo 4

Název: Jak vypadá zamilovanost?

Cíl: Studenti si vzájemně mezi sebou nastíní své představy, pocity a vnímání zamilovaného člověka a zjistí rozdíly mezi nimi a i mezi chlapci a dívkami.

Pomůcky: fixy, papíry

Čas: 15-20 minut

Popis aktivity: Studenti se rozdělí na dvě skupinky – na dívky a chlapce. Každá skupinka má formou vyprávění (příběhu) popsat, jak dívka/chlapec cítí, vnímá, na co myslí, jak vypadá apod. zamilovaná/ý dívka/chlapec jejich věku. Na vypracování úkolu mají zhruba 10 minut. Poté si své příběhy vzájemně předvedou. Závěrečná reflexe → Co jste se dozvěděli o prožívání zamilovanosti z pohledu druhého pohlaví? Co jste nevěděli? Našli jste něco společného pro oboje pohlaví? Jak dlouho asi trvá zamilovanost? Zkusil by někdo tento stav definovat?

Hodnocení: Tuto aktivitu jsem zatím se studenty nezkoušela. Předpokládám, že studenti byli již zamilovaní a že se o své pocity s ostatními podělí.

Zdroj: vlastní nápad

Aktivita číslo 5

Název: Ideální partner/partnerka I.

Cíl: Studenti si vzájemně mezi sebou nastíní své představy o partnerovi/partnerce a zjistí rozdíly mezi nimi a i mezi chlapci a dívkami.

Pomůcky: malé kousky papíru, fixy, velký papír, nádoba s širokým hrdlem, lepidlo, nůžky

Čas: 30-40minut

Popis aktivity: Studenti sedí v kruhu, mají za úkol každý za sebe napsat minimálně 5 lístečků s vlastností, charakterem, fyzickým vzhledem, zálibami apod. partnera či partnerky, se kterou by chtěli chodit. Mohou samozřejmě napsat i více, pokud budou chtít. Časový limit je zhruba 10 minut. Opět je možné zkrátit či prodloužit podle potřeb studentů. Když studenti lístečky popíší, vhodí je do připravené nádoby uprostřed kruhu. Poté na velký papír nakreslí siluetu postavy a rozdělí ji napůl. Sednou si do kruhu tak, aby proti sobě seděli chlapci s dívkami (aby utvořili dva půlkruhy). Postupně pak budou studenti tahat z nádoby popsané lístečky a budou se snažit společně domluvit, zda např. uvedená vlastnost platí pro potenciálního partnera či partnerku. Pokud je to důležité pouze pro chlapce, nalepí papírek na polovinu označenou partnerka, pokud by platilo pro

oboje, nalepí se na dělicí čáru. Takto studenti nalepí všechny papírky, vždy se musí společně dohodnout (zvláště chlapci i dívky), kam který lísteček nalepit.

Závěrečná reflexe → Co Vás nejvíce překvapilo? Co si myslíte, že je pravda a proč? Co je vysloveně nesmysl a proč? Chodili byste s takovou partnerkou/partnerem? Proč ano, proč ne (zvláště na chlapce a na dívky)? Všimli jste si, které vlastnosti, charakter či záliby jsou důležité pro oboje pohlaví (co je nalepeno uprostřed)? Co jste se dozvěděli nového, co jste předtím nevěděli z pohledu druhého pohlaví?

Hodnocení: Tuto aktivitu jsem zatím se studenty nezkoušela. Počítám se zapojením studentů a s tím, že budou chtít se vzájemně co nejvíce dozvědět o tom, jak to vidí druhé pohlaví.

Zdroj: vlastní nápad

Aktivita číslo 6

Název: Ideální partner/partnerka II.

Cíl: Studenti si vzájemně mezi sebou nastíní své představy o partnerovi/partnerce a zjistí rozdíly mezi nimi a i mezi chlapci a dívkami.

Pomůcky: fixy, čtyři velké papíry

Čas: 30-40minut

Popis aktivity: Studenti se rozdělí na chlapce a dívky. Každá skupina dostane 2 velké papíry. **Zadání č.1:** Obě skupiny dostanou obdobné zadání. Dívky → mají popsat a nakreslit slečnu, která by se podle jejich názoru líbila chlapcům (její fyzické i psychické vlastnosti, charakter, záliby apod.). Chlapci → mají popsat a nakreslit slečnu, která by se jim líbila a se kterou by rádi chodili (její fyzické i psychické vlastnosti, charakter, záliby apod.). Mohou si svoji postavu pojmenovat a určit si mluvčího skupinky pro následné představení jejich postavy.

Zadání č.2: Dívky → mají popsat a nakreslit chlapce, se kterým by chtěli chodit (jeho fyzické i psychické vlastnosti, charakter, záliby apod.). Chlapci → mají popsat a nakreslit chlapce, který by se podle jejich názoru líbil dívkám a se kterým by chtěly chodit. Vlastně si obrátí role ze zadání č.1.

Po každé zadání mají skupinky 10 minut. Po prvních deseti minutách si vzájemně skupinky představí své představy partnerky, vzájemně si svá představení neruší a vyslechnou se. Následují otázky učitele (reflexe) → Co Vás nejvíce překvapilo? Co si myslíte, že je pravda a proč? Co je vysloveně nesmysl a proč? Chodili byste s takovou

partnerkou/partnerem? Proč ano, proč ne? Co jste se dozvěděli nového, co jste předtím nevěděli z pohledu druhého pohlaví? Obdobně by proběhla reflexe po druhém zadání.

Hodnocení: Tuto aktivitu jsem zatím se studenty nezkoušela. Ale očekávám, že se studenti budou vzájemně ptát, protože takto se mají možnost dozvědět, jak a na co se druhé pohlaví dívá a co hledá, když si vybírá potencionální partnerku či partnera.

Zdroj: vlastní nápad

Aktivita číslo 7

Název: Debata nad citáty

Cíl: Studenti se budou snažit v předložených citátech najít pravdivé momenty pro jejich budoucí život.

Pomůcky: list s citáty (viz příloha 2), papír, tužka

Čas: 15-20minut

Popis aktivity: Studenti se rozdělí do dvojic podle vlastního uvážení, do dvojice dostanou list s citáty, které jsou zčásti neúplné, chybí některá písmenka. Jejich úkolem je citáty doplnit, zamyslet se společně nad poselstvím citátů a vybrat si pro ně nejvýstižnější citát.

Závěrečná reflexe → Který citát se Vám zdá nejhezčí a proč? Jsou citáty pravdivé? Které ano a které ne? Proč? Je nějaký, kterému nerozumíte? Kterému?

Hodnocení: Tuto aktivitu jsem zatím se studenty nezkoušela. Očekávám, že studenti budou nad citáty seriózně uvažovat.

Zdroj: předmanželská příprava Pastoračního centra v Praze

Aktivita číslo 8

Název: Seznamka

Cíl: Studenti pochopí význam a výhody soužití v páru a zároveň pochopí nebezpečí a úskalí spojená se seznamováním přes anonymní seznamky v časopisech či přes internet.

Pomůcky: fixy, papír

Čas: 15-20 minut

Popis aktivity: Úvodní otázky – Proč se lidé chtějí seznamovat? (obecně) Co je táhne k druhému pohlaví? Proč je to s přibývajícím věkem stále obtížnější najít si partnera či partnerku? Co mi přináší být sám/a? Proč naopak sám/a být nechci? Proč se lidé uchylují k psaní inzerátů do novin, časopisů a na internet? Podali jste už si někdy nějaký? Co jste od

toho očekávali? Splnila se Vaše očekávání? Následně si pro inspiraci přečteme několik inzerátů z novin a časopisů.

Poté každý vymyslí svůj inzerát do seznamky, jak by ho asi napsali. Časová dotace zhruba 5-10minut, podle potřeby. Následně si své inzeráty přečtou, pokud budou chtít, a okomentují, vždy z pohledu druhého pohlaví.

Závěrečná reflexe → Bylo těžké inzerát do seznamky napsat? Napsali jste o sobě pravdu? Které věci jste uváděli? (spíše jen povrchní, že?) Myslíte si, že podle inzerátu poznáte, jaký ten člověk je? Sešli byste se s člověkem z inzerátu? Proč ano, proč ne? Čeho byste se báli? A báli byste se něčeho? Následovalo by shrnutí názorů studentů a jasné sdělení, že inzeráty v seznamce často nejsou úplně pravdivé a že je třeba značné obezřetnosti.

Hodnocení: Tuto aktivitu jsem zatím se studenty nezkoušela. Očekávám, že studenti mají sami již nějaké vlastní zážitky z této oblasti a že budou o tomto tématu diskutovat.

Zdroj: vlastní nápad

Aktivita číslo 9

Název: Láska

Cíl: Studenti si uvědomí své vnímání lásky a seznámí se s prožíváním druhých.

Pomůcky: fixy, papír, pastelky

Čas: 15-20minut

Popis aktivity: Je jasné, že chlapci i dívky vnímají a prožívají blízkost osoby, ke které chovají více než přátelské city, rozdílně. Proto na úvod učitel přečte příběh mladé dívky (text 23, str. 72; viz zdroj; viz příloha 3). Otázky – co je tedy láska? Jak se projevuje? Co cítíme? Má láska nějaké podoby? Setkali jste se už s ní někdy?

Studenti se pak mají zamyslet nad pojmem láska zamyslet ze svého pohledu a pokusit se svoji představu lásky přenést do kresby, kterou budou moci ostatním poté ukázat a okomentovat.

Hodnocení: Tuto aktivitu jsem zatím se studenty nezkoušela. Očekávám jejich kreativní přístup k tak abstraktnímu tématu jako je láska. Láska je něco více než sex, víc než okouzlení.

Zdroj: publikace Etická výchova – metodický materiál 3 (aktivity k 15. tématu pro středoškoláky, aktivita 15.11)

Aktivita číslo 10

Název: Hodnoty v manželství

Cíl: Studenti si uvědomí nutný posun některých hodnot se vstupem do manželství.

Pomůcky: tužka, 4 sady kartiček s hodnotami

Čas: 20-30 minut

Popis aktivity: Studenti se rozdělí do dvou skupin – na dívky a chlapce. Každá skupina dostane na lístečcích 2 sady stejných hodnot.

Jejich prvním úkolem je společně se domluvit a seřadit předložené hodnoty od nejdůležitější po nejméně důležitou, jak to v současné době vnímají. Mohou dopsat maximálně 2 další hodnoty, které jsou pro ně také důležité a zařadit je do svého žebříčku. Na zpracování mají zhruba 10 minut. Poté si skupinky své hodnoty představí a mluvčí vysvětlí polohu hodnot z pohledu dívek/chlapců.

Jako druhý úkol mají skupinky pomocí druhé sady hodnot se společně zamyslet nad možnými změnami v umístění hodnot na žebříčku, když vstoupí do manželství. Opět mají zhruba 10 minut na zpracování. Poté si skupinky své hodnoty představí a mluvčí vysvětlí polohu hodnot z pohledu dívek/chlapců.

Závěrečná reflexe → Bylo těžké se domluvit na poloze jednotlivých hodnot? Které byly pro Vás nejtěžší? Cítili jste rozdíl při sestavování Vašich současných hodnot a budoucích manželských hodnot? Dopsali byste ještě nějakou hodnotu? A proč?

Hodnocení: Tuto aktivitu jsem zatím se studenty nezkoušela. Předem nedovedu odhadnout, jak bude aktivita probíhat.

Zdroj: předmanželská příprava, Pastoračního centra v Praze

8.10 Doporučená literatura a www odkazy pro jednotlivá témata

Literatura a www zdroje jsou rozděleny na čtyři oblasti (viz výše témata) – láska a partnerství, manželství, rodina a rodičovství.(viz příloha č. 12) Jejich množství není vyčerpávající, ale poskytuje určitý základní vhled do dané problematiky. Jako dobrý zdroj informací lze využít i seznam literatury této disertační práce.

Náměty sociálně psychologických her, které lze modifikovat podle záměrů učitele a potřeb studentů na témata vztahující se k výchově k partnerství, manželství a rodičovství, lze čerpat například z již klasických publikací psychoher S. Hermochové či E. Bakaláře. Inspiraci lze hledat i v publikacích vydávaných nakladatelstvím Portál či Grada, nebo v příručkách etické výchovy a dalších (např. Smetáčková, I., Vlková, K. *Gender ve škole*

– příručka pro vyučující předmětů občanské výchovy a ZSV na ZŠ a SŠ, Praha: Otevřená společnost, opr.s., 2005. ISBN 80-903331-2-5.).

8.11 Shrnutí doporučení a návrhů výuky

Cílem této kapitoly bylo ukázat možný směr a inspiraci, jak s tématy partnerství, manželství a rodičovství pracovat na základě ověřených skutečností z výuky na gymnáziu. Protože sledovaná problematika je obsahově velmi široká, je jasné, že učitelé budou využívat možností besed s odborníky, čímž jistě přitáhnou pozornost studentů, která jinak přijímá informace od vyučujícího a jinak od praktika z oboru.

9 ZÁVĚR

Disertační práce se zabývala strategiemi výuky témat partnerství, manželství a rodičovství na střední škole gymnaziálního typu, kdy sledovanou skupinou byla mládež ve věku mezi 15 – 24 lety.

Hlavním cílem disertační práce bylo vytvořit strategii (program) výuky témat týkajících se partnerství, manželství a rodičovství na střední škole gymnaziálního typu. Pro dosažení tohoto cíle byly stanoveny dílčí cíle, které tak vytvořily obsahovou strukturu práce. Práce je rozdělena do sedmi kapitol, které se zabývaly popisem současné mládeže a jejích postojů a preferencí, přes historický vzhled do výuky sledovaných témat a porovnání se zahraničím, až po výzkumnou část a její praktické vyústění.

Výuka témat partnerství, manželství a rodičovství má význam pro mladé lidi především vzhledem k jejich budoucnosti. Každý má právo být informován a mít možnost se svobodně rozhodnout, kam bude jeho život směřovat, proto bychom měli dát šanci dospívajícím se rozhodnout svobodně, ale na základě relevantních informací, které jim poskytneme. Úkolem školy není suplovat funkci rodiny, ale podle mého názoru by škola měla mít jednotící funkci a být schopná dostupné informace z oblasti partnerství, manželství a rodičovství studentům zprostředkovat, donutit je nad nimi přemýšlet a pokusit se pomoci jim si ujasnit, co od partnerství, manželství a rodičovství očekávají a čeho by chtěli dosáhnout. V této oblasti témat rozhodně záleží na osobnosti pedagoga a jeho stylu výuky, jak bude umět se studenty otevřeně hovořit, motivovat je a ukazovat jim praktické využití sdělovaných informací.

Výzkumná sonda ukázala, že studenti gymnázií si uvědomují důležitost výchovy k partnerství, manželství a rodičovství pro jejich budoucí život (70,96 % respondentů souhlasilo, že je dobré vědět co nejvíce o této problematice). Avšak ve výuce tato témata postrádá pouze necelá polovina respondentů (43,41 %), přičemž o něco více žen než mužů. Pozitivním zjištěním bylo, že se respondenti s otázkami na partnerství, manželství a rodičovství nejčastěji obracejí na své rodiče (76,5 % žen a 61,2 % mužů - každá volba – 100 %), kterým jistě důvěřují a cení si jejich rad. Naopak negativním zjištěním bylo, že na zkoumaných školách se jen sporadicky konají přednášky či besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství. Pouze 24,85 % respondentů uvedlo, že za jejich dosavadní studium na dané škole absolvovali nějakou přednášku na tato témata. Navíc se jednalo převážně o přednášky o pohlavně přenosných chorobách, antikoncepci a dospívání,

což je opravdu málo. Ukázalo se také, že spíše ženy si na přednášky a besedy vzpomněly než muži. Studenti gymnázia podle výsledků výzkumné sondy probírají témata partnerství, manželství a rodičovství spíše okrajově v rámci předmětu základy společenských věd či biologie, což je podle mého názoru velmi málo. Je pravda, že gymnázium je vzdělávací institucí, která připravuje své studenty především pro další studium na vysoké škole, ale podle mého názoru by neměla zapomínat i na témata, která se přímo nevztahují k dalšímu studiu, ale jsou užitečná pro budoucí život jejich studentů.

Sonda také potvrdila, že respondenty v tomto věku ze sledovaných témat nejvíce zajímají témata, která se jich bezprostředně týkají – láska, výběr partnera, partnerství, vztah s cizincem, sexualita, metody antikoncepce a pohlavní choroby. Témata vztahující se k manželství a rodičovství jsou pro ně ještě vzdálená a tím pádem ne tak přitažlivá. Opět to platí více pro muže než pro ženy. Ženy se o potenciální roli matky zajímají více, což ukázaly i besedy o rodičovství, kdy se více aktivně zapojovaly ženy než muži. Proto nejspíš také více žen než mužů by se přihlásilo na volitelný předmět zabývající se partnerstvím, manželstvím a rodičovstvím (49,2 % žen a necelých 30 % mužů). Tento výsledek potvrzuje rozdílnost mezi muži a ženami, kdy ženy rády o těchto tématech hovoří, kdežto muži v převážné většině ne.

V současné střední škole má výchova k partnerství, manželství a rodičovství určitě své místo, jde pouze o formu, jakou bude studentům zprostředkována, zda formou volitelného předmětu (ať už povinně volitelného nebo nepovinného), projektových dnů, besed, přednášek nebo začleněním do vybraných předmětů v rámci mezipředmětových vztahů. To bude záležet na každé škole a především pedagogovi, který se bude těmito tématy na škole zabývat a který může podobu výuky těchto témat výrazně ovlivnit. Určitě by výuka neměla být jen teoretická, ale především propojená s praktickým životem, tzn. využít možnosti besed a projektů, které studenty vtáhnou do problematiky a ukáží jim různé úhly pohledu na daná témata.

Praktické výstupy práce, které budou publikovány v odborných časopisech a prostřednictvím výstupů na konferencích, by měly pomoci pedagogům na gymnáziu při naplňování očekávaných výstupů RVP G a měli by v nich nalézt náměty a inspiraci pro svou práci se studenty.

Možnost dalšího rozšíření této práce bych viděla ve zpracování podrobnější srovnávací studie zaměřené na výchovu k manželství a rodičovství i v dalších zemích nejen Evropy, ale i Ameriky, Asie a Austrálie, a v případném navázání kontaktů

s univerzitami v zahraničí, které se touto výchovou zabývají. Také zpracování podrobné metodické příručky pro pedagogy, jak učit výchovu k manželství a rodičovství na střední škole s konkrétním učivem i aktivitami, by jistě bylo velkým přínosem.

10 SUMMARY

Dissertation dealt with strategies for partnerships, marriage and parenthood education on grammar school. Observed group is youth at the age from 15 to 24 especially their characteristics, needs, behaviour, opinions and attitudes related to the subjects.

The main objective of thesis was to develop a strategy (program) teaching strategy of subjects relating to the partnership, marriage and parenthood on grammar school.

The content of the thesis is divided into seven chapters, the first four support with theory research and application part of the work. Chapter Metamorphoses adolescence crisis defines basic concepts such as, youth, adolescence including adolescence from the perspective of psychology and sociology as well as the overall characteristics of this complex developmental period. It deals with the changes in demographic behaviour in society with regard to youth. The second chapter Czech secondary youth partnership styles strategies includes the results of research findings of the grammar school pupils preferences in the area of values, leisure activities and attitudes towards marriage and parenthood. This chapter also includes a description of partner strategies and view to their relationship experience. The aim of the third chapter - Content, objectives and strategies, history of school education for marriage and parenthood in the Czech Republic - was to map the situation of education for marriage and parenthood in the Czech lands, and to outline the changes and development from the 2nd half of 19th century up to the current framework educational programs for secondary schools. It is based on the research of school curricula and other available sources on this topic. The last chapter on the theoretical part Strategy of teaching of partnership, marriage and parenthood topics on grammar school in our country and in selected countries in Europe explains the current state of teaching of topics pursued in high school in our country, in Slovakia, Poland and the United Kingdom.

Research and Application of work involves research on the teaching strategy of topics partnership, marriage and parenthood, and views of pupils to it. Based on the conclusions of the research and from the practical verification of teaching project were made recommendations for teaching the themes of partnership, marriage and parenthood at a grammar school (four-or higher multilevel-secondary schools), including the fulfilment of the expected outputs of The Health education area (including the themes

of partnership, marriage and parenthood) and their possible inclusion in the SEP at the grammar school.

The output of research has shown that grammar school pupils are aware of the importance of partnership, marriage and parenthood for their future life, but less than half of respondents, with slightly more women than men, lacks these subjects in teaching. Respondents would first turned to their parents concerning issues of the partnership, marriage and family. The surveyed schools only occasionally organize lectures and discussions on the partnership, marriage and parenthood. It also showed that secondary school students discuss issues of partnership, marriage and parenthood rather marginally within the subject of social sciences and the foundations of biology. The survey also confirmed that the respondents in this age are the most interested in topics that are of direct concern - love, choice of partner, partnership, relationship with the foreigner, sexuality, methods of contraception and sexual diseases.

Topics related to marriage and parenthood are still far away for them and thus not so attractive. Teaching themes of partnership, marriage and parenthood is important for young people particularly in relation to their future. Everyone has the right to be informed and be able to freely decide where to direct their life, therefore we should give adolescents a chance to choose freely, but with regards to the relevant information which they are provided. The challenge for schools is not a substitute family function, but in my opinion, the school should have a unified function and be able to convey information from the partnership, marriage and parenthood to students, to make them think about them and try to help them clarify, what they expect and want to achieve in the field of the partnership, marriage and parenthood. In this area, it strongly depends on the personality and teaching style of teachers as it highly influence how they are be able to speak openly and motivate students and also show them practical applications of the information. The education for partnership, marriage and parenthood certainly should be presented in grammar schools, however, it also depends on the used form mediation to students. Whether an optional subject (whether mandatory or elective), project days, talks, lectures, or incorporation into the selected objects in the context of cross-links.

This work has sought to affect the strategies of teaching themes of partnership, marriage and parenthood on grammar school and also describe the main features of the current youth. I hope that work will be especially beneficial for grammar school teachers, who deal with these issues in the context of the achievement of the expected

outputs FEP SE, and that it will provide the support and inspiration for their work with students.

As a further extension of this work I saw in the creation of detailed methodological guide for grammar school teachers with specific activities relating to the partnership, marriage and parenthood, and deeper analyses of approaches to teaching these issues pin abroad and if possible also establish contacts and cooperation with foreign universities being involved in the same areas of education.

11 SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obr. č. 1 Věková skladba obyvatelstva v roce 2003.....	33
--	----

Seznam tabulek

Tab. 3.4.1 Typy partnerského a natalitního chování mladé generace	52
Tab. 6.4.1 Věk respondentů	101
Tab. 6.4.2 Typ rodiny, ve kterém žijí	101
Tab. 6.5.1 Gymnázia – počty žáků podle pohlaví, formy a délky vzdělávání	102
Tab. 6.6.1.1 (a) Která témata z oblasti partnerství, manželství a rodičovství jste dosud na střední škole probírali?	105
Tab. 6.6.1.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2 pro všechny možnosti (a až g)	105
Tab. 6.6.2.1 (a) Která témata v problematice partnerství, manželství a rodičovství by Vás nejvíce zajímala?	107
Tab. 6.6.2.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2 pro všechny možnosti (a až i)	107
Tab. 6.6.3.1 Postrádáte ve výuce tato témata?	109
Tab. 6.6.3.2 : Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	109
Tab. 6.6.3.3 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2 (ženy)	110
Tab. 6.6.3.5 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2 (muži)	110
Tab. 6.6.4.1 Pořádá Vaše škola besedy týkající se partnerství, manželství či rodičovství?	111
Tab. 6.6.4.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	112
Tab. 6.6.4.3 Pokud pořádá besedy, na která témata?	112
Tab. 6.6.5.1 Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství?	113

Tab. 6.6.5.2	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	113
Tab. 6.6.5.4	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	114
Tab. 6.6.5.6	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	115
Tab. 6.6.6.1 (a)	Zúčastnil/a byste se besed s touto tematikou?	117
Tab. 6.6.6.2	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2 - celkový test pro položky a až h	117
Tab. 6.6.7.1	Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život?	118
Tab. 6.6.7.2	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	118
Tab. 6.6.7.4	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	119
Tab. 6.6.7.6	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	119
Tab. 6.6.8.1 (a)	Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství?	120
Tab. 6.6.8.2	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	120
Tab. 6.6.8.4	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	123
Tab. 6.6.8.6	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	123
Tab. 6.6.9.1	Přihlásil/a byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství?	123
Tab. 6.6.9.2	: Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	124
Tab. 6.6.9.4	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	125
Tab. 6.6.9.6	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	125
Tab. 6.6.10.1	Jak byste volitelný předmět nazvala? (ženy)	126
Tab. 6.6.10.2	Jak byste volitelný předmět nazval? (muži)	127
Tab. 6.6.11.1 (a)	Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – láska a partnerství	129
Tab. 6.6.11.2	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	129
Tab. 6.6.11.3	Pořadí zájmu respondentů o daná témata (nejvíce po nejméně zajímavé) – láska a partnerství	130
Tab. 6.6.11.5 (a)	Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – manželství	131
Tab. 6.6.11.6	Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2	131

Tab. 6.6.11.7 Pořadí zájmu respondentů o daná témata (nejvíce po nejméně zajímavé) – manželství	132
Tab. 6.6.11.9 (a) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – rodina	133
Tab. 6.6.11.10 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 ...	133
Tab. 6.6.11.11 Pořadí zájmu respondentů o daná témata (nejvíce po nejméně zajímavé) – rodina	134
Tab. 6.6.11.13 (a) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – rodičovství	134
Tab. 6.6.11.14 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 ...	135
Tab. 6.6.11.15 Pořadí zájmu respondentů o daná témata (nejvíce po nejméně zajímavé) – rodičovství	135
Tab. 7.2.1.1 Témata, která by ženy ještě rády hlouběji probraly	145
Tab. 7.2.1.2 Témata, která by muži ještě rádi hlouběji probrali	145
Tab. 7.2.1.3 Přihlásil/a byste se na volitelný předmět zabývající se tematikou partnerství, manželství a rodičovství?	146
Tab. 7.2.1.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2	146

Seznam grafů

Graf č. 6.6.1.1 (a) Která témata z oblasti partnerství, manželství a rodičovství jste dosud na střední škole probírali? (ot.1)	106
Graf č. 6.6.2.1 (a) Která témata v problematice partnerství, manželství a rodičovství by Vás nejvíce zajímala? (ot.2)	108
Graf č. 6.6.3.2 Ženy podle typu rodiny, ve které žijí – Postrádáte ve výuce tato témata?	110
Graf č. 6.6.3.3 Muži podle typu rodiny, ve které žijí – Postrádáte ve výuce tato témata?	111
Graf č. 6.6.5.2 Ženy podle typu rodiny, ve kterém žijí – Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství?	114
Graf č. 6.6.5.3 Muži podle typu rodiny, ve kterém žijí – Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství?	114
Graf č. 6.6.6.1 (a) Zúčastnil/a byste se besed s touto tematikou? (ot.7)	115

Graf č. 6.6.7.2 Ženy, podle typu rodiny, ve kterém žijí – Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život? (ot.8)	118
Graf č. 6.6.7.3 Muži, podle typu rodiny, ve kterém žijí – Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život? (ot. 8)	119
Graf č. 6.6.8.1 (a) Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství? (ot.9)	121
Graf č. 6.6.8.3 (a) Ženy podle typu rodiny, ve kterém žijí – Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství?	122
Graf č. 6.6.8.5 (a) Muži podle typu rodiny, ve kterém žijí – Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství?	122
Graf č. 6.6.9.2 Ženy podle typu rodiny, ve které žijí - Přihlásila byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství? (ot. 10)	124
Graf č. 6.6.9.3 Muži podle typu rodiny, ve které žijí - Přihlásil byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství? (ot. 10)	124

12 SEZNAM LITERATURY

- 1 ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. 1.vydání, Praha: Panorama, 1989. ISBN 11-071-89.
- 2 ANGELIS, B. de *Tajemství partnerství aneb Hodíme se k sobě?* 1. vydání, Praha: TALPRESSE, 1995. ISBN 80-85609-63-0.
- 3 BEALL, A. E., SATERNBERG, R. J., BERSCHIED, E. *The psychology of gender*. London: Guilford, 1993. ISBN 0-89862-286-7.
- 4 BĚLINOVÁ, L. *Kapitoly ze sociologie výchovy (rodina – výchova k rodičovství)*. 1. vydání, Praha: SPN, 1989. ISBN 17-201-88.
- 5 BERGONNIER-DUPUY, G, BEAUMATIN, A., CHANIÉ, E., BOANQUOI, M. *L'enfant, acteur et/ou sujet au sein de la famille*. Saint Agne, Éres, 2005. ISBN 2-7492-0522-0.
- 6 *Bílá kniha Evropské komise. Nový podnět pro evropskou mládež*. Praha: MŠMT, 2002. ISBN 80-86033-74-0.
- 7 BRTNÍKOVÁ, M. *Výchova učňovské mládeže k rodičovství. Metodický list č. 53*. Praha: Ústav zdravotní výchovy, 1982.
- 8 BRTNÍKOVÁ, M. *Výchova učňovské mládeže k odpovědnému rodičovství*. 1. vydání, Praha: Horizont, 1986. ISBN 40-041-86.
- 9 BRZEK, A., MELLAN, J. *Soustavná sexuální výchova na základních a středních školách. Závěrečná zpráva grantového úkolu MŠMT*. Praha: YMCA, 1994.
- 10 BUCHANAN, CH. M. *Adolescents after divorce*. Cambridge, London: Harvard University Press, 1996. ISBN 0-674-00517-1.
- 11 CAPPONI, V. *Co by i moje dcera měla vědět o manželství*, 1. vydání, Praha: Motto, 1996. ISBN 80-85872-39-0.
- 12 ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vydání, Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.
- 13 ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*, 1. vydání, Praha: Karolinum a H&H, 1993. ISBN 80-7066-534-3
- 14 ČECHOVÁ, B. *Nová generace*. In *Psychologie dnes* roč. 11, č. 1/2005, Praha: Portál, 2005. ISSN 1212-9607, s. 22 – 23.
- 15 ČÍRTKOVÁ, L. *Násilí a sex v médiích*. In *Psychologie dnes* roč. 10, č. 5/2004, Praha: Portál, 2004. ISSN 1212-9607, s. 22 – 23.

- 16 FAJMONOVÁ, D., OSUSKÝ, M. *Změřte si svůj gender*. Psychologie dnes roč. 10, č. 3/2004, Praha: Portál, 2004. ISSN 1212-9607, s. 29 – 32.
- 17 FIALOVÁ, L., HAMPLOVÁ, D., KUČERA, M., VYMĚTALOVÁ, S. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. 1. vydání, Praha: SLON, 2000. ISBN 80-85850-87-7.
- 18 FIŠER, J. *Výchova k rodičovství*. 1. vydání, Praha: SPN, 1976. ISBN 17-349-76.
- 19 FIŠER, J. *Od okouzlení k odpovědnému rodičovství*. 2. vydání. Praha: SPN, 1986. ISBN 14-091-86.
- 20 GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice. Příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. 1. vydání, Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-X.
- 21 GREGER, D., JEŽKOVÁ, V. (editoři) *Školní vzdělávání. Zahraniční trendy a inspirace*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1313-1.
- 22 HAMPLOVÁ, D., ZEMAN, K., ŘEHÁKOVÁ, B., POLÁŠEK, V., SOUKUPOVÁ, E. *Mimomanželská plodnost v ČR po roce 1989: sociální a ekonomické souvislosti*. Sociologické studie 2006/05, Praha: SOÚ AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-093-1.
- 23 HAMPLOVÁ, D.(ed.) *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. Sociologické studie 04/06, Praha: SOÚ AV ČR, 2004. ISBN 80-7330-063-X.
- 24 HAŠKOVÁ, H., ŠALAMOUNOVÁ, P., VÍZNEROVÁ, H., ZAMYKALOVÁ, L. *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě*. Sociologické studie 2006/04, Praha: SOÚ AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-092-3.
- 25 HEIDER, D. *EMO: generace smutných teenagerů*. In Psychologie dnes roč. 14, č. 7-8/2008, Praha: Portál, 2008. ISSN 1212-9607, s. 41 – 43.
- 26 HEIDER, D. *Význam hranic v dospívání*. In Psychologie dnes roč. 13, č. 1, Praha: Portál, 2007. ISSN 1212-9607, s. 26 -29.
- 27 HUČÍN, J. *Přátelství je intimní a svobodný vztah*. In Psychologie dnes roč. 10, č. 2/2004, Praha: Portál, 2004. ISSN 1211-5886, s. 9 – 13.
- 28 HYNIE, J. *Sexuální život a jeho nedostatky*. 6. vydání. Praha: Josef Svoboda, 1946.
- 29 HYNIE, J. *Sexuální život*. 1. vydání. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1969. ISBN 08-050-69.
- 30 CHALOUPKOVÁ, J., ŠALAMOUNOVÁ, P. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. In Sociologické studie 04/07, Praha: SOÚ AV ČR, 2004. ISBN 80-7330-062-1.

- 31 CHAMRAZOVÁ, S. *Jak si vybíráme životního partnera*. In *Psychologie dnes* roč. 10, č. 11/2004, Praha: Portál, 2004. ISSN 1211-5886, s. 20 – 21.
- 32 International psychoanalytical association *Motherhood in the twenty-first century*. New York: Karnac, 2006. ISBN 1-85575-369-3.
- 33 JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vydání, Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- 34 JANIŠ, K. *Úvod do sexuální výchovy*. 1. vydání, Opava: FPF SU, 2005. ISBN 80-7248-305-6.
- 35 JANIŠ, K. *Příspěvek k obecným principům sexuální výchovy*. In 5. celostátní kongres k sexuální výchově v ČR. Praha: SPRSV, 1997.
- 36 JANIŠ, K., TÄUBNER, V. *Didaktika sexuální výchovy*. 1. vydání, Hradec Králové: GAUDEAMUS, 1999. ISBN 80-7041-902-4.
- 37 JEŽKOVÁ, V. a kol. *Vzdělávací systémy v zahraničí*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-078-5.
- 38 KARSTEN, H. *Ženy – muži*. 1. vydání, Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-145-X.
- 39 KOL. autorů *Etická výchova pro základní a střední školy*. 1. vydání, Praha: Luxpress, 2005. ISBN 80-7130-122-1.
- 40 KOL. autorů *Helga aneb učitelům do kapsy*. 1. vydání. Praha: R3, 1992. ISBN 80-85364-26-3.
- 41 KOL. autorů *Výchova k manželství a k odpovědnému rodičovství*. Praha: MPSV ČSR, 1986.
- 42 KON, I.S. *Kapitoly z psychologie dospívání*. 1. vydání, Praha: SPN, 1986.
- 43 KOTRBA, T., LACINA, L. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. 1. vydání, Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1.
- 44 KRACÍK, J. *Kapitoly ze somatopedie – Výchova k manželství a rodičovství*. 1. vydání. Praha: SPN, 1987. ISBN 17-028-87.
- 45 KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. 2. vydání, Hradec Králové: MACH, 1992.
- 46 KRAUS, B. *K současným problémům mládeže*. 1. vydání, Praha: Horizont, 1990. ISBN 80-7012-027-4.
- 47 KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. 1. vydání, Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.
- 48 KRAUS, J. a kol. autorů *Nový akademický slovník cizích slov: A - Ž*. Studentské vydání, Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1415-2.

- 49 KŘÍŽKOVÁ, A. (ed.) *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie. Sociologické studie 06/*, Praha: SOÚ AV ČR, 2005. ISBN 80-7330-077-X.
- 50 KŘÍŽKOVÁ, A. (ed.) *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita. Sociologické studie 06/*, Praha: SOÚ AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-112-1.
- 51 KUBALOVÁ, V. *Člověk a instituce manželství*. 1. vydání, Ostrava: ITEM, 1992.
- 52 KUCHAROVÁ, V., TUČEK, M. *Sociálně ekonomické souvislosti rodinného chování mladé generace v České republice. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 1 /1999*, Praha: 1999.
- 53 KUCHAROVÁ, V., NEDOMOVÁ, A., ZAMYKALOVÁ, L. *Předpoklady sňatkového a rodinného chování mladé generace*. 1. vydání, Praha: VÚPSV, 1999.
- 54 LENCZ, L.; KRÍŽOVÁ, O. *Etická výchova metodický materiál 1*. 1. vydání, Praha: Luxpress, 2000. ISBN 80-7130-091-8.
- 55 LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vydání, Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.
- 56 LENCZ, L., KRÍŽOVÁ, O. *Metodický materiál k predmetu Etická výchova*. Metodické centrum: Bratislava, 1993.
- 57 LENCZ, L., KRÍŽOVÁ, O. *Metodický materiál II. k predmetu Etická výchova*. Metodické centrum: Bratislava, 1994.
- 58 LENCZ, L., KRÍŽOVÁ, O. *Metodický materiál III. k predmetu Etická výchova*. Metodické centrum: Bratislava, 1995.
- 59 LENCZ, L. a kol. *Etická výchova metodický materiál 2*. 1. vydání, Praha: Luxpress, 2005. ISBN 80-7130-116-7.
- 60 LENCZ, L.; IVANOVÁ, E. *Etická výchova metodický materiál 3*. 1. vydání, Praha: Luxpress, 2003. ISBN 80-7130-107-8.
- 61 LIPOVETSKY, G. *Úvahy o současném individualismu*. 3. vydání, Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-085-0.
- 62 MACEK, P. *Adolescence – psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vydání, Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.
- 63 MACEK, P. *Adolescence*. 2. uprav. vydání, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- 64 MACEK, P. *Dospívání očima psychologa*. In *Psychologie dnes* roč. 13, č. 11/2007, Praha: Portál, 2007. ISSN 1212-9607, s. 35 – 36.

- 65 MACHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*, 1. vydání, Praha: Avicenum, 1974. ISBN 08-079-74.
- 66 MACHOVÁ, J. *Biologie člověka pro učitele*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-7184-867-0.
- 67 MACHOVÁ, J., HAMANOVÁ, J. *Reprodukční zdraví v dospívání*. 1. vydání, Praha: H&H, 2002. ISBN 80-86022-94-3.
- 68 MATĚJČEK, Z. *Co kdy a jak ve výchově dětí*. 3. vydání, Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.
- 69 MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vydání, Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
- 70 MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2. vydání, Praha: Avicenum, 1989. ISBN 08-056-89.
- 71 MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vydání, Praha: SLON, 1997. ISBN 80-85850-24-9.
- 72 MLČÁK, Z. *Kapitoly z výchovy k manželství*. 1. vydání, Ostrava: Ateliér Milata, 1995.
- 73 MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2. vydání, Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-05-9.
- 74 MOŽNÝ, I. *Moderní rodina (Mýty a skutečnost)*. 1. vydání, Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.
- 75 MOŽNÝ, I. *Česká společnost – nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vydání, Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.
- 76 NEDOMA, K.; BARTÁK, V.; DOBIÁŠ, V.; ŠULC, L. *Pohlavní život a výchova k manželství a rodičovství*. 1. vydání. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1955.
- 77 NOVÁK, T. *Hodíme se k sobě?* In *Psychologie dnes* roč. 7, č. 10, Praha: Portál, 2001. ISSN 1211-5886, s. 18 – 19.
- 78 NOVÁK, T. *Ovlivnilo Vás pořadí mezi sourozenci?* In *Psychologie dnes* roč. 13, č. 7-8, Praha: Portál, 2007. ISSN 1212-9607, s. 30 – 33.
- 79 *Občanská nauka. Výchova k rodičovství. Soubor učebních osnov pro dvouleté, tříleté a studijní obory SOU. MŠ ČSSR*, 1. vydání, Praha: SPN, 1986. (schváleno dne 26.6.1983, č.j. 21 707/83-221, č.j. 21 708/83-221, č.j. 21 709/83-221, s platností od 1.9. 1984)
- 80 PAL, A. *Manuál sexuální výchovy*. 1. vydání, Ostrava: ITEM, 1995. ISBN 80-85867-50-8.
- 81 PETŘÍČKOVÁ, J. *Názory a postoje středoškolské mládeže na otázky partnerství, manželství a rodičovství*. Diplomová práce, Praha: PedF UK, 2004.

- 82 PETŘÍČKOVÁ, J. *Jak přizpůsobit výchovu k manželství a rodičovství vzhledem k potřebám středoškoláku*. In 13. celostátní kongres k sexuální výchově v ČR. Sborník referátů. Pardubice: SRPSV, 2005. ISBN 80-86559-41-6, s. 130 – 135.
- 83 PETŘÍČKOVÁ, J. *Mají studenti středních škol zájem o výuku výchovy k partnerství, manželství a rodičovství?* In 14. celostátní kongres k sexuální výchově v ČR. Sborník referátů. Pardubice: SRPSV, 2006. ISBN 80-86559-57-2, s. 98 – 105.
- 84 PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny – struktura, dynamika, komunikace*. 1. vydání, Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.
- 85 PLAŇAVA, I. *Spolu každý sám. V manželství a rodině*. 1. vydání, Praha: NLN, 1998. ISBN 80-7106-292-8.
- 86 PLESKOTOVÁ, A. *Výchova k rodičovství*. 1. vydání. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-04-24415-7.
- 87 *Plodnost a sňatečnost žen*. Obyvatelstvo, volby, ročník 2003, Praha: ČSÚ, 2003. ISBN 80-250-0206-3.
- 88 PLZÁK, M. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. 2. vydání, Praha: Avicenum, 1989. ISBN 08-080-89.
- 89 PLZÁK, M. *Poruchy manželského soužití (úvod do matrimoniopatologie)*. 1. vydání, Praha: SPN, 1988.
- 90 PLZÁK, M. *Muž a žena*. 2. vydání, Praha: MOTTO, 2007. ISBN 978-80-7246-365-7.
- 91 PLZÁK, M. *Taktika a strategie v lásce*. 3. vydání, Praha: MOTTO, 2007. ISBN 978-80-7246-363-3.
- 92 PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *Nezralá sexualita: o sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže*. 1. vydání, Praha. Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0008-3.
- 93 PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. *O sexuální výchově bez rozpaků*. 2. vydání, Praha: Avicenum, 1976.
- 94 PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 2., rouš. a přeprac. vydání, Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1.
- 95 PRŮCHA, J. *Srovnávací pedagogika*. 1. Vydání, Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7.
- 96 PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě a u nás*. 1. Vydání, Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.
- 97 RABOCH, J. *Očima sexuologa*. 2. vydání, Praha: Avicenum, 1988.

- 98 RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. 1. vydání, Praha: SLON, 2001. ISBN 80-86429-01-6.
- 99 RABUŠIC, L., FUČÍK, P.(ed.) *Partnerství, rodičovství, rodina*. Sociální studia 2/2008, Brno: FSS MU Brno, 2008.
- 100 RENZETTI, C. M. *Ženy, muži a společnost*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0525-2.
- 101 RHEINWALDOVÁ, E. *Rodičovství není pro každého*. 1. vydání, Most: MOTTO, 1993. ISBN 80-901338-4-3.
- 102 RYCHTAŘÍKOVÁ, J. *Současné změny charakteru reprodukce v České republice a mezinárodní situace*. In *Demografie* 38 (2), 1996, s. 77 – 89.
- 103 ŘEHÁK, J., ŘEHÁKOVÁ, B. *Analýza kategorizovaných dat v sociologii*. 1. vydání, Praha: Academia, 1986.
- 104 ŘEHÁK, J. *Mnohorozměrná kvalita sociologie a její komparace*. In *Sociologický časopis* roč. 32, Praha: SOÚ AV ČR, 1996. ISSN 0038-0288.
- 105 ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. vydání, Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
- 106 SAK, P. *Sociální vývoj mládeže*. 1. vydání, Praha: SPN, 1985. ISBN 14-550-85.
- 107 SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vydání, Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.
- 108 SAK, P. *Vývoj hodnotových orientací v České republice a ve vyspělých západních společnostech*. In *Mládež, společnost, stát* 3/1995, Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 1995. ISSN 1210-6380, s. 33 – 38.
- 109 SAK, P., SAKOVÁ, K. *Životní problémy mládeže a dospělé populace*. In *Mládež a společnost* 2/96, Praha: Dům dětí a mládeže Hl. m. Prahy, 1996. ISSN 1211-4367, s. 40 – 48.
- 110 SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. 1. vydání, Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.
- 111 SINGLY, F. de *Sociologie současné rodiny*. 1. vydání, Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.
- 112 SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. 1. vydání, Praha: ISV, 1999. ISBN 80-85866-33-1.
- 113 SKOŘEPA, M. *Pohlavní výchova naší mládeže*. 1. vydání. Praha: Státní nakladatelství, 1934.

- 114 SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ, K. *Gender ve škole. Příručka pro vyučující předmětu občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na ZŠ a SŠ*. 1. Vydání, Praha: Otevřená společnost, 2005. ISBN 80-903331-2-5.
- 115 SMOLÍK, J. *Martensky, bombry a číra*. *Psychologie dnes* roč. 11, č. 5/2005, Praha: Portál, 2005. ISSN 1212-9607, s. 21 – 24.
- 116 SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1. vydání, Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.
- 117 *Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu* (včetně Standardu pro latinský jazyk a Doplnku ke Standardu vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu), MŠMT, 1. vydání, Praha: Fortuna, 1999 (schválilo MŠMT ČR 12.2. 1996 pod č.j. 27532/95-2). ISBN 80-7168-603-4.
- 118 *Statistická ročenka 1993*. 1. vydání, Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0453-9.
- 119 *Statistická ročenka 1996*. 1. vydání, Praha: Scientia, 1996. ISBN 80-7183-061-5.
- 120 *Statistická ročenka 2000*. 1. vydání, Praha: Scientia, 2000. ISBN 80-7183-218-9.
- 121 *Statistická ročenka 2001*. 1. vydání, Praha: Scientia, 2001. ISBN 80-7183-250-2.
- 122 *Statistická ročenka 2002*. 1. vydání, Praha: Scientia, 2002. ISBN 80-7223-760-8.
- 123 *Statistická ročenka školství 2005/2006 – výkonové ukazatele*, 1. vydání, Praha: ÚIV, 2006. ISBN 80-211-0509-7.
- 124 ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ, J. a kol autorů *Přehled vývojové psychologie*. 2. vydání, Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-0629-2.
- 125 ŠIPR, K. *Hovory o lásce*. 1. vydání, Praha: Avicenum, 1981. ISBN 08-012-81.
- 126 ŠMAHEL, D. *Co dělají čeští dospívající na internetu*. In *Psychologie dnes* roč. 10, č. 7-8/2004, Praha: Portál, 2004. ISSN 1212-9607, s. 32 – 34.
- 127 ŠMOLKA, P. *Muž a žena – návod k použití*. 1. vydání, Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-911-9.
- 128 ŠMOLKA, P. *Flirt: návod k použití*. In *Psychologie dnes* roč. 10, č. 2/2004, Praha: Portál, 2004. ISSN 1211-5886, s. 25.
- 129 ŠULOVÁ, L. *Jak učit výchovu k manželství a rodičovství?* 1. vydání. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-218-2.
- 130 ŠULOVÁ, L., FRAŇKOVÁ, S., MARTÍNKOVÁ, K. *Výchova k manželství a rodičovství na ZŠ a SŠ I*. 1. vydání, Praha: SPN, 1995. ISBN 80-7184-071-8.

- 131 TÄUBNER, V. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 1. Vydání, Praha: SZÚ, 1996. ISBN 80-7071-029-2.
- 132 TÄUBNER, V. *Sexuální výchova je součástí obecného výchovného projektu*. In *Pedagogická orientace* 1995/č.14, Brno: Česká pedagogická společnost při AV ČR, 1995. ISSN 1211-4669, s. 66 – 74.
- 133 TÄUBNER, V. *Sexuální pedagogika v systému pedagogických věd*. In *Pedagogická orientace* 1994 12/13, Brno: Česká pedagogická společnost při AV ČR, 1994. ISSN 1211-4669, s. 147 – 152.
- 134 TÄUBNER, V. *Sexuální výchova a její problémy*. In STŘELEČEK, S. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-61-3.
- 135 UZEL, R. *Sex – odhalené tabu*. 1. vydání, Praha: Grafopoint, 1992. ISBN 80-900596-4-3.
- 136 UZEL, R. *Sexuální výchova u nás a v Evropě*. In: 4. kongres k sexuální výchově, Pardubice, SPRSV 1996.
- 137 VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků. Metodické náměty k realizaci průřezových témat*. 1. Vydání, Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4.
- 138 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-317-2.
- 139 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie – dětství, dospělost, stáří*. 1. vydání, Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- 140 VÁŇOVÁ, M. a kol. *Vzdělávací systémy ve vyspělých evropských zemích*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-848-2.
- 141 VÍTEK, K. a kol. *Manželská a rodičovská výchova*. 1. vydání, Praha: SPN, 1988. ISBN 17-276-88.
- 142 WEISS, P., ZVĚŘINA *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. 1. vydání, Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-558-X.
- 143 WEISS, P., URBÁNEK, V., PROCHÁZKA, I. *Vývojové trendy v oblasti sexuální morálky a sexuálního chování*. In *Mládež, společnost, stát* 3/1995, Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 1995. ISSN 1210-6380, s. 22 – 32.
- 144 WHITBECK, Les B. *Nowhere to grow: homeless and runty adolescents and their families*. New York: Aldine de Gruyter, 1999. ISBN 0-202-30584-8.
- 145 WOLFE, D. A. *Adolescent risk behaviors: why teens experiment and strategies to keep them safe*. New Haven: Yale University Press, 2006. ISBN 0-300-11080-4.

- 146 WRIGHT, R. *Morální zvíře*. 1. vydání, Praha: NLN, 1995. ISBN 80-7106-127-1.
- 147 *Zásady a obsahové zaměření výchovy k rodičovství pro střední školy*. Praha: SPN, 1984. (schválilo MŠ ČSSR dne 9. 7. 1984, č. j. 21/84-210).
- 148 *Ženy v České republice*. Obyvatelstvo, volby, ročník 2002, Praha: ČSÚ, 2003. ISBN 80-250-0177-6.

Internetové zdroje:

- 149 *Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM)*, oddělení SOÚ AV ČR. Dostupný na Internetu: <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1>
- 150 *Czech education systeme, The Education, Audiovisual and Culture Agency Executive Agency (EACEA), EURYDICE* [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/047DN/047_CZ_EN.pdf
- 151 *Český statistický úřad* [online] Dostupné na WWW: www.czso.cz
- 152 *Department for Children, Schools and Families, Government Response to the Report by the Sex and Relationships Education (SRE) Review Steering Group* (London: DCSF, 2008). (online) (čerpáno dne 12.1.2009) Dostupný z: <http://www.teachernet.gov.uk/docbank/index.cfm?id=13030>
- 153 *Department for Children, Schools and Families, Government Response to the Report by the Sex and Relationships Education (SRE) Review Steering Group* (London: DCSF, 2008). [online] [cit. 12. ledna 2009] Dostupné na Internetu: <http://www.teachernet.gov.uk/docbank/index.cfm?id=13030>
- 154 *Department for Education and Employment, Sex and Relationship Education Guidance, Circular 0116/2000* (London: Department for Education and Employment, 2000). [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://publications.dcsf.gov.uk/default.aspx?PageFunction=productdetails&PageMode=publications&ProductId=DfES%25200116%25202000>
- 155 *Education (Northern Ireland) Order 2006*. [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.opsi.gov.uk/si/si2006/20061915.htm>
- 156 *Education (Curriculum Minimum Content) Order (Northern Ireland) 2007*. [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.opsi.gov.uk/sr/sr2007/nisr_20070046_en_1
- 157 *EURYDICE (The Information network on education in Europe)*, [online] Dostupné na Internetu: <http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice>

- 158 EURYDICE, *Overview of Education Systems in England, Wales and Northern Ireland* [online] [cit. 12. ledna 2009, červen 2008]. Dostupné na Internetu: <http://www.nfer.ac.uk/eurydice/briefingsuk/verview-of-education-system-in-england-wales-and-northern-ireland.cfm>
- 159 *International Standard Classification of Education*, [online] [cit. 20. dubna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm
- 160 JANIŠ, K. *Sexuální výchova a škola 1*. In sborník Moravský regionální kongres, 2006. [online] [cit. 14. října 2008] Dostupné na Internetu: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006082901>.
- 161 KIRBY, C: *National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy*, (2007) [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.thenationalcampaign.org/EA2007/EA2007_full.pdf
- 162 KOMOROWSKA, M. *Wazna dziedzina*. In WYCHOWAWCA - měsíčník katolických učitelů a vychovatelů, vydává Sdružení polských učitelů a vychovatelů v Krakově, č. 02/2008, [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.wychowawca.pl/miesiecznik_nowy/2008/03-2008/01.htm
- 163 KRÓL, T. *10 lat wychowania prorodzinnego w polskiej szkole*. In WYCHOWAWCA - měsíčník katolických učitelů a vychovatelů, vydává Sdružení polských učitelů a vychovatelů v Krakově, č. 02/2008, [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.wychowawca.pl/miesiecznik_nowy/2008/03-2008/01.htm
- 164 LODZIŃSKI, K. *Sposób realizacji zajęć edukacyjnych "Wychowanie do życia w rodzinie"* [online] [cit. 20. ledna 2009, aktualizace 1995 - 2007]. Dostupné na Internetu: <http://www.abc.com.pl/problem/620/6>
- 165 *Materiály k etické výchově* [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.infovek.sk/predmety/etika/>
- 166 *Metodické centrum v Prešově (Ladislav Lencz a Olga Križová)* [online] [cit. 20. ledna 2009, aktualizace 2004 - 2008] Dostupné na Internetu: <http://www.mcpo.sk/downloads/Publikacie/Vvchova/VPETV200601.pdf>
- 167 National Assembly for Wales, *Personal and Social Education (PSE) and Work-Related Education (WRE) in the Basic Curriculum*, Circular 13/03 (Cardiff: National Assembly for Wales, 2003). [online] [cit. 12. ledna 2009] Dostupné na Internetu:

[http://new.wales.gov.uk/topics/educationandskills/publications/circulars/PSE and WRE in the Basic Curricl?lang=en](http://new.wales.gov.uk/topics/educationandskills/publications/circulars/PSE_and_WRE_in_the_Basic_Curricl?lang=en)

- 168 National Assembly for Wales, *Sex and Relationships Education in Schools*, Circular 11/02 (Cardiff: National Assembly for Wales, 2002). [online] [cit. 12. ledna 2009] Dostupné na Internetu:
<http://new.wales.gov.uk/publications/circular/circulars2002/NAFWC112002?lang=en>
- 169 *Poland education systeme, Institute for Higher Educatin Policy* [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.ihep.org/assets/files/gcfpfiles/POLANDEURYDICE.pdf>
- 170 Qualifications and Curriculum Authority, *PSHE at Key Stages 1–4: Guidance on Assessment, Recording and Reporting* (London: Qualifications and Curriculum Authority, 2005). [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu:
http://www.qca.org.uk/qca_7187.aspx
- 171 Qualifications and Curriculum Authority, *Personal, Social, Health and Economic Education*. [online] [cit. 12. ledna 2009] Dostupné na Internetu:
<http://curriculum.qca.org.uk/key-stages-3-and-4/subjects/pshe/index.aspx>
- 172 Riponské gymnázium v North Yorkshire. [online] [cit. 20. ledna 2009, aktualizace 1995 - 2007] Dostupné na Internetu:
http://www.ripogrammar.co.uk/subject_departments/pshce/index.php
- 173 *Review of Sex and Relationships Education (SRE) in Schools. A Report by the External Steering Group* (2008). [online] [cit. 20. ledna 2009] Dostupné na Internetu:
<http://www.teachernet.gov.uk/docbank/index.cfm?id=13030>
- 174 *RVP G – Metodický portál RVP* [online] [cit. 12. ledna 2009, aktualizace 2005 – 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf
- 175 *RVP GV – Výzkumný ústav pedagogický* [online] [cit. 8. července 2006, aktualizace 2004-2006]. Dostupné na Internetu:
<http://www.vuppraha.cz/index.php?op=sections&sid=200>
- 176 *RVP G – Metodický portál RVP* [online] [cit. 5. ledna 2007, aktualizace 2005 – 2007]. Dostupné na Internetu: http://www.rvp.cz/soubor/rvpg_9_10_2006.pdf
- 177 *RVP GSP – Metodický portál RVP* [online] [cit. 5. ledna 2007, aktualizace 2005 – 2007]. Dostupné na Internetu: http://www.rvp.cz/soubor/rvpgsp_9_10_2006.pdf

- 178 Sborník z konferencie „Úloha otca a matky v rodine“ Slovenskej spoločnosti pre rodinu a zodpovedné rodičovství: Bratislava, 2003. [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.family-sk.sk/>
- 179 Sborník z konferencie „Príprava na manželstvo a rodičovství“, Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovství: Bratislava, 2002. [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.family-sk.sk/>
- 180 Sborník z konferencie „*ADOLESCENCIA - Aktuálne otázky predčasného a predĺženého dospievania*“, Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovství: Bratislava, 2006. [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na WWW: <http://www.family-sk.sk/>
- 181 Scottish Executive, *Standards in Scotland's Schools etc Act 2000: Conduct of Sex Education in Scottish Schools*, Circular 2/2001 (Edinburgh: Scottish Executive, 2001). [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/158329/0042882.pdf>
- 182 *Sex Education in Scottish Schools: Effective Consultation with Parents and Carers* (Guidance) (Edinburgh: Scottish Executive, 2001). [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/158293/0042864.pdf>
- 183 *Sex Education in Scottish Schools: Summary of National Guidance* (Edinburgh: Scottish Executive, 2001). [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2003/11/18503/28874>
- 184 *Sex Education Forum, Sex and Relationships Education Framework* (London: Sex Education Forum, 2005). [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.ncb.org.uk/dotpdf/open%20access%20%20phase%201%20only/ff30_sef_2004.pdf
- 185 *Slovaque education systeme, The Education, Audiovisual and Culture Agency Executive Agency (EACEA), EURYDICE* [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/047DN/047_SK_EN.pdf
- 186 *Státní pedagogický ústav Slovenské republiky* [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.statpedu.sk/buxus/generate_page.php_page_id=632.html
- 187 *Státní zdravotnický ústav* [online] Dostupné na WWW: www.szu.cz
- 188 STRZALKOWSKA, A. *Różnorodność inicjatyw*. In WYCHOWAWCA - miesięčník katolických učitelů a vychovatelů, vydává Sdružení polských učitelů a vychovatelů

- v Krakově, č. 02/2008, [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu:
http://www.wychowawca.pl/miesiecznik_nowy/2008/03-2008/01.htm
- 189 SWANN, C et al, *Teenage Pregnancy and Parenthood: a Review of Reviews, Evidence Briefing* (London, Health Development Agency, 2003) [online] [cit. 20. ledna 2009]. Dostupné na Internetu:
http://www.nice.org.uk/niceMedia/documents/teenpreg_evidence_briefing.pdf
- 190 ŠULOVÁ, L. *Sexuální výchova v ČR*. Sborník z konference „Alternativy zodpovědné sexuální výchovy, Modra 28. – 30. 11. 2001. Bratislava: VEDA, 2003. ISBN 80-224-0783-6 [online] [cit. 5. ledna 2007, aktualizace 1999 – 2007] Dostupné na Internetu:
<http://www.kvsbk.sav.sk/upgrade-sex-vychova/sulova1.htm>
- 191 *Učebné osnovy predmetu Etická výchova na 8-ročnom Gymnáziu* [online] [cit. 20. ledna 2009, aktualizace leden 2009]. Dostupné na Internetu:
http://www.statpedu.sk/buxus/generate_page.php_page_id=632.html
- 192 *Učebné osnovy predmetu Etická výchova na 4-ročnom Gymnáziu* [online] [cit. 20. ledna 2009, aktualizace leden 2009]. Dostupné na Internetu:
http://www.statpedu.sk/buxus/generate_page.php_page_id=631.html
- 193 *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online] Dostupné na WWW:
www.uzis.cz
- 194 *Výzkumný ústav pedagogický – doplňující vzdělávací obory* [online] [cit. 20. ledna 2009, aktualizace 2005 - 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.vuppraha.cz/clanek/280>
- 195 Welsh Assembly Government. Department for Children, Education, Lifelong Learning and Skills, *Personal and Social Education Framework for 7 to 19 Year Olds in Wales* (Cardiff: Welsh Assembly, 2008). [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://new.wales.gov.uk/psesub/home/framework/?lang=en>
- 196 Welsh Office, *Protecting Children from Abuse: the Role of the Education Service*, Circular 52/95 Cardiff: Welsh Office, 1995. [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://new.wales.gov.uk/dcells/publications/publications/circularsindex/1995/protectingchildrenfromabuse/nafwc5295.pdf?lang=en>
- 197 *WYCHOWAWCA - měsíčník katolických učitelů a vychovatelů, vydává Sdružení polských učitelů a vychovatelů v Krakově, č. 02/2008*, [online] [cit. 12. ledna 2009]. Dostupné na Internetu: http://www.wychowawca.pl/miesiecznik_nowy/2008/03-2008/01.htm

13 SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 Pohyb obyvatelstva v Českých zemích 1989 - 2007, absolutní údaje
- Příloha č. 2 Tabulky sňatečnosti, rozvodovosti, porodnosti, počtu umělých ukončení těhotenství a úmrtnosti mladých lidí ve věku 15 – 24 let
- Příloha č. 3 Tabulky s výsledky výzkumů různých autorů týkající se preferencí mládeže v oblasti hodnot, volnočasových aktivit a názorů a postojů týkající se partnerství, manželství a rodičovství
- Příloha č. 4 Diagramy vzdělávacích systémů České republiky, Slovenské republiky, Polska a Velké Británie
- Příloha č. 5 Příklad aplikace témat partnerství, manželství a rodičovství ve výuce osmiletého Biskupského gymnázia v Ostravě - Zábřehu
- Příloha č. 6 Příklad aplikace témat partnerství, manželství a rodičovství ve výuce Ripon Grammar School
- Příloha č. 7 Plné znění dotazníku výzkumné sondy
- Příloha č. 8 Všechny tabulky výzkumné sondy
- Příloha č. 9 Všechny grafy výzkumné sondy
- Příloha č. 10 Reflexní dotazník besedy o rodičovství pro studenty
- Příloha č. 11 Návrh vzdělávacího obsahu povinně volitelného předmětu „Od partnerství k rodičovství“ pro 2. a 3. ročník čtyřletého gymnázia
- Příloha č. 12 Vybraná literatura a www zdroje pro jednotlivá témata volitelného předmětu

PŘÍLOHA č. 1

Pohyb obyvatelstva v Českých zemích 1989 - 2007, absolutní údaje

Population and vital statistics of the Czech Republic: 1989 - 2007, absolute figures

Rok Year	Střední stav obyvatelstva Mid-year population	Sňatky Marriages	Rozvody Divorces	Narození Births				Potraty Abortions		Úhm těhotenství Number of pregnancies	Zemřeli Deaths			Přirozený přírůstek Natural increase	Přírůstek stěho- váním Net migration	Celko- vý při- růstek Total increase
				celkem Total	živě Live births	mrtvě Still births	mimo manželství Illegitimate births	celkem Total	UPT Induced abortions		celkem Total	z toho do 1 roku Under 1 year	z toho do 28 dnů Neonatal deaths			
1989	10362257	81262	31376	128881	128356	525	10208	126507	111683	255388	127747	1280	886	609	1459	2068
1990	10362740	90953	32055	131094	130564	530	11253	126055	111268	257149	129166	1410	1003	1398	624	2022
1991	10308682	71973	29366	129850	129354	496	12779	120050	106042	249900	124290	1343	902	5064	2876	7940
1992	10317807	74060	28572	122142	121705	437	13082	109281	94180	231423	120337	1204	749	1368	11781	13149
1993	10330607	66033	30227	121470	121025	445	15434	85445	70634	206915	118185	1028	692	2840	5476	8316
1994	10336162	58440	30939	106915	106579	336	15570	67434	54836	174349	117373	847	505	-10794	9942	-852
1995	10330759	54956	31135	96397	96097	300	15013	61590	49531	157987	117913	740	475	-21816	9999	-11817
1996	10315353	53896	33113	90763	90446	317	15367	59962	48086	150725	112782	547	347	-22336	10129	-12207
1997	10303642	57804	32465	90930	90657	273	16194	56973	45022	147903	112744	531	326	-22087	12075	-10012
1998	10294943	55027	32363	90829	90535	294	17284	55654	42959	146483	109527	472	289	-18992	9488	-9504
1999	10282784	53523	23657	89774	89471	303	18532	52103	39382	141877	109768	413	261	-20297	8774	-11523
2000	10272503	55321	29704	91169	90910	259	19868	47370	34623	138539	109001	373	231	-18091	6539	-11552
2001	10224192	52374	31586	90978	90715	263	21359	45057	32528	136035	107755	360	212	-17040	-8551	-25591
2002	10200774	52732	31758	93047	92786	261	23552	43743	31142	136790	108243	385	251	-15457	12290	-3167
2003	10201651	48943	32824	93957	93685	272	26797	42304	29298	136261	111288	365	221	-17603	25789	8186
2004	10206923	51447	33060	97929	97664	265	29941	41324	27574	139253	107177	366	224	-9513	18635	9122
2005	10234092	51829	31288	102498	102211	287	32543	40023	26453	142521	107938	347	206	-5727	36229	30502
2006	10266646	52860	31415	106130	105831	299	35385	39959	25352	146089	104441	352	246	1390	34720	36110
2007	10322689	57157	31129	114947	114632	315	39674	40917	25414	155864	104636	360	235	9996	83945	93941

Zdroj: Upraveno podle dat Českého statistického úřadu (aktualizováno dne: 4.6. 2008, čerpáno 29.8.2008, dostupný z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu.)

PŘÍLOHA č. 2 - Tabulky sňatečnosti, rozvodovosti, porodnosti, počtu umělých ukončení těhotenství a úmrtnosti mladých lidí ve věku 15 – 24 let.

Tab. 2.4.1 Sňatky podle věku 1996 - 2001 (*Marriages: by age of groom and bride*)

Věk	1996		1997		1998		1999		2000		2001	
	Ženich	Nevěsta	Ženich	Nevěsta	Ženich	Nevěsta	Ženich	Nevěsta	Ženich	Nevěsta	Ženich	Nevěsta
	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem
Age	Total	Total	Total	Total	Total	Total	Total	Total	Total	Total	Total	Total
Celkem Total	53 896	53 896	57 804	57 804	55 027	55 027	53 523	53 523	55 321	55 321	52 374	52 374
-18	30	354	27	261	15	187	8	128	6	99	6	89
18-19	1953	7716	1 564	6 435	1185	5 082	905	3 909	695	2915	476	2 315
20-24	21 882	26 445	21 352	27 777	19 031	26 628	16 183	24 214	14 462	23 523	11 569	19 969

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab. 2.4.2 Sňatky podle věku 2002 - 2006 (*Marriages: by age of groom and bride*)

Věk	2002		2003		2004		2005		2006	
	Ženich	Nevěsta	Ženich	Nevěsta	Ženich	Nevěsta	Ženich	Nevěsta	Ženich	Nevěsta
	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem
Age	Total	Total	Total	Total	Total	Total	Total	Total	Total	Total
Celkem Total	52732	52732	48943	48943	51447	51447	51829	51829	52860	52860
16	3	24	-	20	1	19	4	17	-	17
17	4	58	5	31	4	36	2	27	1	22
18	125	655	89	515	84	458	65	423	65	388
19	282	1223	180	938	177	880	150	751	132	644
20	573	2062	374	1463	368	1418	305	1256	290	1054
21	982	2670	724	2230	599	1982	564	1811	511	1592
22	1794	3542	1274	2657	1088	2500	926	2366	829	2139
23	2691	4506	2085	3792	1685	3257	1402	2907	1305	2795
24	3589	5002	2923	4428	2723	4048	2175	3767	1884	3624

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab. 2.4.3 Rozvody podle věku ženy 1995 – 2001 (*Divorces: by age of female*)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Věk Age	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total
Celkem Total	31 135	33 113	32 465	32 363	23 657	29 704	31 586
-18	4	2	-	3	-	-	-
18 - 19	199	136	102	105	42	49	41
20 - 24	5 849	5 674	5 074	4 442	830	3 054	2 655

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab. 2.4.4 Rozvody podle věku ženy 2002 – 2006 (*Divorces: by age of female*)

	2002	2003	2004	2005	2006
Věk Age	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total
Celkem Total	31758	32824	33060	31288	31415
-17	-	-	-	-	-
18	3	8	2	4	3
19	32	21	21	20	20
20	114	95	87	70	67
21	221	183	171	148	132
22	404	366	288	252	205
23	685	570	462	349	353
24	824	829	640	498	465

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab. 2.4.5 Rozvody podle věku muže 1995 – 2001 (*Divorces: by age of male*)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Věk Age	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total	Celkem Total
Celkem Total	31 135	33 113	32 465	32 363	23 657	29 704	31 586
-18	-	-	1	-	-	-	-
18 - 19	32	27	8	20	7	7	9
20 - 24	3 056	2 845	2 514	2 182	1 351	1 378	1 157

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab. 2.4.6 Rozvody podle věku muže 2002 - 2006 (*Divorces: by age of male*)

	2002	2003	2004	2005	2006
Věk	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem
Age	Total	Total	Total	Total	Total
Celkem Total	31758	32824	33060	31288	31415
-17	-	-	-	-	-
18	-	-	2	-	-
19	5	6	3	4	4
20	26	18	19	13	14
21	72	55	41	28	35
22	135	123	98	69	75
23	269	245	162	119	115
24	373	343	321	206	193

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab. 2.4.7 Živě narozené děti podle věku matek při porodu v letech 1996 – 2006
(*Live births by age of mother at delivery: 1996 – 2006*)

Rok Year	Živě narození celkem Live births, total	v tom matkám ve věku Live births by age of mother		
		-14	15-19	20-24
1996	90 446	23	8 116	39 123
1997	90 657	16	6 923	37 797
1998	90 535	5	6 030	35 704
1999	89 471	12	5 335	32 024
2000	90 910	17	4 451	28 898
2001	90 715	17	3 810	24 985
2002	92 786	20	3 775	22 607
2003	93 685	26	3 687	19 919
2004	97 664	14	3 645	17 940
2005	102 211	19	3 483	16 716
2006	105 831	19	3 471	15 884

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab.2.4.8 Narození podle věku matky a pohlaví dítěte 2002 – 2006 (*Births: by age of mother and sex*)

Věk matky Age of mother	2002		2003		2004		2005		2006	
	Celkem	Chlapci	Celkem	Chlapci	Celkem	Chlapci	Celkem	Chlapci	Celkem	Chlapci
	Total	Males	Total	Males	Total	Males	Total	Males	Total	Males
Celkem Total	93047	47832	93957	48257	97929	50391	102498	52614	106130	54782
-14	20	13	26	13	14	9	19	15	19	13
15	70	33	71	39	77	44	72	33	63	36
16	247	111	222	113	266	141	265	140	248	130
17	585	284	594	304	588	300	555	304	551	294
18	1079	546	1083	533	1067	543	1035	546	1044	533
19	1808	913	1727	849	1666	845	1570	813	1578	807
20	2557	1325	2405	1248	2308	1174	2229	1137	2174	1127
21	3278	1721	2950	1495	2813	1467	2670	1381	2649	1344
22	4416	2244	3593	1845	3356	1738	3219	1680	2974	1526
23	5511	2802	4779	2412	4053	2037	3809	1973	3661	1879
24	6909	3600	6243	3209	5460	2799	4836	2468	4470	2296

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab.2.4.9 Potraty podle věku a druhu potratu 1996 - 2001 (*Abortions: by age of female and type of abortion*)

Věk ženy Age of female	1996			1997			1998			1999			2000			2001		
	celkem		Total	celkem		Total	celkem		Total	celkem		Total	celkem		Total	celkem		Total
	cel ke m	sam ov. Spon ta- neou s	UPT Indu ced abor tions	cel ke m	sam ov. Spon ta- neou s	UPT Indu ced abor tions	cel ke m	sam ov. Spon ta- neou s	UPT Indu ced abor tions	cel ke m	sam ov. Spon ta- neou s	UPT Indu ced abor tions	cel ke m	sam ov. Spon ta- neou s	UPT Indu ced abor tions	cel ke m	sam ov. Spon ta- neou s	UPT Indu ced abor tions
	Total	abor tions	abor tions	Total	abor tions	abor tions	Total	abor tions	abor tions	Total	abor tions	abor tions	Total	abor tions	abor tions	Total	abor tions	abor tions
Celkem Total	59 962	11 876	48 086	56 973	11 951	45 022	55 654	12 695	42 959	52 103	12 721	39 382	47 370	12 747	34 623	45 057	12 529	32 528
-14	39	6	33	31	2	29	41	2	39	38	3	35	28	2	26	22	4	18
15- 19	606 0	1001	5059	527 0	940	4330	516 2	903	4259	435 9	764	3595	362 7	637	2990	341 6	598	2818
20- 24	15 776	3 917	11 859	14 985	3850	11 135	14 118	3 876	10 242	12 714	3 611	9 103	10 863	3 271	7592	965 6	2 850	6806

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab.2.4.10 Potraty podle věku a druhu potratu 2002 – 2006 (*Abortions: by age of female and type of abortion*)

Věk ženy Age of female	2002			2003			2004			2005			2006		
	celkem Total			celkem Total			celkem Total			celkem Total			celkem Total		
	celkem	samov.	UPT	celkem	samov.	UPT	celkem	samov.	UPT	celkem	samov.	UPT	celkem	samov.	UPT
	Total	Spontaneous abortions	Induced abortions	Total	Spontaneous abortions	Induced abortions	Total	Spontaneous abortions	Induced abortions	Total	Spontaneous abortions	Induced abortions	Total	Spontaneous abortions	Induced abortions
Celkem Total	43743	11256	31142	42304	11660	29298	41324	12402	27574	40023	12245	26453	39959	13326	25352
-14	37	3	33	46	3	43	33	3	30	47	2	45	49	3	46
15	170	14	153	189	14	173	150	16	134	188	16	172	172	22	149
16	394	44	350	398	51	345	407	57	349	380	46	333	363	51	309
17	672	98	573	602	93	509	584	107	472	580	92	485	552	91	459
18	899	146	743	888	126	759	776	144	625	812	154	654	767	138	624
19	1205	228	963	1064	197	854	1062	213	837	990	212	761	929	197	728
20	1465	355	1091	1279	271	992	1265	290	966	1138	264	855	1117	236	867
21	1571	370	1177	1470	365	1083	1375	334	1017	1254	274	953	1253	298	934
22	1855	456	1363	1562	378	1143	1403	333	1046	1375	340	1006	1252	342	893
23	1984	571	1371	1757	523	1185	1506	433	1029	1430	386	999	1374	388	960
24	2188	704	1418	1943	566	1309	1796	563	1183	1578	455	1078	1530	505	983

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab. 2.4.11 Zemřelí podle věku ženy 1995 – 2000 (*Deaths: by age of female*)

Věková skupina Age group	Zemřelé - ženy Deaths					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Celkem Total	58 988	56 073	56 052	54 388	54 923	54 119
0	301	257	238	203	192	155
1-4	79	75	72	47	38	46
5-9	73	52	56	40	56	38
10-14	67	44	44	56	43	55
15-19	157	106	110	114	92	106
20-24	149	156	145	144	141	145

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab. 2.4.12 Zemřelí podle věku ženy 2001 – 2006 (Deaths: by age of female)

Věková skupina Age group	Zemřelé - ženy Deaths					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Celkem Total	53 983	53 866	55 408	52987	53 866	51735
0	148	169	158	156	136	138
1-4	39	40	40	35	35	34
5-9	32	31	25	26	25	20
10-14	44	37	38	37	51	18
15-19	95	101	82	84	86	59
20-24	130	121	115	91	89	96

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab. 2.4.12 Zemřelí podle věku muže 1995 – 2000 (Deaths: by age of male)

Věková skupina Age group	Zemřelí - muži Deaths					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Celkem Total	58 925	56 709	56 692	55 139	54 845	54 882
0	439	290	293	269	221	218
1-4	97	88	87	61	59	53
5-9	88	82	67	68	61	63
10-14	84	78	86	74	78	73
15-19	385	341	311	275	262	243
20-24	474	416	538	447	479	453

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

Tab. 2.4.14 Zemřelí podle věku muže 2001 - 2006 (Deaths: by age of male)

Věková skupina Age group	Zemřelí - muži Deaths					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Celkem Total	53 772	54 377	55 880	54190	54 072	52706
0	212	216	207	210	211	214
1-4	52	60	49	41	34	42
5-9	44	51	42	36	32	44
10-14	61	54	64	51	56	49
15-19	226	218	206	211	188	189
20-24	464	406	394	364	345	325

Zdroj: Data zpracována ze statistických ročenek 1995 – 2007 a demografických ročenek 2001 – 2007.

PŘÍLOHA č. 3 – Tabulky s výsledky výzkumů různých autorů týkající se preferencí mládeže v oblasti hodnot, volnočasových aktivit a názorů a postojů vztahující se k partnerství, manželství a rodičovství.

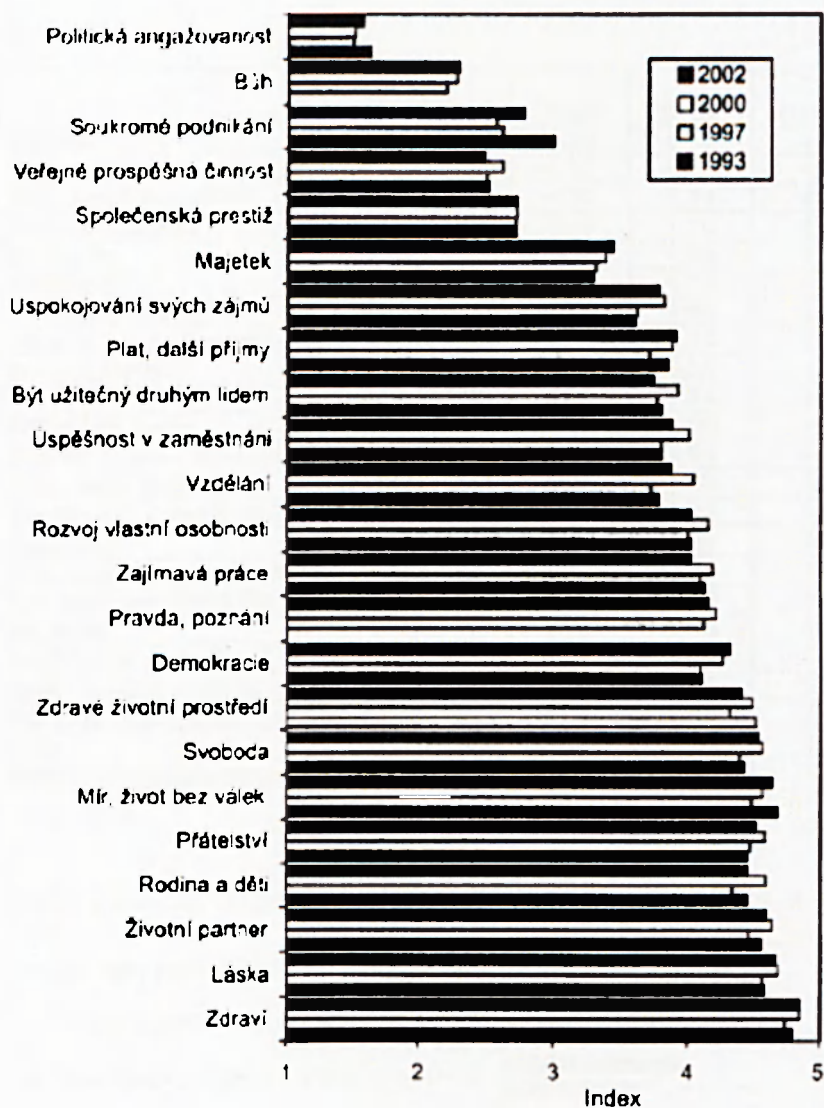
Tab. 3.1.1 Hodnotové preference mládeže v roce 1996, (zdroj: Sak, výzkum 1996, s.)
(index minimum – 1, maximum – 5)

Hodnota (soubory 15-30let)	Index
zdraví	4,83
mír	4,59
láska	4,57
životní partner	4,55
životní prostředí	4,45
přátelství	4,44
rodina a děti	4,43
svoboda	4,41
pravda, poznání	4,18
zajímavá práce	4,13
demokracie	4,04
plat, další příjmy	4,02
rozvoj osobnosti	3,96
úspěšnost v zaměstnání	3,95
vzdělání	3,76
užitečnost druhým lidem	3,76
zájmy a koníčky	3,73
majetek	3,54
společenská prestiž	2,83
podnikání	2,83
veřejně prospěšná činnost	2,41
politická angažovanost	1,52

Tab. 3.1.2 Indexy hodnot ve věkových skupinách v roce 2002 (Zdroj: Sak, 2004, s. 11)

Hodnota	Věkové skupiny			
	15 - 18	19 - 23	24 - 30	Celkem
zdraví	4,76	4,87	4,88	4,85
láska	4,64	4,68	4,66	4,66
mír, život bez válek	4,55	4,64	4,65	4,63
životní partner	4,39	4,65	4,61	4,59
svoboda	4,58	4,56	4,50	4,53
přátelství	4,55	4,58	4,45	4,51
rodina a děti	4,16	4,48	4,54	4,45
zdravé životní prostředí	4,24	4,43	4,44	4,40
demokracie	4,42	4,37	4,27	4,32
pravda, poznání	3,97	4,20	4,19	4,15
zajímavá práce	4,01	4,06	4,00	4,02
rozvoj vlastní osobnosti	3,99	3,98	4,05	4,02
plat, další příjmy	3,93	3,98	3,86	3,91
úspěšnost v zaměstnání	3,90	3,88	3,88	3,88
vzdělání	3,97	3,77	3,90	3,87
uspokojování svých zájmů, koníčků	3,84	3,86	3,71	3,78
být užitečný druhým lidem	3,51	3,79	3,78	3,74
majetek	3,55	3,58	3,33	3,44
soukromé podnikání	3,10	2,55	2,80	2,77
společenská prestiž	2,76	2,70	2,72	2,72
veřejně prospěšná činnost	2,39	2,41	2,54	2,47
Bůh	1,96	2,39	2,35	2,30
politická angažovanost	1,60	1,54	1,60	1,58

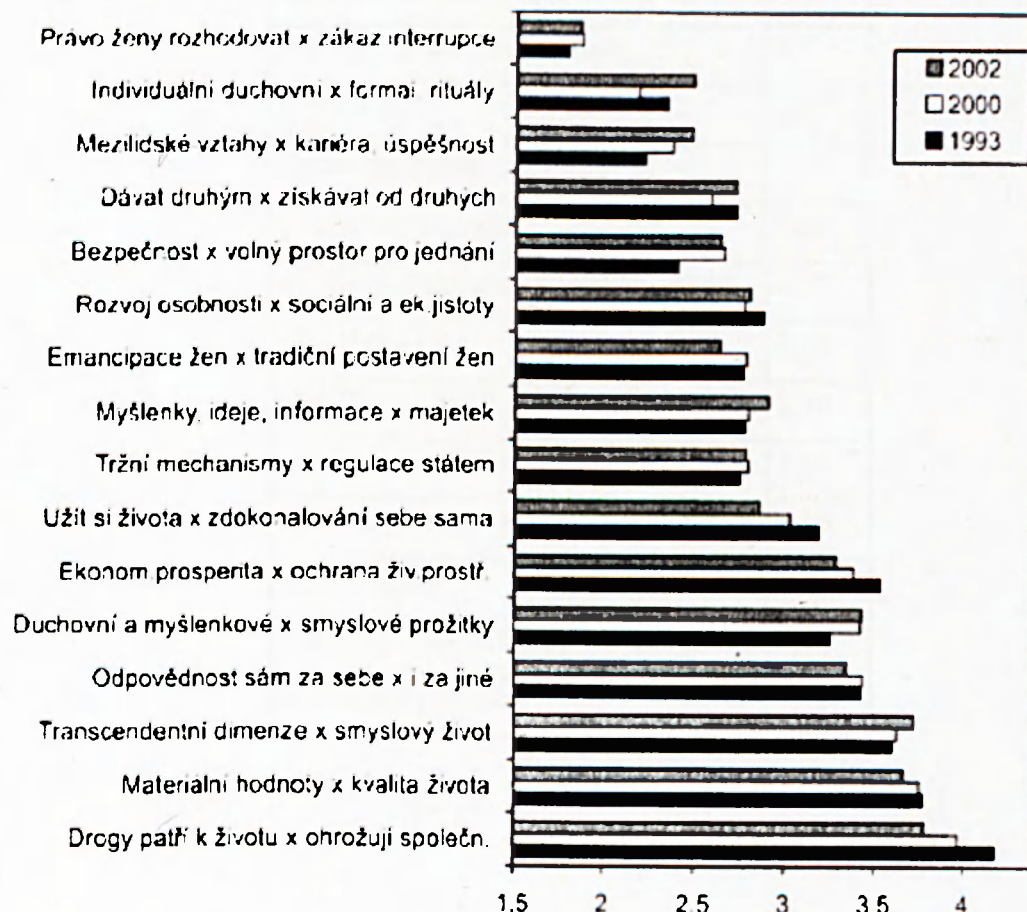
Graf 3.1.1 Index hodnot 1993, 1997, 2000 a 2002 (zdroj: Sak, 2004, s. 13)

Tab. 3.1.3 Indexy hodnot v závislosti na pohlaví v roce 2002 (zdroj: Sak, 2004, s. 14)

	Muž	Žena	Celkem
Zdraví	4,79	4,91	4,85
Láska	4,55	4,77	4,66
Mír, život bez válek	4,52	4,74	4,63
Životní partner	4,47	4,70	4,59
Svoboda	4,51	4,55	4,53
Přátelství	4,46	4,55	4,51
Rodina a děti	4,26	4,64	4,45
Zdravé životní prostředí	4,37	4,44	4,41
Demokracie	4,34	4,30	4,32
Pravda, poznání	4,06	4,24	4,15
Zajímavá práce	4,05	4,00	4,02
Rozvoj vlastní osobnosti	4,04	3,99	4,01
Plat, další příjmy	4,00	3,83	3,91
Úspěšnost v zaměstnání	3,95	3,82	3,89
Vzdělání	3,83	3,91	3,87
Uspokojování svých zájmů, koníčků	3,91	3,65	3,78
Být užitečný druhým lidem	3,54	3,93	3,74
Majetek	3,56	3,33	3,45
Soukromé podnikání	3,18	2,39	2,77
Společenská prestiž	2,82	2,63	2,72
Veřejně prospěšná činnost	2,51	2,44	2,47
Bůh	2,10	2,50	2,30
Politická angažovanost	1,62	1,53	1,57

Graf 3.1.2 Index hodnot 1993, 2000, 2002 (zdroj: Sak, 2004, s. 19)

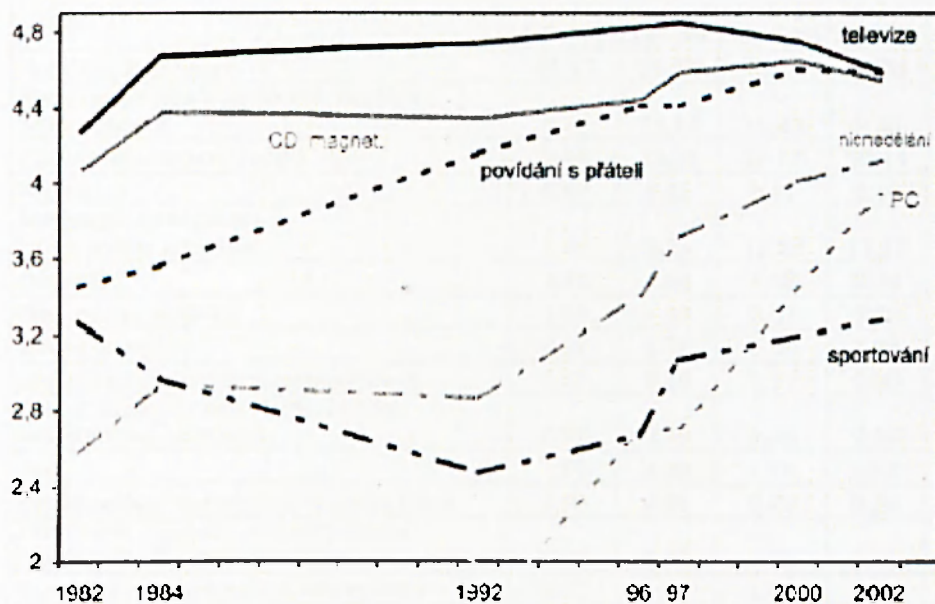
Tab. 3.2.1 Nejčastější aktivity mládeže ve volném čase ve věku 15–30 let v roce 1996 (zdroj: Sak, výzkum 1996) (index minimum – 1, maximum – 5; jedná se o aritmetický průměr ze zjištěných hodnot)

Aktivity (soubor 15-30 let)	Index
sledování televize	4,63
poslech rozhlasu	4,25
povídání s přáteli, známými	4,25
poslech magnetofonu, CD	4,18
četba novin, časopisů	4,12
domácí práce	3,49
četba knih	3,4
schůzka s partnerem	3,4
odpočinek, nicnedělání	3,22
milenecké aktivity	3,03
procházky, toulání	2,97
sexuální aktivity	2,96
návštěva kavárny, restaurace	2,86
studium, příprava na školu	2,7
práce s PC	2,53
sledování videa	2,5
aktivní sportování	2,46
návštěva diskoték, tanečních zábav	2,37
návštěva kina	2,23
návštěva večírků, mejdanů	2,16
mimoškolní vzdělávání	2,16
turistika, trampování	2,15
chov zvířat	2,11
veřejně prospěšná a politická činnost	1,18
náboženský život	1,18

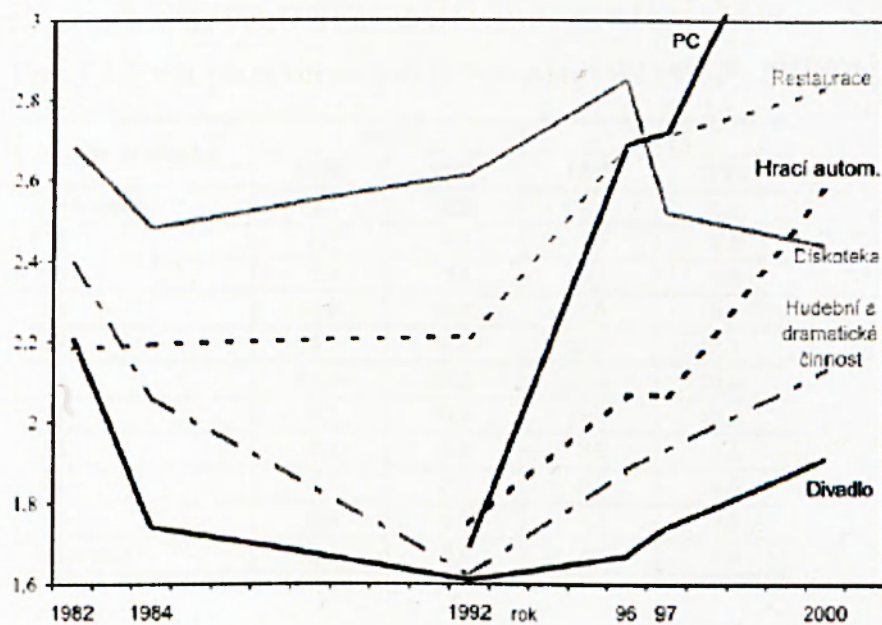
Tab. 3.2.2 Indexy volnočasových aktivit jedinců ve věku 15 – 30 let (Zdroj: SAK, 2004, s. 63)

	Věkové skupiny			Celk 15 - 30
	15 - 18	19 - 23	24 - 30	
Sledování televize	4,75	4,63	4,60	4,64
Poslech rozhlasu	4,22	4,53	4,60	4,51
Poslech magnetofonu, gramofonu, CD	4,65	4,50	4,23	4,39
Povídání si s přáteli, známými	4,60	4,49	4,20	4,37
Četba novin a časopisů	3,91	4,09	4,22	4,12
Domácí práce	3,57	3,77	4,07	3,88
Odpočinek, nicnedělání, ležení	4,02	3,91	3,78	3,86
Schůzka s partnerem	2,82	3,73	3,50	3,46
Práce s počítačem	3,56	3,48	3,04	3,28
Četba knih	3,32	3,13	3,22	3,21
Sexuální aktivity	2,03	3,27	3,52	3,18
Milenecké aktivity	2,23	3,39	3,33	3,16
Procházky, toulání se	3,01	3,10	3,23	3,15
Návštěva kaváren, restaurací	2,83	3,41	2,99	3,11
Aktivní sportování	3,17	2,90	2,60	2,80
Sledování videa	2,81	2,66	2,44	2,58
Studium a příprava na školu	4,44	2,76	1,55	2,47
Večírky, mejdany	2,24	2,50	2,26	2,34
Návštěva kina	2,29	2,31	2,21	2,26
Chov zvířat	2,56	2,32	2,07	2,24
Turistika, trampování, výlety do přírody	2,21	2,20	2,26	2,23
Návštěva diskoték, tanečních zábav	2,44	2,38	2,00	2,21
Práce na zahradě	1,99	1,90	2,24	2,08
Hry (počítačové, automaty)	2,58	2,09	1,76	2,02
Výstavba a údržba domu, bytu, chaty	1,56	1,78	2,34	2,01
Mimoškolní vzdělávání	2,06	2,06	1,89	1,98
Ruční práce	1,91	1,89	2,01	1,95
Vedlejší výdělečná činnost	1,89	2,09	1,86	1,94
Výtvarná činnost	2,06	1,94	1,83	1,91
Hudební a dramatická činnost	2,13	1,97	1,74	1,88
Kuřilství	1,75	1,87	1,86	1,84
Psaní dopisu, deníku	2,25	1,84	1,65	1,82
Návštěva sportovních utkání	2,00	1,84	1,74	1,82
Návštěva divadla	1,91	1,80	1,76	1,80
Návštěva výstavy, muzea galerie	1,84	1,87	1,73	1,80
Opravy a úprava kola, motocyklu auta	1,74	1,79	1,81	1,79
Návštěva koncertů populární hudby	1,84	1,75	1,61	1,70
Individuální duchovní aktivity, meditace	1,46	1,68	1,68	1,61
Návštěva koncertů vážné hudby	1,29	1,45	1,45	1,42
Účast na náboženském životě	1,27	1,32	1,38	1,34
Sběratelství	1,19	1,22	1,28	1,29
Chalupaření	1,20	1,23	1,27	1,24
Veřejně prospěšná a politická činnost	1,12	1,24	1,26	1,23

Graf 3.2.1 Vývoj volnočasových aktivit mládeže I. od roku 1982 do roku 2002, věková skupina 15 – 18 let (Zdroj: Sak, 2004, s. 69)

Graf 3.2.2 Vývoj volnočasových aktivit mládeže II. od roku 1982 do roku 2000, věková skupina 15 – 18 let (Zdroj: Sak, 2004, s. 70)

Tab. 3.3.1 Životní cíle podle věkové skupiny v roce 2001 (v %) (Zdroj: SAK, SAKOVÁ, 2004, s. 160)

	15 - 18	19 - 23	24 - 30	31 - 45	46 - 60	61 více
Vzdělání, kvalifikace	61,17	25,37	12,28	11,51	10,14	3,13
Zaměstnání, práce (zajímavá, úspěšná, seberealizace)	8,74	15,12	10,53	9,35	4,90	0,00
Partner, manželství, rodina, děti	3,88	12,68	26,67	20,14	8,04	4,69
Podnikání	0,97	3,41	2,11	2,16	2,80	0,78
Materiální zabezpečení života rodiny a jedince	1,94	8,78	11,23	11,15	11,19	6,25
Cestování	4,85	4,39	4,56	2,16	5,24	5,47
Plat, peníze, majetek	1,94	4,39	3,51	3,60	2,80	2,34
Rozvoj osobnosti	0,97	1,46	0,00	1,08	0,70	0,78
Autentický aktivní život, seberealizace	0,97	0,49	2,11	0,00	0,35	1,56
Klidný, normální život, hedonistický, pohodlný bez problémů	0,97	1,95	2,46	2,16	6,29	6,25
Jiné	1,94	4,39	1,75	0,72	3,85	2,34
Být prospěšný společnosti, druhým lidem	0,00	0,98	0,70	0,36	0,70	3,13
Dosáhnout vysokého stupně poznání (života, přírody, společnosti)	0,00	0,49	1,75	1,08	1,05	0,00
Sociální existenci (jistoty, zabezpečení)	0,00	1,46	1,40	0,36	1,40	1,56
Náboženské cíle	0,00	0,49	0,70	0,36	0,00	0,00
Prosazovat své ideály	0,00	0,00	0,70	0,00	1,40	0,00
Zdraví	0,00	0,00	0,70	8,63	13,64	15,63
Neuvedl	11,65	14,15	16,84	25,18	25,52	46,09

Tab. 3.3.2 Věk při první souloži (v %) (zdroj: WEISS, P., ZVĚŘINA, J., 2001, s. 38)

věk (v letech)	muži		ženy	
	1993	1998	1993	1998
13 a méně	1,1	2,2	0,6	0,5
14	4,1	3,1	1,4	0,8
15	7,4	5,8	5,7	5,6
16	13,2	13,3	13,2	15,1
17	19,9	19,7	24,4	23,1
18	21,5	22,2	23,4	23,8
19	9,7	10,5	12,4	12,0
20	9,2	9,5	7,8	7,5
21	5,1	3,1	5,2	4,0
22	2,8	3,8	1,6	1,9
23 a více	5,9	6,8	4,4	5,9

Tab. 3.3.3 Dávání přednost manželskému soužití před partnerským soužitím (v %, N=703) (Zdroj: Kraus, Paido, 2006, s. 82)

Pohlaví/Věk	16 let	17 let	18 let	19 let	Celkem
Muži	75,4	81,2	68,4	50,1	70,3
Ženy	84,5	77,9	66,6	51,2	70,7
Celkem	80,1	79,4	67,6	53,8	70,5

Tab. 3.3.4 Předpokládaný věk uzavření sňatku (Zdroj: KRAUS et al., Paido: 2006, s. 84)

Věk (let)	Muži (%)	Ženy (%)	Celkem (%)
Do 20	3,5	5,1	4,7
21	1,1	1,3	1,3
22	3,3	6,2	4,9
23	3,1	5,9	4,8
24	3,7	5,3	4,7
25	16,1	26,3	22,2
26	6,1	6,2	6,1
27	5,4	4,6	4,9
28	4,7	3,7	4,2
29	0,5	1,2	0,8
30 a více	11,3	3,3	6,5
Nikdy	9,1	6,3	7,7
Dosud neví	31,2	24,3	27,2
CELKEM	100,0	100,0	100,0

Tab. 3.3.5 Předpokládaný počet dětí v budoucí rodině z pohledu žen a mužů (v %) (Zdroj: KRAUS et al., Paido, 2006, s. 87)

Pohlaví	0	1	2	3	Více	Celkem
Muži	5,7	9,4	63,3	18,8	2,8	100,0
Ženy	2,7	13,3	61,8	20,0	2,2	100,0
Celkem	4,1	11,4	62,5	19,5	2,5	100,0

Tab. 3.3.6 Předpokládaný počet dětí v závislosti na věku respondentů (v %) (Zdroj: KRAUS et al., Paido, 2006, s. 88)

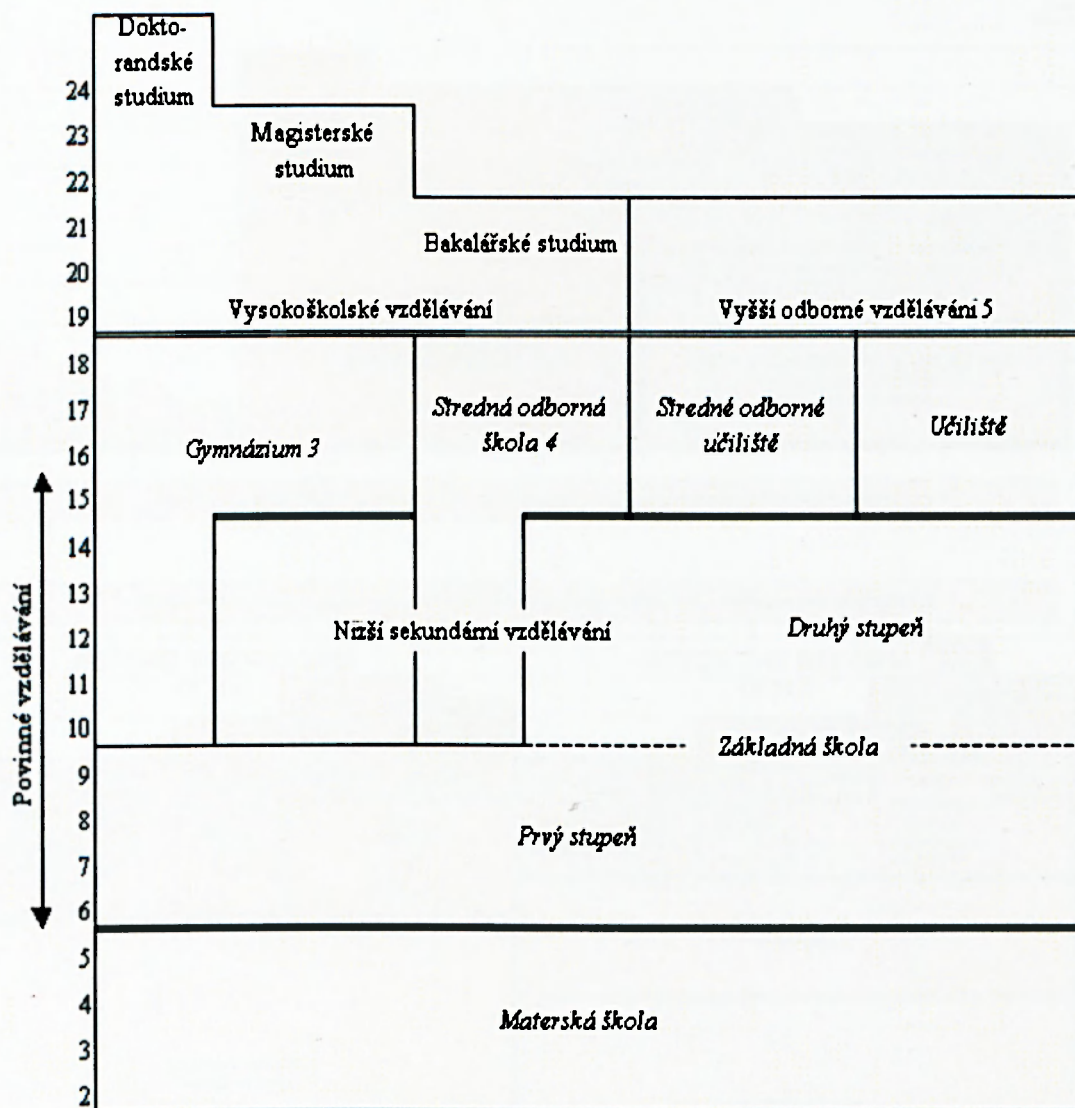
Věk	Počet dětí					Celkem
	0	1	2	3	Více	
16	0,0	11,4	66,9	19,1	2,6	100,0
17	2,8	4,7	61,5	27,1	0,9	100,0
18	5,1	14,0	56,7	19,8	4,1	100,0
19	8,6	15,4	61,5	12,6	1,9	100,0
Celkem	4,1	11,4	62,5	19,5	2,5	100,0

Tab. 3.3.7 Hlavní zdroje informací o sexualitě (v %) (zdroj: WEISS, P., ZVĚŘINA, J., 2001, s. 126)

zdroj	muži		ženy	
	1993	1998	1993	1998
rodina	6	9	11	11
škola	5	7	8	9
TV a rozhlas	10	11	7	7
tisk	11	10	11	9
knihy	22	19	21	23
kamarádi	41	37	33	32
žádný	5	7	8	8

Obr. 3 Vzdělávací systém Slovenska

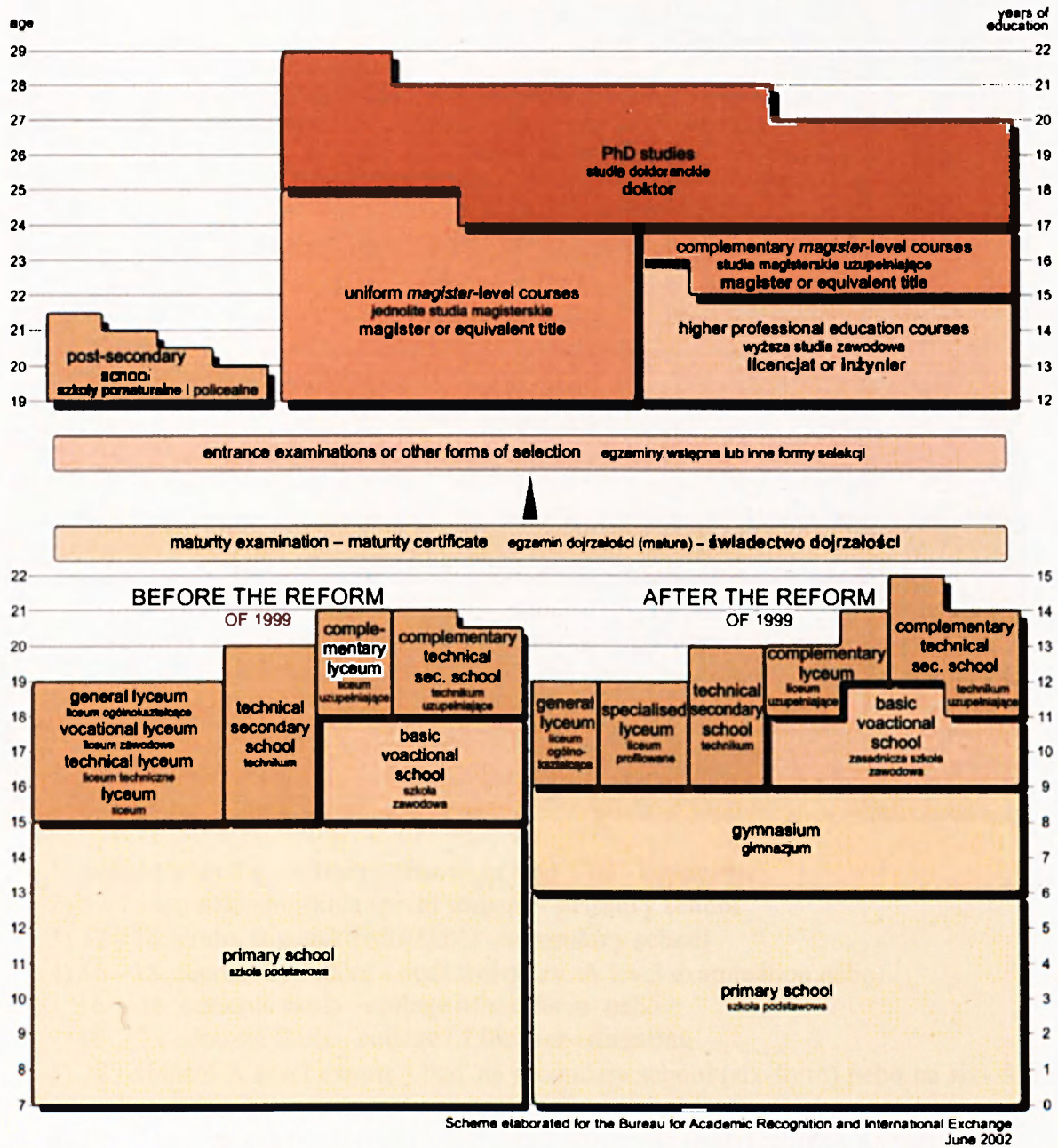
Vzdělávací soustava Slovenska

Zdroj: Národní informační centrum pro mládež [online] [cit. 14. prosince 2008] Dostupné na Internetu: <http://www.icm.cz/slovensky-vzdelavci-system>

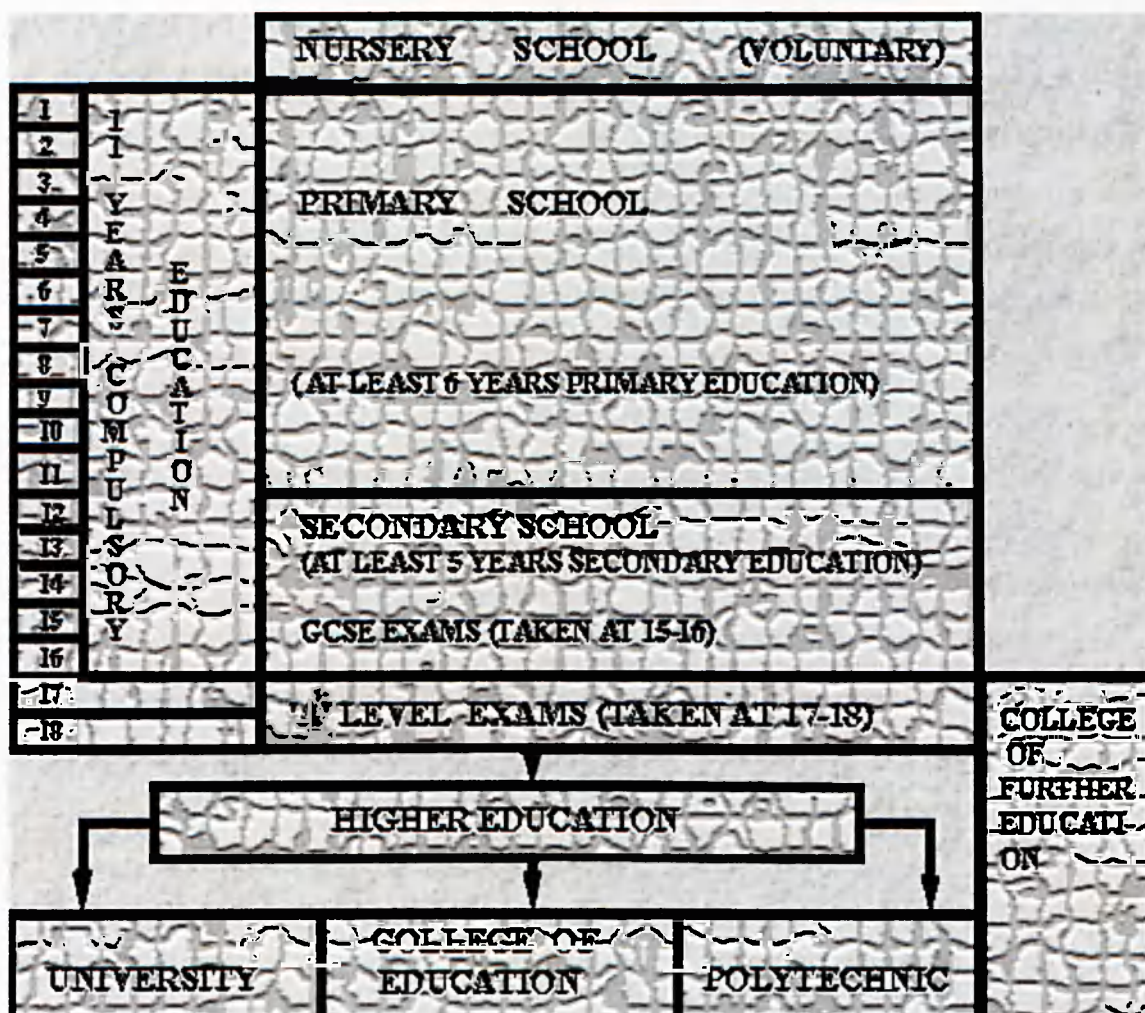
Obr. 4 Polský vzdělávací systém

THE EDUCATION SYSTEM IN POLAND

Zdroj: Bureau for Academic Recognition and International Exchange [online] [cit. 14. prosince 2008] Dostupné na Internetu: <http://www.buwiwm.edu.pl/educ/schemat.htm>

Obr. 5 Britský školský systém

- 1) mateřské školky - **nursery school**: cca do 5 let - nepovinné
- 2) 5 - 11 let: základní škola (první stupeň) - **primary school**
- 3) 12 - 16: druhý stupeň/střední škola - **secondary school**
- 4) 16 - 18: secondary school - dodělávání tzv. A level examination nebo
16 - 18: odborná škola - **college of six-form** nebo
16 - ? : odborná škola - **college of further education**
- 5) 18 : složení **A level exams** - buď na secondary school (six-form) nebo na six- form college)
- 6) 18 - ? : univerzita (**university**), technická univerzita (**polytechnic**), a vyšší škola (**college of education**)

Zdroj: Národní informační centrum pro mládež [online] [cit. 14. prosince 2008] Dostupné na Internetu: <http://www.icm.cz/britsky-vzdelavaci-system>

PŘÍLOHA č. 5 – Příklad aplikace témat partnerství, manželství a rodičovství ve výuce osmiletého Biskupského gymnázia v Ostravě - Zábřehu

Biskupské gymnázium v Ostravě má zpracovaný dlouhodobý projekt výchovy k manželství a rodičovství, jehož program zprostředkovává žákům poznávání základních životních hodnot a postojů souvisejících se zdravím a mezilidskými vztahy. Biskupské gymnázium je církevní školou zřízenou Biskupstvím ostravsko – opavským. Výuku zahájilo ve školním roce 1991/1992 tehdy ještě jako Církevní gymnázium a zřizovatelem bylo Arcibiskupství olomoucké.⁽¹⁾

Témata jednotlivých seminářů, Biskupské gymnázium, Ostrava - Zábřeh

- ⊙ *Prima* – sebezpřijetí, hodnota člověka, základ úcty k druhému člověku
- ⊙ *sekunda*-člověk, lidská důstojnost, svoboda, hodnota vztahu muže a ženy, život ve vztazích, potřeba lásky, dospívání, zamilovanost, postupná cesta k naplnění
- ⊙ *Tercie* – role lidské sexuality, souvislost s odpovědným vztahem, plodnost, biologie lidské pohlavní soustavy, vývoj plodu, úcta k životu dítěte
- ⊙ *Kvarta* – lidský život z hlediska práva, odpovědný postoj k vlastní sexualitě, etické otázky, respektování člověka jako osoby
- ⊙ *Kvinta* – zamilovanost, specifika křesťanského pohledu na lásku, manželství a sexualita, smysl doby známosti, náplň doby známosti
- ⊙ *Sexta* – antikoncepce a mechanismy jejího účinku, zdravotní dopady užívání antikoncepce, postoj k plodnosti, odpovědnost
- ⊙ *Septima* – sexualita v životě dospělých, otázky sexuologie, problematika pohlavních chorob, přehledný souhrn biologického pohledu na lásku, manželství, sexualitu a plodnost, odpovědné rodičovství
- ⊙ *Oktáva* – rozdíly mezi mužem a ženou, vzájemná komplementarita

¹ Osmileté Biskupské gymnázium v Ostravě-Zábřehu [online] [cit. 30. dubna 2008, aktualizace 18. 4. 2008] Dostupné na Internetu: <http://www.b-g.cz/>

PŘÍLOHA č. 6 – Příklad aplikace témat partnerství, manželství a rodičovství ve výuce Ripon Grammar School

Osobnostní, sociální, zdravotní výchova a výchova k občanství (PSHCE – Personal, Social, Health and Citizenship Education) na Riponském gymnáziu⁽²⁾

PSHCE na Ripon Gymnázium má za cíl vybavit žáky znalostmi a dovednostmi, které potřebují do jejich budoucího života. PSHCE zahrnuje vše od politiky až po osobní bezpečí. Vybízí žáky, aby zkoušeli svou vlastní morálku a pocity a srovnávali je s druhými žáky.

Nižší školy nebo KS3

Všechny žáci na vzdělávacím stupni KS3 mají jednu 40-ti minutovou lekci PSHCE každý týden. Zároveň existuje také řada dalších akcí PSHCE během celého školního roku.

PSHCE je hodnocena jednou zkouškou každé léto. Pokrok žáků je pravidelně sledován a hodnocen prací v hodinách a při speciálních akcích.

Ročník 7

Obsah kurzu:

- Co dělá dobrého občana
- Charita
- Zdravé stravování
- Puberta
- Systémy veřejné správy
- Mezinárodní organizace
- Lidská práva
- Šikana
- Studijní dovednosti

Speciální akce:

- Občanský den

V tento den žáci zkoumají historii, zvyky a místní správu Riponu. Tento den také zahrnuje výlet do města Ripon, návštěvu starosty a Hornblowera.

Ročník 8

Obsah kurzu:

- Osobní bezpečí
- EU
- Kouření
- Zločin
- Dobrovolná práce v komunitě
- Rozdílnost a diskriminace

² Riponské gymnázium v North Yorkshire. [online] [cit. 12. ledna 2009, aktualizace 1995 - 2007] Dostupné na Internetu: http://www.ripongrammar.co.uk/subject_departments/pshce/index.php

Speciální akce:

- Život v nebezpečí

Dopoledne organizuje místní policie již druhý rok seminář o první pomoci, drogách, alkoholu, požární ochraně, bezpečnosti silničního provozu a o podpoře obětí zločinu.

Ročník 9

Obsah kurzu:

- Lidská práva a občanské svobody
- Drogy
- Vzdělávací kariéra
- Ekonomické povědomí a hospodaření
- Politika a demokracie
- Zdravotní výchova

Speciální akce:

- Povědomí o nebezpečí alkoholu
- Bewerley Park
- KS3 až KS4 začínají s workshopy

Vyšší školy nebo KS4 nebo Six form education

V KS4 nebo Six form education nejsou k dispozici žádné samostatné lekce PSHCE. PSHCE je poskytována prostřednictvím učebních osnov, a to v daném čase přes různé doprovodné akce.

Žáci na vzdělávacím stupni KS4 budou mít více profesí a prací souvisejících s STI, povědomí o nebezpečí alkoholu a studijních dovedností. PSHCE v Six form education je organizována prostřednictvím obecných studijních lekcí.

Níže uvedené odkazy poslouží pro revizi studijních dovedností se zvláštním zaměřením na žáky KS4 a Six form education.

Internetové odkazy

Obecné

[www.coolschools.org.uk / _pshe / _index.htm](http://www.coolschools.org.uk/_pshe/_index.htm) - některé vynikající odkazy na této stránce
www.thesite.org/ - tyto dvě stránky obsahují informace, jak poskytnout velké množství obecných pokynů pokrývajících celou oblast PSHCE, včetně revize osnov a studijních dovedností
[www.nwfg.org / pages / zdroje / knowitall / index.htm](http://www.nwfg.org/pages/ zdroje / knowitall / index.htm)

BBC s více užitečnými odkazy

www.bbc.co.uk/schools/11_16/citizenship.shtml
www.bbc.co.uk/schools/11_16/pshe.shtml
www.bbc.co.uk/radio1/onelife/index.shtml
www.bbc.co.uk/radio1/onelife/education/revision/tips.shtml

Stres ze zkoušek

[revisioncentre.co.uk / poradenství / study_techniques.html](http://revisioncentre.co.uk/poradenství/study_techniques.html)
[www.excellenceinrewe.org / revize](http://www.excellenceinrewe.org/revize)
[BBC pomoci zkouaka stres](http://www.bbc.com/pomoci_zkouaka_stres)

Newsround

[news.bbc.co.uk / cbbcnews / default.stm](http://news.bbc.co.uk/cbbcnews/default.stm)

Zdraví

www.bbc.co.uk/health/
Childrens' zdraví
www.childrenfirst.nhs.uk/teens/

Poradenské linky, Komunikační dovednosti – informace ke stažení

http://www.btbetterworld.com/developing_skills/free_resources/searchresults.ikml

1) Která témata z oblasti partnerství, manželství a rodičovství jste dosud na střední škole probírali? (můžete vybrat více možností a dopsat vlastní témata)

- a) rodinné právo
- b) vývoj dítěte z pohledu psychologie
- c) partnerské vztahy
- d) rodina z pohledu sociologie
- e) vznik vývoj dítěte z pohledu biologie
- f) žádná
- g) další témata
-
-

Můžete zdůvodnit:

.....

2) Která témata v problematice partnerství, manželství a rodičovství by Vás nejvíce zajímala? (můžete vybrat více možností)

- a) láska
- b) antikoncepce
- c) finance v rodině
- d) komunikace mezi manžely
- e) rodinné právo
- f) výchova dítěte
- g) pohlavní choroby
- h) žádné
- i) jiné.....

Můžete zdůvodnit:

.....

3) Postrádáte ve výuce tato témata? ANO – NE

Určitě, prosím, zdůvodněte svoji odpověď.

.....

.....
.....

4) Pořádá vaše škola besedy týkající se partnerství, manželství či rodičovství?

ANO – NE

Můžete zdůvodnit:

.....

5) Pokud ANO, na jaká témata?

.....

.....

6) Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství?

ANO – NE

Můžete zdůvodnit:

.....

7) Zúčastnili byste se besed s touto tematikou? (můžete vybrat více možností)

- a) beseda s matkou o těhotenství a porodu
- b) beseda o HIV-AIDS
- c) beseda s ekonomem (rodina a ekonomika)
- d) beseda s právníkem (rodinné právo)
- e) beseda s gynekologem (o těhotenství a porodu)
- f) beseda se sexuologem
- g) žádné
- h) jiné

Můžete zdůvodnit:

.....

8) Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život?

ANO – NE

Určitě, prosím, zdůvodněte svoji odpověď.

.....
.....
.....

9) Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství? (můžete vybrat více možností)

- a) od kamarádů
- b) od rodičů
- c) z časopisů
- d) odborné literatury
- e) ve škole
- f) od jinud

Určitě, prosím, zdůvodněte svoji odpověď.

.....
.....
.....

10) Přihlásili byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství (témata předmětu viz str.5)?

ANO – NE

Určitě, prosím, zdůvodněte svoji odpověď.

.....
.....
.....

11) Jak byste takový volitelný předmět nazval/a?

.....

12) Podtrhněte pro Vás nejzajímavější témata. (jednotlivě, ne celou skupinu)

VOLITELNÝ PŘEDMĚT

Témata:

1) láska a partnerství

- zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě
- důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti
- komunikace mezi partnery
- partnerství s cizincem (odlišnost kultur)
- reprodukční zdraví
- antikoncepce v minulosti a dnes
- sexualita a zákon v minulosti a dnes
- promiskuita
- pohlavní choroby
- sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita

2) manželství

- vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti
- sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam ...
- role muže a ženy v manželství
- manželství a právo
- poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie)
- manželské poradny

3) rodina

- význam a funkce rodiny v minulosti a dnes
- vývojové fáze rodiny, krize rodiny (co dělat)
- rodina a religionistika (odlišnost kultur)
- tradice v české rodině
- rodina a právo
- sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy)

4) rodičovství

- plánované rodičovství
- těhotenství, porod
- význam výběru jména
- péče o dítě (specifika vývojových období)
- práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte
- rodiče, děti a právo
- syndrom CAN (týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte)
- statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty...

PŘÍLOHA č. 8 – všechny tabulky výzkumné sondy

Tab. 6.4.1 Věk respondentů

Věk respondentů	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
17	25	13,37 %	11	7,48 %	36	10,78 %
18	143	76,47 %	115	78,23 %	258	77,25 %
19	17	9,09 %	21	14,29 %	38	11,38 %
20	1	0,53 %	0	0,00 %	1	0,30 %
21	1	0,53 %	0	0,00 %	1	0,30 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

Tab. 6.4.2 Typ rodiny, ve kterém žijí

Rodina	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
Úplná	142	75,94 %	111	75,51 %	253	75,75 %
Neúplná	36	19,25 %	23	15,65 %	59	17,66 %
Rekonstruovaná	6	3,21 %	7	4,76 %	13	3,89 %
Jiný typ	3	1,60 %	4	2,72 %	7	2,10 %
Nezatrhl/a	0	0,00 %	2	1,36 %	2	0,60 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

Tab. 6.6.1.1 (a) Která témata z oblasti partnerství, manželství a rodičovství jste dosud na střední škole probírali? (ot.1)

	Ženy		Muži		Celkem		Chi-kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
a	133	71,12%	121	82,31%	254	76,05%	0,017
b	162	86,63%	123	83,67%	285	85,33%	0,448
c	64	34,22%	52	35,37%	116	34,73%	0,827
d	127	67,91%	107	72,79%	234	70,06%	0,334
e	115	61,50%	101	68,71%	216	64,67%	0,171
f	3	1,60%	0	0,00%	3	0,90%	0,123
g	14	7,49%	10	6,80%	24	7,19%	0,81
Nezatrhl/a	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

(a) rodinné právo, (b) vývoj dítěte z pohledu psychologie, (c) partnerské vztahy, (d) rodina z pohledu sociologie, (e) vznik a vývoj dítěte z pohledu biologie, (f) žádná, (g) další témata

Tab. 6.6.1.1 (b) Která témata z oblasti partnerství, manželství a rodičovství jste dosud na střední škole probírali? (ot.1)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
a	133	21,52 %	121	23,54 %	254	22,44 %
b	162	26,21 %	123	23,93 %	285	25,18 %
c	64	10,36 %	52	10,12 %	116	10,25 %
d	127	20,55 %	107	20,82 %	234	20,67 %
e	115	18,61 %	101	19,65 %	216	19,08 %
f	3	0,49 %	0	0,00 %	3	0,27 %
g	14	2,27 %	10	1,95 %	24	2,12 %
Nezatrhl/a	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Celkový počet odpovědí respondentů	618	100,00 %	514	100,00 %	1132	100,00 %

Legenda:

(a) rodinné právo, (b) vývoj dítěte z pohledu psychologie, (c) partnerské vztahy, (d) rodina z pohledu sociologie, (e) vznik a vývoj dítěte z pohledu biologie, (f) žádná, (g) další témata

Tab. 6.6.1.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X² pro všechny možnosti (a až g).

Hodnota testového kritéria X ²	3,91
DF	6
p	0,6893

Tab. 6.6.2.1 (a) Která témata v problematice partnerství, manželství a rodičovství by Vás nejvíce zajímala? (ot.2)

	Ženy		Muži		Celkem		Chí-kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
a	60	32,09%	40	27,21%	100	29,94%	0,397
b	50	26,74%	25	17,01%	75	22,46%	0,043
c	60	32,09%	57	38,78%	117	35,03%	0,157
d	100	53,48%	52	35,37%	152	45,51%	0,002
e	65	34,76%	34	23,13%	99	29,64%	0,028
f	116	62,03%	66	44,90%	182	54,49%	0,283
g	57	30,48%	31	21,09%	88	26,35%	0,079
h	21	11,23%	22	14,97%	43	12,87%	0,278
i	15	8,02%	12	8,16%	27	8,08%	0,918
Nezatrhl/a	0	0,00%	3	2,04%	3	0,90%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

(a) láska, (b) antikoncepce, (c) finance v rodině, (d) komunikace mezi manžely, (e) rodinné právo, (f) výchova dítěte, (g) pohlavní choroby, (h) žádné, (i) jiné

Tab. 6.6.2.1 (b) Která témata v problematice partnerství, manželství a rodičovství by Vás nejvíce zajímala? (ot.2)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
a	60	11,03 %	40	11,70 %	100	11,29 %
b	50	9,19 %	25	7,31 %	75	8,47 %
c	60	11,03 %	57	16,67 %	117	13,21 %
d	100	18,38 %	52	15,20 %	152	17,16 %
e	65	11,95 %	34	9,94 %	99	11,17 %
f	116	21,32 %	66	19,30 %	182	20,54 %
g	57	10,48 %	31	9,06 %	88	9,93 %
h	21	3,86 %	22	6,43 %	43	4,85 %
i	15	2,76 %	12	3,51 %	27	3,05 %
Nezatrhl/a	0	0,00 %	3	0,88 %	3	0,34 %
Celkový počet odpovědí respondentů	544	100,00 %	342	100,00 %	886	100,00 %

Legenda:

(a) láska, (b) antikoncepce, (c) finance v rodině, (d) komunikace mezi manžely, (e) rodinné právo, (f) výchova dítěte, (g) pohlavní choroby, (h) žádné, (i) jiné

Tab. 6.6.2.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2 pro všechny možnosti (a až i).

Hodnota testového kritéria X^2	12,11
DF	8
p	0,1464

Tab. 6.6.3.1 Postrádáte ve výuce tato témata? (ot.3)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
ANO	88	47,06 %	57	38,78 %	145	43,41 %
NE	99	52,94 %	89	60,54 %	188	56,29 %
NEVÍM	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Nezatrhl/a	0	0,00 %	1	0,68 %	1	0,30 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

Tab. 6.6.3.2 : Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2

Hodnota testového kritéria X^2	2,14
DF	1
p	0,1431

Tab. 6.6.3.3 Ženy podle typu rodiny, ve které žijí – Postrádáte ve výuce tato témata? (ot.3)

Ženy	Úplná rodina		Neúplná rodina		Rekonstruovaná r.		Jiný typ rodiny		Celkem	
	Absolutní f	Relativní	Absolutní f	Relativní	Absolutní f	Relativní	Absolutní f	Relativní	Absolutní f	Relativní
ANO	65	45,45 %	18	50,00 %	4	66,67 %	1	50,00 %	88	47,06 %
NE	78	54,55 %	18	50,00 %	2	33,33 %	1	50,00 %	99	52,94 %
NEVIM	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Nezatrhl/a	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Počet respondentů	143	100,00 %	36	100,00 %	6	100,00 %	2	100,00 %	187	100,00 %

Tab. 6.6.3.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2 (ženy)

Hodnota testového kritéria X^2	0,24
DF	1
p	0,6250

Tab. 6.6.3.5 Muži podle typu rodiny, ve které žijí – Postrádáte ve výuce tato témata? (ot.3)

Muži	Úplná rodina		Neúplná rodina		Rekonstruovaná r.		Jiný typ rodiny		Celkem	
	Absolutní f	Relativní	Absolutní f	Relativní	Absolutní f	Relativní	Absolutní f	Relativní	Absolutní f	Relativní
ANO	39	35,14 %	10	43,48 %	5	71,43 %	3	50,00 %	57	38,78 %
NE	71	63,96 %	13	56,52 %	2	28,57 %	3	50,00 %	89	60,54 %
NEVÍM	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Nezatrhl	1	0,90 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	1	0,68 %
Počet respondentů	111	100,00 %	23	100,00 %	7	100,00 %	6	100,00 %	147	100,00 %

Tab. 6.6.3.6 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2 (muži)

Hodnota testového kritéria X^2	0,53
DF	1
p	0,4682

Tab. 6.6.4.1 Pořádá Vaše škola besedy týkající se partnerství, manželství či rodičovství? (ot.4)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
ANO	57	30,48 %	26	17,69 %	83	24,85 %
NE	125	66,84 %	112	76,19 %	237	70,96 %
NEVÍM	5	2,67 %	9	6,12 %	14	4,19 %
Nezatrhl/a	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

Tab. 6.6.4.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2

Hodnota testového kritéria X^2	6,36
DF	1
p	0,0117

Tab. 6.6.4.3 Pokud pořádá besedy, na která témata? (ot.5)

Pořadí četnosti odpovědí	Témata besed	Celkový počet odpovědí respondentů
1	otázky týkající se sexuálního života	25
2	drogová prevence	12
3	antikoncepce	9
4	program „S tebou o tobě“	6
5	partnerské vztahy	6
6	projekt „Miminko nanečisto“	6
7	HIV/AIDS	5
8	pohlavní choroby	5
9	beseda s gynekologem	4
10	dospívání	3
11	rodičovství a výchova dítěte	3
12	registrované partnerství	3
13	prevence patologických jevů	2
14	neví či nevedli	7

Tab. 6.6.5.1 Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství? (ot.6)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
ANO	79	42,25 %	33	22,45 %	112	33,53 %
NE	105	56,15 %	113	76,87 %	218	65,27 %
NEVÍM	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Nezatrhl/a	3	1,60 %	1	0,68 %	4	1,20 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

Tab. 6.6.5.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2

Hodnota testového kritéria X^2	15,01
DF	1
p	0,0001

Tab. 6.6.5.3 Ženy podle typu rodiny, ve kterém žijí – Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství? (ot.6)

Ženy	Úplná rodina		Neúplná rodina		Rekonstruovaná r.		Jiný typ rodiny		Celkem	
	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní
ANO	62	43,36 %	13	36,11 %	4	66,67 %	0	0,00 %	79	42,25 %
NE	79	55,24 %	22	61,11 %	2	33,33 %	2	100,00 %	105	56,15 %
NEVÍM	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Nezatrhl	2	1,40 %	1	2,78 %	0	0,00 %	0	0,00 %	3	1,60 %
Počet respondentů	143	100,00 %	36	100,00 %	6	100,00 %	2	100,00 %	187	100,00 %

Tab. 6.6.5.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2

Hodnota testového kritéria X2	0,53
DF	1
p	0,4646

Tab. 6.6.5.5 Muži podle typu rodiny, ve kterém žijí – Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství? (ot.6)

Muži	Úplná rodina		Neúplná rodina		Rekonstruovaná r.		Jiný typ rodiny		Celkem	
	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní
ANO	21	18,92 %	8	34,78 %	3	42,86 %	1	16,67 %	33	22,45 %
NE	89	80,18 %	15	65,22 %	4	57,14 %	5	83,33 %	113	76,87 %
NEVÍM	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Nezatrhl	1	0,90 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	1	0,68 %
Počet respondentů	111	100,00 %	23	100,00 %	7	100,00 %	6	100,00 %	147	100,00 %

Tab. 6.6.5.6 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2

Hodnota testového kritéria X2	2,75
DF	1
p	0,0974

Tab. 6.6.6.1 (a) Zúčastnil/a byste se besed s touto tématikou? (ot.7)

	Ženy		Muži		Celkem		Chi-kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
a	81	43,32%	23	15,65%	104	31,14%	0
b	125	66,84%	65	44,22%	190	56,89%	0
c	70	37,43%	61	41,50%	131	39,22%	0,443
d	92	49,20%	55	37,41%	147	44,01%	0,032
e	84	44,92%	28	19,05%	112	33,53%	0
f	102	54,55%	67	45,58%	169	50,60%	0,106
g	15	8,02%	22	14,97%	37	11,08%	0,044
h	12	6,42%	7	4,76%	19	5,69%	0,519
Nezatrhl/a	1	0,53%	1	0,68%	2	0,60%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

(a) beseda s matkou o těhotenství a porodu, (b) beseda o HIV/AIDS, (c) beseda s ekonomem (rodina a ekonomika), (d) beseda s právníkem (rodinné právo), (e) beseda s gynekologem (o těhotenství a porodu), (f) beseda se sexuologem, (g) žádné, (h) jiné

Tab. 6.6.6.1 (b) Zúčastnil/a byste se besed s touto tématikou? (ot.7)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
a	81	13,92 %	23	6,99 %	104	11,42 %
b	125	21,48 %	65	19,76 %	190	20,86 %
c	70	12,03 %	61	18,54 %	131	14,38 %
d	92	15,81 %	55	16,72 %	147	16,14 %
e	84	14,43 %	28	8,51 %	112	12,29 %
f	102	17,53 %	67	20,36 %	169	18,55 %
g	15	2,58 %	22	6,69 %	37	4,06 %
h	12	2,06 %	7	2,13 %	19	2,09 %
Nezatrhl/a	1	0,17 %	1	0,30 %	2	0,22 %
Celkový počet odpovědí respondentů	582	100,00 %	329	100,00 %	911	100,00 %

Legenda:

(a) beseda s matkou o těhotenství a porodu, (b) beseda o HIV/AIDS, (c) beseda s ekonomem (rodina a ekonomika), (d) beseda s právníkem (rodinné právo), (e) beseda s gynekologem (o těhotenství a porodu), (f) beseda se sexuologem, (g) žádné, (h) jiné

Tab. 6.6.6.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X² - celkový test pro položky a až h

Hodnota testového kritéria X ²	31,11
DF	7
p	<0.0001

Tab. 6.6.7.1 Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život? (ot.8)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
ANO	139	74,33 %	98	66,67 %	237	70,96 %
NE	43	22,99 %	41	27,89 %	84	25,15 %
NEVÍM	4	2,14 %	6	4,08 %	10	2,99 %
Nezatrhl/a	1	0,53 %	2	1,36 %	3	0,90 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

Tab. 6.6.7.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2

Hodnota testového kritéria X2	1,41
DF	1
p	0,2358

Tab. 6.6.7.3 Ženy, podle typu rodiny, ve kterém žijí – Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život? (ot.8)

Ženy	Úplná rodina		Neúplná rodina		Rekonstruovaná r.		Jiný typ rodiny		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
ANO	110	76,92%	24	66,67%	4	66,67%	1	50,00%	139	74,33%
NE	30	20,98%	10	27,78%	2	33,33%	1	50,00%	43	22,99%
NEVÍM	2	1,40%	2	5,56%	0	0,00%	0	0,00%	4	2,14%
Nezatrhl/a	1	0,70%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	1	0,53%
Počet respondentů	143	100,00%	36	100,00%	6	100,00%	2	100,00%	187	100,00%

Tab. 6.6.7.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (ženy)

Hodnota testového kritéria X2	0,98
DF	1
p	0,3210

Tab. 6.6.7.5 Muži, podle typu rodiny, ve kterém žijí – Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život? (ot.8)

Muži	Úplná rodina		Neúplná rodina		Rekonstruovaná r.		Jiný typ rodiny		Celkem	
	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní
ANO	73	65,77%	15	65,22%	6	85,71%	4	66,67%	98	66,67%
NE	31	27,93%	7	30,43%	1	14,29%	2	33,33%	41	27,89%
NEVÍM	6	5,41%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	6	4,08%
Nezatrhl	1	0,90%	1	4,35%	0	0,00%	0	0,00%	2	1,36%
Počet respondentů	111	100,00%	23	100,00%	7	100,00%	6	100,00%	147	100,00%

Tab. 6.6.7.6 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (muži)

Hodnota testového kritéria X2	0,03
DF	1
p	0,8519

Tab. 6.6.8.1 (a) Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství? (ot.9)

	Ženy		Muži		Celkem		Chí- kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
a	130	69,52%	66	44,90%	196	58,68%	0
b	143	76,47%	90	61,22%	233	69,76%	0,002
c	60	32,09%	29	19,73%	89	26,65%	0,01
d	46	24,60%	20	13,61%	66	19,76%	0,011
e	49	26,20%	45	30,61%	94	28,14%	0,39
f	56	29,95%	55	37,41%	111	33,23%	0,16
Nezatrhl/a	1	0,53%	0	0,00%	1	0,30%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

(a) od kamarádů, (b) od rodičů, (c) z časopisů, (d) odborné literatury, (e) ve škole, (f) odjinud

Tab. 6.6.8.1 (b) Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství? (ot.9)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
a	130	26,80 %	66	21,64 %	196	24,81 %
b	143	29,48 %	90	29,51 %	233	29,49 %
c	60	12,37 %	29	9,51 %	89	11,27 %
d	46	9,48 %	20	6,56 %	66	8,35 %
e	49	10,10 %	45	14,75 %	94	11,90 %
f	56	11,55 %	55	18,03 %	111	14,05 %
Nezatrhl/a	1	0,21 %	0	0,00 %	1	0,13 %
Celkový počet odpovědí respondentů	485	100,00 %	305	100,00 %	790	100,00 %

Legenda:

(a) od kamarádů, (b) od rodičů, (c) z časopisů, (d) odborné literatury, (e) ve škole, (f) odjinud

Tab. 6.6.8.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X²

Hodnota testového kritéria X ²	14,30
DF	5
p	0,0138

Tab. 6.6.8.3 (a) Ženy podle typu rodiny, ve kterém žijí – Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství? (ot.9)

Ženy	Úplná rodina		Neúplná rodina		Rekonstruovaná r.		Jiný typ rodiny		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
a	96	26,16 %	28	28,28 %	4	26,67 %	2	50,00 %	130	26,80 %
b	110	29,97 %	29	29,29 %	3	20,00 %	1	25,00 %	143	29,48 %
c	44	11,99 %	14	14,14 %	2	13,33 %	0	0,00 %	60	12,37 %
d	36	9,81 %	7	7,07 %	3	20,00 %	0	0,00 %	46	9,48 %
e	40	10,90 %	7	7,07 %	1	6,67 %	1	25,00 %	49	10,10 %
f	40	10,90 %	14	14,14 %	2	13,33 %	0	0,00 %	56	11,55 %
Nezatrhl/a	1	0,27 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	1	0,21 %
Počet respondentů	367	100,00 %	99	100,00 %	15	100,00 %	4	100,00 %	485	100,00 %

Legenda:

(a) od kamarádů, (b) od rodičů, (c) z časopisů, (d) odborné literatury, (e) ve škole, (f) odjinud

Tab. 6.6.8.3 (b) Ženy podle typu rodiny, ve kterém žijí – Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství? (ot.9)

Ženy	Úplná rodina		Neúplná rodina		Rekonstruovaná r.		Jiný typ rodiny		Celkem	
	Absolutní í	Relativní	Absolutní í	Relativní	Absolutní í	Relativní	Absolutní í	Relativní	Absolutní í	Relativní
a	96	67,13 %	28	77,78 %	4	66,67 %	2	100,00 %	130	69,52 %
b	110	76,92 %	29	80,56 %	3	50,00 %	1	50,00 %	143	76,47 %
c	44	30,77 %	14	38,89 %	2	33,33 %	0	0,00 %	60	32,09 %
d	36	25,17 %	7	19,44 %	3	50,00 %	0	0,00 %	46	24,60 %
e	40	27,97 %	7	19,44 %	1	16,67 %	1	50,00 %	49	26,20 %
f	40	27,97 %	14	38,89 %	2	33,33 %	0	0,00 %	56	29,95 %
Nezatrhl	1	0,70 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	1	0,53 %
Počet respondentů	143	100,00 %	36	100,00 %	6	100,00 %	2	100,00 %	187	100,00 %

Legenda:

(a) od kamarádů, (b) od rodičů, (c) z časopisů, (d) odborné literatury, (e) ve škole, (f) odjinud

Tab. 6.6.8.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (ženy)

Hodnota testového kritéria X2	2,90
DF	5
p	0,7149

Tab. 6.6.8.5 (a) Muži podle typu rodiny, ve kterém žijí – Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství? (ot.9)

Muži	Úplná rodina		Neúplná rodina		Rekonstruovaná r.		Jiný typ rodiny		Celkem	
	Absolutní í	Relativní	Absolutní í	Relativní	Absolutní í	Relativní	Absolutní í	Relativní	Absolutní í	Relativní
a	46	21,60 %	16	26,23 %	2	12,50 %	2	13,33 %	66	21,64 %
b	68	31,92 %	16	26,23 %	3	18,75 %	3	20,00 %	90	29,51 %
c	18	8,45 %	6	9,84 %	4	25,00 %	1	6,67 %	29	9,51 %
d	13	6,10 %	5	8,20 %	1	6,25 %	1	6,67 %	20	6,56 %
e	36	16,90 %	4	6,56 %	1	6,25 %	4	26,67 %	45	14,75 %
f	32	15,02 %	14	22,95 %	5	31,25 %	4	26,67 %	55	18,03 %
Nezatrhl	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Počet respondentů	213	100,00 %	61	100,00 %	16	100,00 %	15	100,00 %	305	100,00 %

Legenda:

(a) od kamarádů, (b) od rodičů, (c) z časopisů, (d) odborné literatury, (e) ve škole, (f) odjinud

Tab. 6.6.8.5 (b) Muži podle typu rodiny, ve kterém žijí – Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství?

Muži	Úplná rodina		Neúplná rodina		Rekonstruovaná r.		Jiný typ rodiny		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
a	46	41,44 %	16	69,57 %	2	28,57 %	2	33,33 %	66	44,90 %
b	68	61,26 %	16	69,57 %	3	42,86 %	3	50,00 %	90	61,22 %
c	18	16,22 %	6	26,09 %	4	57,14 %	1	16,67 %	29	19,73 %
d	13	11,71 %	5	21,74 %	1	14,29 %	1	16,67 %	20	13,61 %
e	36	32,43 %	4	17,39 %	1	14,29 %	4	66,67 %	45	30,61 %
f	32	28,83 %	14	60,87 %	5	71,43 %	4	66,67 %	55	37,41 %
Nezatrhl	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Počet respondentů	111	100,00 %	23	100,00 %	7	100,00 %	6	100,00 %	147	100,00 %

Legenda:

(a) od kamarádů, (b) od rodičů, (c) z časopisů, (d) odborné literatury, (e) ve škole, (f) odjinud

Tab. 6.6.8.6 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2 (muži)

Hodnota testového kritéria X^2	6,62
DF	5
p	0,2503

Tab. 6.6.9.1 Přihlásil/a byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství? (ot.10)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
ANO	92	49,20 %	44	29,93 %	136	40,72 %
NE	86	45,99 %	103	70,07 %	189	56,59 %
NEVÍM	8	4,28 %	0	0,00 %	8	2,40 %
Nezatrhl/a	1	0,53 %	0	0,00 %	1	0,30 %
Počet respondentů	187	100,00 %	147	100,00 %	334	100,00 %

Tab. 6.6.9.2 : Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X^2

Hodnota testového kritéria X^2	15,66
DF	1
p	<0.0001

Tab. 6.6.9.3 Ženy podle typu rodiny, ve které žijí - Přihlásila byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství? (ot.10)

Ženy	Úplná rodina		Neúplná rodina		Rekonstruovaná r.		Jiný typ rodiny		Celkem	
	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní
ANO	71	49,65 %	16	44,44 %	5	83,33 %	0	0,00 %	92	49,20 %
NE	64	44,76 %	19	52,78 %	1	16,67 %	2	100,00 %	86	45,99 %
NEVÍM	7	4,90 %	1	2,78 %	0	0,00 %	0	0,00 %	8	4,28 %
Nezatrhl	1	0,70 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	1	0,53 %
Počet respondentů	143	100,00 %	36	100,00 %	6	100,00 %	2	100,00 %	187	100,00 %

Tab. 6.6.9.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (ženy)

Hodnota testového kritéria X2	0,53
DF	1
p	0,4682

Tab. 6.6.9.5 Muži podle typu rodiny, ve které žijí - Přihlásil byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství? (ot.10)

Muži	Úplná rodina		Neúplná rodina		Rekonstruovaná r.		Jiný typ rodiny		Celkem	
	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní	Absolutn í	Relativní
ANO	27	24,32 %	10	43,48 %	3	42,86 %	4	66,67 %	44	29,93 %
NE	84	75,68 %	13	56,52 %	4	57,14 %	2	33,33 %	103	70,07 %
NEVÍM	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Nezatrhl	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Počet respondentů	111	100,00 %	23	100,00 %	7	100,00 %	6	100,00 %	147	100,00 %

Tab. 6.6.9.6 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2 (muži)

Hodnota testového kritéria X2	3,50
DF	1
p	0,0615

Tab. 6.6.10.1 Jak byste volitelný předmět nazvala? (ženy)

Pořadí četnosti odpovědí	Název volitelného předmětu	Celkový počet odpovědí respondentů	
1	Neuvedla	43	
2	Rodinná výchova	34	
3	Problematika partnerství, manželství a rodičovství	13	
4	Mezilidské vztahy	8	
5	Neví	7	
6	Vztahy Sociální vztahy Seminář partnerských vztahů Partnerství, manželství, rodičovství a jiné vztahy Rodinné vztahy Problematika vztahů Seminář sociálních vztahů	Partnerství a vztahy Partnerské vztahy Mezilidské vztahy a partnerství Partnerské a rodinné vztahy Simulace vztahů Vztahy mezi partnery Vztahy mezi lidmi	1 – 3
7	Život Rodinný život Osobní život Partnerský život a jeho problémy Soukromý život	Společenský život Jak žít s mužem Opravdový život Do života připraven Život ve dvou Nástrahy života	1 – 3
8	Partnerství Partnerství a jiné běsy Problematika partnerství	Psychologie partnerství Partnerská výchova Láska a partnerství	1 – 3
9	Rodina Radosti a strasti v rodině Rodinné právo	Rodina a my Rodinná problematika Soužití v rodině	1 – 3
10	Rodičovství Od lásky po rodičovství Rodičovství pro každého Seminář o partnerství a rodičovství		1 – 3
11	Různé Společnost a my Poradna Společenské vědy Mateřská výchova Partnerství, manželství, rodičovství – teď nebo počkáš? Co mě čeká? Co jste kdy chtěli vědět a báli jste se zeptat Vše, co chcete vědět, ale bojíte se zeptat Láska, manželství – co asi nevíte Sociologický seminář Lekce do budoucnosti Partnerství, manželství a rodičovství a jeho problémy Partnerství, manželství a rodičovství		1 – 3

Tab. 6.6.10.2 Jak byste volitelný předmět nazval? (muži)

Pořadí četnosti odpovědi	Název volitelného předmětu	Celkový počet odpovědí respondentů
1	Neuvedl	45
2	Rodinná výchova	21
3	Problematika partnerství, manželství a rodičovství	14
4	Neví	10
5	Partnerství, manželství a rodičovství (PAMARO)	9
6	Partnerské vtahy	6
7	Vztahy Mezilidské vztahy Životní vztahy, aneb co nás čeká a nemine Debaty o partnerských vztazích Problematika manželského vztahu Vztahy ve společnosti Vztahová problematika intimní úrovně Partnerství a vztahy	1 – 3
8	Život Příprava na život Seminář z rodinného života Teoretická příprava do života Teorie života v manželství Jak správně žít s milovanými osobami Průprava pro budoucí život	1 – 3
9	Partnerství Seminář partnerské problematiky Základní znalosti partnerství Partnerství, aneb o co jste přišli	1 – 3
10	Rodina Partnerství a rodina Základy správné rodiny Rodina a její problémy Psychologie rodiny	1 – 3
11	Rodičovství Manželství a rodičovství Partnerství a rodičovství Rodičovská problematika Jak být rodičem	1 – 3
12	Různé Sociální výchova člověka Jak se chovat a co dělat Základy společenských věd Co se takhle schumelí mezi dvěma manželi Láska, rovnost, manželství Potřebná výchova Sexuální seminář Familiologie Sociální společnost	1 – 3

Tab. 6.6.11.1 (a) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – láska a partnerství (ot.12)

	Ženy		Muži		Celkem		Chí- kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
1	72	38,50%	68	46,26%	140	41,92%	0,129
2	71	37,97%	54	36,73%	125	37,43%	0,865
3	100	53,48%	69	46,94%	169	50,60%	0,26
4	97	51,87%	49	33,33%	146	43,71%	0,001
5	39	20,86%	37	25,17%	76	22,75%	0,325
6	93	49,73%	55	37,41%	148	44,31%	0,027
7	88	47,06%	62	42,18%	150	44,91%	0,407
8	68	36,36%	48	32,65%	116	34,73%	0,513
9	79	42,25%	50	34,01%	129	38,62%	0,137
10	98	52,41%	60	40,82%	158	47,31%	0,114
Nezatrhl/a	6	3,21%	6	4,08%	12	3,59%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

- (1) zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě
- (2) důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti
- (3) komunikace mezi partnery
- (4) partnerství s cizincem (odlišnost kultur)
- (5) reprodukční zdraví
- (6) antikoncepce v minulosti a dnes
- (7) sexualita a zákon v minulosti a dnes
- (8) promiskuita
- (9) pohlavní choroby
- (10) sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita

Tab. 6.6.11.2 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2

Hodnota testového kritéria X2	10,51
DF	9
p	0,3106

Tab. 6.6.11.3 Pořadí zájmu respondentů o daná témata (nejvíce po nejméně zajímavě)
– láska a partnerství

Pořadí četnosti odpovědí	Ženy	Muži
1	komunikace mezi partnery	komunikace mezi partnery
2	sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita	zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě
3	partnerství s cizincem (odlišnost kultur)	sexualita a zákon v minulosti a dnes
4	antikoncepce v minulosti a dnes	sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita
5	sexualita a zákon v minulosti a dnes	antikoncepce v minulosti a dnes
6	pohlavní choroby	důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti
7	zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě	pohlavní choroby
8	důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti	partnerství s cizincem (odlišnost kultur)
9	promiskuita	promiskuita
10	reprodukční zdraví	reprodukční zdraví

Tab. 6.6.11.4 (b) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – láska a partnerství (ot.12)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
1	72	8,88 %	68	12,19 %	140	10,23 %
2	71	8,75 %	54	9,68 %	125	9,13 %
3	100	12,33 %	69	12,37 %	169	12,34 %
4	97	11,96 %	49	8,78 %	146	10,66 %
5	39	4,81 %	37	6,63 %	76	5,55 %
6	93	11,47 %	55	9,86 %	148	10,81 %
7	88	10,85 %	62	11,11 %	150	10,96 %
8	68	8,38 %	48	8,60 %	116	8,47 %
9	79	9,74 %	50	8,96 %	129	9,42 %
10	98	12,08 %	60	10,75 %	158	11,54 %
Nezatrhl/a	6	0,74 %	6	1,08 %	12	0,88 %
Celkový počet odpovědí respondentů	811	100,00 %	558	100,00 %	1369	100,00 %

Legenda:

- (1) zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě
- (2) důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti
- (3) komunikace mezi partnery
- (4) partnerství s cizincem (odlišnost kultur)
- (5) reprodukční zdraví
- (6) antikoncepce v minulosti a dnes
- (7) sexualita a zákon v minulosti a dnes
- (8) promiskuita
- (9) pohlavní choroby
- (10) sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita

Tab. 6.6.11.5 (a) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – manželství (ot.12)

	Ženy		Muži		Celkem		Chi-kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
1	68	36,36%	49	33,33%	117	35,03%	0,602
2	53	28,34%	27	18,37%	80	23,95%	0,037
3	68	36,36%	38	25,85%	106	31,74%	0,044
4	57	30,48%	37	25,17%	94	28,14%	0,304
5	98	52,41%	46	31,29%	144	43,11%	0
6	33	17,65%	10	6,80%	43	12,87%	0,004
Nezatrhl/a	6	3,21%	6	4,08%	12	3,59%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

- (1) vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti
- (2) sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam ...
- (3) role muže a ženy v manželství
- (4) manželství a právo
- (5) poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie)
- (6) manželské poradny

Tab. 6.6.11.6 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2

Hodnota testového kritéria X2	6,42
DF	5
p	0,2675

Tab. 6.6.11.6 Pořadí zájmu respondentů o daná témata (nejvíce po nejméně zajímavé) – manželství

Pořadí četnosti odpovědí	Ženy	Muži
1	poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie)	vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti
2	vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti; role muže a ženy v manželství	poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie)
3	XXXXXXXXXXXXXXXXXX	role muže a ženy v manželství
4	manželství a právo	manželství a právo
5	sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam ...	sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam ...
6	manželské poradny	manželské poradny

Tab. 6.6.11.7 (b) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – manželství (ot.12)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
1	68	17,75 %	49	23,00 %	117	19,63 %
2	53	13,84 %	27	12,68 %	80	13,42 %
3	68	17,75 %	38	17,84 %	106	17,79 %
4	57	14,88 %	37	17,37 %	94	15,77 %
5	98	25,59 %	46	21,60 %	144	24,16 %
6	33	8,62 %	10	4,69 %	43	7,21 %
Nezatrhl/a	6	1,57 %	6	2,82 %	12	2,01 %
Celkový počet odpovědí respondentů	383	100,00 %	213	100,00 %	596	100,00 %

Legenda:

- (1) vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti
- (2) sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam ...
- (3) role muže a ženy v manželství
- (4) manželství a právo
- (5) poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie)
- (6) manželské poradny

Tab. 6.6.11.9 (a) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – rodina (ot.12)

	Ženy		Muži		Celkem		Chi-kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
1	60	32,09%	39	26,53%	99	29,64%	0,29
2	82	43,85%	53	36,05%	135	40,42%	0,164
3	49	26,20%	24	16,33%	73	21,86%	0,033
4	47	25,13%	32	21,77%	79	23,65%	0,498
5	51	27,27%	33	22,45%	84	25,15%	0,333
6	86	45,99%	56	38,10%	142	42,51%	0,162
Nezatrhl/a	6	3,21%	6	4,08%	12	3,59%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

- (1) význam a funkce rodiny v minulosti a dnes
- (2) vývojové fáze rodiny, krize rodiny (co dělat)
- (3) rodina a religionistika (odlišnost kultur)
- (4) tradice v české rodině
- (5) rodina a právo
- (6) sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy)

Tab. 6.6.11.10 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2

Hodnota testového kritéria X2	1,23
DF	5
p	0,9416

Tab. 6.6.11.11 Pořadí zájmu respondentů o daná témata (nejvíce po nejméně zajímavé) – rodina (ot.12)

Pořadí četnosti odpovědí	Ženy	Muži
1	sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy)	sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy)
2	vývojové fáze rodiny, krize rodiny (co dělat)	vývojové fáze rodiny, krize rodiny (co dělat)
3	význam a funkce rodiny v minulosti a dnes	význam a funkce rodiny v minulosti a dnes
4	rodina a právo	rodina a právo
5	rodina a religionistika (odlišnost kultur)	tradice v české rodině
6	tradice v české rodině	rodina a religionistika (odlišnost kultur)

Tab. 6.6.11.12 (b) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – rodina (ot.12)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
1	60	15,75 %	39	16,05 %	99	15,87 %
2	82	21,52 %	53	21,81 %	135	21,63 %
3	49	12,86 %	24	9,88 %	73	11,70 %
4	47	12,34 %	32	13,17 %	79	12,66 %
5	51	13,39 %	33	13,58 %	84	13,46 %
6	86	22,57 %	56	23,05 %	142	22,76 %
Nezatrhl/a	6	1,57 %	6	2,47 %	12	1,92 %
Celkový počet odpovědí respondentů	381	100,00 %	243	100,00 %	624	100,00 %

Legenda:

- (1) význam a funkce rodiny v minulosti a dnes
- (2) vývojové fáze rodiny, krize rodiny (co dělat)
- (3) rodina a religionistika (odlišnost kultur)
- (4) tradice v české rodině
- (5) rodina a právo
- (6) sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy)

Tab. 6.6.11.13 (a) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – rodičovství (ot.12)

	Ženy		Muži		Celkem		Chí- kvadrát
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	
1	49	26,20%	39	26,53%	88	26,35%	0,907
2	78	41,71%	42	28,57%	120	35,93%	0,014
3	70	37,43%	46	31,29%	116	34,73%	0,262
4	83	44,39%	54	36,73%	137	41,02%	0,174
5	66	35,29%	33	22,45%	99	29,64%	0,012
6	49	26,20%	25	17,01%	74	22,16%	0,048
7	87	46,52%	39	26,53%	126	37,72%	0
8	47	25,13%	38	25,85%	85	25,45%	0,844
Nezahrhl/a	6	3,21%	6	4,08%	12	3,59%	x
Počet respondentů	187	100,00%	147	100,00%	334	100,00%	x

Legenda:

- (1) plánované rodičovství
- (2) těhotenství, porod
- (3) význam výběru jména
- (4) péče o dítě (specifika vývojových období)
- (5) práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte
- (6) rodiče, děti a právo
- (7) syndrom CAN (týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte)
- (8) statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty...

Tab. 6.6.11.14 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2

Hodnota testového kritéria X2	7,87
DF	7
p	0,3440

Tab. 6.6.11.15 Pořadí zájmu respondentů o daná témata (nejvíce po nejméně zajímavé) – rodičovství (ot.12)

Pořadí četnosti odpovědí	Ženy	Muži
1	syndrom CAN	péče o dítě (specifika vývojových období)
2	péče o dítě (specifika vývojových období)	význam výběru jména
3	těhotenství, porod	těhotenství, porod
4	význam výběru jména	plánované rodičovství; syndrom CAN
5	práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte	statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty...
6	plánované rodičovství; rodiče, děti a právo	práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte
7	statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty...	rodiče, děti a právo

Tab. 6.6.11.16 (b) Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – rodičovství (ot.12)

	Ženy		Muži		Celkem	
	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
1	49	9,16 %	39	12,11 %	88	10,27 %
2	78	14,58 %	42	28,57 %	120	14,00 %
3	70	13,08 %	46	31,29 %	116	13,54 %
4	83	15,51 %	54	36,73 %	137	15,99 %
5	66	12,34 %	33	22,45 %	99	11,55 %
6	49	9,16 %	25	17,01 %	74	8,63 %
7	87	16,26 %	39	26,53 %	126	14,70 %
8	47	8,79 %	38	25,85 %	85	9,92 %
Nezatrhl/a	6	1,12 %	6	4,08 %	12	1,40 %
Celkový počet odpovědí respondentů	535	100,00 %	322	100,00 %	857	100,00 %

Legenda:

- (1) plánované rodičovství
- (2) těhotenství, porod
- (3) význam výběru jména
- (4) péče o dítě (specifika vývojových období)
- (5) práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte
- (6) rodiče, děti a právo
- (7) syndrom CAN (týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte)
- (8) statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty...

Tab. 7.2.1.1 Témata, která by ženy ještě rády hlouběji probraly

Pořadí četnosti odpovědí	Témata	Celkový počet odpovědí respondentů
1	žádná	9
2	průběh porodu	7
3	průběh těhotenství	5
4	péče o ženu v těhotenství	4
5	vývoj dítěte neví	3
6	pohlavní styk péče a starost o dítě pohlavní nemoci	2
7	antikoncepce vývoj dítěte příprava na porod komplikace v těhotenství partnerství doba po porodu výchova dětí	1

Tab. 7.2.1.2 Témata, která by muži ještě rádi hlouběji probrali

Pořadí četnosti odpovědí	Témata	Celkový počet odpovědí respondentů
1	žádná	7
2	sex	5
3	neví	4
4	porod	3
5	průběh těhotenství antikoncepce	2
6	první fáze rodičovství muž u porodu popis ženských orgánů principy výchovy vývoj plodu spermie jak funguje mužské tělo cykly v lidském těle	1

Tab. 7.2.1.3 Přihlásil/a byste se na volitelný předmět zabývající se tematikou partnerství, manželství a rodičovství?

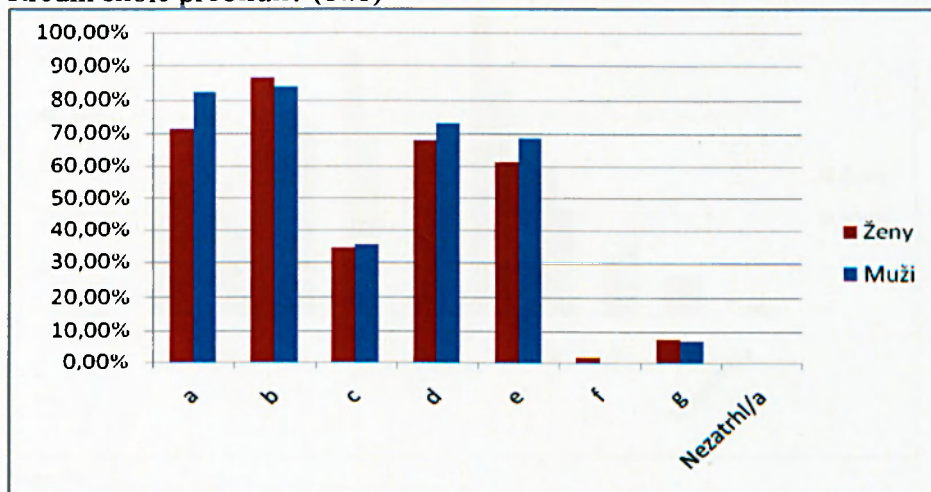
	Ženy	Muži	Celkem
ANO	17	4	21
NE	20	23	43
NEVÍM	1	1	2
Nezatrhl/a	0	0	0
Počet respondentů	38	28	66

Tab. 7.2.1.4 Hodnoty testových statistik a statistická významnost pearsonova X2

Hodnota testového kritéria X2	6,86
DF	1
p	0,0088

PŘÍLOHA č. 9 – všechny grafy výzkumné sondy

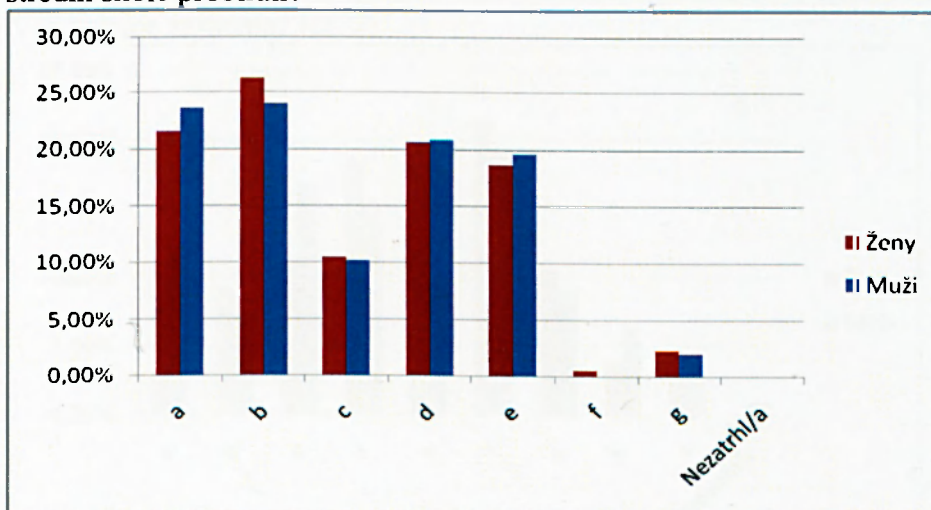
Graf č. 6.6.1.1 (a) Která témata z oblasti partnerství, manželství a rodičovství jste dosud na střední škole probírali? (ot.1)

Legenda:

- (a) rodinné právo
- (b) vývoj dítěte z pohledu psychologie
- (c) partnerské vztahy
- (d) rodina z pohledu sociologie
- (e) vznik a vývoj dítěte z pohledu biologie
- (f) žádná
- (g) další témata

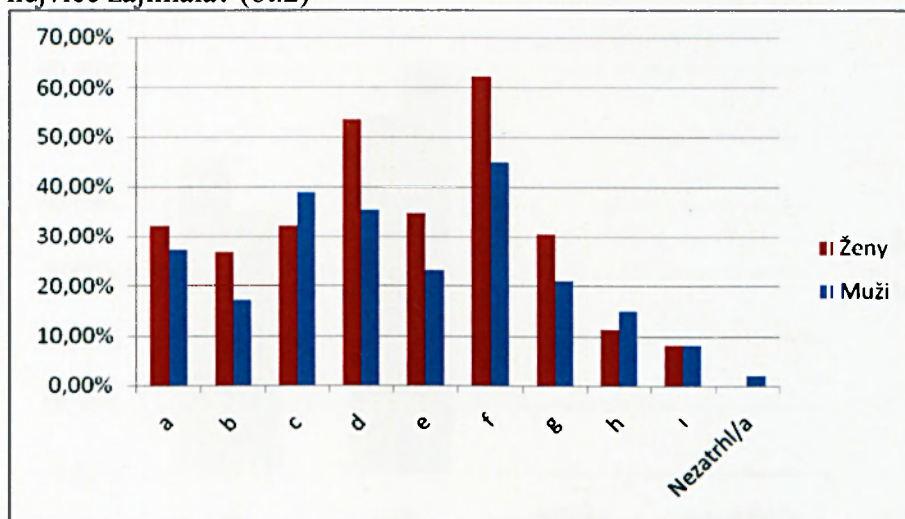
Graf č. 6.6.1.1 (b) Která témata z oblasti partnerství, manželství a rodičovství jste dosud na střední škole probírali?

Legenda:

- (a) rodinné právo
- (b) vývoj dítěte z pohledu psychologie
- (c) partnerské vztahy
- (d) rodina z pohledu sociologie
- (e) vznik a vývoj dítěte z pohledu biologie
- (f) žádná
- (g) další témata

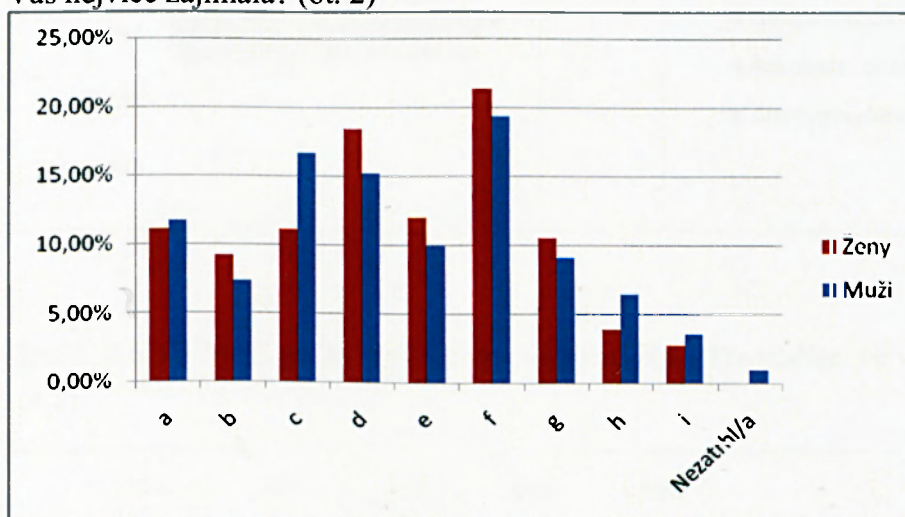
Graf č. 6.6.2.1 (a) Která témata v problematice partnerství, manželství a rodičovství by Vás nejvíce zajímala? (ot.2)

Legenda:

- (a) láska
- (b) antikoncepce
- (c) finance v rodině
- (d) komunikace mezi manžely
- (e) rodinné právo
- (f) výchova dítěte
- (g) pohlavní choroby
- (h) žádné
- (i) jiné

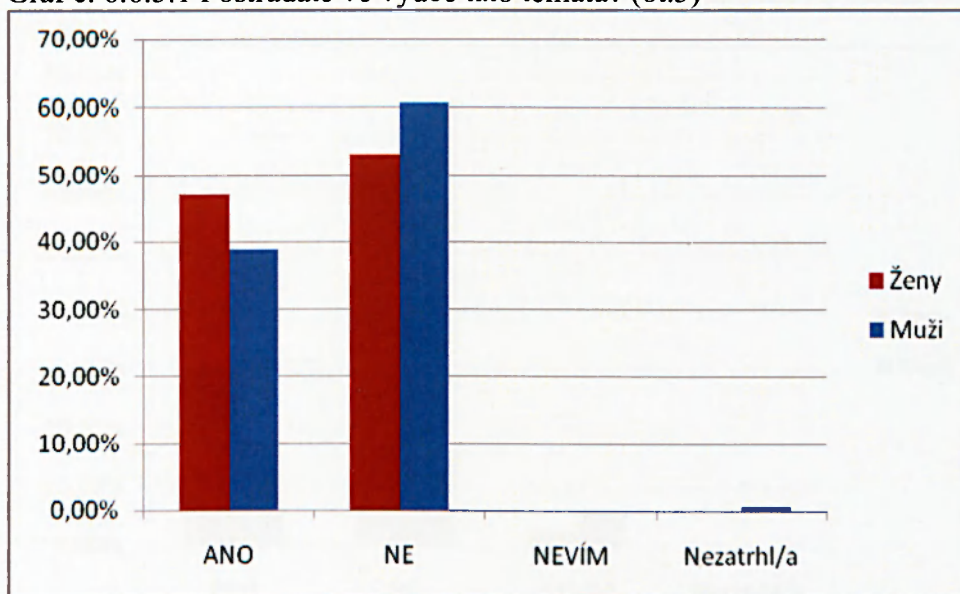
Graf č. 6.6.2.1 (b) Která témata v problematice partnerství, manželství a rodičovství by Vás nejvíce zajímala? (ot. 2)

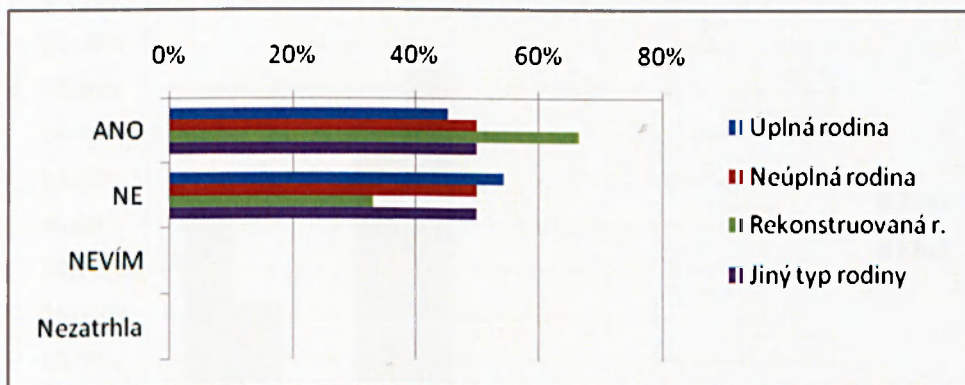
Legenda:

- (a) láska
- (b) antikoncepce
- (c) finance v rodině
- (d) komunikace mezi manžely
- (e) rodinné právo
- (f) výchova dítěte
- (g) pohlavní choroby
- (h) žádné
- (i) jiné

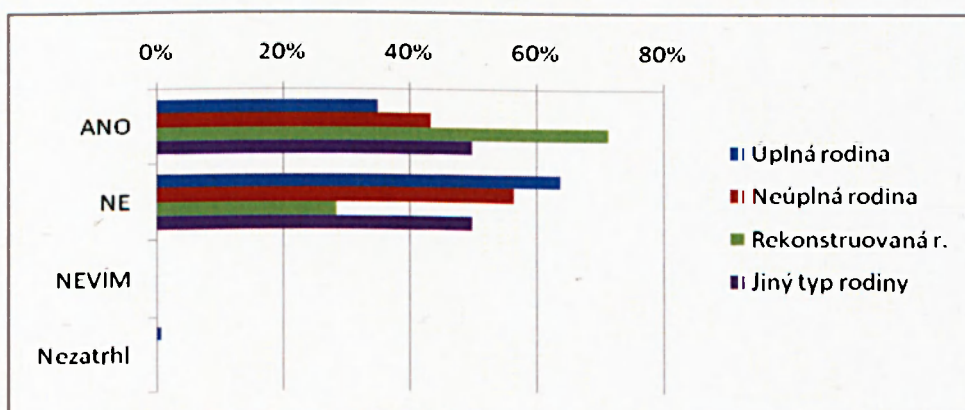
Graf č. 6.6.3.1 Postrádáte ve výuce tato témata? (ot.3)

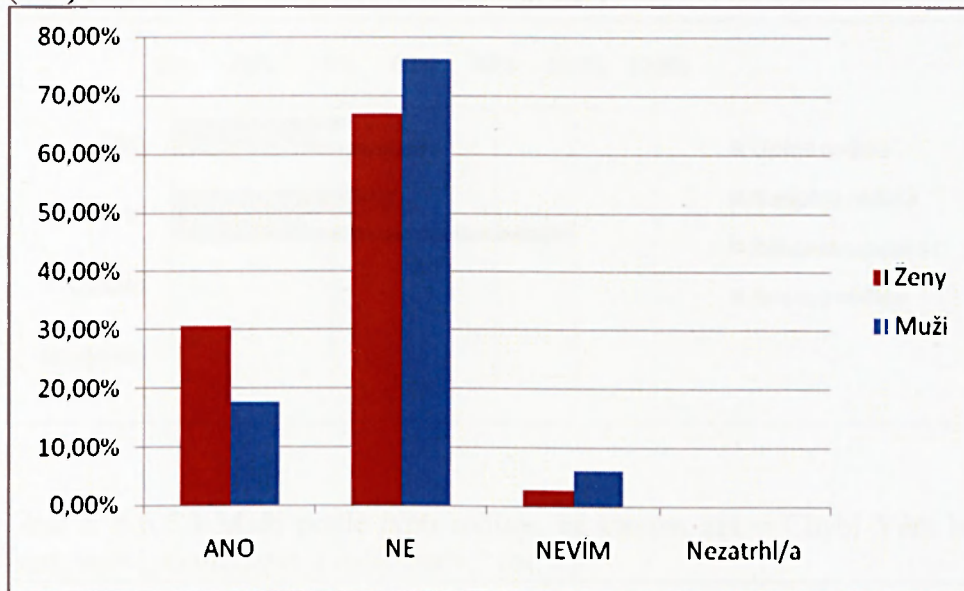
Graf č. 6.6.3.2 Ženy podle typu rodiny, ve které žijí – Postrádáte ve výuce tato témata? (ot.3)

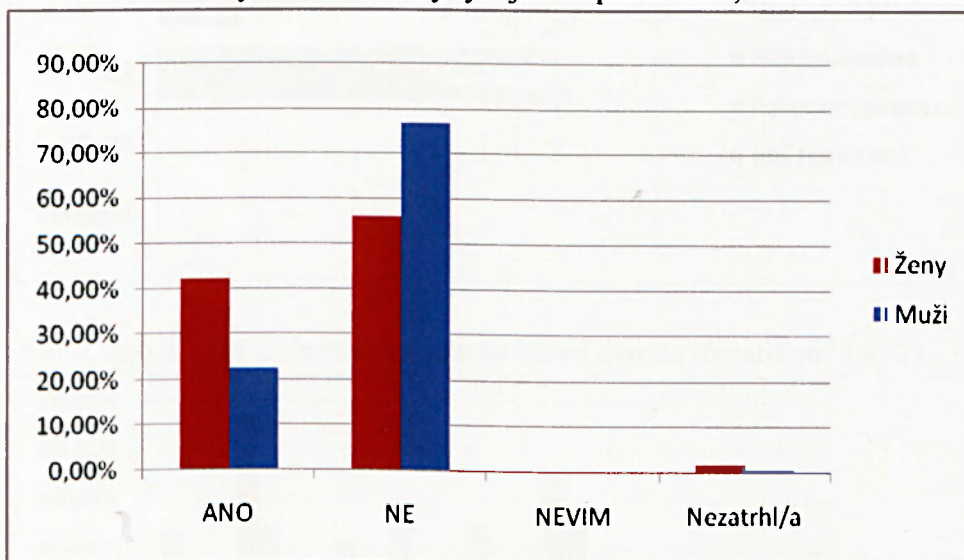
Graf č. 6.6.3.3 Muži podle typu rodiny, ve které žijí – Postrádáte ve výuce tato témata? (ot.3)

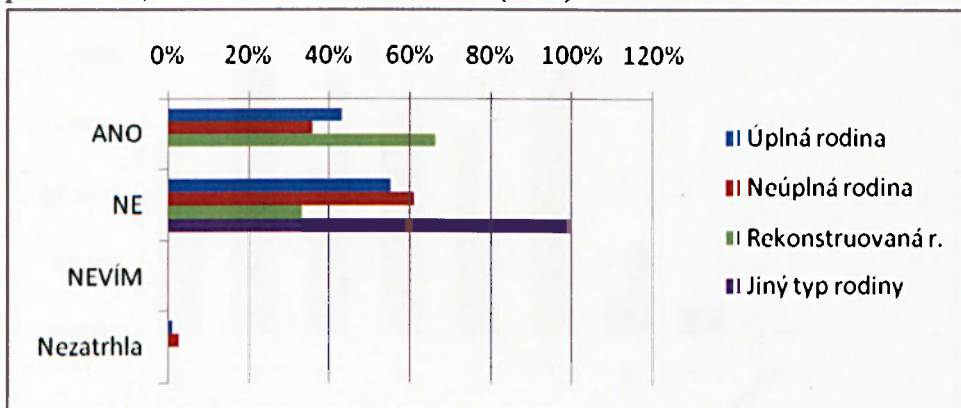
Graf č. 6.6.4.1 Pořádá Vaše škola besedy týkající se partnerství, manželství či rodičovství? (ot.4)

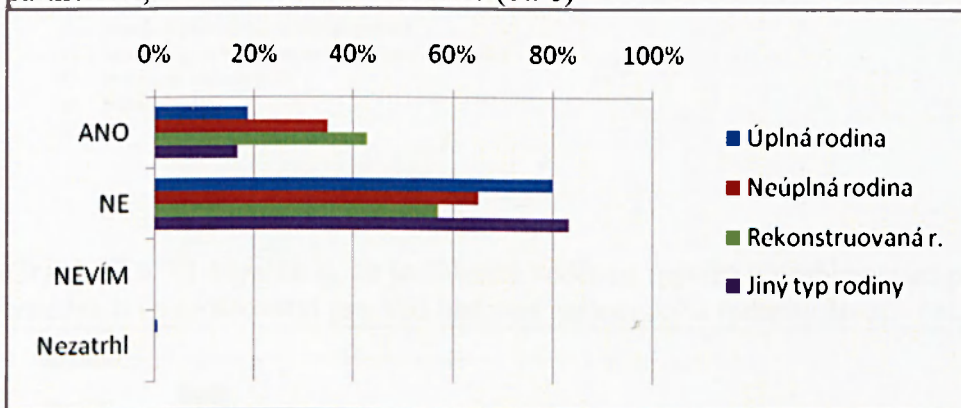
Graf č. 6.6.5.1 Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství? (ot.6)

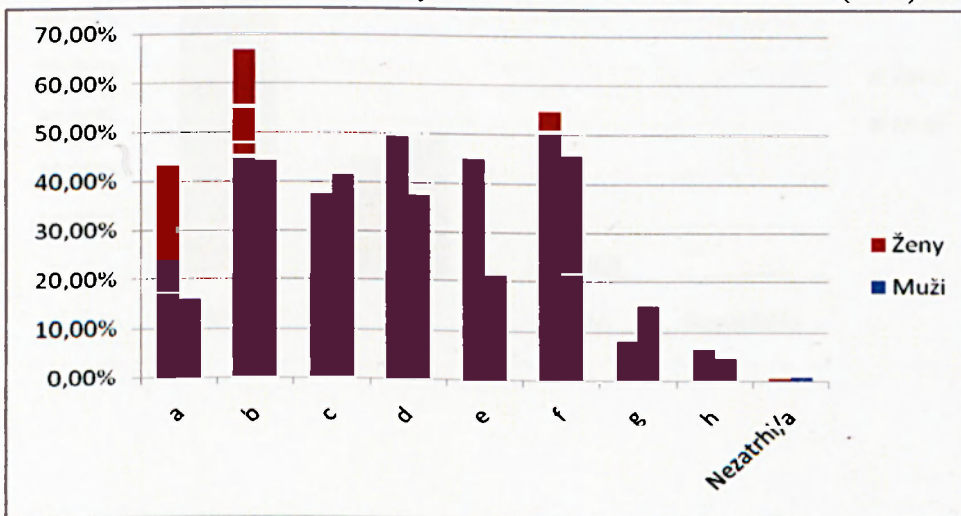
Graf č. 6.6.5.2 Ženy podle typu rodiny, ve kterém žijí – Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství? (ot. 6)

Graf č. 6.6.5.3 Muži podle typu rodiny, ve kterém žijí – Chybí Vám besedy týkající se partnerství, manželství a rodičovství? (ot. 6)

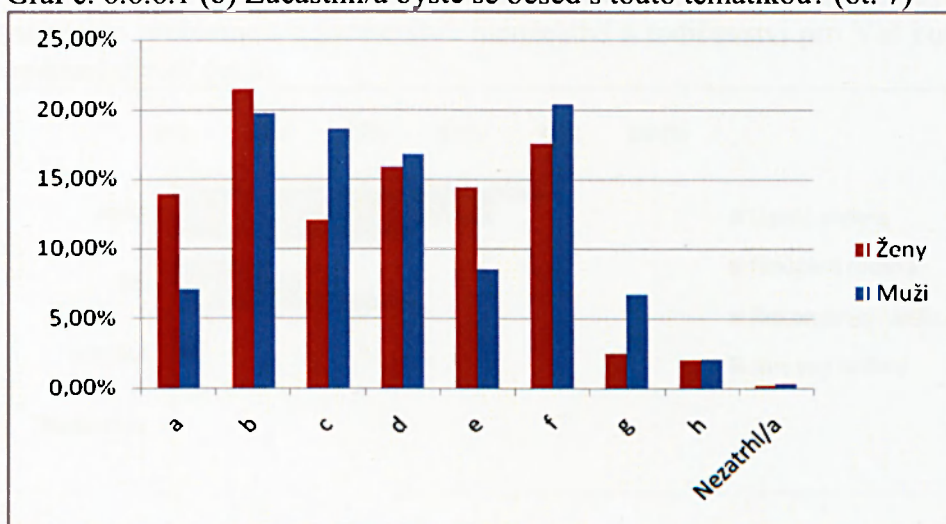
Graf č. 6.6.6.1 (a) Zúčastnil/a byste se besed s touto tématikou? (ot. 7)

Legenda:

- (a) beseda s matkou o těhotenství a porodu
- (b) beseda o HIV/AIDS
- (c) beseda s ekonomem (rodina a ekonomika)
- (d) beseda s právníkem (rodinné právo)
- (e) beseda s gynekologem (o těhotenství a porodu)
- (f) beseda se sexuologem
- (g) žádné
- (h) jiné

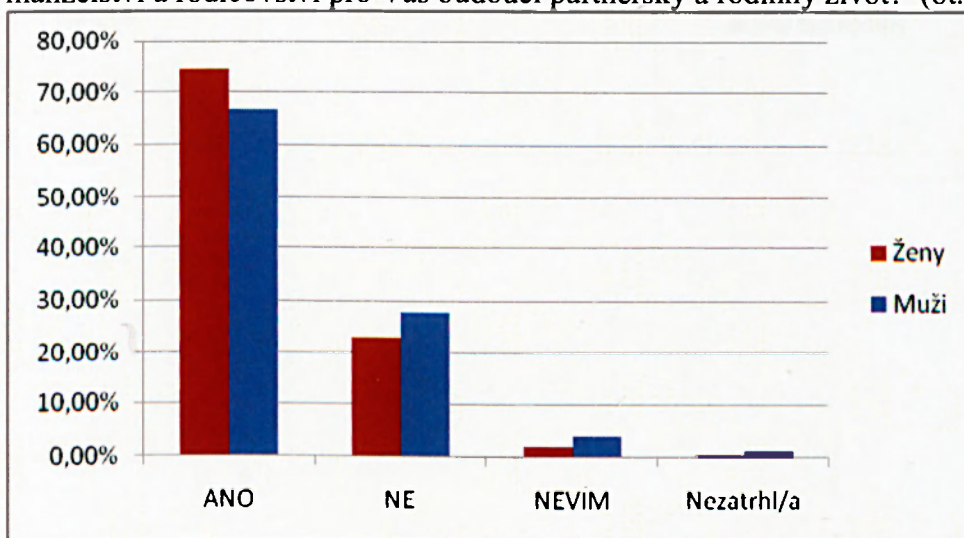
Graf č. 6.6.6.1 (b) Zúčastnil/a byste se besed s touto tématikou? (ot. 7)

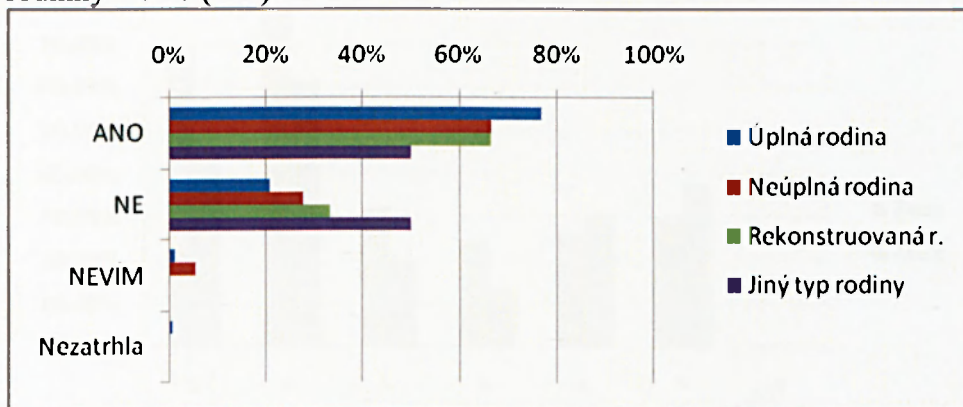
Legenda:

- (a) beseda s matkou o těhotenství a porodu
- (b) beseda o HIV/AIDS
- (c) beseda s ekonomem (rodina a ekonomika)
- (d) beseda s právníkem (rodinné právo)
- (e) beseda s gynekologem (o těhotenství a porodu)
- (f) beseda se sexuologem
- (g) žádné
- (h) jiné

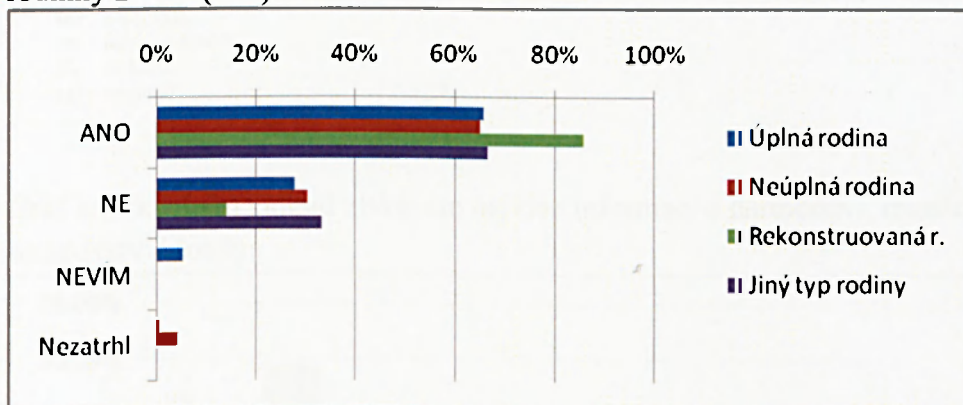
Graf č. 6.6.7.1 Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život? (ot. 8)

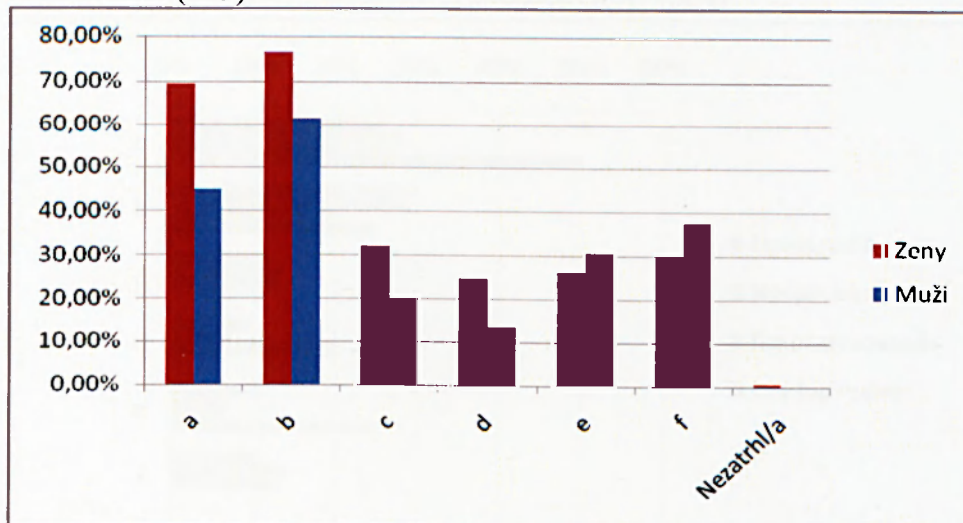
Graf č. 6.6.7.2 Ženy, podle typu rodiny, ve kterém žijí – Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život? (ot.8)

Graf č. 6.6.7.3 Muži, podle typu rodiny, ve kterém žijí – Myslíte si, že je důležité vědět co nejvíce o problematice partnerství, manželství a rodičovství pro Váš budoucí partnerský a rodinný život? (ot.8)

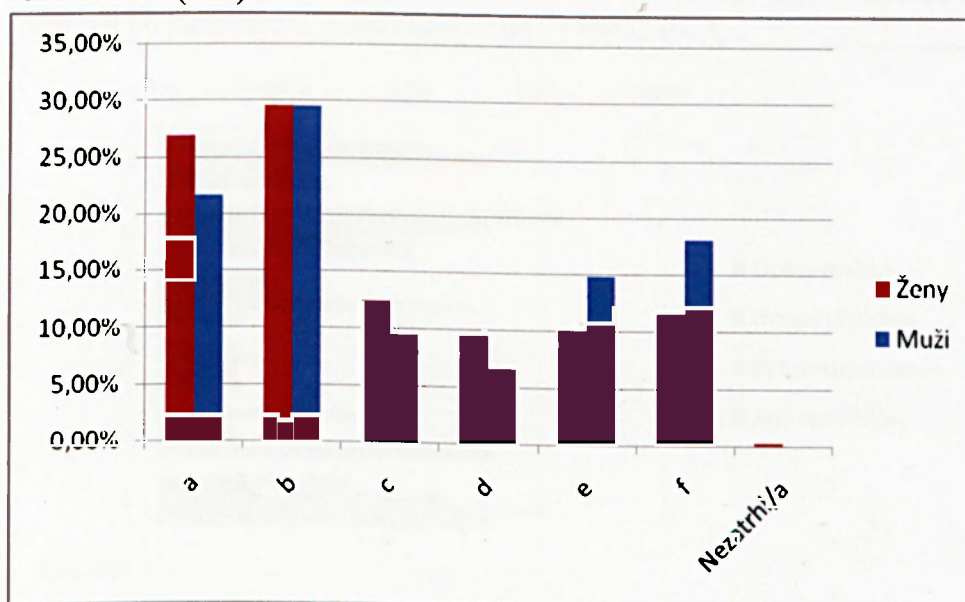
Graf č. 6.6.8.1 (a) Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství? (ot.9)

Legenda:

- (b) od kamarádů
- (c) od rodičů
- (d) z časopisů
- (e) odborné literatury
- (f) ve škole
- (g) od jinud

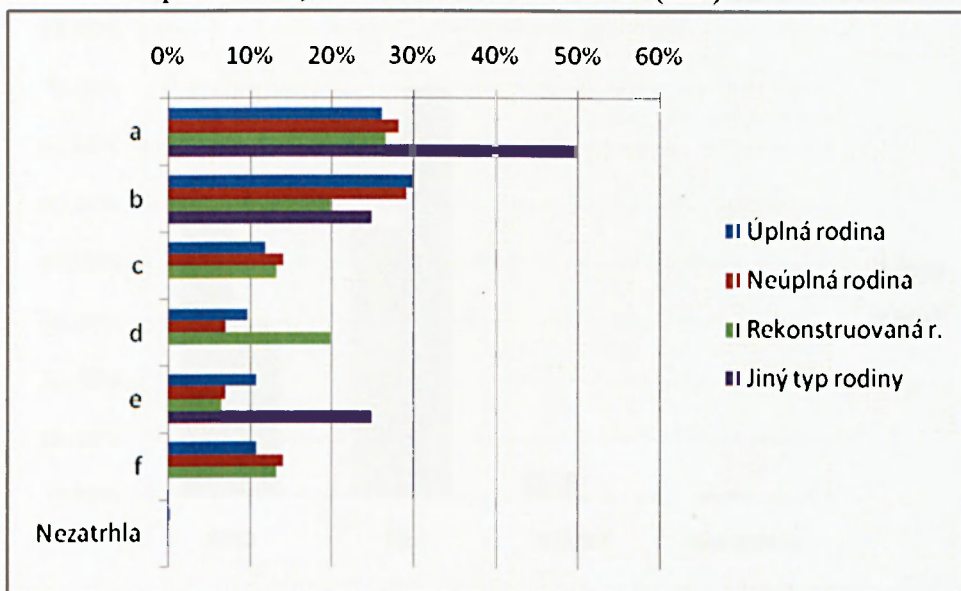
Graf č. 6.6.8.1 (b) Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství? (ot.9)

Legenda:

- (a) od kamarádů
- (b) od rodičů
- (c) z časopisů
- (d) odborné literatury
- (e) ve škole
- (f) od jinud

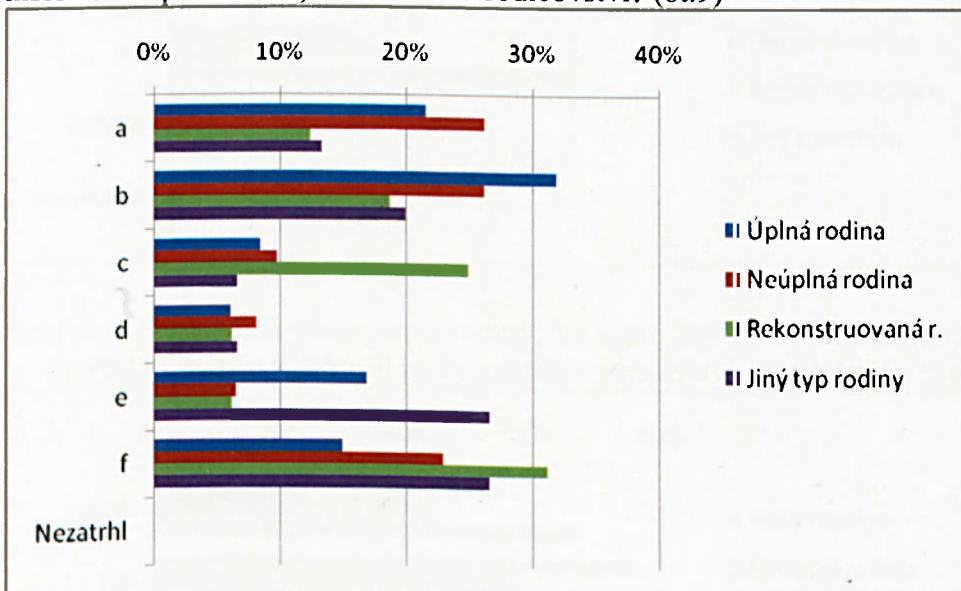
Graf č. 6.6.8.3 (a) Ženy podle typu rodiny, ve kterém žijí – Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství? (ot.9)

Legenda:

- (a) od kamarádů
- (b) od rodičů
- (c) z časopisů
- (d) odborné literatury
- (e) ve škole
- (f) od jinud

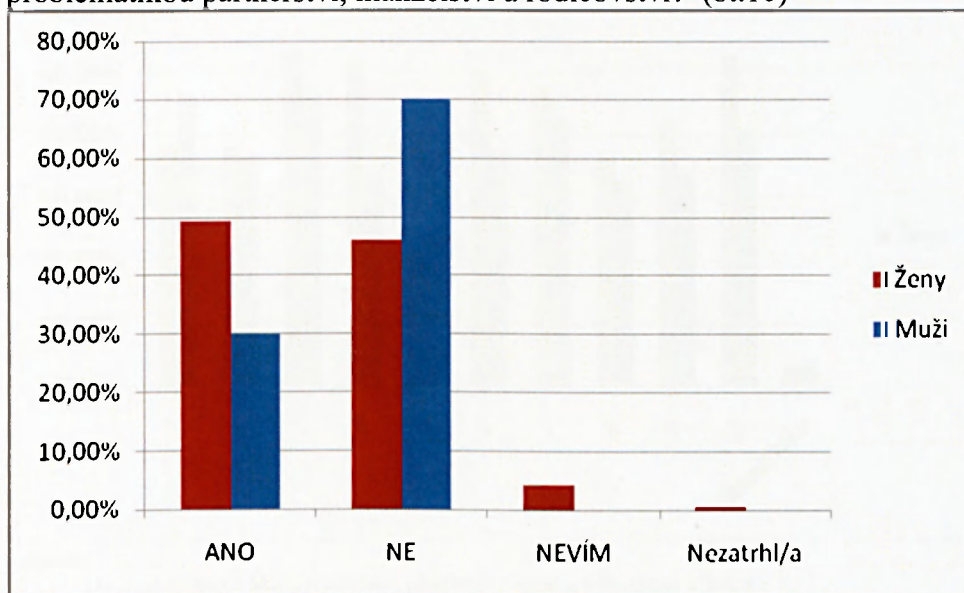
Graf č. 6.6.8.5 (a) Muži podle typu rodiny, ve kterém žijí – Odkud získáváte nejvíce informací o partnerství, manželství a rodičovství? (ot.9)

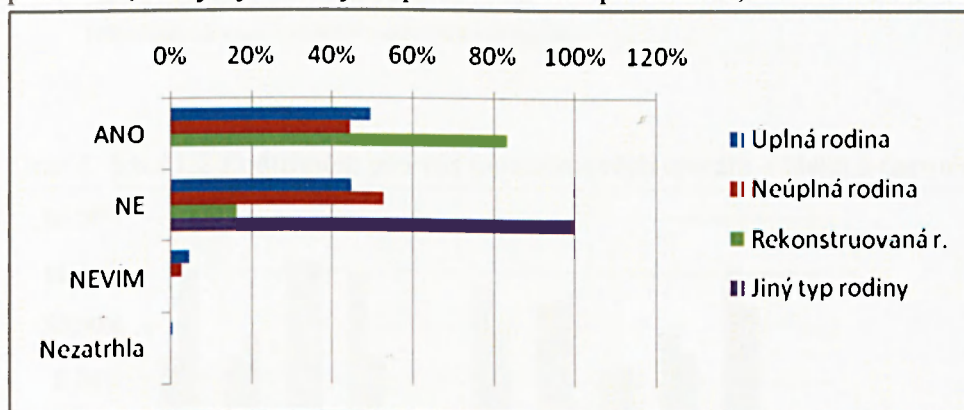
Legenda:

- (a) od kamarádů
- (b) od rodičů
- (c) z časopisů
- (d) odborné literatury
- (e) ve škole
- (f) od jinud

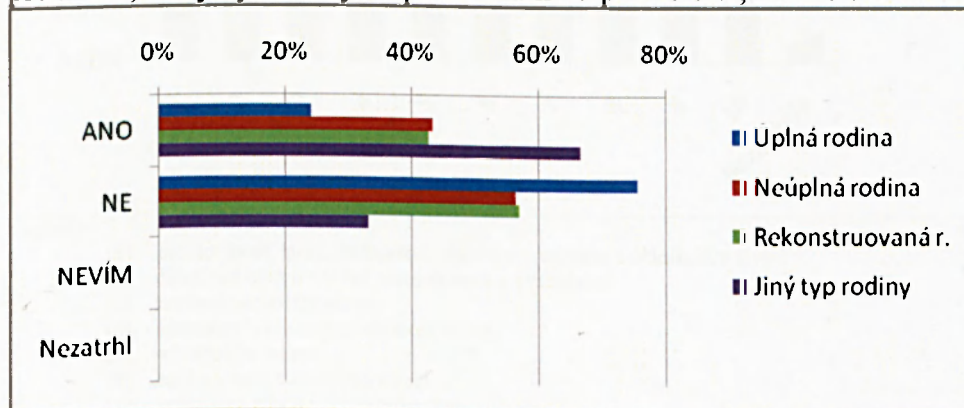
Graf č. 6.6.9.1 Přihlásil/a byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství? (ot.10)

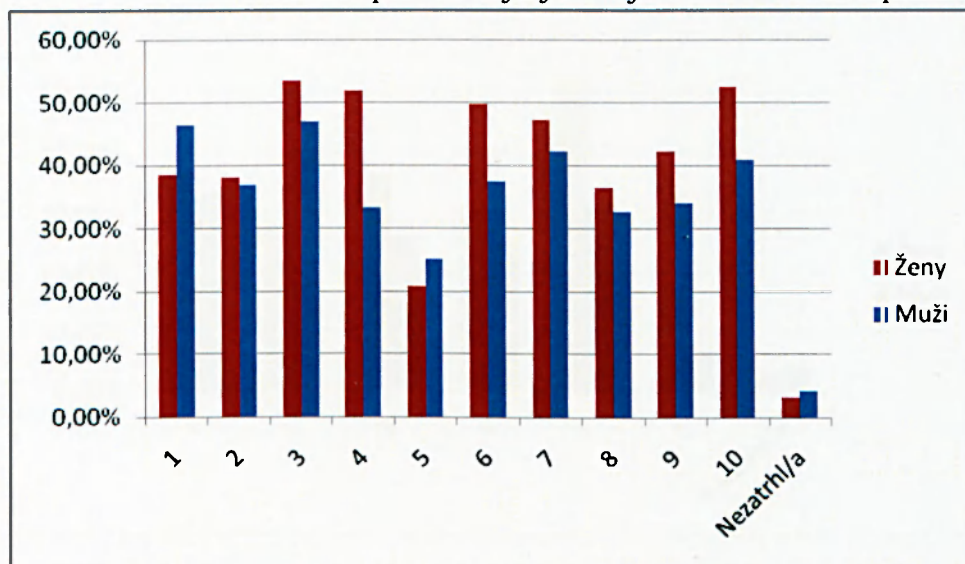
Graf č. 6.6.9.2 Ženy podle typu rodiny, ve které žijí - Přihlásila byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství? (ot.10)

Graf č. 6.6.9.3 Muži podle typu rodiny, ve které žijí - Přihlásil byste se do volitelného předmětu, který by se zabýval problematikou partnerství, manželství a rodičovství? (ot.10)

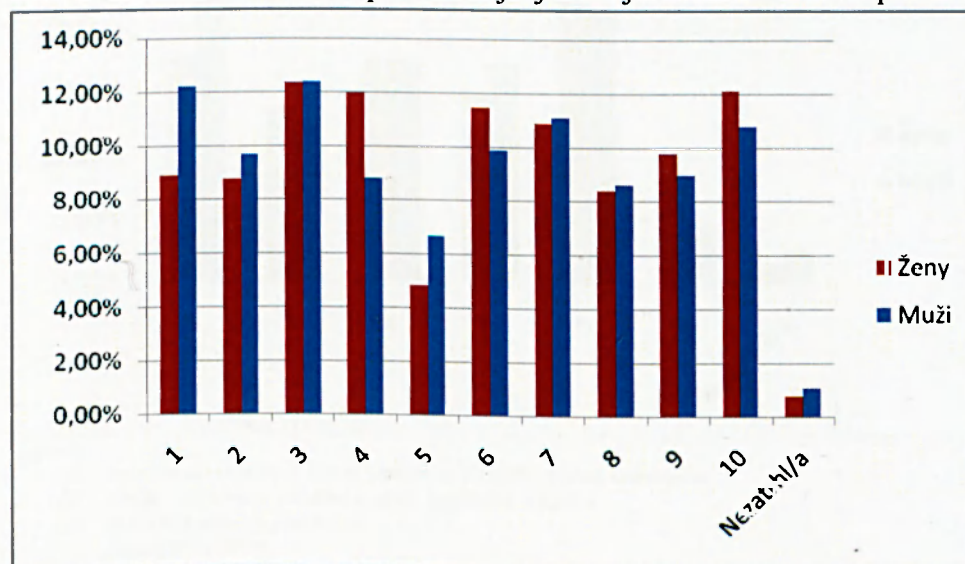
Graf č. 6.6.11.1 Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – láska a partnerství (a) (ot.12)

Legenda:

- (1) zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě
- (2) důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti
- (3) komunikace mezi partnery
- (4) partnerství s cizincem (odlišnost kultur)
- (5) reprodukční zdraví
- (6) antikoncepce v minulosti a dnes
- (7) sexualita a zákon v minulosti a dnes
- (8) promiskuita
- (9) pohlavní choroby
- (10) sexuální deviance a sexuálně motivovaná kriminalita

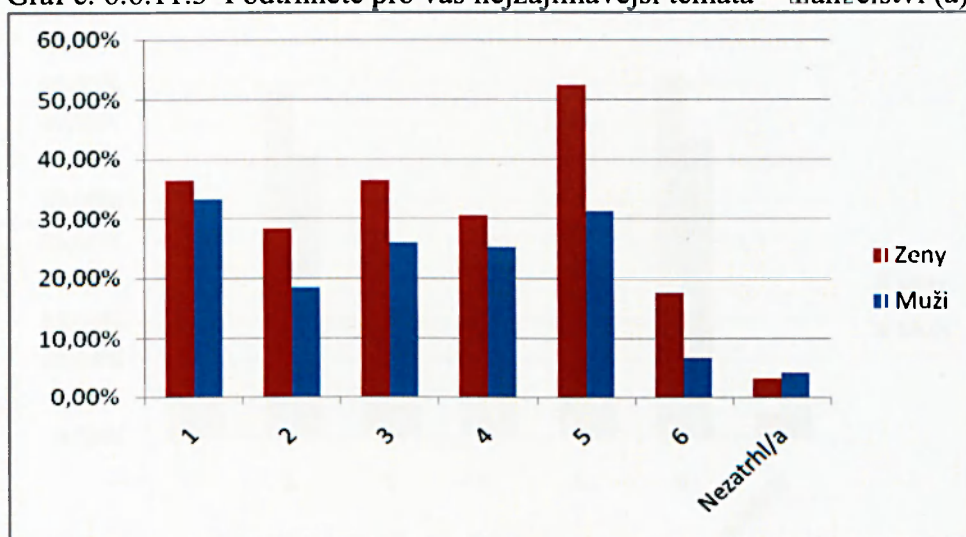
Graf č. 6.6.11.2 Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – láska a partnerství (b) (ot.12)

Legenda:

- (1) zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě
- (2) důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti
- (3) komunikace mezi partnery
- (4) partnerství s cizincem (odlišnost kultur)
- (5) reprodukční zdraví
- (6) antikoncepce v minulosti a dnes
- (7) sexualita a zákon v minulosti a dnes
- (8) promiskuita
- (9) pohlavní choroby
- (10) sexuální deviance a sexuálně motivovaná kriminalita

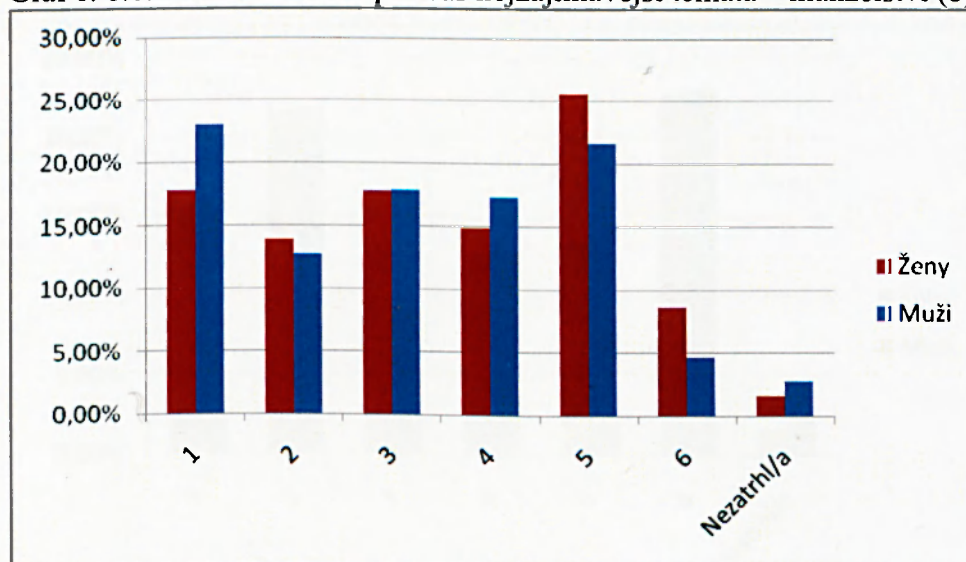
Graf č. 6.6.11.3 Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – manželství (a) (ot.12)

Legenda:

- (7) vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti
- (8) sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam ...
- (9) role muže a ženy v manželství
- (10) manželství a právo
- (11) poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie)
- (12) manželské poradny

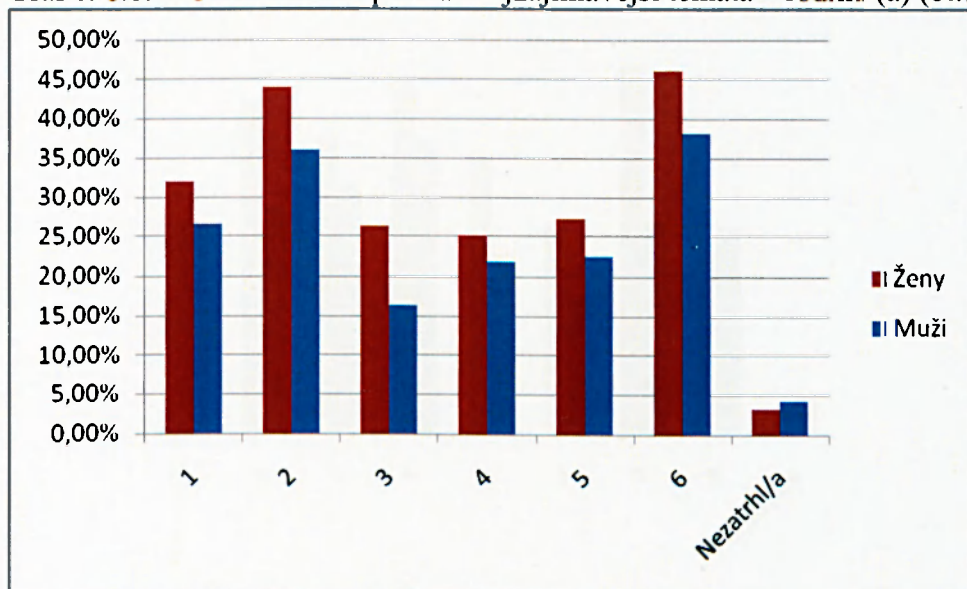
Graf č. 6.6.11.4 Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – manželství (b) (ot.12)

Legenda:

- (1) vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti
- (2) sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam ...
- (3) role muže a ženy v manželství
- (4) manželství a právo
- (5) poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie)
- (6) manželské poradny

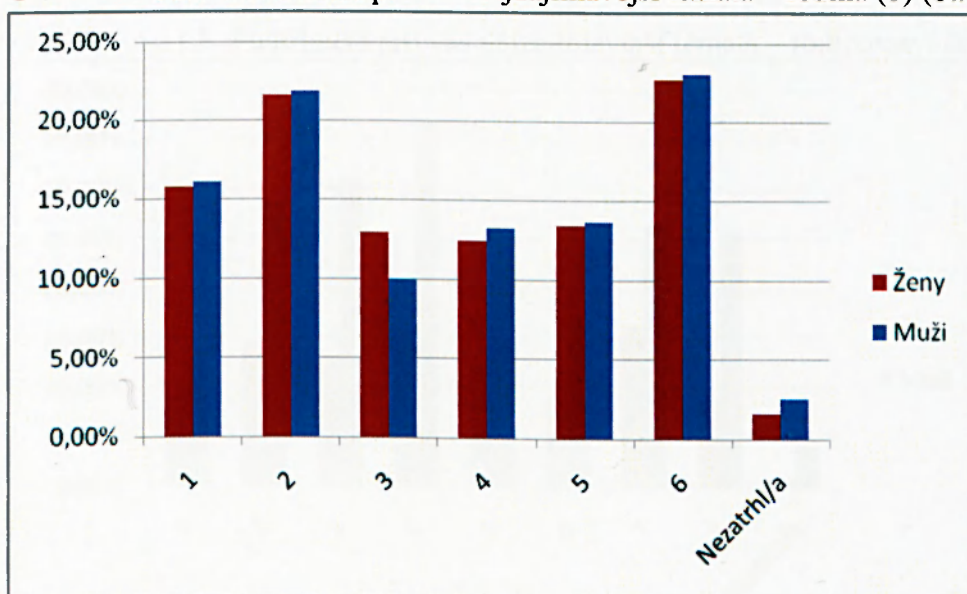
Graf č. 6.6.11.5 Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – rodina (a) (ot.12)

Legenda:

- (7) význam a funkce rodiny v minulosti a dnes
- (8) vývojové fáze rodiny, krize rodiny (co dělat)
- (9) rodina a religionistika (odlišnost kultur)
- (10) tradice v české rodině
- (11) rodina a právo
- (12) sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy)

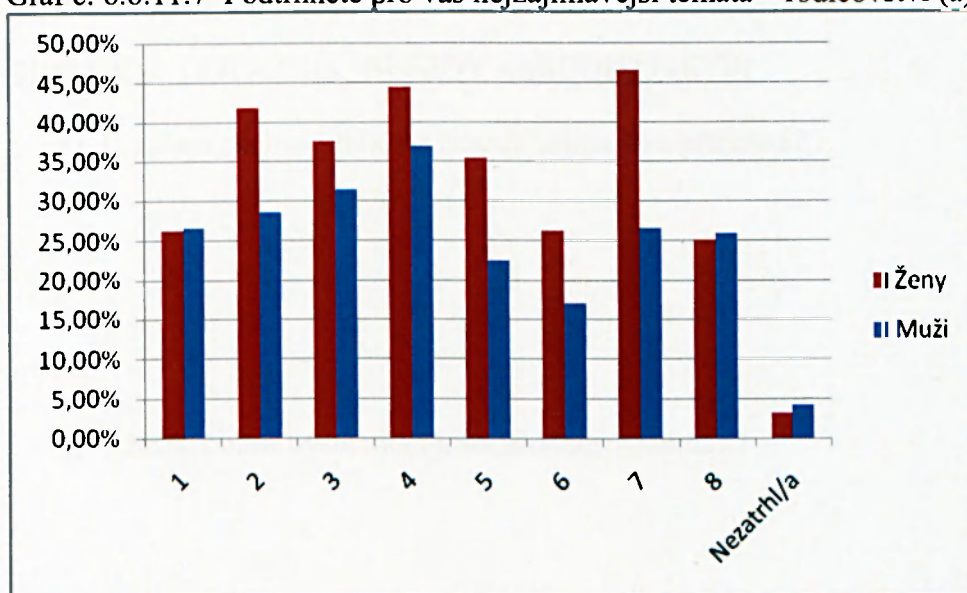
Graf č. 6.6.11.6 Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – rodina (b) (ot.12)

Legenda:

- (1) význam a funkce rodiny v minulosti a dnes
- (2) vývojové fáze rodiny, krize rodiny (co dělat)
- (3) rodina a religionistika (odlišnost kultur)
- (4) tradice v české rodině
- (5) rodina a právo
- (6) sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy)

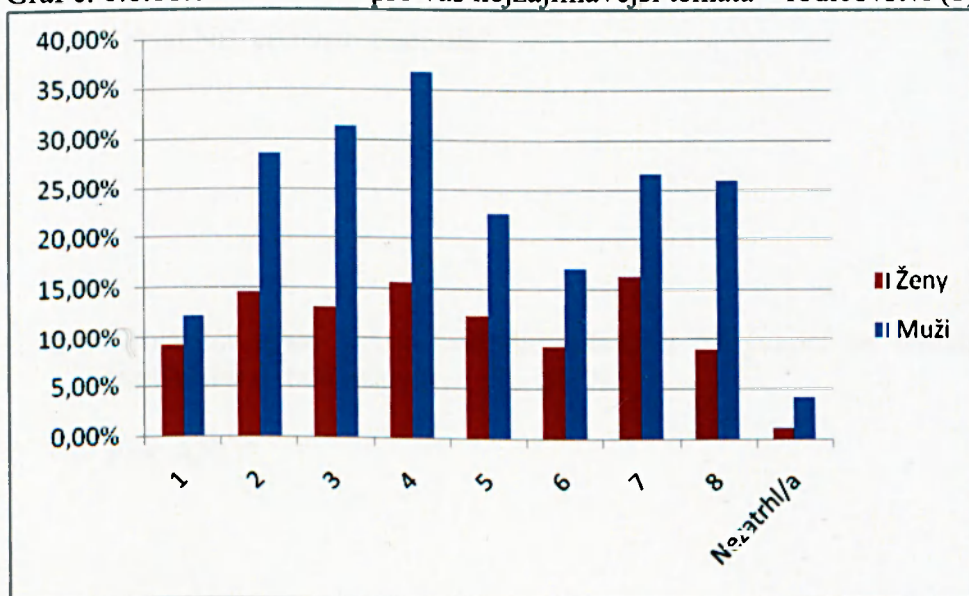
Graf č. 6.6.11.7 Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – rodičovství (a) (ot.12)

Legenda:

- (9) plánované rodičovství
- (10) těhotenství, porod
- (11) význam výběru jména
- (12) péče o dítě (specifika vývojových období)
- (13) práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte
- (14) rodiče, děti a právo
- (15) syndrom CAN (týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte)
- (16) statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty...

Graf č. 6.6.11.8 Podtrhněte pro vás nejzajímavější témata – rodičovství (b) (ot.12)

Legenda:

- (1) plánované rodičovství
- (2) těhotenství, porod
- (3) význam výběru jména
- (4) péče o dítě (specifika vývojových období)
- (5) práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte
- (6) rodiče, děti a právo
- (7) syndrom CAN (týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte)
- (8) statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty...

PŘÍLOHA č. 10

REFLEXNÍ DOTAZNÍK BESEDY O RODIČOVSTVÍ

1) Co Vám osobně přišlo na besedě zajímavé a přínosné?

2) Kterou oblast byste rád/a ještě hlouběji probral/a?

3) Byl/a jste spokojena s formou besedy? ANO – NE

4) Pokud NE, co byste změnil/a?

5) Přihlásil/a byste se na volitelný předmět zabývající se tematikou partnerství, manželství a rodičovství? ANO – NE

Proč ANO?

Proč NE?

6) Jak byste volitelný předmět s tematikou partnerství, manželství a rodičovství nazval/a?

PŘÍLOHA č. 11 – Návrh vzdělávacího obsahu povinně volitelného předmětu „Od partnerství k rodičovství“ pro 2. a 3. ročník čtyřletého gymnázia

2. ročník

Očekávaný výstup RVP	Výstup ŠVP Žák:	Učivo SVP	Průřezová témata, přesah, vazby
<ul style="list-style-type: none"> ➤ korektně a citlivě řeší problémy založené na mezilidských vztazích ➤ orientuje se ve své osobnosti, emocích a potřebách 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ se seznámí se základní charakteristikou pojmů partnerství, manželství, rodičovství. ▪ využívá poznatků z psychologie, sociologie a biologie ve vztazích (partnerství, manželství a rodičovství) a aplikuje získané informace v praxi. ▪ usiluje o pozitivní změny ve svém životě, související především s vytvářením „zdravých“ partnerských, manželských a rodičovských vztahů. ▪ uplatňuje zásady duševní hygieny, orientuje se ve své osobnosti, potřebách a emocích. ▪ rozlišuje a porovnává odlišnosti v partnerských vztazích v různých zemích světa. ▪ orientuje se v organizacích, které poskytují pomoc člověku v různých zátěžových situacích. ▪ zváží a posoudí hodnoty, které jsou pro ně důležité v mezilidských i partnerských vztazích a budou usilovat o jejich uplatnění ve svém životě. 	<ul style="list-style-type: none"> • zamilovanost, láska, partnerství, přátelství – význam a důležitost v životě • důležitost kritéria výběru partnera dnes a v minulosti • komunikace mezi partnery • partnerství s cizincem (odlišnost kultur) • sociální dovednosti potřebné při řešení problémů v nečekaných, složitých a krizových situacích – duševní hygiena v dlouhodobých zátěžových a stresových situacích, rozhodování se v eticky problematických situacích • hledání osobní identity, orientace na budoucnost, hledání partnera, prožívání emočních stavů a hlubších citových vztahů; • způsoby sebereflexe a kontroly emocí; • modely sociálního chování v intimních vztazích – otevřenost, tolerance, respektování druhého, empatie, trpělivost, odpovědnost; sebepoznání, sebeúcta. • psychohygiena – předcházení stresům v mezilidských vztazích, zvládání stresových situací, efektivní komunikace, hledání pomoci. 	<p>OSV – poznávání a rozvoj vlastní osobnosti</p> <p>OSV – sociální komunikace</p> <p>OSV – seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů</p> <p>OSV – morálka všedního dne</p> <p>MV – základní problémy sociokulturních rozdílů</p> <p>MV – psychosociální aspekty interkulturality</p> <p>Projekt – „Multikulturní rozdíly v partnerství“</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ uplatňuje odpovědné a etické přístupy k sexualitě, rozhoduje se s vědomím možných důsledků ➤ usiluje o pozitivní změny ve svém životě, související s vlastním zdravím a zdravím druhých 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozhoduje se na základě získaných vědomostí a dovedností v otázkách reprodukčního zdraví a plánovaného rodičovství. ▪ zhodnotí význam reprodukčního zdraví. ▪ Vyjmenuje a popíše průběh a rizika pohlavně přenosných nemocí. ▪ orientuje se v základních antikoncepčních metodách v minulosti i dnes. 	<ul style="list-style-type: none"> • reprodukční zdraví, hygiena pohlavního ústrojí • antikoncepce v minulosti a dnes • rizika v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví – promiskuita, předčasné ukončení těhotenství; • pohlavní choroby (včetně HIV/AIDS) 	<p>OSV – seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů</p> <p>OSV – morálka všedního dne</p> <p>Projekt – „Jak se chránit před nechtěným těhotenstvím a pohlavními chorobami“</p>

<ul style="list-style-type: none"> ➤ zaujímá odmítavé postoje ke všem formám rizikového chování ➤ projevuje odolnost vůči výzvám k sebepoškozujícímu chování a rizikovému životnímu stylu 			
<ul style="list-style-type: none"> ➤ zná práva každého jedince v oblasti sexuality a reprodukce. ➤ projevuje odolnost vůči výzvám k sebepoškozujícímu chování a rizikovému životnímu stylu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vysvětlí a popíše deviantní chování. ▪ vyjmenuje práva každého jedince v oblasti sexuality a reprodukce. ▪ objasní právní rámec sexuálně motivované kriminality. ▪ rozliší a porovná rozdíly v zákoně týkající se sexuality v minulosti a dnes. ▪ zhodnotí psychické, sociální i fyzické dopady sexuálně motivované trestné činnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • sexualita a zákon v minulosti a dnes • sexuální deviace a sexuálně motivovaná kriminalita (pornografie, pedofilie, dětská prostituce, obchod se ženami) 	<p>OSV – seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů</p> <p>OSV – morálka všedního dne</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ posoudí hodnoty, které mladým lidem usnadňují vstup do samostatného života, partnerských vztahů, manželství a rodičovství a usiluje ve svém životě o jejich naplnění 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ srovná výhody a nevýhody samostatného bydlení. ▪ posoudí efektivnost svého vedení domácnosti po stránce finanční i lidské. 	<ul style="list-style-type: none"> • vstup do samostatného života, bydlení na zkoušku, vedení domácnosti 	<p>OSV – seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů</p> <p>OSV – morálka všedního dne</p> <p>Projekt – „Začínáme sami, spolu a ve svém“</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ zná práva každého jedince v oblasti sexuality a reprodukce ➤ korektně a citlivě řeší problémy založené na mezilidských vztazích 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ usiluje o pozitivní změny ve svém životě, související především s vytvářením „zdravých“ partnerských, manželských a rodičovských vztahů. ▪ Konstruktivně přistupuje k řešení problémů a konfliktů v partnerských vztazích. ▪ Vyhledá odbornou pomoc v případě potřeby. 	<ul style="list-style-type: none"> • sňatek – plánování, církevní x státní, legislativa, význam • role muže a ženy v manželství • rizika spojená s volbou životního partnera • manželství a právo • poruchy manželského soužití (rozvod, nevěra, patopsychologie) • manželské poradny 	<p>OSV – seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů</p> <p>OSV – morálka všedního dne</p> <p>Projekt – „Svatba, aneb co a jak je třeba zařídit“</p>

Poznámky:

OSV – průřezové téma Osobnostní a sociální výchova, jsou uvedeny vždy tematické okruhy

MV – průřezové téma Multikulturní výchova, jsou uvedeny vždy tematické okruhy

Projekty – náměty na projekty (je jasné, že není možné všechny v této podobě zrealizovat); rozpracovaná podoba projektů viz text práce podkapitola 8.8 Projekty

3. ročník

Očekávaný výstup RVP	Výstup ŠVP	Učivo ŠVP	Průřezová témata, přesah, vazby
<ul style="list-style-type: none"> ▪ posoudí hodnoty, které mladým lidem usnadňují vstup do samostatného života, partnerských vztahů, manželství a rodičovství a usiluje ve svém životě o jejich naplnění 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozčlení vývojové fáze rodiny a vymezi její krizová období. ▪ zhodnotí vývoj české rodiny ▪ vyhledá a zhodnotí význam tradic v české rodině ▪ porovná postavení rodiny a jejích členů v různých kulturách a světových náboženstvích 	<ul style="list-style-type: none"> • význam a funkce rodiny v minulosti a dnes • vývojové fáze rodiny, krizové situace v rodině • rodina a religionistika (odlišnost kultur) • tradice v české rodině 	<p>OSV – sociální komunikace</p> <p>OSV – seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů</p> <p>MV – základní problémy sociokulturních rozdílů</p> <p>MV – psychosociální aspekty interkulturality</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ usiluje o pozitivní změny ve svém životě, související s vlastním zdravím a zdravím druhých 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zaujímá odmítavé postoje vůči všem formám rizikového chování, včetně sexuálního i sebepoškozujícího ▪ posoudí vliv návykových látek na partnerské a rodinné vztahy ▪ vyhledá a porovná právní úpravy týkající se rodiny u nás a v zahraničí 	<ul style="list-style-type: none"> • rodina a právo • sociálně patologické jevy z pohledu rodiny (alkohol, kouření, drogy) 	<p>OSV – sociální komunikace</p> <p>OSV – seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů</p> <p>MV – základní problémy sociokulturních rozdílů</p> <p>Projekt – „Centra pomoci pro partnery, manžele, rodiče i děti“</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ orientuje se v problematice reprodukčního zdraví z hlediska odpovědnosti k budoucímu rodičovství ▪ projevuje etické a morální postoje k ochraně matky a dítěte. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ projevuje etické a morální postoje k ochraně matky a dítěte ▪ vyjmenuje zásady plánovaného početí. ▪ zhodnotí význam výběru jména dítěte ▪ zhodnotí význam péče o dítě ▪ objasní specifika jednotlivých vývojových období člověka. 	<ul style="list-style-type: none"> • plánované rodičovství • těhotenství, porod • význam výběru jména • péče o dítě (specifika vývojových období) 	<p>OSV – sociální komunikace</p> <p>OSV – seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů</p> <p>Projekt – „Příprava na rodičovství“</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zná práva každého jedince v oblasti sexuality a reprodukce ▪ korektně a citlivě řeší problémy založené na mezilidských vztazích ▪ zaujímá odmítavé postoje ke všem formám rizikového chování 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ vyjmenuje práva a povinnosti dítěte. ▪ rozezná a popíše formy násilí a zneužívání ▪ objasní základní pojmy jako týrání, zneužívání, zanedbávání apod. ▪ vyhledá a vysvětlí statistická data v dané oblasti témat 	<ul style="list-style-type: none"> • práva a povinnosti dítěte – Úmluva o právech dítěte • rodiče, děti a právo • skryté formy a stupně individuálního násilí a zneužívání – domácí násilí, syndrom CAN (týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte) • statistika – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, potraty... 	<p>OSV – sociální komunikace</p> <p>OSV – seberegulace, organizační dovednosti a efektivní řešení problémů</p> <p>Projekt – „Manželství, rodina a právo“</p>

Poznámky: OSV – průřezové téma Osobnostní a sociální výchova, jsou uvedeny vždy tematické okruhy

MV – průřezové téma Multikulturní výchova, jsou uvedeny vždy tematické okruhy

Projekty – náměty na projekty (je jasné, že není možné všechny v této podobě zrealizovat); rozpracovaná podoba projektů viz text práce podkapitola 8.8 Projekty

PŘÍLOHA č. 12 – Vybraná literatura a www zdroje pro jednotlivá témata volitelného předmětu

Láska a partnerství

Literatura

DE ANGELIS, B. *Tajemství partnerství aneb Hodíme se k sobě?* 1. vydání, Praha: Talpress, 1995. ISBN 80-85609-63-0. → americká sexuoložka radí svobodným, jak hledat a rozpoznat toho pravého pro společný život.

DEVITO, J. *Základy mezilidské komunikace*. 6. Vydání, Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2018-0. → nové vydání publikace o mezilidské komunikaci se prakticky a čtivě zabývá komunikací mezi lidmi, komunikací v malých skupinách a veřejným projevem, a to s důrazem na rozvoj komunikačních dovedností, kritické myšlení, naslouchání, moc, etiku a kulturní aspekty. Zajímavý, ale zároveň odborně erudovaný text zaměřený na využití dovedností mezilidské komunikace v reálném životě a na pracovišti. Text je členěn od problematiky vnímání, naslouchání, verbálního a neverbálního sdělení přes efektivní konverzaci a zvládání konfliktů, mezilidské vztahy, informativní rozhovor, přijímací pohovor a komunikaci v malých skupinách až po přípravu a přednes veřejného projevu, informativního a přesvědčovacího projevu. Přehledný text doplňuje řada praktických příkladů, cvičení, testů a obrázků a výkladový slovníček pojmů.

JANIŠ, K. *Z dějin sexu a erotiky aneb Co jsme se ve škole neučili*. 1. vydání, Trutnov: PedF UHK, 2004. ISBN 80-903509-0-9. → kniha se zabývá sexuálním životem člověka od hlubokého dávnověku (pravěku) po 20. století a snaží se dokladovat bohatost a košatost lidské sexuality.

KONEČNÁ, H. *Reprodukční zdraví 2007. Co dělat, aby člověk měl děti, když a až bude chtít mít*. 1. vydání, České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2007. ISBN 978-80-7040-966-4. → publikace obsahuje stručný pohled právníka, pediatra, psychologa na asistovanou reprodukci.

MATĚJKOVÁ, E. *Jak řešit konflikty a problémy v partnerských vztazích*. 1. vydání, Praha: Grada, 2007. → kniha poradí, jak jednat s našimi nejbližšími tak, abychom si nekonfliktně uměli říct o to, co pro sebe potřebujete, a zároveň mile dokázali druhého ocenit tak, aby to bylo i pro něho srozumitelné. Pomůže porozumět skrytým významům konfliktů či tomu, co partner svým chováním chtěl sdělit. Dále má publikace za cíl naučit jasněji vnímat,

kdy už jsou nároky partnera neoprávněné a je na místě hájit si svou autonomii, abychom stálým vycházením vstříc svému partnerovi nepotlačovali svou osobnost.

MITLÖHNER, M. *Erotika a paragrafy*. 1. vydání, Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-691-9. → publikace má pomoci všem, kteří se na toto téma chtějí něco dozvědět a nevědí, kam se se svým dotazem obrátit. Upozorňuje na mnohé pověry a nepřesnosti či špatně pochopené výklady zákona. Zabývá se prevencí sexuálně motivované trestné činnosti, pojmu násilí, co je a není znásilnění, harassmentu, pornografií a prostitucí i pohlavním zneužíváním a pohlavně přenosnými nákazami – vše z pohledu zákona.

NOVÁK, T. *Věkový rozdíl mezi partnery*. 1. vydání, Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1595-7. → publikace osvětluje téma optimálního věkového rozdílu pro vstup do manželství, stáří v partnerské volbě, vlivu věku na soužití partnerů, jaký je rozdíl mezi vztahem se starším partnerem oproti vztahu se starší partnerkou či jak se pohled na věkový rozdíl partnerů měnil v průběhu historie. Publikace je doplněna množstvím životních příběhů a rozhovorů z autorovy bohaté poradenské praxe.

MACHOVÁ, J., HAMANOVÁ, J. *Reprodukční zdraví v dospívání*. 1. vydání, H&H, Praha, 2002. ISBN 80-86022-94-3 → velice pěkná publikace, která umožní přehled v problematice reprodukčního zdraví a může být dobrým základem pro výuku takto zaměřeného předmětu; v závěru publikace jsou uvedeny další použitelné zdroje informací, hlavně z internetu.

MACHOVÁ, J., MARÁDOVÁ, E., KLEMENTA, J. a kol. *Základy sexuální výchovy*, PedF UK, Praha, 1998. ISBN 80-86039-63-3 → tato brožura je podobná předešlé, jen méně obsáhlejší a může tedy posloužit jako doplnění předcházející.

PETROVIČOVÁ, J., ŽIVKOVIČ, D. B. *Co mám vědět o sexu*. 1. vydání, Praha: Fragment, 2005. ISBN 80-253-0042-0. → tato netradiční příručka o sexu si klade za cíl své čtenáře nejen poučit a dodat jim kuráž, ale také je uklidnit, pobavit a rozesmát. Publikace je určena mladým, hlavními průvodkyněmi celou knihou jsou dvě tety.

PLZÁK, M. *Taktika a strategie v lásce*. Praha: MOTTO, ISBN → i láska má svá pravidla, bez nichž je možné vytvořit trvalý vztah. Autor v publikaci učí s těmito pravidly pracovat.

PLZÁK, M. *Srdce zmámené láskou*. Praha: MOTTO, ISBN → milenceví je jedinečné, neopakovatelné, ale vždy riskantní. Autor odpovídá na následující otázky: Jak láska začíná?

Jak můžeme ovlivnit její vývoj? Co dělat, aby vydržela co nejdéle? A co dělat, když nevydrží?

PLZÁK, M. *Othelon aneb Manuál o žárlivosti*. Praha: MOTTO, ISBN → autor definuje jednotlivé typy žárlivosti a radí těm, kdo jí trpí, jak ji zvládnout, aby vztah úplně nezničila.

ŠAMÁNKOVÁ, D., NOVÁK, T. *Pravda a lež v partnerství*. 1.vydání, Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1846-0. → publikace je zaměřená na míru a hranice pravdomluvnosti v partnerství. Čtenář má zde šanci naučit se rozpoznávat různé typy lži a klamání v partnerském vztahu, a to jak v podobě vztah upevňujících, tak v podobě soužití rozbíjejících. Stranou nezůstane ani polopravdy, manipulace, předstírání, přetvářka, lest, nařčení, zatajování.

ŠMOLKA, P. *Výběr partnera pro zadané i nezadané*. 1. vydání, Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1080-3. → kniha se zabývá okolnostmi ovlivňujícími výběr partnera, principem podobnosti, protikladů atp. Dále také skutečnostmi na základě kterých si své partnery vybírají ženy a dívky, a na kterých muži. Neopomenut je i význam fyzické přitažlivosti, temperamentu a povahových rysů, vlivu rodiny, věku, vzdělání, životních zkušeností. Kniha obsahuje řadu příkladů z poradenské praxe autora.

ŠMOLKA, P. *Nevěra pro podváděné i podvádějící*. 1. vydání, Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0397-1. → v publikaci shrnuje více než čtvrt století zkušeností psychologa Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy. Nabízí vlastní pracovní definici pojmu „nevěra“ a přehled jejích hlavních typů. Značnou pozornost pak věnuje možným zdrojům a motivacím promiskuitního jednání – osobnostním, situačním i vztahovým. Možnosti prevence dělí na ty, které jsou spojeny s partnerským výběrem, a na ty, které poskytuje kultivace již existujícího vztahu. Pro „postižené“ podává řadu užitečných informací o možnostech svépomoci. Odborník pak nalezne inspiraci v kapitole, která je věnována formám, postupům a technikám pomoci poradenské či psychoterapeutické. Na mnoha místech autor zmiňuje i vlivy makrosociálních norem, hodnot a postojů. Nevěru nevnímá pouze jako poruchu vztahu, ale zároveň i jako šanci na pozitivní změnu. Publikace si všímá i negativní role, kterou v posledních letech v problematice nevěř sehrávají moderní komunikační prostředky (elektronická pošta, mobilní telefony, SMS zprávy).

VENGLÁŘOVÁ, M. *Průvodce partnerským vztahem*. 1.vydání, Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2054-8 → publikace se zaměřuje na situace, které partnery i jejich okolí

přivádějí na pomyslné křižovatky. Přináší postřehy z praxe psychoterapeutů, manželských poradců, zkušenosti i názory mnoha odborníků. Cílem bylo poukázat na více možností, jak vidět těžké životní situace, a posílit pochopení pro odlišnosti lidských životů.

UZEL, R. *Jak neotěhotnět*, 1.vydání, Praha: SCIENTIA MEDICA, 1992. ISBN 80-85526-15-8 → tato publikace je zaměřena pouze na metody antikoncepce, jejich použití a rizika.

UZEL, R. *Sex – odhalené tabu*. 1.vydání, Praha: Grafoprint, 1992. ISBN 80-900596-4-3. → uznávaný sexuolog odpovídá na položené otázky a přidává k nim výklad o různých tématech týkajících se sexuálního života člověka.

WWW zdroje

www.vybersiantikoncepci.cz najdete srozumitelný přehled dostupných antikoncepčních metod, nejčastější dotazy, antikoncepční poradnu a řadu dalších užitečných a zajímavých informací.

www.gvn.cz – gynekologický informační server poskytuje informace o antikoncepci, početí, gynekologických onemocněních i neplodnosti.

www.aids-pomoc.cz – stránky České společnosti AIDS pomoc (ČSAP) a Důmu světla, společnost se zabývá problematikou HIV/AIDS, bezplatným anonymním testováním protilátek, poradenstvím, šíření letáků a brožur s HIV/AIDS tematikou – možnost zdarma stáhnout na stránkách apod., provozuje sociálně zdravotnické a azylové zařízení pro občany infikované virem HIV a nemocné AIDS. Adresa: Malého 3, Praha 8, 186 21; anonymní testování na HIV infekci: pondělí 16-19, středa 9-12; nepřetržitá linka AIDS pomoci: 800 800 980

Zdroje v Angličtině:

www.epigee.org - tu nejlepší orientaci v možnostech antikoncepce vám poskytne tato stránka.

www.aegis.com - světový informačně vzdělávací systém o AIDS, který objevíte na této adrese Vám nabízí fakta, novinky, zákony, publikace a články o tematice AIDS.

www.aidsneds.com - zaručené informace z "první ruky" od těch, kteří jsou HIV pozitivní.

www.avert.org - AVERT je mezinárodní charita v boji s HIV / AIDS, na jejich stránkách kromě celosvětových statistik objevíte vše co by Vás o HIV a AIDS mohlo zajímat!

<http://learn.genetics.utah.edu/units/addiction/drugs/mouse.cfm> - multimediální hra „Mouse party“, kterou vytvořili v Genetic Science Learning center na University of Utah v roce 2006 se zabývá účinky vybraných drog na mozek; vše je zpracováno jako laboratorní pokusy s myši.

http://www.fnb.cz/oddeleni/inf/inf_vlastni/aidscent1.htm - AIDS Centrum FN Na Bulovce; Budínova 2; Praha 8; 180 81; tel. 26608-2629 (ambulance), 26608-2777 (oddělení) ; Vedoucí: Doc. MUDr. Marie Staňková, CSc.; tel. 26608-2715 ; odběry na vyšetření protilátek anti-HIV: v ordinacích hodinách, jen ve středu od 10,00; lze anonymně i zdarma

Projekt Šance - prevence obchodu pro komerčně sexuálně zneužívané děti a mládež žijící v zapomenutí v ČR; adresa: Ve Smečkách 28, 110 00, Praha 1; telefon: +420 222 211 845,+420 224 827 370; fax: +420 222 211 797; mobil: +420 604 215 969; e-mail:info@sance.info, laszlo.sumegh@sance.info, pavel.kozler@sance.info

www.drogy-info.cz – *Stránky Národního monitorovacího střediska*, informační portál o ilegálních a legálních drogách.

www.odrogach.cz – informační portál o primární prevenci. Posláním projektu je přispět ke zvýšení kvality preventivních aktivit ve školách, výchovných zařízeních pro děti a mládež a v rodinách prostřednictvím poskytování kvalitních informací, efektivních a nástrojů s využitím atraktivního moderního celoplošně využitelného média. Obsahuje portál pro učitele, rodiče i náctileté.

www.drogy.net – drogový informační portál.

www.sananim.cz – stránky občanského sdružení SANANIM, které je v ČR jedním z nejstarších a dnes i největších nestátních poskytovatelů služeb v oblasti prevence, péče a léčby závislostí na nealkoholových drogách. V současné době sdružení provozuje jedenáct hlavních zařízení – Terénní programy, Kontaktní centrum, Specializované ambulantní služby CADAS, Denní stacionář, terapeutické komunity Karlov a Němčice, Doléčovací centrum s chráněným bydlením, Drogové informační centrum, Centrum pro osoby v konfliktu se zákonem, Pracovní a sociální agenturu, Poradnu pro rodiče – a poskytuje řadu rozšiřujících a doplňujících projektů či programů.

www.drogovaporadna.cz – anonymní drogová poradna.

www.drogovaporadna.cz/drogyamozek.html - jsou zde popsány účinky extáze, speedu, kokainu, konopí, heroinu, alkoholu a nikotinu na lidský mozek. Vše je velmi pěkně multimediálně zpracováno.

www.braillnet.cz – obsahuje www odkazy na další stránky s tematikou nevidomých a slabozrakých

www.bilapastelka.cz – portál veřejné sbírky Bílá pastelka – umění žít ve tmě, která probíhá každoročně 15.10. od roku 2000 u příležitosti mezinárodního Dne bílé hole.

www.tyflocentrum.cz – rozcestník obecně prospěšných společností TyfloCentrum poskytujících pomoc nevidomým a slabozrakým v jednotlivých krajích

www.tyfloservis.cz – obecně prospěšná společnost, která podporuje integraci nevidomých a slabozrakých lidí do společnosti prostřednictvím intervencí zaměřených na samotné nevidomé a slabozraké, osoby jim blízké a širokou laickou i odbornou veřejnost.

www.dedina.cz – Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko Dědina pro nevidomé v Praze

www.vodicipsi.cz – webová prezentace Střediska výcviku vodicích psů SONS ČR

www.sons.cz – stránky Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých ČR

www.paraple.cz – Centrum paraple pomáhá lidem ochrnutým po poškození míchy přizpůsobit se nové životní situaci, zlepšit fyzický a psychický stav, dosáhnout co největší míry soběstačnosti a nezávislosti, vrátit se do svého přirozeného prostředí a získat předpoklady ke společenskému a pracovnímu uplatnění.

Manželství

Literatura

CHAPMAN, G. *Čtyři období manželství*. 1.vydání, Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-161-3. → autor vychází ze své mnohaleté poradenské praxe, zabývá se jednotlivými obdobími života s jejich emocemi, postoji, způsoby jednání a atmosférou vztahu (jaro, léto, podzim, zima). Přináší také různé pohledy na řešení konfliktních situací i nedorozumění.

KUBALOVÁ, V. *Člověk a instituce manželství*. 1.vydání, Ostrava: ITEM, 1992. → stručný studijní text o formách, vývoji a zániku manželství, o znacích, vývoji a cyklech rodiny.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1.vydání, Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7. → publikace postihuje reakce, postoje a chování dítěte za některých tzv. "kritických situací", které se opakovaně vyskytují ve většině rodin. Jednotlivé kapitoly obsahují popis a definici konkrétní náročné životní situace, dále běžné reakce dítěte na tuto situaci, a hlavně doporučení a návody, jak celou situaci řešit s pochopením potřeb dítěte a jeho další psychosociální prosperity.

MLČÁK, Z. *Kapitoly z výchovy k manželství*. 1. vydání, Ostrava: Ateliér Milada, 1995. → stručný studijní text se zabývá manželským soužitím, jeho fungováním, výchovou dětí, komunikací partnerů, ale i manželským konfliktem.

NOVÁK, T., HARGAŠOVÁ, M. *Předmanželské poradenství*. 1. vydání, Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1730-2. → na otázky ohledně prvních lásek, partnerských vztahů, rozchodů i změn v přístupu k manželství odpovídá tato publikace. Autoři naznačují, jak prohloubit vzájemné porozumění partnerů, jak se naučit spolu lépe komunikovat, jak řešit konflikty a společné problémy. Tato kniha je určena nejen studentům psychologie a manželským poradcům, ale všem, kteří chtějí lépe porozumět tajům a úskalím života ve vztahu "před svatbou".

NOVÁK, T. *Jak předejít krizi v manželství*. 1. vydání, Praha: Grada, 2004. ISBN 89-247-0935-X → autor se snaží o „demytizaci“ partnerského soužití, popisuje vnější a vnitřní zdroje partnerských problémů a zaměřuje se na konstruktivní řešení problémů a nedostatků v komunikaci. Text doplňují příběhy ze života.

NOVÁK, T. *Jak se domluvit s tchýní*. 1. vydání, Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1218-0 → kniha je zaměřena na střety generací, popisuje dorozumívání dvou generací v rodině – tchyně (tchána) a snachy (zetě) – a jejich úspěšné zvládnutí. Radí, jak se vyhnout nejčastějším problémům. Učí, jak pochopit „druhou stranu“.

NOVÁK, T. *Manželství s nervákem aneb Jak přežít v problematickém manželství*. 1. vydání, Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1219-9 → psycholog radí, jak se vyhnout problémům a stresovým situacím, které vznikají v manželství s problematickou osobou (hysterikem, žárlivcem, alkoholikem či neurotikem).

NOVÁK, T., POKORNÁ, A. *Peníze a manželství*. 1. vydání, Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1618-3 → kniha se zabývá konflikty v manželství souvisejícími s penězi, výdělkem a životním stylem, který vyžaduje vysoký příjem. Je věnována široké veřejnosti a postihuje všechny souvislosti mezi partnerským vztahem a financemi. Vedle psychologické části obsahuje i část právníkou, která zahrnuje například i seznámení s obsahem předmanželské smlouvy. Nezapomíná však ani na otázky výživného dětem podnikatelů ve ztrátě, otázky výživného za trvání manželství a podobně.

NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vydání, Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1449-3. → v publikaci došlo k propojení pohledů rodinného psychologa a právníka, který poskytuje množství informací nezbytných při řešení krizové, rozvodové situace. Dotýká se nejenom problémů spojených s rozvodem samotným, ale i nejrůznějších porozvodových komplikací, od uspořádání majetku až po výchovu nezletilých dětí rozvedeným párem.

PEASE, A. *Proč muži neposlouchají...a nedokážou dělat více věcí současně*. 1. vydání, Brno: Alman, 2003. ISBN 80-86135-36-5. → populárně naučná publikace manželů Barbory a Alana Peasových o vztahu muže a ženy z pohledu biologie, psychologie i sociologie.

PEASE, A. *Proč muži lžou a ženy pláčou*. 1. vydání, Brno: Alman, 2003. ISBN 80-86135-34-9. → populárně naučná publikace manželů Barbory a Alana Peasových o vztahu muže a ženy z pohledu biologie, psychologie i sociologie.

PEASE, A. *Proč muži neposlouchají a ženy neumějí číst v mapách*. 1. vydání, Brno: Alman, 2003. ISBN 80-86135-15-2. → populárně naučná publikace manželů Barbory a Alana Peasových o vztahu muže a ženy z pohledu biologie, psychologie i sociologie.

PLZÁK, M. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. 4. vydání, Praha: MOTTO, 2006. ISBN 80-7246-308-X. → autor v této knize poskytuje návod, jak vybírat životního druha, aby se k nám co nejvíce hodil, varuje před typy pro soužití problematickými či přímo zakázanými.

PLZÁK, M. *Žena a muž. Teorie a praxe manželského dorozumívání*. 2. vydání, Praha: MOTTO, 2001. ISBN 80-7246-099-4. → publikace poskytuje ucelenou teorii manželského dorozumívání. Proč se doma hádáme? Co dělat, abychom si rozuměli? Jak je možné, že se někdy manželství zhroutí po několika měsících soužití? Jak se bránit neshodám? Apod.

PLZÁK, M. *Manželské judo*. 4. vydání, Praha: MOTTO, 2004. ISBN 80-7246-222-9. → kniha, která radí, jak zvládnout manželské soužití. Nabízí návody, jak řešit krize v manželských vztazích, jak se zachovat v nejčastějších rodinných konfliktech, jak předejít a zabránit zbytečným rozvodům.

PLZÁK, M. *Manželská tonutí*. 1. vydání, Praha: MOTTO, 2000. ISBN 80.7246-056-0. → zkušený manželský poradce poskytuje praktický návod, jak se dostat ze slepé uličky, jak narušený vztah léčit a jak se chovat po překonání krize.

PLZÁK, M. *Poruchy manželského soužití – úvod do matrimoniopatologie*. Praha: SPN, 1988. → v této knize jsou z četných výzkumů i z praxe uvedeny zásadní skutečnosti, které mohou vést k poruchám manželského soužití.

PRAŠKO, J. *Asertivita v partnerství*. 1. vydání, Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1246-6. → první část je věnována typickým problémovým typům manželství, a je ilustrována názornými příklady. Ve druhé části jsou partnerské problémy analyzovány na základě myšlenkových, postojových a komunikačních vzorců partnerů. Ve třetí části jsou uvedeny nejdůležitější přístupy ke změně situace – práce s negativními myšlenkami a postoji, postupný nácvik partnerské asertivity a společné plánování budoucnosti. Text je ilustrován řadou příkladů a proložen množstvím cvičení určených k postupnému překonávání partnerských komunikačních problémů. Knížka obsahuje řadu příběhů párů s manželskými problémy a způsoby, jak se jim je podařilo odstranit.

ŠMOLKA, P. *Muž a žena – návod k použití*. 1. vydání, Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-911-9 → příručka mapuje hlavní témata partnerského a manželského soužití, od výběru partneru přes rozdílné představy i přání žen a mužů, partnerskou péči o děti, vztah k prarodičům až po případný rozvod a porozvodovou péči o děti. Jednotlivé kapitoly jsou doplněné konkrétními příběhy a nabízí osvědčená pravidla.

SMOLKA, P., PACEK, D. *Manželská poradna aneb Tam, kde vlastní síly nestačí*. 1. vydání, Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1617-6 → autoři této publikace rozhodli trochu poodhalit roušku nad tím, co se ve skutečnosti za poradenskými dveřmi odehrává, s jakými příběhy se v nich setkáváme a jaké jsou možnosti zcela základních intervencí. Pro větší názornost zvolili formu autentických poradenských dialogů mezi klientem a jeho poradcem (terapeutem). Každý příběh poté shrnují do pomyslného desatera inspirací jak pro jeho aktéry, tak snad i pro podobně „postižené“ čtenáře.

WWW zdroje

www.bkb.cz - Bílý kruh bezpečí poskytuje odbornou, bezplatnou a diskrétní pomoc obětem a svědkům trestných činů, včetně morální a emocionální podpory. Provozuje nonstop linku – 257 317 110 a také dona linku pro oběti domácího násilí – 251 51 13 13.

Rodina

Literatura

Matějček, Zdeněk: *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vydání, Praha: Portál, Praha, 1994. → je podobnou publikací jako předcházející, ale se zaměřením na další typy rodin; také může poskytnout cenné informace.

Matoušek, Oldřich: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vydání, Praha: SLON, 1997. → publikace poskytuje informace o rodině z hlediska sociologie a práce s rodinou v klinické praxi.

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 1. vydání, Praha: SLON, 1999. ISBN 80-85850-75-3. → publikace se zabývá teoriemi rodiny, dále všemi fázemi vývoje rodiny a jejím fungováním – založení, sňatek, rodiče a děti, ekonomika rodiny, rozvodem i úvahou nad „koncem“ rodiny v dnešní době.

PLAŇAVA, I. *Spolu každý sám. V manželství a rodině*. 1. vydání, Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-292-8. → tato kniha není návodem na „šťastné“ manželství, ale nabízí k úvaze názor, že manželství může být jen více či méně vydařené či se nevydařit. Probírá rozdíly mezi ženami a muži, vývoj vztahu mezi mužem a ženou od počátku přes svatbu, porod, rodinu s dětmi různého věku až po jejich odchod.

SINGLY, F.de *Sociologie současné rodiny*. 1. vydání, Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1. → přehledný a pochopitelný pohled na rodinu z pohledu sociologie.

WWW odkazy

www.pravnik.cz - katalog odkazů na zdroje právnických informací a služeb a provozuje i bezplatnou právní poradnu

Rodičovství

Literatura

ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P.: *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů : příručka pro pomáhající profese*. Grada, Praha 2007.

DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vydání, Grada: Praha 1995. ISBN 80-7169-192-5. → publikace zabývající se popisem syndromu CAN i dalšími podobami týrání a zneužívání dětí.

HADJ MOUSSOVÁ, Z. a kol.: *Pedagogicko psychologické poradenství I (Vybrané problémy)*. PedF UK, Praha 2005.

MATĚJČEK, Z. *Prvních šest let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vydání, Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0870-1. → rodiče mají možnost krok za krokem sledovat, co se s dítětem v období tohoto překotného psychomotorického vývoje děje, nač mají být připraveni, na co se mohou těšit a na co je třeba dát pozor.

NOVÁK, T. *Vztah otce a syna*. 1. vydání, Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2079-1. → autor zvolil formu rozhovorů a dopisů, aby tento tak komplikovaný vztah přiblížil a co nejvíce objasnil.

NOVÁK, T. *Vztah matky a syna*. 1. vydání, Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2077-7. → autoři se zaměřili na problémy související se vztahem a výchovnými peripetemi matky a dospělého syna a vše názorně předkládají v podobě řady rozhovorů.

NOVÁK, T. *Vztah matky a dcery*. 1. vydání, Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2076-0. → zabývá se úskalími všedního života, která ovlivňují vztah matky a dcery. Upozorňuje zejména na komunikační problémy mezi matkou a dcerou, na zbytečná traumata, která vztah zatěžují. Dozvíte se, jak o tento vztah pečovat, jak porozumět chování a jednání dcery či matky, jak vyřešit vzniklé problémy a utlumit konflikty.

NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. 1. vydání, Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2075-3. → tato kniha upozorňuje na komunikační problémy mezi sourozenci, mezi dětmi a rodiči a poukazuje na zbytečná traumata, která vztahy zatěžují. Dokonce i to, jestli je člověk prvorozeným či druhorozeným dítětem, hraje roli v jeho partnerském životě. Autor popisuje sourozenecký vztah již od svého zrodu až po dospělost.

JANOŠOVÁ, P. *Divčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí*. 1. vydání, Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2284-9 → autorka předkládá detailní přehled o pohlavním vývoji a jeho

alternativách v jednotlivých obdobích i o specifikách vývoje genderově "nestandardních" dětí. Ovlivňuje rodinná situace formování rodové identity? Co je to vlastně intersexualita? Jak moc jsme ovlivněni okolím a stereotypy, do jaké míry jsou poruchy identity dědičné?

KIEDROŇOVÁ, E. *Něžná náruč rodičů. Moderní poznatky o významu správné manipulace s novorozencem a malým dítětem*. 1. vydání, Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-1210-5. → tato publikace se věnuje správné manipulaci s dítětem od jeho narození do jednoho roku věku.

MACHOVÁ, J. *Biologie člověka pro učitele*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-7184-867-0 → kniha je zaměřena na anatomii a fyziologii člověka; z našeho hlediska je důležitá její část, kde je velice názorně popsán ontogenetický vývoj člověka.

MATĚJČEK, Z. *Co kdy a jak ve výchově dětí*. 3. vydání, Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X. → publikace, která velice čtivým způsobem čtenáři poskytne informace o tom, kdy je podle dosavadních zkušeností nejlepší na děti výchovně působit; určitě se bude hodit při výuce výchovy k rodičovství svými praktickými radami.

Další publikace od Z. Matějčka:

Matějček, Z.: *Co řekneme osvojenému dítěti*, 1982

Matějček, Z. a kol.: *Náhradní rodinná péče*, 1999

Matějček, Z.: *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, 1994

Matějček, Z.: *Po dobrém, nebo po zlém?*, 1994

Matějček, Z.: *Rodičům mentálně postižených dětí*, 1992

Matějček, Z., Dytrych, Z.: *Děti, rodina a stres*, 1994

NILSSON, L., HAMBERGER, L. *Tajemství lidského života*. 1. vydání, Praha: Svojtka & Co., 2003. ISBN 80-7237-768-X. → publikace popisuje celé období od oplodnění až po porod pomocí unikátních fotografií, zabývá se i asistovanou reprodukcí.

PAŘÍZEK, A. *Knih o těhotenství a porodu*. 2. vydání, Praha: Galén, 2006. ISBN 80-7262-411-3. → kniha srozumitelně a přehledně popisuje zásady plánovaného rodičovství, způsoby přirozeného i umělého oplodnění, krok za krokem sleduje vývoj zárodku a plodu, porod přirozený i operační, včetně moderních postupů tlášení bolesti u porodu a nakonec i šestinedělím.

PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem*. 1. vydání, Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-9063-7. → kniha ukazuje, jak děti vychovávat k síle, samostatnosti, budovat v nich zdravé sebevědomí a zároveň jistotu citového zázemí, které mají v rodičích.

RHEINWALDOVÁ, E. *Rodičovství není pro každého*. 1. vydání, Praha: MOTTO, 1993. ISBN 80-901338-4-3. → psycholožka hovoří o různých radostech i úskalích rodičovství, jak se zachovat, co dělat a přitom vychází ze své několikaleté psychologické praxe.

ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě. Vývoj a výchova od početí do tří let*. 1. vydání, Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0552-4. → publikace se zabývá otázkami vývoje a výchovy dětí v období od početí do tří let. V jednotlivých kapitolách autorka charakterizuje období života dítěte z pohledu jeho prožívání, psychických změn a vývoje. Kniha popisuje období prenatální, novorozenecké, kojenecké a období života batolete z pohledu matky, otce a dítěte. Každé období je doplněno otázkami a odpověďmi psycholožky na dané téma.

TRŽILOVÁ, J. A. *Manuál pro začínající maminky. Maminky radí maminkám*. 1. vydání, Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-87049-15-0 → tato knížka vznikla díky českým matkám a jejich zkušenostem. Autorka – novinářka a fotografka – objela celou Českou republiku, aby se maminek ptala, co je trápí a co se jim naopak osvědčilo. Odborné informace pak konzultovala s odborníky a sestavila tuto knihu.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I., II* 1. vydání, Praha: Karolinum, 2005, dotisk 2008. ISBN 80-246-0956-8. → vývojová období člověka z pohledu psychického vývoje.

WWW zdroje

www.strada.cz – La Strada ČR, o.p.s. je nevládní nezisková organizace, která působí v oblasti prevence obchodování s lidmi v ČR. Působí ve třech vzájemně propojených oblastech – prevence a vzdělávání, sociální pomoc a advocacy/lobby. Provozuje také INFO a SOS linku 222 71 71 71 (út, čt 10:00-16:00; st 12:00-18:00).

www.rozkosbezrizika.cz – sdružení pro ženy provozující prostituci

www.clovekvtisni.cz – portál obecně prospěšné společnosti Člověk v tísní vznikla jako humanitární organizace s cílem pomáhat v krizových oblastech a podporovat dodržování lidských práv ve světě.

www.neplodnost.cz – informuje o příčinách, diagnostice a léčbě neplodnosti. Informace jsou přehledně rozděleny pro lékaře a laickou veřejnost. Každý návštěvník stránek se kromě informací může poradit o svém specifickém problému s odborníkem v „Poradně“ a může na téma neplodnosti diskutovat v „Diskusním fóru“. Stránky obsahují i kompletní seznam specializovaných pracovišť, na nichž se léčba neplodnosti metodami asistované reprodukce provádí, i dalších služeb s ní souvisejících.

www.pestouni.cz - Sdružení pěstounských rodin se věnuje problematice náhradní rodinné péče v České republice, připravuje aktivity pro pěstounské a adoptivní rodiče a vydává časopis Průvodce náhradní rodinnou péčí.

www.porodnice.cz – přední čeští odborníci radí o těhotenství, porodu a do 5 let věku dítěte.

www.fit-porod.cz – portál o těhotenství a porodu, možnost stažení videa z oplození a porodu

www.rodina.cz – stránky o dětech a rodičích; informace o početí, těhotenství, porodu, výživě i výchově dětí, poradna i chat.

www.babyweb.cz – portál vše kolem dětí na rodiny, články, názory i rady.

Další portály věnované rodině a dětem, obsahují různá témata - zdraví, škola, výchova, tvoření, svátky a tradice, tipy na výlety a spousta dalších zajímavých věcí.

www.azrodina.cz , www.promamy.cz , www.stripky.cz, www.babyonline.cz ,

www.emimino.cz

www.pronatal.cz - nestátní zdravotnické zařízení poskytující od roku 1996 komplexní služby v oblasti asistované reprodukce v oborech gynekologie, urologie a embryologie, rozšířené od roku 2002 o služby lékařské genetiky.

www.gest.cz – nestátní zdravotnické zařízení, informace o asistované reprodukci.

www.linkabezpeci.cz – Sdružení Linka bezpečí bylo založeno v r. 1994 za účelem pomoci dětem a mladým lidem nejen v jejich obtížných životních situacích, ale i při jejich každodenních starostech a problémech. Provozuje bezplatnou linku bezpečí – 116 111.

www.viod.cz – portál Vzdělávacího institutu ochrany dětí, který pořádá semináře a publikuje materiály týkající se ochrany dětí.

www.detskaprava.cz – portál o dětských právech pro děti, náctileté, rodiče i pedagogy

www.ditekrize.cz – Dětské krizové centrum, které se zabývá problematikou syndromu CAN (syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte); provozuje telefonickou linku bezpečí (2 4148 4149), kam se můžete obrátit se svými problémy a dotazy 7 dní v týdnu - 24 hodin denně nebo se můžete obrátit na Internetovou linku důvěry - problem@ditekrize.cz.

224 221 137 - Fond ohrožených dětí, www.fod.cz

241 484 149 - Linka důvěry Dětského krizového centra, www.ditekrize.cz

469 623 899 - Krizová linka Dětského krizového centra, www.spondea.cz

386 356 233 - Občanské sdružení Otevřený svět, www.otevreny Svet.cz

377 260 221 - Linka dětské pomoci (7.00 - 20.00 hod.)

235 302 698 - Dům tří přání o.s. Azylový dům Přemysla Pittra pro děti,
www.dumtriprani.cz

Bílý kruh bezpečí, www.bkb.juristic.cz

Spravedlnost dětem, www.iustin.cz

www.mpsv.cz stránky ministerstvo práce a sociálních věcí, kde je k nalezení seznam sociálních zařízení podle kraje.

www.czso.cz – stránky Českého statistického úřadu.

www.uzis.cz – stránky Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR.